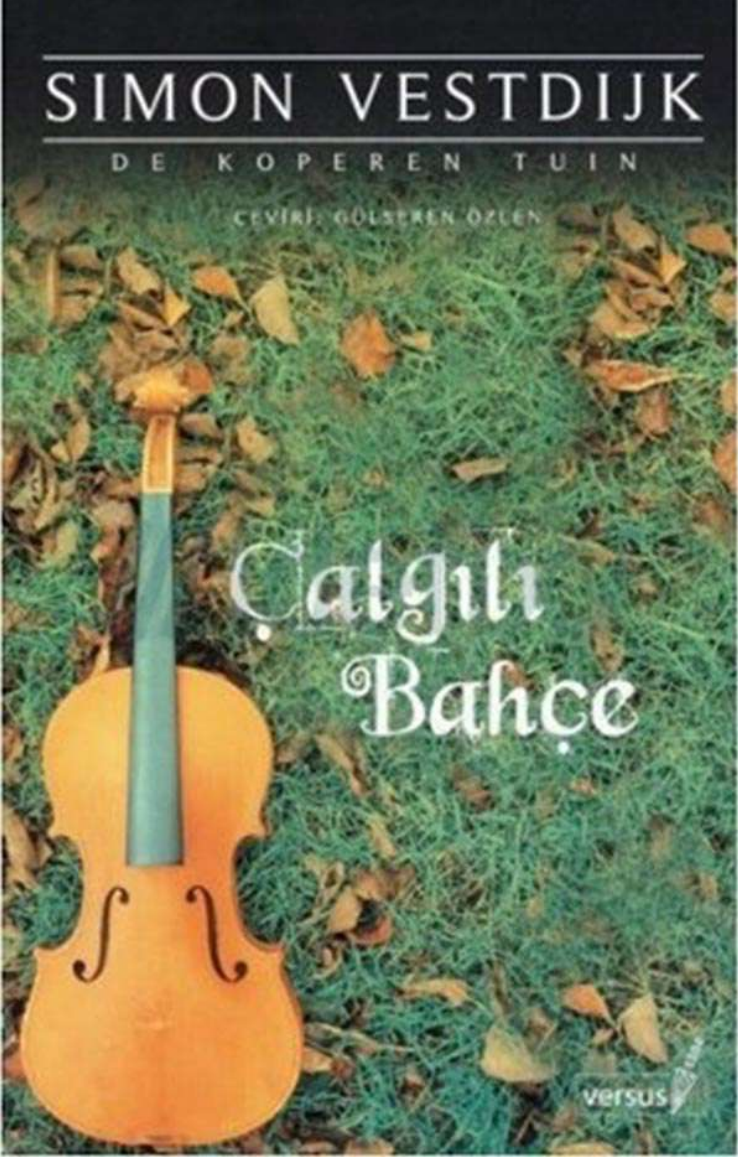
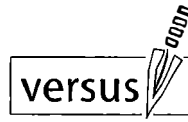
SIMON VESTDIJK

DE KOPEREN TUIN

ÇEVİRİ: GÜLSEREN ÖZLEN

roman

Simon Vestdijk

Hollanda edebiyatının en önemli kalemlerinden biri olan Simon Vestdijk 17 Ekim 1898 yılında Hollanda'nın Harlingen kasabasında beden öğretmeni baba ve ev hanımı bir annenin tek oğlu olarak dünyaya geldi. Gençliğini geçirdiği Harlingen kasabasının adı bazı kitaplarında Lahringen olarak geçer. Liseyi bitirdikten sonra Tıp Fakültesi'ne girer ve 1971 yılında başladığı eğitimini 1927 yılında bitirir. Doktorluğu benimsemez, sadece bir kere Hollanda Batı Hint Adaları'na giden bir gemide doktor olarak çalışır.

1918 yılında Üniversite Öğrenci Gazetesi'nde ilk edebiyat denemesi olarak şiirleri yayımlanır. 1932 yılından itibaren kendini tamamıyla edebiyata verir. Nobel Edebiyat Ödülü'ne aday gösterildiği halde bunu kazanamaz ancak Hollanda'da C.W. van der Hoogt-prijs, Constantijn Huygens-prijs, Jan Campertstichting, gibi birçok önemli edebiyat ödülüne layık görülmüştür.

1942-1943 yılları arasında Alman İşgal Kuvvetleri tarafından Scheveningen cezaevinde tutuklu kalır.

Yaşamı boyunca roman, öykü, şiir ve deneme gibi edebiyatın hemen her alanında toplam 200 kitap yazmış olan Vestdijk için şair Adriaan Roland Holst; "Tanrı'nın okumaya yetişemeyeceği kadar hızlı yazan yazar," der. İlk eşi Ans Koster-Zijp'in ölümünden sonra 1965 yılında Mieke van der Hoeven ile evlenir ve bir kız ve bir erkek çocuğu olur. 20 Mart 1971 yılında Hollanda Edebiyat Ödülü'ne layık görülen Vestdijk bu ödülü alamadan 23 Mart 1971'de vefat eder.

Versus Kitap (74)

Çalgılı Bahçe
Simon Vestdijk

Özgün Künye
De Koperen Tuin
Simon Vestdijk

Hollandacadan Çeviri
Gülseren Özlen

Kapak Tasarımı
Bülent Arslan

Sayfa Düzeni
Bülent Arslan

Baskı
Can Matbaacılık
0212 613 10 77

Bu kitap Nederlands Literair Productie- en Vertalingenfonds (NLPV) adlı kurumun çeviri ve baskı desteğiyle basılmıştır.

This book is published with the support of the translation and print subvention cost grant by the Foundation fort the Production and Translation of Dutch Literature (NLPV).

ISBN: 978-9944-989-82-4

VERSUS KİTAP Haziran 2008
© Her hakkı mahfuzdur.

Albay Faik Sözdener Sk.
Benson İş Merkezi No:21/2
Kadıköy / İstanbul 34710
Tel: 0 216 418 27 02 (pbx) Faks: 0 216 414 34 42

www.versuskitap.com
versuskitap@versuskitap.com

Çalgılı Bahçe

Simon Vestdijk

Hollandacadan Çeviri
Gülseren Özlen

versus

Helena S.F. Burgers'a

I

Altı yaşıma bastıktan hemen sonra taşındığımız, babamın hâkim atandığı W... kasabasına ilişkin aklımda kalan ilk anı, ılık bir bahar günü öğleden sonrası ağabeyimin kaçırdığı topun, balkonun bezemeli demirlerini aşarak boş oturma odasına düşmesidir. Balkonun yakınında, yerde oturmuş masal kitabı okuyordum. Topun, odanın içinde bir köşeden diğer köşeye zıplayarak gidişi adeta mucizevi, hatta masalsıydı. Yavaşlayarak bir yöne yuvarlanacağı, nihayetinde de tamamen duracağı o gizemli noktaya geleceği düşünülürken, aksine, yere her çarpışında daha da yükseliyordu. Masanın üzerinde duran sürahinin tam yanına nasıl düştüğü hâlâ gözümün önünde; nasıl olduysa top sürahiye çarpmayıp duvarda altın çerçeve içinde asılı olan orman manzaralı resme doğru yol almıştı. Elbette irkilmiştim ama topun sanki bana ya da odadaki kırılacak eşyalara zarar gelmesini istemeyen görünmez bir hokkabazın idaresindeymiş gibi

akıllıca ve temkinli, üstelik genç ve esnek bir çeviklikle hareket etmesi, kendimi tamamıyla güvende hissetmemi sağlamıştı.

Aşağıdan gelen, "Nol topu at," "Nol, top," bağırışları tehditkâr bir hal aldığında –beni görmelerine imkân yoktu ama ağabeyim orada olduğumu biliyordu– topu alıp aşağı atmak üzere isteksizce yerimden kalktım. Masal âleminden daha yeni uyandırılan biri başka ne yapabilirdi? Mucizeler insanı itaatkâr kılar. Topu elime alıp balkonun mermer eşiğinde durduğumda aşağıdaki çocukların avaz avaz bağırarak, beni görme çabasıyla zıp zıp zıpladıklarını ve saçlarının rüzgârla savrulduğunu gördüm. Sanki zıplamak gözlerini kör etmişti; ben onları görürken onlar beni göremiyorlardı. Onlar "Nol topu at," diye kıyameti koparırken, ben karaağaçların ılık esintisiyle kıpırdayan yapraklarından çıkan sesi ve kısa sokağımızın sonundaki kanalda giden küçük teknenin çıkarttığı motor pıtırtısını dinliyordum. Çocuklar zıplayabildikleri kadar yükseğe zıplıyor ama beni göremiyorlardı; tam bir mucizeydi bu. Bağırışları birden kesiliverince ağabeyimin sert sesi duyuldu: "Kahrolası Nol, ne yapıyorsun orada, atsana topumuzu! Sallanma!" (Babam da gerek olsun olmasın hep 'sallanma' derdi.) Topu geri atmam gerektiğini anladıysam da Chris'in isteğini yerine getirmeye hiç niyetim yoktu. Onu pek ciddiye almamaya daha o zamanlardan başlamıştım, yaygaracılık sözcüğünün ne anlama geldiğini biliyordum; annemi yorduğunu, babamın ise onu kayırdığını biliyordum, annemin er ya da geç yemek sofrasında, Chris'in masanın altından benim çıplak bacaklarımı acı-

masızca tekmelediğini fark edeceğinden ve bu durumun son bulacağından da emindim. Bir gün Chris'in maskesi mutlaka düşecekti.

Bu arada birkaç çocuk geri geri giderek beni görmüş ve çığlık atmaya başlamışlardı. Büyü bozulmuştu. Kendimi göstermekten kaçınmadan ayaklarımı hafifçe sürüyerek, göbeğim biraz önde, balkona doğru ilerledim, kollarımı demirlerden uzattım, ellerimi yavaşça açtım ve nazlı bir genç kızın hararetli hayranlarına kokulu mendil atması misali, topu aşağıya bıraktım. Çocuklar, bilmedikleri isimleri tekrarlayıp duran gülünç papağanvari mahluklar gibi, "Enayi Nol!", "Enayi Nol!" diye bir süre bağırdılar. Chris onlara katılmamıştı, o bana verdiği emrin derhal yerine getirilmesinden sonra eline geçenle yeterince memnundu. Lastik şeytan az ilerdeki evde zonkladı –top bir duvara çarpmıştı– sonra hep beraber oradan uzaklaştılar, "Nol" ile "top" sesleri birbirine karışıyordu. İleride, sağ tarafta, içinde oyunlarıyla kaybolacakları uçsuz bucaksız bir meydan vardı.

Balkonda ellerim bomboş durdukça, onların isteklerine boyun eğmişliğimden pişmanlık duymaya başladım. Hepsi Chris'in suçuydu. Onun dışında, topu oturma odamıza atıp annemle babama nereden baksan yüz guldenlik bir zarara yol açma cesaretini hiçbir çocuk gösteremezdi. Topun güçlü bir şekilde atılmış olması ve odadaki zıplama sayısı Chris'i işaret ediyordu. Topu aşağıya bırakmaktansa anneme şikâyet etmeliydim. Gerçi bu ispiyonculuğa girerdi. Oysa okuduğum masal kitabındaki cüceler, periler ve denizkızlarının yaptıkları ispiyonculuk olmuyor, daha yüksek mevkilere şikâyet

etmek sayılıyordu, genellikle de haklı çıkıyorlardı. Bana kalsa Chris'e karşı her şey caizdi. Ürkmüş gibi yapabilir, hüngür hüngür ağlayabilirdim. Kitabımı okumak üzere tekrar yere oturduğumda, topun yine balkondan içeri girmesini ümit ettim.

Karaağaçların gölgelediği sıcak sokak esrarengiz bir sessizliğe büründü. Bu sessizliğin gerisinden kanaldaki teknelerin çıkardığı motor sesleriyle arada bir köprü bekçisini uyarmak için çalınan çan sesi duyuluyordu. Bilhassa kırmızı, yeşil ışıkların yanıp söndüğü akşam saatlerinde bu çan sesi bana su trafiğinde inanılmaz hadiselerin yaşandığını düşündürürdü. Annem açıklamada bulunmuştu bulunmasına; çan çaldığında köprü bekçisi evinden apar topar çıkıp köprüye koşar (daha sonra bekçinin evi olmadığından zaten hep köprüde yatıp kalktığını öğrendim) yüzünde gergin bir ifadeyle köprüyü, daha doğrusu çarkı döndürerek köprüyü açarmış. Ancak istihbaratına pek itibar etmedim. Çan sesi bana gemi kazasını ya da direklerinin arasına asılmış kâğıt fenerlerle ve bayraklarla süslü, içinden müzik sesleri yükselen teknelerin müstesna eğlenti alayı ile son bulacak tahayyül edilemeyecek bir hadisenin işareti, giriş taksimini, ifade ediyordu. Bana kalırsa çanı bekçi kendisi çalıyor, tekneler de ona itaat ediyordu; en azından çoğu zaman. Bekçi sabahtan akşama kadar bu muhteşem oyuncağı yanında taşırken ben, elime geçirdiğim basit kahverengi bir topu bile alıkoyamamış, elimden düşürmek suretiyle topun kutsallığını bozup kirleterek uzaklaşanlara kaptırmıştım. Bir anda korktum, ya uzaktaki gürültülü meydandan fırlatılan top aniden gelip de

başıma çarparsa diye telaşlanıp balkondan uzaklaştım.

Birkaç yıl sonra yaşadığımız bir hadiseden dolayı az da olsa Chris'e karşı bir üstünlük kazanmaya başladım. Geçmiş zamanın ikinci yarısında, ilkokula gittiğim sıralarda bana "hâkimin oğlu" lakabı takılmıştı; bunu duymak hoşuma gidiyordu, zira benden üç yaş büyük olan Chris'e karşı kendimi korumak için olabilecek en dolambaçlı yollardan, neredeyse hiç açık vermeden, apansız bir savaş taktiği ile talim yapıyordum. Böylece haysiyetiyle övünen "hâkimin oğlu" durup dururken kavga çıkarmakta, kendinden zayıf arkadaşlarını dövmekte birinci olmuştu ve nadiren kavga eden Chris'in uzaktan kendisini izlediğini umuyordu. İçimden gelen kusursuz bir sezgiyle ve yaradılışımdan gelen kendime hâkim olma özelliğiyle hareket ediyordum. Çocukları neden dövdüğümü sorsalar aklımdan ne söylenecek bir söz, ne açıklık getirebilecek bir fikir geçerdi; içimde olsa olsa şöyle bir his belirirdi: Benden küçükler diye.

Chris'te ise içsel sezginin zerresi yoktu. Sadece sahte bir parlaklığı olan yüzeysel bir mizaca sahipti. Heyecanlıydı Chris; övünerek konuşur, karşısındakini terslerdi; gençliğin getirdiği haddini bilmezlik tükendiği zaman, onunla birlikte Chris de bitecek, geriye bir şey, bir kırıntı bile kalmayacaktı. Bildiğim kadarıyla ona hiçbir zaman "hâkimin oğlu" denmemiştir; bunun nedenini ya onun babamızın hâkim atanmasından önce okula başlamış olmasında ya da belki de kendisinin parlak gözlükleriyle bilmişlik taslayarak, heyecanlı olduğu kadar ölçülü ve ukala bir tavırla küçük hâkim rolü oynamak istemesinde aramak gerekir. Aramızdaki, "Enayi Nol" ve "Enayi

Chris" tarzı atışmalarımızda ben büyük bir huzur ile galibiyeti genellikle ona bırakırdım. Chris, "Enayi Nol tam bir küfürdür ama enayi Chris değildir," derdi mesela. Saf saf "Neden?" diye sorduğumda, "Javalılar, enayi kiris diyorlar da ondan, aptal," demişti. Bu anlaşılması zor açıklamayı elleriyle göğsüme hançer gibi indirdiği vuruşları izlemişti. Oysa rahatlıkla, "enayi Nol" en azından özgün bir yakıştırma olurken "enayi Chris" ise ancak basit bir taklit diyerek beni çok daha kolay mat edebilir, utandırabilirdi ama bunu akıl edemedi. Daha sonra "enayi Nol" lafını ilk defa bir arkadaşının söylediğine inandım. "Küfür can acıtmaz," lafı yine bana aitti, onu takip etmesi muhtemel, "bana hele bir vur bak ben sana ne yapıyorum," cümlesini elbette söylemezdim, Chris o zamanlar benden daha kuvvetliydi.

Yaklaşan zafer daha ziyade yüz renklerimizin farklılığında görülüyordu. Ben giderek kırmızı yanaklı güzel annemize çeken gürbüz bir gence dönüşürken Chris telaşlı yaradılışı nedeniyle soldukça soluyordu; hatta bir keresinde bu nedenle doktora götürülmüş, sonra bu ayıbını nasıl saklayacağını bilememişti. Bir keresinde yemekteyken Chris benim korkunç öksürüğümü duyduğunu söylemişti. Yalandı tabii ama o zaman kendisini bu yalana inandırmıştı. Yeri gelmişken söyleyeyim: Bütün sıradan çocuk hastalıklarını (kızamık, kızamıkçık, hatta galiba suçiçeğini bile) Chris'ten önce geçirdim, ardından da ona bulaştırdım. Bunda şeytani bir taraf yoktu gerçi ama Chris bunların üstüne boğmacaya da yakalandı. Bronşit, hafif bir böbrek iltihabı derken bir anne-babayı tam çocuklarının mızmızlanmalarından kurtuldukları-

na sevinirken umutsuzluğa düşürecek hastalıkları da kaptı. Buna rağmen hasta yatağından gürültü patırtıya devam ederdi.

Chris'in en tahammül edilemez olduğu yerin sofra olduğu inkâr edilemezdi, ayrıca babamın da desteğini aldığı için ona bir şey yapılamıyordu. Annem, eminim ki yıllardır onu izliyor, bir açığını bulmaya çalışıyordu; ancak daha çok bir hadiseyi aktarma ya da bir konu hakkında bilgi alışverişi şeklinde geçen sofra konuşmalarına kimsenin bir itirazı olamazdı. Hepsi de ne kadar olgun, akıllıca, eğitici ve geliştiriciydi... Bir keresinde Belediye Meclisi, özellikle de meclis üyeleri hakkında babamdan daha fazla bilgisi olduğu anlaşılınca babam onu önce dinleyip sonra dikkatle seçilmiş kelimelerle bir uzmanın sadece kendi uzmanlık alanıyla sınırlı kalmaya hakkı olduğunu anlattı. Bir hâkim suçlunun kim olduğunu ve suçunun hangi temele dayandığını bilmek zorundaydı, o kadar. Bunun üzerine annem katıla katıla gülmeye başlamış ve suçlu bir belediye meclis üyesiyle, suçlu ya da suçsuz (bunu ekleyip eklemediğini hatırlamıyorum) bir eskicinin aynı muameleye maruz kalmadığını düşündüğünü, kendi kendine mırıldanmıştı.

Babamın soyadı Rieske'dir. Büyükbabasına, "Alman asıllı" denirmiş, aslında asıllı değil tam anlamıyla, düpedüz Almanmış. Ya da babamı üniversitede okutabildiği için, istisna bir Alman da denebilir. Ailenin baba tarafındaki erkekler azimli ve çalışkandır; kadınları ise son derece duyguludur. Kuşaklar boyunca soyumuzun karışmış olmasına rağmen babam ailesinin, hem dış görünüşü hem de davranışları bakımından en düşünceli

ve soğuk tavırlarıyla, Chris'in de ondan almış olduğu gözlüklerinin ardındaki dikkatli bakışlarıyla bir hâkimde bile nadir görülen resmiyeti, arkadaş toplantılarının neşeli anlarında keskin zekâsı ile yaptığı nüktelerle en Alman ferdidir. Ne yazık ki ben sekiz yaşına geldiğimde artık bu neşeli yanını göstermez olmuştu.

Hem anne hem baba tarafından ailemiz müziksever-dir; babam gözlerini kapayarak sadece Schuman ya da Brahms'a kadar keyifle dinlerdi, annem ise ikisini de hem kötü hem de sıkılarak çalardı. Şarkı söylemeye gelince hiç zorlanmadan Wolf ile Duparc'a kadar gidebilen annem, W... kasabasına gelişimizden kısa bir süre sonra, koro yöneticiliği yapamayacak kadar çekingen ama acımasız ve sert bir öğretmen olan Bay Talsma'dan ders almaya başlamıştı. Koro idaresini, adını hatırlayamadığım ve kısa bir süre sonra daha iyi olanaklarını sunulduğu bir başka yere kaçan cıvıl cıvıl bir akıllıya devretmişti. Chris de Bay Talsma'dan ders alıyordu; ancak müziğe pek yeteneği yoktu ve Chris'ten nefret ettiğim için çaldığı müzikten de nefret ederdim. Chris çalarken bir yandan da ayağını sertçe yere vurarak tempo tutardı. Her parçayı defalarca tekrar etse de bir türlü iyi çalamazdı. Clementi'nin bazı sonatları ki hâlâ duyduğumda mideme bir sancı saplanır, hatta bunlar beni uykumda da rahat bırakmaz, olmayan tekneler için çalan çan sesleriyle birbirine karışırdı.

Chris'in müziğe yatkın olmamasına rağmen çalarken az da olsa zevk aldığını ve kendini geliştirerek ilerde iyi bir müzik kulağına sahip olacağı ihtimalini inkâr edemezdim. Babam bize babasının sopa zoruyla Mozart

–Chris'ten daha küçükken– ve kız kardeşinin de piyano çalmaya zorlandığını, oysa Mozart'ın müziğe nasıl âşık olduğunu anlatmıştı. Elbette bir insan yatkın olduğu konulardan, örneğin kâtiplikten ya da öğretmenlikten nefret edebilirdi ama Mozart için bu geçerli değildi; hayır, efendim: Kesinlikle farklıydı, bunun böyle olmadığı bestelerinden de belli değil miydi? Bana gelince: Mozart gibiydim, piyanoya elimi sürmeyeceğimi ilan ettim ancak annemi, bilhassa kısa boylu kekeme kâtip Bay Van Son'un, yerinde duramadan ama düzgün bir şekilde çaldığı piyanosu eşliğinde şarkı söylediği zamanlarda dinlemekten gizliden gizliye büyük bir zevk duyardım. Annemin piyano çalmaya başlayıp Bay Van Son da ona nota sayfalarını çevirerek yardım ettiği zamanlarda, bizim kâtibin, tutukluğunu bırakıp tam kâğıdın sonuna gelindiğinde kolunu annemin sağ omzunu ıskalayarak sayfayı vahşi bir şekilde çevirmesinden bir nevi sanatkâr rahatlığına büründüğü anlaşılırdı. Dizlerini kırarak, bedeni hafifçe öne eğik bir şekilde halının üzerinden, kalabalık bir topluluk arasından kaçmaya çalışan telaşlı bir entelektüel gibi hızlı hızlı yürürdü. Son derece dikkatli bir gölge gibi, muhtemelen annemin dikkatini dağıtmamak için, her zaman onun bir metre kadar arkasında beklerdi. Chris mizah anlayışına sahip olmadığı halde masada onun taklidini mükemmel yapardı (sanıyorum kâtibin taklidini ilk defa boş bulunup annem yapmıştı) ve onlarca defa tekrarlanan "Ha-ha-zı-zır-mısı-nız ha-hanımefendi?" cümlesi kâtibi tanıyan herkesi güldürürdü. Babam Chris'i, 'Haydi artık, bu kadar yeter,' diyerek susturur, Chris ise hıncını benden almak ister

gibi masanın altından bacaklarımı tekmelerdi. Onun böyle Prusyalı gibi davranmasına alışmıştım alışmasına ya, gene de kafama takılıyordu. En son havadislerle, şikâyetlerle, ırmakların su boylarıyla, sorularla, bitmez tükenmez laflarla anneme koşarak onun ilgisini istemesi beni daha da kızdırıyordu. Bilhassa okula başladıktan sonra boş saatlerimde ne zaman annemle baş başa kalmak istesem, karşımda Chris'i bulurdum.

Bir öğleden sonra saat dört sularında Chris'in piyano çaldığını duydum. Alelacele oturma odasına, çıkardığı sesleri duymayacağım kadar uzağına kaçtım. Chris'in her falsolu nota basışında –ki bu sefer bunların haddi hesabı yoktu, Clementi'den değil Dussek'ten bir parçaydı çaldığı; ben ezberimden bu yanlışları biliyordum– içimde nefret, başkasının derdine sevinme, direnme, müziğe karşı bir başkaldırı ve belki de başka bir tür müziğe özlem gibi farklı farklı duygular uyandırıyordu. Chris aniden çalmayı bıraktı ve piyanonun kapağını küt diye kapadı. Öylesine kuvvetli kapattı ki bu beklenmedik büyük gürültü kesinlikle birkaç ev ilerden duyulmuştur ve eminim herkes bu gürültünün arkasından acılı çığlıklar beklemiştir. Uzun bir sessizlik oldu; önce Chris'in, sonra ondan daha kısık çıkan annemin sesi duyuldu. Biraz sonra da, yanılmıyorsam hayatımda ilk defa, Chris'in ağladığını, hüngür hüngür, boğulurcasına ağladığını duydum. Yalancıktan bir ağlama değildi bu, uzun zamandır bastırdığı öfkenin dışavurumuydu. Chris'in çıkardığı sesler, gece yarısı tek başına kalmış, sevgi ve ilgiden uzak bir kurdun inleyerek ağlamasına benziyordu. Onun bulunduğu odaya yaklaşmak üzere

koridoru ve bir odayı yavaşça geçerken içimi daha önce tatmadığım korkuyla karışık bir mutluluk kapladı. Bunun ne olduğunu o zaman anlamamıştım ama bugün anlıyorum. Bu acımaydı; büyüklerin sözünü ettiği acıma duygusuydu. Daha önce tatmadığım bu duygu bana öylesine zevk veriyordu ki yandaki odada neler olup bittiğini merak etmesem kendimi bir koltuğa atar, babamın 186●'dan önce bestelenmiş bir müziği dinlerken yaptığı gibi, başımı ellerimin arasına alır, gözlerimi kapardım. "Gitmeyeceğim, bir daha o alçak herife gitmeyeceğim, o zalimin yüzünden okul ödevlerimi yapamıyorum... Çok istiyorsa kendi çalsın piyanosunu..." Annem onu ikna etmeye çalışırken Chris burnunu çeke çeke piyano kapağını açıp kapatıyordu. Yakınımdan bir şaklama sesi duydum. Tekrar hüngür hüngür ağlama sesleri başladı, annemin ona bir vaatte bulunduğunu duydum, ortadan kaybolmalıydım. Birkaç dakika sonra Chris susmuştu, bense başka bir odanın köşesine sinmiş, hem korkudan hem de ona acıdığım için ağlıyordum.

Akşam yemeğinde sofraya Chris de ben de gözlerimiz kıpkırmızı oturduk; fırtınadan sonraki şaşkın kazlar gibiydik. O anda Chris'in bundan böyle piyano derslerine gitmemesi kararı alınmıştı. Çorbadan sonra gene çenesi açıldı, meyve yerken babam ona susmasını söylediğinde bu kez ayağıma tekme atmadı, iyi ki de atmadı zira daha günler boyu zevk alacağım acıma duygusuna rağmen, Chris'e vereceğim cevap hazırdı. Bir keresinde babamın beni sofradan kovup mutfağa göndermesine yol açtığındaki gibi, "Bu hayvan bana gene tekme attı," demeyecektim; sadece elimi, hatta tek parmağımı yüzümde gez-

direrek yanağıma süzülen gözyaşlarımı ima edecektim.

Yaşanan bu hadise bizi az da olsa birbirimize yaklaştırmıştı. Ne de olsa beraberce ağlamıştık, üstelik Chris ağladığının evin dışında duyulmasını istemiyordu; şimdiye kadar benim onu ispiyonladığımı görmediyse de okulda ne yapacağımı kestiremiyordu. İçimizdeki yeni ortak nefret duygusu bizi birbirimize bağlamıştı, evimizde önceden planlanmadan neredeyse günün her saati düzenlenebilen müzikli toplantılara karşı aramızda birlik oluşturduk. Bu tür toplantılara sadece Bay Van Son değil, başka gençler ya da biraz daha büyük gençler ve annemin birkaç yıl içinde edindiği hanım arkadaşları da çat kapı gelip katılıyordu. Kimisinin daha az, kimisinin daha çok ama hepsinin müziğe yatkınlığı vardı. Böylece müzik aletlerinden çıkan gıcırtılara, sohbetlere ve çay fincanlarının şıkırtılarına karşı, hâkimin iki oğlu arasında geçici bir ittifak kurulmuştu; aramızda Dijkhuizen, Caspers ve genç Tjanlingii'den söz ederken kekeme kâtip için kullandığımız dil de daha aşağılayıcı olamazdı. Ara sıra avukat Vellinga'dan söz edildiği halde o yıllar içinde biz bu adamı hiç görmemiştik. Chris, bana karşı izlediği esrarengiz suskunluk politikasına uygun davranarak, avukat Vellinga hakkında, bildiği halde hiçbir şey anlatmıyordu. Chris çok şey biliyordu; bana kalırsa sahip olduğu bilgileri, küçük kardeşinin aklını karıştırmak için bir araç olarak kullanıyordu.

II

Annem beni Bahçe'ye ilk defa götürdüğünde yine sıcak bir yaz öğleden sonrasıydı. Babam tatildeydi, Chris de bir okul gezisine gitmişti. W... kasabasının bu gözde eğlence yerine yaptığımız ziyaret, yanlış hatırlamıyorsam, Chris'in can sıkıntısının ishalle son bulduğu, annemle babamın tamamen sustukları söylenemese de, yarım gün birbirlerine tek söz söylemeden geçirdiği yıllık yaz tatilinin dönüşüne rastlamıştı. Bu yaz tatilleri sakin ama tozlu, kırlık yerlerde gerçekleştirilir, diğer müşterilerden üstün olunduğu hayalinin büyük paralarla satın alındığı lüks otel ya da pansiyonlarda kalınırdı. Çocuklar ayrı odalara yerleştirilir, aileye özel hizmet sunulurdu. Annemden gün içinde ancak anlamsız birkaç laf etmesi beklenen kişilere başımızı mağrur bir ifadeyle hafifçe öne eğerek ya da utangaç bir gülümsemeyle selam verirdik; babam ikili olarak sabah yürüyüşü yapmak üzere doğrucu ve mutlak bir kararlılıkla,

baston gibi dürülmüş gazete yığınlarının arkasından ortaya çıkardı.

Evet, annemin beni ansızın Bahçe'ye götürmesi, bu bir haftalık yarıaçık cezaevi tatilinden dönüşümüze rastlamış olmalıydı. Annem bir fayton çağırtmıştı, bize üç hanım arkadaşı da katıldı –aslında beş arkadaşına uğramıştık; diğerleri ya evde yoktu ya da gelmek istemedi–; ben ise, peşimde renkli şemsiyelerin bastırdığı hanım sesleriyle şehrin sokaklarında yol almak üzere, arabacının yanına oturtuldum. Annem dedikoduları özlemişti; saçma sapan laflar, nidalar, yerli yersiz gülmeler ona ilaç gibi geliyordu. Hava çok sıcaktı. Tekerleklerin tıkırtıları uykumu getiriyor, atların sırtına konan sinekler kafamda karamsar sorular oluşturuyordu. Arabacının, kamçısıyla sinekleri nişan aldığını düşünmek için haksız sayılmayacak gerekçelerim vardı, ancak usta bir bilek büküşüyle kamçıyı her şaklatışında otuz kadar sineğin bulunduğu kümeden sadece bir tanesi havalanıyordu. Arabacı hiç konuşmuyordu. Onun, dünya üzerindeki hayvanların uzağında, elindeki kamçıyla yaptığı gelişigüzel hareketler hayranlığımı uyandırmaya yetmiyordu. Kollarımı göğsümde kavuşturdum, yanından geçtiğimiz evlerin hiçbirinin gölgesinin başımızı örtecek kadar gelmediğini fark ettim. Zaman zaman çok yakınımıza bir gölge düşüyor, yaklaştığı görülüyor, yayılan serinliği hissediyorduk; yeraltı mağarasında, Mağrib'de bir avluda ya da o sıralar bolca gelen kartpostallardan babamın bulunduğu yer olduğunu anladığım Lüksemburg'daki yeşil vadilerden birindeymişim gibi, ter içindeki boynum tatlı tatlı ürpermeye başlıyordu. Ne var ki ya evler

yeterli yükseklikte ya da sokaklar yeterince dar olmadığından gölgeler bize hiç ulaşamıyordu. Güneş şemsiyeleri bile –onlara bilhassa dikkat ediyordum– güneşin altında eriyor gibiydi; hanımlar aşağılarda, bu şemsiyelerin altında sanki küçük bir çimenliğin üzerinde oturur gibi sohbet ediyordu.

Son derece geniş ve kemerli bir köprüden gürültüyle geçtikten sonra annemle arkadaşlarının konuşmalarına kulak kabarttım: "Yeni bir kuvvet denebilir, bana kalırsa müzik notalarda gizlidir," dedi biri; diğeri, alaycı bir tavırla, "Ne müzik ya," dedi. Biraz durduktan sonra, "Ben bir bardak süt içeceğim, onun dışındakiler beş para etmez, " dedi. "Ekler pasta hariç," dedi annem. Hepsi birden buna katıla katıla güldüler; yoldan geçen çember sakallı yaşlı bir adam onlara şapkasını çıkarttı. Az ileride, üzerimizden bir serinlik geçti; gerçek serinlik bu sefer beraberinde getirdiği gölgenin içinden kurşuni bir heykel, birbirine zincirlerle bağlanmış kısa sütunlar, gotik bir bina –gotik mimari hakkında annem bana önceden bilgi vermişti– ve bizi selamlayan en az üç beyefendi ortaya çıkardı. Hanımefendiler kıkırdaşıp, baygın şemsiyelerini sağa sola sallarken adamların arasında genç Tjallingii'yi gördüğümü zannettim. Etrafa kaçamak bir bakış attım, yanılmamıştım; memnuniyetle gülerek, çelimsiz bedeni ve kambur duruşuyla bizi karşılıyordu. Hasır şapkası aşırı düzenlenmiş yarı tarihsel meydanın bütün ışığını topluyordu; genç Tjallingii'ler o zamanlar henüz açık renkli yazlık giysiler giymezdi çünkü.

Güneş, sıra halindeki evleri bir kez daha güçlü bir şekilde yararak birbirinden uzaklaştırdı; sonra Bahçe'ye

vardık. Arabacının yardımıyla aşağı indim ve içinden adeta bir şato gibi yükselen Balıçe'yi çevreleyen kanalın yeşil suyuna baktım. Ağaç tepelerinin, çalılıkların arasından giderek yükselen kemer epeyce bir mesafe takip edilebiliyordu. Durdurulduğumuz, ziyaretçilerin bilet aldığı yeşile boyalı kulübe, koca dişlerini göstererek su yüzüne çıkardığı ağzını açıp kapayan bir canavarı andırıyordu. Kapının iki yanında aşınmış iki sütun vardı. Annem arabacının parasını verip –kimin vereceği yolda uzun uzun tartışılmıştı– biletlerimizi alırken, diğer hanımlar beni bir mahkûmmuşum gibi çevrelemişlerdi. Rengârenk şemsiyeler altında kapıdan içeri girdim. Annem arkamızdan yetişti. Terli yüzü kızarmış, küçük mavi gözleri muzipçe parlıyordu.

Patikadan yürüyorduk. Yol ikide bir, büyük bir kayın ya da çiçek açmayan bir kestane ağacı ile ikiye ayrılıyordu. Yanımızdan başka ziyaretçiler de geçiyordu. Hanımlar daha sonraki sohbetlerine güç toplamak için susuyorlardı. Annem bir an yanağıma sertçe dokundu ve vaktin henüz erken olduğunu, şimdilik bir başıma koşup oynayabileceğimi, yarım saat sonra ana binaya geldiğimdeyse –bulamazsam nerede olduğunu sormalıydım– bana bir bardak sütle bir ekler, evet ekler pastası alacağını söyledi. Yanlarından uzaklaşırken hanımlardan biri, 'dilediğin kadar ekler yiyebilirsin' diye seslendi, ben de itaatkâr bir tavırla onlara güldüm. Gözden kaybolmaları bir dakika bile sürmüş olamaz; onlar mı beni bırakıp gitti yoksa ben mi onları bıraktım ya da insan kalabalıkları mı bizi ayırdı hâlâ bilmiyorum. İleriye doğru adım attım ve o andan itibaren sıcaktan bunalma-

maya başladım. Üzerimde pirinç çıpalar asılı bir bahriyeli elbisesi vardı.

Bir meyille genişletilmiş şehir surlarındaki bu bahçeden daha gölgelikli bir başka yer tahayyül edilemezdi. Ağaçların altı sadece serin ve yeşil değil, yer yer kararmıştı da; oraları kesinlikle soğuk olmalıydı, yaşlılıktan çatlamış, telle bağlanmış gövdelerini kol kadar kalın sarmaşıkların sardığı kayın ağaçlarının altları ise nemlidir diye düşündüm. Arkasından, sadece yol kenarında tek tük değil, üzerine basılabilen çimenlerde de bol miktarda dikilmiş onlarca, bizim sokağımızdan bildiğimiz, muhteşem gölgeler sağlayan kocaman karaağaçlar geldi. Yokuş bitmek bilmiyordu, aralarına karıştığım her grup küçük adımlarla ilerliyordu. Az ilerde toz bulutları içinde oyun oynayan iyi giyimli çocukların arkasında gölgeli bir patika, dağınık çalılıklarla kaplı tepenin sırtına kadar uzanıyordu. O noktadan sonra dik bayır bitiyor olmalıydı ama oraya nasıl varacaktım? Oralara ulaşabilmek için hangi yetişkinlerin peşine takılmalıydım? Bir çocuk bakıcısının, "Henüz çok erken," dediğini duydum. Çocuklar uzun sıra halindeki küçük kafeslere doğru seğirttiler. Aralarında bizim okuldan tanıdığım en az üç çocuğun olduğunu görmem –çocuklar dört bir yandan onlara davetkâr ve izah edici el kol işaretleri yaparak çağıran iki bakıcının önünde durduğu kafeslere doğru koşuyorlardı– kendimi daha önce olmadığı kadar "hâkimin oğlu" hissetmemi sağladı ve ciddi bir güven duygusuyla; genelde sülün adı verilen çoğu kahverengi veyahut altın rengi karışımı kuşları incelemek üzere onlara katıldım. Ortalıkta nazik bir şekilde hızlı hızlı

yürüyen adsız kuşlar, kuyruğunu sürükleyerek ilerleyen küçük bir tavuskuşu, kafesin içindeki bölmelere saklanarak kendini göstermeyen başka bir kuşun yem kabının üstünde duran serçeler vardı. Şaşılacak kadar çok sayıda beyaz farenin peşinden, ıslık çalar gibi müzikal sesler çıkartan, kırmızı halka içindeki siyah boncuk gözleriyle iyi niyet abidesi olsa da kafesinin önündeki küçük köpeğe çıplak ve sert dilini göstererek komik bir şekilde tıslayan bir kaz geliyordu. Sonra yine yerden taneleri kapan yeni "sülünlerin" sıcak, ihtişamlı kahverengi ve altınlar içindeki saltanatı başladı. Hayvanların hepsi evcil görünüyordu. Sıcaktan bunalan çocuklar ayakları ile toz kaldırıp, orası burası paslanmış tel örgünün arasından parmaklarını sokmakla yetiniyorlardı. Bakıcıların sesleri çıkmıyordu.

Derken kafesler son buldu. Biraz sonra öğretmen, anne ya da kuzen olan kadının bahriyeli elbisemi okşayarak bana çocuklara göz kulak olmam gibi sıkıcı bir sorumluluk vermekte bir sakınca görmediğini belirtmesiyle kendimi küçük birkaç çocukla oyun oynarken buldum. Çocukların tescilli lideriydim artık; ben nereye gitsem arkamdan geliyorlardı. Hatta ağaçların altından var gücümle çimenliklere, yokuş yukarı ya da yokuş aşağı, sonuncuyu pek yapmıyordum, koşsam bile peşimi bırakmıyorlardı. Belki de onları başımdan savmak için bu kadar hızlı yer değiştiriyordum, buna rağmen beni takip etmeseler sanırım hayal kırıklığına uğrardım. Arada bir onları korkutmak ya da cesaretlendirmek için kollarımı iki yana açarak yerimde sıçrıyordum. Ter içinde kalmış küçük kızlar, bir ağacın arkasına saklandığımda arkam-

dan, "Bakın Nol orada, Nol orada!" diye bağırıyorlardı. "Ne oynayacağız Nol?" Bu çocukların başıma tebelleş olmasında annemin de kabahati olduğu için ona kızsam da maneviyatım yerindeydi, sadece Chris burada olsa beni görmemesini tercih ederdim, diye düşündüm. Chris hiç buraya gelir miydi? Bu Bahçe onun için fazla güzel sayılırdı. Adımı öğrendikleri anlaşılan bebecikler arkamda, ben önde oradan oraya koşuyorduk; rengârenk çiçeklerin, yeşil sert gölgeliklerin arasından, bankların, eskimiş kameriyelerin önünden geçiyorduk. Her tarafta banklar vardı. Bu banklarda sadece yaşlı beyefendiler, hanımefendiler, kadınlar, adamlar oturmuyor, yaptıkları işin yorgunluğuyla yeni bakıcılar, içinde beyaz oyuncak ayının uyuduğu çocuk arabalarına tutunmuş, oturuyorlardı. En güzeli, Bahçe'nin biraz çarpık olmasıydı. Arada sırada, Alp göllerine benzeyen, üzerinde çocukların oynadığı parlak yeşil çimenlikler ya da siyah dizlerini çenesine kadar çekerek oturan bir adam ortaya çıkıveriyordu.

Arkamdaki çocuk sürüsüyle birlikte mavimsi köknar ağaçlarının yanından geçerek, asla tamamen gözden kaybetmediğim, uzaktan girintili çıkıntılı gibi görünmesine rağmen düz olan dağ sırtına, zirveye, nihayet vardım. Aşağılarda bir yerlerde bakıcı ellerini çırparak bize anlaşılmaz şeyler sesleniyordu. Çalılıkların arasına girerek, suni taşlardan yapılmış kenarına gitmeye cesaret ettim, aşağıya bakmadan önce bir tanesine sıkı sıkı tutundum. Bakıcı aşağıdan devamlı seslenmiş olmalı ki çocuklar bana onlarla birlikte geri dönüp dönmeyeceğimi sordular. Onlara cevap vermeyince bir kız, "Enayi

Nol!" diyerek beni arkamdan itti. Tam o anda arka taraftan dal çıtırtıları geldi. Bakıcı el çırpmayı bırakmıştı. Yarın kenarından şaşkınlıkla aşağı bakıyordum.

Ayaklarımın altında, insan hafızasının alabileceği en şaşırtıcı, en alımlı vadi krateri uzanıyordu. Bu geniş yuvarlak çukurun derinliği sekiz metreden fazla olamazdı, hemen altımdaki kayanın yüksekliği de en fazla beş metre kadardı ama bana, babamın çalışma odasında fotoğrafları asılı Bavyera Alpleri'ndeki dipsiz uçurumlar kadar derin görünüyordu. Karşı tarafta, yukarıda, Bahçe yeniden başlıyordu. Vadinin ortasında etrafı kırmızı çiçekler ve gümüşi renkteki bahçe toplarıyla çevrili bir havuz vardı. Huş ağacı gövdelerinden yapılmış, rustik tarzı üst kısımları çürümüş uzun köprüyle –uzunluğundan altındaki havuzun çok daha büyük olmasının planlandığı anlaşılıyordu– bulunduğum yerden sadece bir bölümünü görebildiğim arka tarafı daire şeklindeki kocaman, yüksek ahşap sahneye varılıyordu. Sahnede üç adam ellerinde bakır nefeslilerle duruyordu. Biri, mütemadiyen havuzun karşı tarafına el sallıyordu; o taraftan da annesinin kucağında duran bir çocuk el sallayarak karşılık veriyordu.

Havuzun öbür tarafında aralarına yer yer masalar konmuş, ucu bucağı görünmeyen sıra sıra iskemlelerde insanlar oturuyordu. Hemen her masanın üstünde süt dolu bardaklar vardı. Köprüyü sola doğru takip ederek sahneden uzaklaşıldığında karşımıza çıkan yapı "ana bina" olmalıydı. Bu binanın da büyük kısmı ahşaptı ve parlak sarıya boyanmıştı; oysa sahne kahverengi bırakılmış, kubbesiyse insana kirli izlenimi veren siyaha

boyanmıştı. Bu yapı otel kadar büyük görünüyordu ama yüksek değildi. Binadan elinde tepsiyle bir garson çıktı. Tepsi tepeleme sandviç doluydu; yok yok bunlar eklerdi tabii. İnsana kahkahalar attıran muhteşem ekler pastaları. Garsonların hepsi erkek değildi, beyaz önlüklü kızlar da servis yapıyordu. Havuzu çevreleyen patikada, sahnenin yakınlarında birkaç ziyaretçi geziniyordu. Aralarında çocuklar da vardı ancak ortalıkta ne bebek arabası ne de bakıcı görünüyordu. Tamamen solda, eskiden ahırlarda olduğu gibi küçük yuvarlak pencereleri olan alçak bir duvarın yanındaki ıhlamur ağacının gölgelediği yüksekçe bir patikanın üzerinde, sıra sıra masalar vardı. Bu duvar, ana binadan ileriye, hiçbir yerde son bulmayan koruyucu bir kol gibi uzanıyor, adeta parmaklarını benim yanında durduğum, parkın kenarındaki çalılıklarla birleştiriyordu. Patikadan aşağıya inen çimenlik çok dik olduğundan buraya masa ya da iskemle konamamıştı. Ağaçların üst kısımları sahnenin üzerinden çıkıyor, kızgın güneşin altında heybetli bir şekilde sağa sola eğilerek, yıllar önce düşmüş bir yıldırımın izlerini, arada bir gösterdiği beyaz, kabuk kabuk olmuş kısmından belli ediyordu.

Acaba annem aşağıda mı yoksa eski surlarının üstündeki ıhlamurlu yolda benimle neredeyse aynı hizada mı oturuyor diye düşünürken gözüm, ana binanın kaldırımında mevzilenen kısa boylu, jaketataylı,[1] yapılı bir adama ilişti. Orada bir başına durmuş, beyaz mendiliyle alnındaki teri siliyordu. Yüzü kızarmış görünüyor, kara

1- Jaketatay: Resmi ziyaret ve davetlerde erkeklerin giydikleri arkası yırtmaçlı, etekleri uzun ve ön köşeleri yuvarlak kesilmiş ceket. (ç.n.)

bıyıklarıyla dünyayı fethedecek bir adam edasıyla duruyordu. Yalnızlığı uzun sürmedi, ana binadan çıkan birkaç beyefendi yanına gelince eller sıkışıldı. Bu adam lokantanın, belki de Bahçe'nin sahibiydi ama nerden bileyim, sıcaktan bunalmış zengin bir yabancı da olabilirdi. Onu tekrar yalnız bıraktıklarında gördüğüm tek şey garson kızların ellerinde tepsileriyle kıkırdayarak yanından kaçıştıklarıydı, bundan da müdafaasız kızların (ve belki erkeklerin de) yanından geçerken kollarını çimdiklemiş olması ihtimali doğdu. Benim için bulunmaz bir latifeydi bu; bir an önce kayalık yokuştan aşağı inip adamın yanına yaklaşmamı tasarlayacakken o, başı dik bir vaziyette ahşap köprüye doğru yürümeye başlamıştı. Kararlıydım, bacağımı kayanın üzerinden aşırtarak aşağı inen dik yoldan –daha doğrusu, dar ama tehlikeli sayılmayacak, sakinleştirir gibi okşadığım yaban kayalıklarla, dönemeçlerde sıkı sıkı tutunduğum diken gibi sivri taş parçalarının arasından geçen bir keçi yoluydu– kendimi aşağı bıraktım.

Yürümekten çok kayarak, bayır aşağı inen çimenliğe vardım; karşı tarafa geçtiğimde bana parmağını ikaz eder gibi sallayan yaşlı bir park bekçisiyle burun buruna geldim; epey arkasında, kuvvetli alkışlar arasında jaketataylı adam, ahşap sahnenin merdivenlerinden çıkıyordu. Anlaşılan park bekçisi benim o dik yamaçtan indiğimi fark etmemişti ya da "hâkimin oğlu" olduğum saçtığım manyetik ışıktan anlaşılıyordu; her halükârda biraz söylendikten sonra benim, havuzu çevreleyen beyaz demir parmaklıklardan atlayarak öbür tarafa geçmeme izin verdi. Ana binaya doğru sürüklendim. Etrafta

çıt çıkmıyordu. Derken bandonun sesi bir anda gürledi.

Durduğum yer sahnenin derinliklerini rahatça gösteriyordu. Ağırbaşlı nefesliler, müziği dışarı üflemekten kızarmış boğazlar, bakırlar, Türk davulu, flüt ve klarnetleri tutan mahçup yüzlü çalgıcılar, hepsi jaketataylı adamın çılgınlığa varan teşviki ve enerji dolu yönlendirmesiyle coşuyordu. Orkestra şefi, ters çevrilmiş, üzerine mat koyu yeşil kumaş örtülmüş bir kutunun üzerinde, atlıyor, zıplıyor, sağa sola sallanıyordu. Gururlu ve kendinden emin bir tavırla elindeki değneği sallıyordu. İçinde farklı, yumuşak bir kişilik taşıdığı seziliyordu, dilediği anda elindeki değnekle aniden, umutsuzluk da yayabilirdi. O anda fazla bir şey gördüğüm söylenemezdi, duyduğum müzik bacaklarımı esir almış, beynimin içine, omuriliğime işliyordu.

Orada o gün çalınanın Amerika'yı fethettikten sonra Hollanda'yı fethetmekte zorlanmamış ve çoktan unutulmuş bir bestecinin, Sousa'nın *Stars and Stripes* adlı hareketli bir marşı olduğunu çok sonra öğrendim. Besteci bir yandan şen ama aynı zamanda vakur temalara giriş olarak başlangıçtaki kreşendoda keskin sesler kullanmış, açılıştan sonra hem insana hem tanrıya hem de Amerikan bayrağına karşı gaddarca bir kayıtsızlıkla çınlayan pasajın ardından kendinden emin, usulca Trio'ya başlamıştı. Bu tempoda insanı alıp götüren bir oynaklık vardı, aynı zamanda temkinli, diplomasi donukluğunda, üstü kapalı imalarla doluydu. Bir çarpışma, bir tokat ya da çatırtılar da imkân dahilindeydi ki bütün bunlar bir anda gök gürültüsü gibi gürleyip beni tepeden tırnağa ürpertmişti. Kraterin akustiği bu sesi güçbela be-

nimsiyordu; her bir ağaç, şehir surları, duvarlar, şatolar, adeta koro halinde bu kükreyişe eşlik etmekteydi. Bakırdan yapılma ağır nefesli çalgılar ıslak köpekler gibi tir tir titriyordu. Bu cümbüşe davullar da katıldı; zillerin keskin çınlamaları kulakları sağır ediyordu. Ardından bütün sazların katılmasıyla tempo ağırlaştı (orkestra şefi bu cesur *ritardando*'nun[2] kontrolünü elinde tutabilmek için bedenini şekilden şekile sokuyordu), yeni bir ritm, yeni bir uslup... Hayır, yeni bir üslup değil, hayır yeni değildi; her aklı başında insanın bekleyeceği gibi öncekinden daha sinir bozucu bir patlayış da değildi. Bu sadece yarı unutulan Trio'nun, flütün tiz sesi eşliğinde geri dönüşüydü. Bedenim ürperdi, içimden bağırıp çağırmak, ağlamak, gülmek geliyordu. Büyülenmemek elde değildi; titrek notalarla yeniden dalga dalga saçılan marşa dönüleceğinin işareti azgın bir kükreyiş ve birden kesiliveren canlı bir interlüd[3] idi bu. Şimdi orkestra şefinin nasıl biri olduğunun, ne kadar acımasız olabileceğinin farkına varmıştım. Hiçbir şey durduramazdı onu; hiç şüphe yoktu, o, W...'nin en önemli şahsiyetiydi.

Orkestra şefim tek tük alkışlar arasında yarı eğilip eliyle adeta müzisyenleri tek tek izleyicilere takdim ediyormuş gibi belli belirsiz bir şekilde orkestrayı göstererek teşekkür ederken, lokantanın giriş kapısına ulaştım. Bir süre sonra mutlaka oraya gelecekti. Kapıda birkaç genç toplanmıştı; bu arada kaldırımda adamlar ya da üzerlerinde jaketatay olmamasına rağmen müziğin baş-

2- Ritardando: Müzikte temponun giderek yavaşlaması. (ç.n.)

3- İnterlüd: Ara bölüm. (ç.n.)

lamasıyla yaptıkları sert dönüşten, izleyicilere yüksekten bakmalarından ve birbirleriyle senli benli konuşmalarından soylu oldukları anlaşılan beyefendiler duruyordu. Birbirlerinin yüzüne puro dumanlarını üflüyor, alaycı bir gülümsemeyle içeri giriyor ama bir yandan da girişi kontrol altında tutuyorlardı. Sonra kimisi yine dışarı çıkıyordu.

Bir opera ya da operetten seçmelerin çalındığı ikinci bölümde bilhassa orkestra şefini inceledim. Bu adamın sadece güçlü değil, aynı zamanda komik bir adam olduğu en çok müziği engellemeyecek, aksatmayacak şekilde müzisyenlerle şakalaşmaya cüret etmesinden anlaşılıyordu. Yumuşak bir flüt pasajından sonra, kulakları sağır edercesine Türk davulunu gümbürdeten davulcu, orkestra şefinin kendisine dik dik bakması üzerine gülmekten kırılıyordu. Ne var ki beyaz mendilini boğazına sıkıştırmış kahramanım, durumu hemen toparlayarak ellerini kaldırdı, bayıltıcı öğle sıcağının sakinliği içinde gökkuşağını andıran yeni ve bal gibi tatlı bir melodiyi, sağa sola eğilerek, flütlere işaretini verdikten sonra adeta dört flütten dört üveyik çıkartarak çaldırmayı başardı.

Çevremde fısıldaşmalar ve konuşmalar sürüp gidiyor, sigaralar yakılıyordu. Müzik beni bu kadar hırpalayıp yormasa bu konuşmalardan kesinlikle rahatsızlık duyardım; oysa şimdi, müziğin başkalarında da hal bırakmadığını ama onların tepkilerini bu şekilde dışa vurduklarını düşünüyordum. Üçüncü bölüm başladığında lokantanın önünde puro içen beyefendilerin yakınında duran uzun boylu solgun yüzlü bir kız gözüme ilişti. Tek başına durmuş, gergin bir şekilde sahneye bakıyor-

du. Sağından solundan, süt, ekler ya da böğürtlenli cin taşıyan garsonlar geçiyor, o ise gözünü kırpmadan orkestrayı izliyordu. Karşı taraftaki sahnede gerçekleşen mucizenin, onu da benim gibi etkisi altına aldığını hissettim.

Aradan önceki son parça neredeyse bitmek üzereyken bir garson elinde bir notla sahneye doğru koşarak köprüden geçti. Arka taraftan, yukarılardan bağırışlar, çığırışlar ve alkış sesleri duyuldu. Bunlar, alçak duvarın önündeki ıhlamurlu yolun üstünde, ilk masada oturan öğrenciler olmalıydı; heyecan içinde hoplayıp zıplıyorlar, ellerini çırpıyorlardı. Lokantanın yanından yukarı doğru çıkan taş basamaklar hınca hınç izleyici dolu olduğundan, öğrencileri ayırmak zordu. Orkestra şefi garsonun elindeki notu almak için eğildiğinde bir an dengesini kaybeder gibi oldu, ardından seyircilere yüzünü dönerek sıkılmadan, notu baştan sona okudu. Geniş, kırışıksız bir alnı ve simsiyah kıvırcık saçları vardı. Otomatik bir el hareketiyle bıyıklarını sıvazladı. Birden geriye dönerek müzisyenlere bir şeyler söyledi. Kimi sıkılarak, kimi de umursamaz bir şekilde son parçanın notalarının üstüne yenilerini koydu. Bu arada orkestra şefi değneğiyle önündeki nota sehpasına hafifçe vurdu, sopa ile birlikte sol kol havaya kalktı ve Sousa'nın *Stars and Stripes* marşı gümbür gümbür başladı.

Bedenimi şükran duygusuyla karışık büyük bir mutluluk kaplamıştı; benimle aynı duyguları hissedenler var mıdır diye merakla etrafımdaki yüzleri incelemeye başladım. Ancak görmek istediğimi görememek beni hayal kırıklığına uğrattı; pervasızlık ve aldırmazlığa karşı

bu marşı korumanın kutsal bir görev olduğunu düşündüm. Ne de olsa bu marş *benim* eski dostumdu; ona karşı sorumluluğum vardı; hatta elimden not yazıp göndermekten başka şeyler de gelmeliydi. Bir süre ayaklarımla tempo tuttum. Yakınımdakiler de buna katılmaya başlamıştı ama en çok tozu ben kaldırıyordum. Bunun sonucunda çevremde bir boşluk oluştu, içimde ayakla tempo tutmak yerine bir aşağı bir yukarı yürümek, koşmak ve hoplayıp zıplamak için karşı konulmaz bir istek duyuyordum. Etraftan gelen gülüşmeler beni etkilemedi. Havanın serinlemeye başlamasıyla birlikte terlemekten de kurtuluyordum; kollarım ve bacaklarımla adeta bir pantomim gösterisi sunuyordum ve nasıl yapılacağını bilsem onlara derdimi anlatmak için amuda bile kalkabilirdim. Müziği artık pek dinlemesem de ritmini, içimde, bacaklarımda ve palyaçovari salladığım kafamda hissederek marşla bir bütün haline gelmiştim; onun savunucusu, Sousa'nın kölesi ve müziğinin saygın bir ifadesiydim. Gülüşmeleri duyuyordum, evet, gülenler vardı ama ne de olsa onlar da garsonun orkestra şefine verdiği notu görmüşlerdi; çalınan müziği duyuyorlardı ve zaten buraya da iyi müzik dinlemek için gelmişlerdi.

Tam o anda bir çift serin, narin el, ellerime sarıldı. Başımı kaldırıp baktım, gevşek bir şekilde birleşmiş kollarımızın meydana getirdiği zincirin öbür ucunda lokantanın kapısı önünde gözüme çarpan uzun boylu, soluk yüzlü kızın, müziğin temposuna uyarak benimle birlikte sallanmakta olduğunu gördüm. Boyu benden bir kafa daha uzundu. Ara sıra beni kendine doğru, yukarı çekiyor gibi gelse de normal danslarda yapıldığı gibi

elimi beline dolamamı kabul edeceğini sanmıyordum. Ellerimi her ne kadar sıkı sıkı tutuyorsa da birbirimizle değil daha çok karşı karşıya dans ediyorduk. Ağır ağır, belli bir plana uymadan dönerek dans etmeye devam ederken açık mavi, nemli, dalgın ama muzip gözleri, gözlerimi esir almıştı. Trio başladığında, "Yanakların ne kadar kırmızı," dedi. Piccolo'nun [4] küstah tiz sesinin yükselerek sahneden bize ulaşmasıyla kızın gözleri parladı, açık sarı saçlarını bir hareketle arkaya attıktan sonra yarı saydam beyaz yanakları pembeleşti. Ardından yaptığı, zar zor ayak uydurabildiğim bir dönüşle ellerimi bıraktı ve havalanan toz bulutları arasından onu ilk gördüğüm yere, lokantanın girişine giderek önceki gibi hareketsiz bir şekilde durdu. Yüzü sahneye dönüktü, bir kere bile benim tarafıma dönüp bakmadı; gülünç duruma düşmüştüm. Bu hoş bir davranış değildi. Belki de yaptığının başka bir açıklaması vardı. O bir yetişkindi; yetişkinlerin çocuklarla oynayıp sonra onlara bir açıklama yapmadan yüz üstü bırakabileceklerini biliyordum. Şayet sadece bir oyun oynadığımızı zannediyorsa ona, 'Biz seninle dans ettik,' demek isterdim ama yanına gidecek cesaretim yoktu, üstelik şimdi kaldırımda yine o beyefendiler de görünüyordu.

Etraftan kahkahalar gelmeye devam ediyordu; geri döndüğümde annemin gülen, kırmızı yüzünü gördüm. Arkadaşlarıyla öğrenci zannettiğim gençlerin tarafında ama daha solda, ıhlamur ağaçlarının altındaki masalardan birinin başında duruyordu. Ne eliyle bir işaret yaptı

4- Piccolo: Küçük boyutta bir yan flüt (ç.n.)

ne de el salladı. Sadece bakıp gülüyordu. Bakması ve gülmesi arasında bir bağlantı yokmuş gibi geldi; beni merak etmişti herhalde. Yorgunluktan ayakta duramaz haldeydim, Sousa'nın marşının bitmesini ve kalabalığın dağılmasını bekliyordum.

Daha alkışlar kesilmeden, suratları ter içindeki müzisyenler bakır üflemelilerini yüksek kubbeli sahnenin açık kahverengi tahta kaplı girintisine bırakarak bizim tarafa gelmek için köprüye doğru yürümeye başlamışlardı. Orkestra şefinin en önde yürüme hakkını kullanmaması beni şaşırttı ancak gruptakiler toprağa henüz ayak basmıştı ki kahramanım efsanevi bıyığının altından gülümseyerek aradan sıyrıldı ve enerjik bir şekilde kendine yol açıp öne çıktı. Terden parlayan alnı kızarmıştı, kömür gibi simsiyah gözleri çevreye meydan okuyordu. Soluk benizli kız koşup orkestra şefinin boynuna sarıldı; ben bile çocuk olarak annemin boynuna böyle sarılmazdım. Üzerinde mavi bir elbise vardı, siyah çoraplı bacaklarından birini, kendisinden pek de uzun olmayan orkestra şefinin bedenine tırmanacakmış gibi havaya kaldırmıştı. Orkestra şefi birkaç saniye elini kızın belinde tuttuktan sonra kızın arkasında, beyefendilerin toplandığı lokantanın girişine baktı. Onlara seslendi; ne dediğini anlayamadım ama yüzü neşeli görünüyor ve beklenti içinde olduğu anlaşılıyordu. İnsanın içine işleyen gür bir sesi vardı; çevresindeki boşluk sesini dağıtamıyordu. Kızı bıraktıktan sonra, beyefendilere katılarak içeri girdi.

Ihlamur ağaçlı patikaya vardığımda beni ne cazibeli bir erkek –hanımlardan biri bahriyeli üniformamın

yakasını okşadığı halde– ne de yaramazlık yapmış bir çocuk gibi karşıladılar; onlar için sadece süt içmek isteyen, kendi halinde bir oğlan çocuğuydum. Önce bir bardak süt istendi, arkasından da eklerle ilgili latifeler tekrarlanmaya başladı. Ekler neden bazen kâğıt tadında bazen de tadına doyulmayan lezzetli bir pasta oluyordu? Garson, bu soruların yanıtını eminim benden daha iyi biliyordu ancak bu zor sorulara aldırmaksızın, içinde on beş tane büyük ekler olan –küçükleri de vardı– tepsisini taşıyordu; bense ekleri ısırdığımda içindeki hava boşluğundan başka bir şey hissetmiyordum. Ekler pastaları pürüzsüz ve yumuşaktı; insan ilk lokmada hissettiği kofluktan sonra eklerin ne yazık ki bir anda bittiğini fark ediyordu. Ancak şakalaşan ve alaycı konuşmalar yapan hanımefendilerin henüz eklerle hesapları bitmiş değildi; garsonun masamızın yanından her geçişinde ona pastalarla ilgili laf atıyorlar, garson da kaşlarını kaldırıyor ama terbiyesini bozmadan başını eğiyor ve onlarla birlikte gülüyordu. Kafasına bir ekler atılmamasına şükrettim. Daha sonra öğrendim ki lokantanın eklerleri hafta arasında daha iyi ve taze olurmuş.

Her ne kadar annemin arkadaşlarından biri programın aradan sonra vasat olduğunu, kalkıp gitseler bir şey kaybetmeyeceklerini söylediyse de, sonuna kadar kaldılar. Midem sütle dolu, elimde yarım ekler, annemin dizine dayanmış otururken havuzun kenarındaki ağaçların, insanı bunaltan ses mucizesinin fazla uzatılarak sürdüğü sahneye kadar vuran irili ufaklı gölgelerini seyre daldım. Kızı artık göremiyordum; gerçi bunun için çaba da göstermiyordum. Onunla dans etmiş olmam bazen hafif

bir kahramanlık, bazen de hafızamdan silinmeyecek bir utanç gibi geliyordu. Annemle arkadaşlarının bu konuda ne düşündüklerini kestiremiyordum. Orkestra şefinin, Türk davulu eşliğinde gümbürtüyle çalınan nefes kesici polkanın ortasında dengesini kaybedip, atik bir flütçünün yardımıyla tam zamanında kutunun üzerine tekrar çıktığını hatırlıyorum. Hayal kırıklığına uğramıştım, sanki içim boşalmıştı. Ben onun için, onun müziği eşliğinde dans etmiştim, o ise soluk benizli kıza öncelik tanımıştı. Kız taş çatlasa benden birkaç yaş büyüktü.

Hanımların sohbetlerini anneme yönelttiğim şu can alıcı soruyla böldüm: "Dans ettiğim kız kaç yaşındadır?" Gülerek ne dediğimi anlamamış gibi yaptı: "Ne? Sen bir kızla mı dans ettin?" Sarı yanaklı, yüzü kemikli, gözlük takan arkadaşlarından biri, "Sen daha dans etmeyi bilemezsin ki," diye lafa karıştı, sonra da çok zamanını almışım gibi, arkamda bir noktaya baktı. Beni ciddiye almadığı için uzun bir süre keyifsizce gözlerimi dikip ona baktım. Büyüklerin sırası çok daha sonra gelecekti, benim önce Chris'le hesaplaşmam gerekiyordu ki bu da yıllarımı alabilirdi.

III

Israrlı bir araştırmaya girmediğimden, orkestra şefim hakkında ancak haftalar sonra bilgi sahibi olabildim. Adı Cuperus'du, uzun boylu kız ise kızı Trix'ti. On iki yaşında, yani benden dört yaş büyüktü. *Henri* Cuperus, kasabamızda pek fazla göremediği anlaşılan itibarı açısından adının üzerine basılarak söylenmesini istiyordu. Onun W... kasabasına kısa bir süre önce geldiğini, sıradan bir aileden olduğu halde birkaç yıl konservatuarda okuduğunu, herkesin onu çekilmez bulduğunu ancak kendisinden –orgcu olarak çalıştığı, yabancıların zor kabul edildiği köylerde bile– nefret edilmediğini, annemin pazar günleri hanım arkadaşları ya da Bay Van Son, Caspers ya da genç Tjallingii gibi beyefendilerle beraber katıldığı müzikli toplantılardan birinde marşlar ve valsler üzerine konuşulurken öğrendim. Bu konuşmaların çoğu aklımda kalmadı. Sadece "çekilmez" kulağıma yabancı gelmiyordu; hangi anlamda kullanıldığını araş-

tırmaya başladığımda, "kendini sanatçı sanıyor," dediler ama görünüşe bakılırsa bu açıklama anneme de pek inandırıcı gelmemişti; bu yaklaşım insanda fazla basmakalıp bir izlenim bırakıyordu. Chris'e bakılırsa, Cuperus ciddi bir içki bağımlısıydı. Bu sözleri neredeyse onunla ilk kavgamıza yol açacaktı.

Annem, Eylül ayında Cuperus hakkında edindiği son bilgileri aktardı; bu uzun hikâyeyi hiçbir tepki vermeden, gözlüğünün arkasından alaycı bakışlarla dinlediği halde sonunda en mantıklı yorumları yine babam getirdi. Anlaşılan, Cuperus zamanında ağır bir darbe yemişti. Onu yıkan, ne karısının çektiği verem hastalığı ne de idare edemediği kızıymış; onun sıkıntısı müzikle, sahneyle, Bahçe'yle, dinleyicilerle ve idare heyeti ile ilgiliymiş. Annem, "İdare heyeti aslında uzun zamandır farkında... Adamın... İşte her neyse..." diye duraklayarak lafı ağzında geveledi. Chris bunu fırsat bilerek eliyle arka arkaya kadeh deviriyormuş gibi yaptı; annem kendisi yol açtığı halde bu hareketlerini görmezden geldi. Cuperus, bu alışkanlığının müzikteki başarısını gölgelemeyeceğini düşünüyormuş; Liszt'in Rapsodisini havuza düşmeden yönetmiş olsa, insanlar aradan önce ve sonra yüzündeki, içtiği sütün ya da yediği eklerlerin yol açmış olamayacağı renk değişikliğinin üzerinde durmayabilirmiş. Annem gözlerini aşağıya indirirken bana doğru baktı. Buraya kadar anlattıkları benim anlayamayacağım kadar karışıktı ama şimdi bir şeylerin farkına varmıştım: "Yani sarhoştu mu demek istiyorsunuz?" diye sertçe sordum. Annem susuyordu. Saniyeler boyunca susmaya devam etti. Sonra başını iki yana, ha-

yır anlamında salladı. Chris ağzı bir karış açık anneme bakakaldı. Erken olgunlaşmış ama değişken zekâsı bu çelişkili ifadeleri anlamakta zorlanıyordu.

Cuperus'un sonunu Liszt'in Rapsodisi değil, *Tannhäuser*'in uvertürü hazırlamış. O meşum öğleden sonrası, aranın ardından, yüzü pancar gibi, kıvırcık saçları karmakarışık, Tanrı'nın gönderdiği haberci edasıyla sahneye doğru ilerlemiş. Ahşap köprüden geçerken huş ağacının kalkmış kabuklarından bazılarını eliyle koparıp atmaya çalışmış ve ihtişamlı kıvrımlarla serilmiş bir örtüyle kaplı kutunun üstüne çıkıp epey kalabalık bir izleyici topluluğu önünde doğaçlama bir konuşma yapmaya başlamış. Konuşmasında şimdiye kadar dinlettikleri çaylak işinden artık gına getirdiğinden, bu kadar rezaletin yeterli olduğundan, o güzelim bahçenin sükûnetine layık olmayan seslerle bölündüğünden, artık orkestranın dinleyicilere gerçek Sanat parçalarını dinletmek için sabırsızlandığından ve bunun için büyük dehalardan Richard Wagner'in bir parçasını seçtiklerinden bahsetmiş; Liszt de elbette deha sayılırmış sayılmasına ama iki hafta önce pazar günü çaldıkları Rapsodisine deha işi denemeyecek olmasından dolayı, hayır, onun dâhice olduğu iddia edilemezmiş; o müziğin olsa olsa Macar kedi cıyaklaması olarak tarif edilebileceğini iddia etmiş, falan, filan. Anneme bakılırsa, geniş bir aileden gelme, boş zamanlarında duvar kâğıtçılığı, döşemecilik gibi işler de yapan muzip birinci klarnetçinin işaret parmağını havaya kaldırıp, dudaklarını büzerek onu zaman konusunda ikaz etmesi gerekirmiş. Henri Cuperus, ünlü hacılar korosunu başlatmak üzere elindeki değneği ha-

vaya kaldırdığında gölgeler iyice uzayarak tehditkâr bir görüntü almış.

Kabul etmek gerekir ki parça zor olduğundan değil (W... kasabasında mükemmel çalgıcılar bulunur), ama çalarken bir yandan da onları eğitmek istemesinden dolayı Cuperus'un bu parça hakkında uzun zamandır kafası allak bullakmış. Açılış pasajında, çalgıcıların yapabilecekleri tek falsoyu, yani yanlış tempoyla giriş yapmalarıyla işler Venüs Dağı'nda iyice çıkmaza girmiş, notalar karışmış, ahenksiz bir gürültüdür kopmuş; uçarı ınarş, Türk davulunun altında ezilmiş, büyüklü küçüklü flütlerden çıkan histerik seslerden dolayı –yanılmıyorsam eserin orijinalinde flüt yerine keman var– nakarat bölümünde hac korosu tanınmaz hale gelmiş. Annemin ifadesine göre Tannhäuser'i bir daha kurtarmak mümkün olmamış, orkestra ise adeta parça kurtarılmasın diye elinden geleni yapmış. Her zaman aralarında şakalaşan neşeli çalgıcılar bu sefer hiç gülmüyorlarmış; yüzleri hapishaneye konmuş caniler gibi asıkmış. Parçanın bitimine az bir süre kala Cuperus değneğini önce vurmuş sonra ortasından ikiye kırmış ve asker adımlarıyla ana binaya geri dönmüş. Anlaşılan, orada epey bir gürültü kopmuş, başka idare kurullarında da üyelik yapan genç Tjallingii de haklı olarak bu konuya burnunu sokmuş, galiba Cuperus'un sezonu kapatması için uzlaşma yolu aranmış; daha sonra kulağa hoş gelen sözcüklerle Cuperus'un işine son verilmiş ve gelecek sezon için onun yerine W... kasabasının dışından başka bir orkestra şefi atanmış. Gerçi Cuperus bu durumdan fazla zarar görmemiş, alacağı tazminatın

yanı sıra iki koro ve kilise korosunun idaresi elinde kalacak, müzik dersleri vermeye de devam edebilecekmiş. Chris; "Bu şekilde içkisine de rahatça devam edebilir," dedi. Ben de, "Bu da küçük Chris'in hayali herhalde," dedim. Babam bu atışmaya, böyle yeteneklere sahip bir kişinin dar bir çevrede de bir şeyler yapabileceğini, yaz konserlerinin belki de onun boyunu aştığını söyleyerek son verdi. Kendini müziğe bu kadar vermesi, onun bir sanatçı olduğunun göstergesiydi. Annem, "Yanlış notaya basma göstergesi," diye mırıldandı; hapşırma krizi tutuyor gibiydi.

Dans ettiğim soluk benizli kızı o aylarda çok fazla düşündüğümü sanmıyorum. Onunla hiç karşılaşmadığım gibi karşılaşmak için herhangi bir çaba da göstermedim. Okulunu bıraktığını ve evde babasından müzik dersleri aldığını duydum; bu davranışı onu benden daha da "yetişkin" yapıyordu. Oysa ben futbola başlayarak yetişkinliğe ilk adımı atmak için sonbaharın gelmesini bekleyen bir oğlan çocuğuydum. Futbol kurallarında bir otorite olan Chris kendi ifadesiyle –güya gözlük taktığı için– hiç top oynamazdı. Bense sırf bu yüzden çok iyi futbol oynamaya kararlıydım.

Bir Cumartesi günü, öğleden sonra, annem beni şehrin neredeyse dışında, çayırlıkların başladığı yerde oturan terzisine götürdü; yağmurlu bir gündü ve birlikte futbol oynayacak kimse bulamamıştım. Bu çayırlıkların içinde hepsi birbirinden ilginç isimlere sahip patika yollar vardı. Mesela çevrede hiç domuz görünmediği halde yeni kurulan büyük mandıraya gidenin adı, "Domuzcuk yolu" idi. Şehir tarafına giden patikalar ise büyük yolun

paralelinde devam ediyor, arada bir tel çitler ya da tel kapılar tarlaları birbirinden ayırıyor, çimenlerin arasından inek izlerinden çıkan kokular eşliğinde, başka bir semte varılabiliyordu. İki futbol sahası da şehrin bu neyin nerde olduğu iyi belirtilmemiş tarafında bulunuyordu; o yıllarda bu iki sahayı birbirine karıştırıyor, oralara nasıl gidileceğini bilmiyordum.

Ziyaretimizi gereksiz yere uzatmamak için annemle ayakta duruyorduk. Masanın arkasında yaşlı bir kadın oturuyordu. Çok çalışmaktan sıskası çıkmış terzi kadın oradan oraya koşuşturuyor, numune kumaş taşıyordu; bu kez ölçü alınmadı. Terzi içine kapanık, pek konuşmayan bir kadındı, yaşlı kadınsa konuşkandı. Annemin akşama kadar orada çene çalarak oturmamak, hatta üzerinde aile fotoğrafları duran küçük org eşliğinde şarkı söylememek için kendisiyle mücadele ettiğini hissediyordum. Bunun için oturmamış, ayakta dikilmeyi seçmişti. Her ne kadar yardım ettiği pek görülmese de, yoksulları severdi annem. Bu insanların, babamın ve Chris'in anlattıklarına hiç benzemeyen hikâyelerini dinlemeye bayılırdı.

O esnada dışarıya, dağınık bahçelere, rüzgârdan sallanan elma ve armut ağaçlarıyla dolu meyve bahçelerine ve kaçınılmaz çayırlara bakıyordum. Büyük mandıra sanki ufuk çizgisini belirliyor, ufuk başka bir ülkeye aitmiş gibi duruyordu. O anda havada, nereden geldiği belirsiz bir top göründü; yere düştü, sonra yine havalandı ve her seferinde kavisler çizerek yere düşüp tekrar havalandı. Nereden atıldığını göremiyordum. Alçaktaki bulutların içine girip çıkıyor gibiydi. Anneme bu doğa-

üstü görüntüyü göstermek istediğimde, o ana kadar benim meraklı bakışlarımı izlemiş olan yaşlı kadın;

"Vellinga'dır," dedi, "bu işin en iyilerindendir!"

Terzi kadın tam içeri giriyordu ki annem, "Şu avukat Vellinga mı?" diye sordu. Ardından, on dakika süresince pencerenin önünde omzuna kumaşlardan birini alıp, diğerini koyarak, baktı durdu. Nasıl bir topun atıldığını artık anlamıştım.

"Kendi kendine mi futbol oynuyor? Topu çok yüksek lere dikiyor. Herhalde yanında başkaları da vardır."

Yaşlı kadından cevap gelmedi. "Her Cumartesi oynar. Top bir gün bahçemize düşecek diye ödüm patlıyor."

"Ne olacak, düşerse siz de geri atarsınız," dedi annem, bir yandan da bana sertçe bakıyor ve belli etmemeye çalışarak başını sallıyordu. O anda vücudunun bir kısmını örten gümüşi renkte bir kumaş tutuyordu, acaba ona bakmamamı mı istiyor, diye düşündüm.

"Diğerlerinden aşağı kalmıyor. Topu hep havaya dikiyor, hep havaya. Topu yukarlara fırlatmakta üstüne yok ama kendi bir türlü yüksekten uçamıyor."

Annem öksürdü. Tesadüfen "yüksekten uçmak" deyiminin ne anlama geldiğini biliyordum, babam bu sözü arada bir Chris için kullanıyordu.

Önce anlamadım, "Neden? O aptal biri mi?" diye sordum.

"Üniversite bitirmiş," dedi yaşlı kadın –ilk defa elindeki işi bırakmıştı– "Avukat olduğu için, genç adam, ona pek aptal denemez. Bir kuzenim var, hukuki bir dava için Vellinga'yı buldu; yani avukat olarak onu tuttu. Sonuç? Davayı kaybettiler. Bir de üstüne Vellinga'ya

450 gulden ödemek zorunda kaldı. Anladığım, pek zor bir dava değilmiş. 'Bir daha Vellinga'nın adını duymak istemiyorum,' demişti. Kuzenimin anlattığına göre, aslında komik bir adammış; mahkeme heyetini şakalar yaparak güldürürmüş. Aynı kuzenimin oğlu da, 'Vellinga ile iş yapılmaz, iyi bir insan olabilir ama avukat olarak gideceğim son kişi,' diyor. Tesadüfe bakın ki her Cumartesi burada top koşturuyor."

Annem soğuk bir tonla, "Ama artık avukatlık yapmıyor," dedi, ses tonunu yumuşatmak istercesine elini terzinin omzuna koydu; bu hareketiyle ziyaretin bittiğini anladım. Bu hadisenin üzerinden yıllar geçtikten sonra annem bana babamın şahsen tanıdığı kişiler hakkında bu şekilde konuşulmasından hiç hoşlanmadığını anlattı. Aslında bu konuşmalardan kendisi rahatsız olmazmış ama gülsün mü, kızsın mı, nasıl davransın kestiremiyormuş.

O akşam Chris'ten, Vellinga hakkındaki son havadisleri aldım. Vellinga hakikaten Baro'dan ayrılmıştı –bu kelimeyi daha önce duymadığım için anlamamıştım– bizim evde okunmayan ama belli ki bundan böyle okunacak yerel bir gazetenin yazı işleri müdürü olmuştu. O dönemde sık sık bizim eve gelmiş olmalı ama Chris'le müzikli akşamları boykot etmeyi sürdürdüğümüz için gözümde en azından Van Son kadar ya da titrek tenor sesiyle şarkı söyleyen ve Van Son yorulduğu zaman onun notalarını çeviren genç Tjallingii kadar gülünç bir gölgeden fazlası değildi. Vellinga'yı hiç görmediğimden emindim. Şimdi ise bir futbolcu olarak çıkmıştı karşıma, Chris onun "avukatlık kariyeri" yaparken şehrin

futbol takımında kaleci olduğunu, ancak ihtiyaç duyulduğunda sağ bek, sol bek ya da santrafor oynayabildiğini anlattı.

Tanıştığım, benden büyük iki çocuk beni bir pazar günü büyük futbol sahalarından birine götürmeseydi, sadece küçük çocuklarla evimizin yakınındaki Zaailand'da futbol oynadığımdan dolayı, avukat Vellinga'nın kalecilik yaptığını hiçbir zaman göremeyecektim. Bu arkadaşlarımın birine 'Boz' diğerine 'Mavi' adını takmıştım; onlarla arkadaşlık ettiğim birkaç hafta boyunca adeta ayaklarım yerden kesilmiş, tatlı bir kendimi beğenmişlik duygusuna kapılmıştım; neredeyse onlara karşı dokunaklı bir şükran ve sadakat duyuyordum. 'Boz' on beş yaşlarında, teknik liseye giden, çelimsiz, yüzü zayıf ve teni sarımtrak, hep eskimiş boz rengi kıyafetler giyen ve ağır hareket eden bir çocuktu. 'Mavi'nin ise yakında yüksek teknik okula gideceği için yaşından hiç söz edilmezdi; o daha iri yapılı, geniş yüzlüydü ve insana güven veren kurşuni, zeki gözleri vardı. Kirpikleri, kaşları hatta saçları da, içinden güzel renkli kelebek çıkan kozalar gibi, grimsi çizgiliydi. Üzerine iyice küçük gelen mavi bir bahriyeli elbisesi vardı. Her ikisi de kendine yeni gelmiş sarhoş serseriler gibi yalpalayarak yürürdü.

Gençlerin geceleri futbol oynayamadığı Zaailand'da bana belki hâkimin oğlu diye yaklaştılar ya da benden hoşlandılar, belki de benden başları sıkıştığında yardım isteyeceklerdi. Züppe miydiler yoksa iyi niyetli çocuklar mı, bunu hiçbir zaman öğrenemedim ama ne olursa olsun benden onlara hayranlık duyan biri gibi davranmamı beklemediler. Az konuşurlar, ağızlarından bir laf

çıkmadan uzun uzun düşünürlerdi. Zarafet ve hırs gibi hususiyetlere yabancıydılar. Futbol oynamakta isteksizdiler ancak 'Boz' kale yerine konmuş üst üste taşların arasında bazen kendini yere atıp sürünerek top kurtarırdı. Buna karşılık serseri gibi aylak aylak dolaşmayı çok iyi biliyorlardı; bazı akşamlar onlara katılıyor, kendi başıma çok zor bulabileceğim sokakları keşfediyordum. Bütün mağazaların bulunduğu caddede –çok uzundu; kıvrıla kıvrıla devam ediyordu ve insan sonuna geldiğinde balta girmemiş ormanlardaki gibi, başa geldiğini sanıyordu– onlardan yetişkin kızlara nasıl bakılacağını öğrendim. Ben kızların arsız bakışları hakaret sayacaklarını ve o nedenle bakışlarımıza karşılık vermeyeceklerini düşünüyordum. Ya da baksalar bir tokat atmak zorunda kalacaklardı ve o yüzden görmezden geliyorlardı. 'Boz' ile 'Mavi' kızlardan pek seyrek söz ederlerdi, daha çok pratikle, ne yapılması gerektiğini göstererek eğitmeyi yeğliyorlardı, isteyen istediğini öğrenebilirdi. 'Boz'un zifiri karanlık bir dar sokağa girişini görseniz onu zamanında denizcilik yapmış ama artık işi hırsızlığa dökmüş usta bir hırsız zannederdiniz. Daldığı ara sokaklar hep kestirmeden bir yerlere çıkardı. Kollarını iki yana açtığında ellerinin iki taraftaki pencerelere değecek kadar dar olduğu bu sokaklardaki perdeleri kapalı evlerden sızan gaz lambası ışıkları bana, Pazar günü faytonumuzla genç Tjallingii'ye doğru giderken geçtiğimiz geniş ve bakımlı caddelerden, piyasa yapılan kanal kenarlarından, kemerli köprü çevresinde toplanmış halktan çok daha fazla güven vermişti. Köprü bir meydan kadar genişti, 'Boz' ile 'Mavi' orada pek oyalanmazdı.

Ağır hareket ettikleri halde bir yandan da içleri içlerine sığmıyor gibiydi.

Futbol maçına gittiğimiz gün epey yol yürümüş olmalıyız. Özel muhafızlarım o akşam geç bir saatte beni evden almaya geldiklerinde önce Chris'le gergin bir karşılaşma yaşadılar. Chris önce onlara sahip çıkmaya çalıştıysa da sonradan onlardan 'ayak takımı' ya da 'serseriler' diye bahsetti. Geldiklerini duyduğumda merdivenden koşarak kapıya indim; Chris kapının yanında duruyordu ve omzuma bir yumruk attı, buna aldırmadım. On beş dakika sonra 'Boz' , 'Mavi' ve ben, çamurlu futbol sahasının kenarına gelmiş maçı izliyorduk; maç W... kasabasının birinci takımıyla, Liverpool'dan gelen misafir takım arasındaydı. Tribünlerden birinde şehir bandosunun çaldığı hareketli marşları rüzgâr alıp götürüyordu. İngilizler rüzgâra karşı oynamalarına rağmen avukat Vellinga'nın koruduğu "kutsal" kalemize ilk yarı bitene kadar kadar altı gol atmayı başardılar. Ben maçı Vellinga'nın yakınından izlemek istiyordum; 'Boz' ile 'Mavi' ise İngiliz kalecinin neler yaptığını görmek istedikleri için ikinci yarı başladığında beni yalnız bıraktılar.

Avukat Wubbo Vellinga, uzun boylu, iri yapılı ve yirmi yedi yaşında olmasına rağmen hafif göbekli bir adamdı. Muzip bakışlarıyla itici sayılmayacak bir buldogu andıran bir yüzü vardı; hukukçu şekline sahip kafatasının tepesi açılmaya başlamıştı. Sarışın, pembemsi ten rengiyle asaletten uzak dış görünüşü, W... kasabasında kimilerine mağara adamını hatırlatsa da, birçok erdemli işte adı geçiyordu. Yerel üst sınıf gençliğin lideri, yapay buz pateni salonunun idare heyeti üyesi, eğlence düş-

künü ve tuttuğunu koparan gazeteci... Eğer şehrimizin birkaç yıl içinde –fakir mahalleler hariç– harabe olmaktan kurtarılması hedefleniyorsa, yetenekleriyle Vellinga, bu işe en uygun aday olabilirdi. Çok sonraları Vellinga bana kendini W... kasabasıyla evli gibi hissettiğini itiraf etmişti. İlginçtir, hakkında bazı şeyleri çok çabuk öğrendim. Öncelikle müzikten pek hoşlanmadığını öğrendim; anneme ve babama yaklaşması için Van Son'dan ya da genç Tjallingii'den daha farklı konular bulması gerekiyordu. Üstelik, ne Henri Cuperus kadar iyi kalpliydi ne de bir gün onunki gibi boynuna atlayan bir kızı olacaktı; futbolu ise sporu sevdiğinden değil, daha popüler olmak amacıyla oynuyordu. Çıplak kalın bacaklarına dayadığı deri eldiven içindeki elleri neden bu kadar büyüktü acaba? Balçık sahada, top nadiren sahanın diğer yarısındayken, dikkatleri üzerine çekmek amacıyla Vellinga'dan başka kim üzerine parlak sarı yağmurluk giyip kafasına da tüylü pembe bir bere takardı? Liverpoollu bir futbolcu onu geçip topu ağlara attığında ne maksatla onunla kucaklaşmıştı acaba? Elbette bir tarzı vardı, bu da benim azımsanmayacak ölçüde hoşuma gidiyordu. Yeri geldiğinde yaralı bir boğa gibi böğürebiliyor ya da çamura bulanmış takım arkadaşlarına moral vermek gerektiğinde medeni ve yumuşak bir ses tonuyla konuşabiliyordu. Yağmur, rüzgâr, çamur demeden kalede mücadele verirken, burnunun üstündeki, camına çamurlar sıçramış gözlüğü bir iple bile bağlı değildi; onunla birlikte hareket ediyordu. Durum 9–1 aleyhimizeyken takım arkadaşlarına zıplayarak, çömelerek ama elleri hep bacaklarına yapışık, "Haydi dayanın çocuk-

lar" diye babacan aynı zamanda otoriter bir tonla bağırıyordu. Bu etkileyici görüntüsünden kavga arayanlar bile çekinebilirdi. Buna rağmen bir şeyler benim bu adama kayıtsız şartsız bağlanmama engel oluyordu.

Ne var ki direncim bir noktada kırıldı. Buna yol açan hadise, Vellinga'nın maç bittikten sonra hızla sahadan çıkarken, çitlerin yanına geldiğinde durdurulmasıyla gerçekleşti. Arkasından yürüyordum; benim yaşlarımda, meraklı birkaç çocuk önüne çıkmış ona hayran hayran bakıyordu; çocukları görmezden gelemeyeceği ya da ezip geçemeyeceği için terli, iri elleriyle en öndeki çocuğun başını tuttu ve onu yavaşça kenara itti, sonra da buldogvari gülüşüyle, iri bedenini sağa sola sallayarak ilerledi. Vellinga'nın başını elledığı çocuk heyecandan yerinde duramıyordu, benim de kalbim hızlı hızlı çarpıyordu. Yine de bu Vellinga avukattı ve avukat kalacaktı; babam kadar deneyimli değildi; bu adamlar haklı tarafı başından bildikleri halde savunmalar yapar, kılı kırk yarar (bunu Chris'ten duymuştum) ve sonunda her durumda haksız çıkarlardı. Bir avukat eskisi. Önüne çıkan çocuğun başına sevgiyle dokunarak kimi kandırmaya çalışıyordu? Belki de şunu demek istiyordu: "Kaybettim. Bütün suç bende; tam on üç tane gol yedim. Hem de gazetemde verdiğim neşeli ve ciddi haberlerle kalplerini kazanmayı hatta onların idarecisi olmayı umduğum hemşerilerimin önünde. Eğer acınacak bir insan varsa, o da benim. Bir de şu yaptığıma bakın; yoluma tesadüfen çıkan küçük bir çocuğun başını okşayarak teselli bulmayı umuyor, ona ilgi gösteriyorum. Deri eldivenlerin içinde terden iyice ısınmış ellerimle küçük kızıl saçlı

kafayı okşayarak büyüklük gösterdim, onun için artık kimse bana zalim, palavracı, işe yaramaz şişko diyemez. Hiç kimse."

'Boz' ve 'Mavi' ile geçirdiğim son akşamlardan birinde onlara Chris'ten bahsettim. Nasıl biri olduğunu kendileri de görmüştü; suratına bir yumruk indirmeyi ne kadar çok istediğimi ama bunu nasıl ve ne zaman yapabileceğimi bilemediğimi anlattım. Aslına bakılırsa ondan öyle pek nefret etmiyordum. Ama o güne kadar hep onun sözü geçmişti ve bir gün mutlaka suratına bir yumruk indirmeye kararlıydım. Üstelik artık onun kadar güçlüydüm. 'Boz' ile 'Mavi' ayaklarıyla taşlara vurarak ya da vitrinlere dalgın dalgın bakarak benim meselem üzerine düşündüler. Sonunda sadece 'Mavi' düşüncelerini söze döktü. Beni ortalarına almışlardı, güvenli bir şekilde yürüyorduk; benim de başkalarından akıl almaya hakkım olduğunu düşünüyordum.

"Yapman gereken," diye söze başladı 'Mavi', "öncelikle senin için en uygun ânı kollamak. Benim bir kuzenim vardı; bizde kaldığı zamanlar mutfaktan hiç çıkmaz, sürekli atıştırırdı. Aslında hıyarın tekiydi, mutfaktan yemek aşırdığı için dudağını patlatma şansım oldu. Hem kardeşlerim hem de annem benden yana çıktı çünkü herkes onun mutfağa dadandığının farkındaydı. Ama onu gammazlamadık. Sen de gammazlama."

"Gammazlamam," diye mırıldandım. 'Boz' beni onaylayarak başını salladı. 'Mavi', devam etti: "Durumunu sağlama almalısın. Evdeki herkes bunu onlar için yaptığını düşünmeli, bu çok önemli. Kuzenimin patlayan dudağından kanlar akarken bana sadece babam kızmıştı,

ben ona vurduktan sonra o da bana vurmaya başladı ve epey bir boğuştuk, üzerimdeki bahriyeli elbisesine kanları bulaşmıştı. Sonra annem babama dedi ki–"

'Boz' onun lafını keserek, "O halde annene sonradan kuzenine niye vurduğunu anlattın, öyle mi?"

"Evet, söylemek zorunda kaldık," dedi, 'Mavi' şaşkınlıkla karışık bir asabiyetle.

Bunun gammazlamak olup olmadığı konusunda bir sonuca varamadan, daracık bir sokağa tek sıra halinde girdik; sokak karanlıktı, bir bodrum katından dışarıya sızan silik bir ışık dışında hiç ışık yoktu. Derinlerden hafifçe el çırpıldığı duyuluyordu ama bunu yapanı göremiyorduk. Az sonra geniş bir kanala ulaştık. Kanal boyunca şık dükkânlar, malikâneler ve birkaç işyeri sıralanmıştı. Saat sekize çeyrek vardı. Arkadaşlarım bir berber dükkânında durdu. Vitrinde "Koko" marka saç losyonunun reklam afişi asılıydı. Üst üste dizilmiş "Koko"lar, İngilizce yazılmış "Saçlara Koko" yazısı, diplomalar, kutularda saç kremleri, fırçalar duruyordu. Vitrinin tam ortasında ise dönerli bir koltukta bukle bukle uzun saçlarıyla bir yapma bebek oturuyordu. O bebeğin aslında gerçek bir hanım olduğunu neden sonra anladım. Bizim dışımızda başkaları da vitrine yaklaşmış bakıyordu; üzerinde kolsuz bir gecelik olan kadının kımıldamadan, gözü bir yerlere takılmadan öylece oturabilmesine şaştım kaldım. Bu ilk akşamıydı herhalde. Yoksa 'Boz' ve 'Mavi' onu daha önceden görmüş olurdu çünkü bu tür seyirlikleri hiç kaçırmazlardı. Gösteriyi büyük bir ciddiyetle izliyorlardı, çoğu erkek olan diğer izleyiciler de hayran hayran, belki son derece namuslu

olan kadını seyrediyorlardı. Genç kadın, vitrinin arka tarafındaki aynada yansıyan kendi yüzüne bakmadığı zaman –onu da gördüğü kesin değildi ya– hiçbir şey görmüyordu. Sakin bakan iri gözleri hep aynı noktaya dikilmiş gibiydi ya da bana öyle gelmişti. Yolumuza devam ederken 'Mavi' konuşmaya başladı:

"Saçlara Koko! Ivır zıvır bir iş, sadece akşamları gelip vitrinde oturuyor."

'Boz', "Öğleden sonraları da oturuyor," diye düzeltti onu. "Ben kendim görmedim ama kız bir öğleden sonra, kimse bakmıyor diye dalıp kafasını kaşımış, oysa berber Taconis onu görmüş ve içerden vitrinin arkasındaki panoyu tıklatmış."

"Adamın yüzüne kimse dönüp bakmaz," dedi 'Mavi', yüzünde çapkın bir gülüş belirdi. "Ama gel gelelim genç bayanla iş pişirilir." 'Boz' güldü. Gözleri dört-beş dükkân ilerdeki lüks pastaneye takılmıştı, kapanma saatine az kala şık giyimli hanımlar ve hizmetçileri aceleyle içeri girip çıkıyordu.

"İş pişirmek ne demek?" diye sordum.

'Mavi' bu konuda konuşmaya fazla hevesli değildi, 'Saçlara Koko!' diye alaycı bir tavırla gülerek tepki verdi, "Saçları tabii ki kendi saçı değil," dedi, başka da bir şey söylemedi. Her ikisi de o akşam çok konuşmuştu. 'Mavi', birden elini kaldırarak bağırdı:

"Merhaba, Trix!"

Lüks pastanenin önünde, uzun boylu soluk benizli kibirli Trix Cuperus durmuş bize bakıyordu. O pastanenin kaldırımında, bizse küçük taşların üzerindeydik. 'Mavi' ona seslenmese, Bahçe'deki gibi şapkasız bile olsa ke-

sinlikle tanıyamazdım onu. Sağ koluna asılı sepetin içinde iki paket vardı. Öylesine gururlu ve erişilmez görünüyordu ki gözlerimi hemen sokak lambalarına ve karşı sıradaki evlere çevirdim ve ona sırtımı çevirince kendimi rahat hissetmeye başladım. Yetişkin biriydi o; annemle hizmetçi arasında bir yerlerdeydi. Onunla pek alakam yoktu ancak ne olursa olsun beni kaba biri gibi düşünmesini istemiyordum. Akşamın saat sekizinde sokak ortasında birisine avaz avaz bağırmak pek medeni bir davranış sayılmazdı; onun için bu seslenişe cevap gelmemesi ya da bir konuşma başlamaması beni şaşırtmadı. Tekrar o yana döndüğümde Trix'in gitmiş olduğunu fark ettim. 'Boz' ile 'Mavi' elleri ceplerinde, sırtları kambur, başları önde, miskin miskin bana baktılar ve pastaneye doğru yürümeye devam ettiler.

"Bununla da iş pişirilir," diye söylendi 'Boz'.

Yine ortalarında yürüyordum, "Bilemiyorum" dedi 'Mavi'. Dükkânların ışıkları bir bir sönüyor, aylak aylak dolaşanlar, çöken karanlıkta maske takmış gibi görünüyorlardı. 'Mavi' yaz başında Trix'in kız kardeşi ile arkadaşlık ettiğini ama Trix fazla gururlu olduğu için arkadaşlıklarının pek uzun sürmediğini anlattı. Sonraki on beş dakika kimse konuşmadı. Önümüzden yürüyen her uzun boylu kızı Trix'e benzetiyor, Sousa'nın marşını ilk kez dinlediğim seferdeki gibi bacaklarımda bir uyuşma hissediyordum.

'Boz' ile 'Mavi' hakkında anlatacağım başka bir şey yok. Büyüdüğümde bir daha geçmediğim taş döşeli dar sokaklardan birinden esen kuvvetli rüzgâr onları alıp götürmüş gibi hayatımdan çıkıp gittiler. Onları bir daha

görmedim, gerçek adlarını bilmediğim için de arayıp soramadım. Onların lisedeki bütün çocuklardan daha medeni olduklarına, aylak aylak dolaşmalarını sürdürebilmek için başka bir şehre taşındıklarına, sırtlarını her zamankinden daha da kamburlaştırarak ayrı ayrı sokaklara sapıp, birbirlerine tek kelime söylemeden birbirlerinden ayrıldıklarına inanmak hoşuma gidiyordu.

IV

Karların erimeye başladığı bir cuma akşamı dar bir sokakta tek başıma yürüyordum. Belki de bir süredir başka bir şehre taşındıklarını ya da öldüklerini düşündüğüm 'Boz' ile 'Mavi'yi arıyordum farkında olmadan. Yakınlarda bir biçki dikiş okulu bulunduğunu bilmiyordum; yanından geçerken açılan okul kapısından çantalarıyla dışarı fırlayan kızların arasında, bir yaz öğleden sonrasında arkadaşlık ettiğim uzun boylu, soluk tenli kızı gördüğümde aklıma ilk gelen, birinin benimle oyun oynadığıydı. Alelacele ilerdeki evin girişine saklandım. Okulun ışıkları, iyice yumuşamış karların ve kaymamak için ağır ağır yürüyen kızların üzerine vuruyordu. Etraftaki yaygara, bahar habercisi kuşların seslerini andırıyor, kol kola girmiş kızlar önümden ikişer ikişer geçiyordu. Tam o anda bir çığlık duydum; çığlığın geldiği tarafa baktığımda Trix'in kendi yaşıtı ama daha ufak tefek bir kızatokat attığını sonra da çantasını siyah saçları örgülü

şişman bir kızın kafasına indirdiğini gördüm. Ufak tefek kız kaçtı; diğeri ise karşılık veriyordu ama dengesini kaybederek sırtüstü düştü. Ardından tiz sesiyle bağıran Trix'i duydum: "Seni adi kız, bir daha o lafın ağzından çıktığını duyarsam..." Karşılık veren bir başka kız da karnına bir tekme yedi. Işığın vurduğu yerde bir anda kimsecikler kalmadı; Trix meydan okurcasına çantasını sağa sola sallayarak ters yöne doğru uzaklaştı. Saklandığım yerden önümden geçen korkmuş kızların heyecanlı konuşmalarını duydum: "Babası hakkında o içkicidir demiş, dememeliydi..."

Geçip gittiler; tekrar yalnız kalmıştım. Sulu kar yağıyordu; okulun açık kapısından dışarı vuran ışık, akşam ayini yapılmış bir kiliseyi hatırlatıyordu. Dayandığım taş basamaklardan kendimi zorla ayırdım. Ellerim buz kesmişti ama yanaklarım ateş gibi yanıyordu; bacaklarımda yine o tuhaf titremeyi hissettim. Çok garip bir duyguydu bu: sanki bir güç dizlerimin üstüne çöküp beni son kar birikintilerinin ve çamurların arasından geçerek ışığın vurduğu muammalı noktaya sürünmeye zorluyordu. Görünmez eller okulun kapısını kapattıktan sonra bir süre daha kalıp gökyüzündeki yıldızları seyre daldım. Burnuma odun kokusu geldi, yanımdan geçen bir adam dönüp bana baktı. Sulu kar tanelerinin arasından sokak lambalarının ışığı sızıyordu; hiç esinti olmamasına rağmen yıldızlar bir anda yok oldu. Ne dövüşçüymüş ama. Evde ödevlerimi yaparken saat ona kadar hep onu düşündüm.

Ev ödevlerimizi üst katta ayrı odalarda yapardık, bunlar aynı zamanda yatak odalarımızdı; Chris'in liseye

başladığı sene, ortak çalışma odasının uygun olmadığına karar verilmişti. O sıralar Chris çok öfkeli ve sinirliydi; olur olmaz şeylere kızıyor, yürürken ellerini yumruk yapıyor, güneş vuran gözlükleri helyograf gibi parlıyordu. Her sofraya oturduğumuzda bir curcuna yaşanırdı ve bu durumu babam da annem kadar katlanılmaz bulduğu halde, Chris'e yüz veren hep kendisi olduğu için duygularını pek belli etmezdi. Evimize gelen misafirler benden çok Chris'ten hoşlanırlardı. Chris'in müzikli akşam toplantılarıyla alay ettiği halde bana haber vermeden aşağı indiği, arkamdan laf ettiği, babamın eliyle gözlerini kapattığı bu toplantılarda Bay Van Son ile her zaman küçük köpeğini yanında getiren genç Tjallingii'nin annem piyano çalarken notalarını çevirmek için yarıştığı, bazen sayfaları çekiştirirlerken yırttıkları, bir gerçekti.

Chris sadece gürültü patırtıya yol açmazdı; bazen duvar kadar sessiz durduğu da olurdu ama bu hali daha da çekilmezdi. Ben yedi yaşlarındayken, masada tek gözünü kapatıp diğer gözünü bana diker ve hiç kırpmadan uzun uzun bakardı. Bunu yapabilmesi bir marifetti, bunu parlak gözlükleriyle gizleyerek birkaç dakika sürdürdüğü zamanlar bir lokma daha yutamazdım. Yukarıdaki ortak odamıza çıktığımızda yaptığı bir numarası daha vardı. Yüzünü öfkeden patlayacakmış gibi şişirirdi. İşte bu tür numaralarla arkadaşları arasında kendine üstünlük sağlardı. Sadece şişirilmiş bir baş hayranlık uyandırmaya yeterli değildi elbette, ama onlar Chris'in bunları yaparkenki soğukkanlı ve kendine güvenli duruşuna hayran olurlardı. Belki bu numaraları yaparken beyninde bazı zedelenmeler olmuştur. Her neyse, Ch-

ris ilgi ve hayranlık uyandırmalıydı; bundan duyduğu heyecan onun gerçekle gerçekdışını birbirinden ayırt etmesini engelliyordu. Ben ise ondan hem daha hayalperest hem de daha gerçekçiydim. Yalan söylediğim zaman bunu bilerek yapardım. Chris'in ise hayatı yalan üstüne kuruluydu. Çevresinin hoş gördüğü bir dünyası vardı. Her şeyi, kurumuş kurbağaları bile biriktir ve bunları "bilim" adına yaptığını iddia ederdi. Bir başkası onunla aynı şeyleri toplamaya başlarsa o derhal bundan vazgeçer, onları "saçmalık" ya da "aptallık" yapıyorlar diye aşağılardı. O her şeyi bilirdi; herkese her şeyi anlatır sonra da anlattıklarını unuturdu. Anlattıklarını hatırlayanlarla karşılaşmaktan da kaçardı.

Lisede zorlanıyordu. Ancak kimse bilmediği için, yaygaracı Chris sıkıntısını sessizce, kendi içinde yaşıyordu. Yanlış hatırlamıyorsam babam ona sınıf birincisi olursa para vereceğini vaat etmişti (herkes onu "zeki" bulurdu, bu bir dereceye kadar doğruydu belki ama ilkokulda sınıf birincisi olmayı hiç başaramamıştı). Dolayısıyla inek gibi çalışıyordu; bu davranışını takdir etsem de bunun örnek alınacak bir davranış olduğunu düşünmüyordum. Her gece derslerini ezberlemek için yaptığı tekrarlardan (bunu bazen sabahın altısında da yapıyordu) iyi niyetinin ve beyin zayıflamasının sınırlarına geldiğini, ta benim odama kadar gelen homurtularından anlıyordum. Bu tür bir hayatın Chris'e çekilmez geldiği ortadaydı, sınıf içindeki popülerliğini nasıl sürdürecekti? Öğleden sonraları isteyen çocuklara maket yapma dersleri veriyor, karşılığında ise onlardan küfür öğreniyordu ancak bu böyle ne kadar devam

edebilirdi? Kendileri farkında olmasalar da günün birinde ona ihtiyaçları kalmayacaktı. Popülerliğe fazla zaman ayıramıyordu; abartılı ineklemesine arkadaşları aşağılayarak bakıyor ve onların gözünden düşüyor, önündeki beş yılı düşününce kendine güveni iyice azalıyordu. Aylar boyunca çaresizlik çekmiş olmalı. İlk karneyi aldığında (sınıf üçüncüsü olmuştu) Chris'in aklına, başkası olsa akıllıca bulunabilecek bir fikir gelmişti. Bir tanesi pek uyanık sayılmayacak dört sınıf arkadaşı ile birlikte bir nane şekeri fabrikası kurdu.

Bu kulağa geldiği kadar çılgınca bir fikir değildi. Bir kere bu fabrika fazla zamanını almıyordu; kâğıt üzerinde kurulmuştu. Hisse senetlerini nakit para karşılığı satıyor veya onu korkutan gençlere borç veriyor ya da onlara hibe ediyordu. Tüzükler, grafikler, sözleşmeler üzerine bol bol laf ediyordu. Bu fikirlerin çoğunu kendi uyduruyor, bazılarını da babamın eski iktisat kitaplarından buluyordu. Arada bir çatı katında imal ettiğini söylediği nane şekerini eline alıp hekese gösteriyordu. Söyledikleri kısmen doğruydu. Kocaman nane şekerlerini dükkândan alıp getiriyor, çatı katında bunları kırıp ufalıyor, ardından sınıftaki masasının üzerinde sergiliyordu. Sonra da gelsin paralar. Chris bunun karşılığında ona inananların ellerine, uyduruk bir şeyler yazdığı makbuzları veriyordu; iflas etmeden önce bunlardan bir tanesini ben de görmüştüm. Makbuzları yazarken en basit dil kurallarına bile dikkat etmemiş, dalgın ve cahil bir işadamı gibi şöyle yazmıştı: "Ben, Christiaan Karl Rieske, işbu belgeyle garantili ve fiyatlarıyla Kraliyet ailesinin tasdikini kazanmış, Hollanda'nın en güzel

nane şekeri CKR hisse senedi satışı karşılığında 50 sent aldığımı kabul ve ilan ediyorum."

Chris biraz daha akıllı olsaydı bu oyunu altı ay daha sürdürebilirdi. Ona güvenmeyen kuşkucu alıcılar çıktığında şekerlerin üzerine birkaç damla nane yağı damlatıp koklatabilr, o da olmazsa başka yöntemlere başvurabilirdi. Mesela, nane şekeri işinin hayali, saçma ya da çocukça bir faaliyet olduğunu ilk kendisi söyleyebilirdi; her zaman yaptığı gibi kendini çaktırmadan geriye çekebilir, çok yüksek olmayan borçlarını, karnesinde iyi notlar olan heyecanlı, girişimci ve dürüstlüğünden şüphe duyulmayan bir genç sıfatıyla, taksitle ödeyebilirdi.

Chris'in batmasına grafikler, muhasebe ve ekonomik göstergeler neden oldu. Başlangıçta bu grafikler babanın ya da meraklı öğretmenlerin gözlerini boyamak amacıyla hazırlanmıştı ama bunları kendi vicdanını rahatlatmak için de kullanıyordu. Hiç değilse CKR için bir şeyler yapmıştı; topladığı paraları –nihayetinde bunlara bağımlı olmuştu– hak ettiğini düşünüyordu. Akşamları önce derslerini yapıyor, ardından gece yarılarına kadar ekonomi çalışıyordu. Nane şekeri istatistikleri hazırlıyor, hisse senetlerini, borsada bunların değerlerinin ne olacağını hesaplıyor ve buna benzer karışık işlemlere kafa yoruyordu. Zayıfladı, avurtları çöktü; ağır bir yükün altındaymış gibi omuzları aşağı düştü. Onun gece çalışmalarından habersiz annemle babam bile bitkin görünüyordu; Chris sofrada nane şekeri fabrikasından başka bir konudan söz etmiyor, cevaplanması olanaksız sorularıyla babamın canını sıkıyordu. Ceplerinde hep irili ufaklı nane şekeri bulunurdu; bazen bunları tatlıdan sonra

herkese ikram ederdi. Bu bir şaka olarak kabul edilir; annemle babam kaşlarını kaldırarak birbirlerine bakar ve nane şekerlerini ağızlarında fazla uzun tutmazlardı. Ben de sevmezdim ama hep alıp cebime atardım; orada kirlenirlerdi. Çeşitli biçimlerdeki nane şekerleri Chris'in çalışma masasının üstünde dizili dururdu. Hizmetçi kızın onlara dokunması yasaktı, Chris ona bunlardan yeterince verirdi. Chris delirmek üzereydi demeyeceğim ama sinirleri epeyce bozulmuştu; her ne kadar anlayış göstermeye çalıştıysa da, annemin de buna bağlı olarak sinirleri bozuktu, artık bir de çocuklarının yetiştirilmesi konusunda babamla ayrı düştüklerini düşünüyordu. Chris girişimiyle ilgili komiklikler yapar, gözlerinden yaşlar gelir, ardından hıçkırık sesleri duyulur, bunu titremeler ve sallanmalar takip ederdi. Kendi yaptığı şakalara kendisi katıla katıla gülerdi, sonra da çıkartır size bir nane şekeri ikram ederdi. Bunları hatırlayınca, artık onun akli dengesinin tamamen bozulduğunu söylemenin çok da yanlış olmayacağını düşünüyorum. Chris en üst zekâ düzeyine on yaşındayken ulaşmıştı; onu kesinlikle ilgilendirmese de mahkemeler, yargı organları gibi kurumları bilirdi. Her ne kadar sonradan iyi bir avukat ve örnek bir baba olduysa da bu zekâ düzeyine bir daha hiçbir zaman erişemedi.

Bir akşam, odasında aşağı yukarı gezindiğini duydum. Ardından sandalyesinin çıkardığı tevekküllü sesler, sonra sessizlik. Arkasından yine gezinmeye başladı. Kendi kendine söyleniyordu. Döşeme tahtalarından çıkan gıcırtılar... Ev ödevi onu bu kadar mı zorluyordu? Ardından yine sessizlik. Ayağa kalktım, parmak uçları-

ma basarak odasına gidip yavaşça kapısını açtım. Hakikaten başı ellerinin arasında ders çalışıyordu. Ancak büyük masasının üzerinde, ders kitabının önünde her şey diziliydi: Tefecinin paralarını saymak için istifledigi gibi üst üste, yan yana, açık, rulolar halinde nane şekerleri; örümcek bacakları gibi eğri büğrü, nane şekeri üretiminin muzaffer doruğuna kaçışan iğrenç çizgilerle dolu kâğıtlar; rakamlarla dolu, işlenmiş muhasebe defterleri ve boş hisse senetleri... Hepsi hazırdı. Gaz lambası tısladı, küçük gaz sobası homurdandı. Burada bizi kimsenin ruhu duymazdı. Yavaşça yanına yaklaştım. "Chris," dedim usulca ve kalbim küt küt atmaya başladı. Yok, aslında ondan nefret etmiyordum ama annemle babamın himayesinde, masanın altından altından yıllar boyunca çıplak bacaklarımı tekmelemişti.

Nihayet başını kaldırıp baktığında –gözlüğünün yamuk durduğunu hatırlıyorum, muhtemelen başını tutan ellerinden birini diğerinden daha sert bastırıyordu– ona doğru bir iki adım atıp oturduğu sandalyenin çaprazında durdum ve burnunun ortasına bir yumruk indirdim. Sert vurmuştum. Yumruğum burnunun üst kısmına denk geldiğinden gözlüğü ahşap döşemenin üstüne düştü. Ancak çıkardığı sesten camlarının kırılmadığını anladım. Sırtıyla koltuğa çarptıktan sonra sersemlemiş bir halde kalakaldı. Yumruğun şiddetinin tamamını boyun kasları karşılamıştı, son derece gergin bir biçimde oturmuş çalışıyor olmalıydı! Her zamankinden daha soluk değildi yüzü. Elini dalgınmış gibi yavaşça götürdüğü burnu hemen kanamaya başlamıştı; bir anda ince kırmızı bıyığı oluşmuş, bundan dudakları da nasibini almıştı.

Kan, dudak uçlarından adeta gülünç yaşlılık kırışıklıkları oluşturarak iki ayrı mecradan çenesine doğru indi. Düşünmeden yüzünde sürdüğü eliyle yüzü tamamen boyandı. Oysa bıyığı, burnundan dikey gelen fırçamsı şey, çamursu kan tabakasının içinden durmadan tazelenerek, burun ile dudaklar arasında parlak bir bağlantı hattı oluşturuyordu. Kilitlenmiş gibi bakıyordum. Önce başı hafifçe öne eğik otururken, şimdi hafif hafif burnunu çekerek kendini koltuğa bırakmış, yan gözle bana bakıyordu. Bu arada gözlüğünü yerden kaldırıp masanın üzerine koymuştum.

Donuk ve bitkin bir sesle, "Bunu neden yaptın Nol?" diye sordu. Hiç cevap vermedim. Adımı tekrar ederek soruyu yineledi.

"İçimden geldi," dedim, böyle bir şeyi yaparken kendimi koruyarak en uygun zamanı seçmem gerektiğini söyleyen 'Mavi'yi hatırladım. "Senin şu nane şekerlerin yüzünden, hep aynı hikâye! Buna bir son vermelisin. Canın çok acıyor mu?"

Fazla düşünmeden, "Evet çok acıyor," dedi, sonra, "pek acımıyor ama kanı durduramıyorum," diye devam etti.

Bana yan yan bakarken bir yandan da dilini çıkartıp dudağının üstündeki kanı yaladı, kıpkırmızı dili neredeyse burun deliklerine kadar giriyordu.

"Bu işe bir son vermezsen, bir yumruk daha yersin," dedim.

Gözlerini kapadı ve iç geçirerek, "Bu işi bırakamam," dedi, "gırtlağıma kadar bu işe girmiş bulunuyorum. Sen bunu anlayamazsın."

"Eğer çocuklara paralarını geri vermek istiyorsan (Chris hava atmayı sevdiği için bir keresinde bana sırrını vermişti) ben sana yardım edebilirim. Senin şu nane şekerlerine tahammülümüz kalmadı artık, annem de dayanamıyor. Bundan sonra nane şekeri görmek istemiyoruz, kendimiz nane şekeri haline geldik." Bir keresinde annem böyle demişti. "Bana söz vermelisin."

"Neyin sözünü vereceğim?"

"Bu saçma nane işine bir son vereceğinin."

"Sana mı söz vereceğim? Annem sana bir şeyler mi söyledi?"

"Hayır" anlamında başımı salladım, masaya doğru yürüdüm ve üstünde duran bütün nane şekerlerini yere döktüm. Arkasından grafikleri, hisse senetlerini falan hepsini elime alıp teker teker yırttım. Chris beni engellemeye çalışmadı bile. Çöp kutusuna düşmüş bir nane şekerinin üstünü kâğıt parçaları örttü. Chris sessizce duruyordu, burun kanaması da kesilmişti. Gözlüğünü uzattığımda birkaç kez öksürerek gırtlağını temizledi; kan yuttuğundan emindim; muhtemelen midesine kadar inmişti, bir keresinde benim de burnum kanamıştı insanın canının hiç acımadığını oradan biliyorum.

"Ensene soğuk bir anahtar koymamı ister misin? Burun kanamasına iyi gelir."

"Yarın sabah babama anlatsam mı acaba?" diye mırıldandı.

"O zaman akşama benden bir yumruk daha yersin. Bu defa gözlüğünü de gözlerine gömerim, bak gör yapıyor muyum yapmıyor muyum!" diye ayaklarımı yere vurarak bağırdım, yüzüm Trix Cuperus'un kızlarla kavga et-

tiğinde olduğu gibi alev alev yanıyordu.

"Canım, ben de kesin olarak anlatacağım demedim," dedi imalı bir gülümsemeyle.

Nane şekerlerinin üzerine basarak odadan çıkarken bir yandan da Chris'e bakıyordum, her an arkamdan saldırabilirdi. Ama böyle bir şey yapmadı, nane şekeri fabrikasının maziye gömüldüğünü anladığım ertesi gün de bu tür bir davranış içine girmedi. Chris kanlı gömleğini çamaşır sepetine attı ve kimse şüphelenmesin diye, burnunun biraz kanadığını, bunun gece yarılarına kadar ders çalışmaktan olabileceğini söyledi. Babam da bunun üstüne hiçbir şeyin ölçüsünü kaçırmamak gerekir türünden bir konuşma yaptı. Chris de onunla aynı fikirdeydi. O akşam Chris'e harçlığımdan on sent verdim. Bana soğuk davrandı. Onun kurtarıcısı olduğumun farkında değildim ancak ilk günler, haftalar ve yıllar içinde müthiş bir değişime uğradığı gözümden kaçmadı. Davranışları normale dönmüş, sakinleşmiş ve hayal gücünü kontrol altında tutmaya başlamıştı. Sofrada annemle babamın konuşmalarını kesmiyordu. Hukuk okuyacaktı, bunda kararlıydı. Bir gece odasında ağladığını duydum.

Chris'in burnuna yumruk indirdiğim gecenin devamını anlatmadım. İşimi bitirip odama döndükten sonra soyundum, çok yorulmuştum, yatağa yatmadan önce kapımı kilitledim. Chris odama gelip yüzündeki kanları benim yüzüme bulaştırır diye korkuyordum, aslında bunu yapacağına inanmıyordum ama gece yarısı birden uyandığımda aklıma ilk gelenin bu olacağından emindim. Sonra hemen uykuya daldım, bir süre sonra rüya görmeye başlamış olmalıyım.

Bahçe'nin havuzunda yatıyordum. Yanımda, burnu neredeyse sahneye değecek kadar büyük bir timsah duruyordu. Havuzun içindeki azıcık su epey pisti, bu arada üzerindeki köprü de yerinde değildi. Ben bir şey yapmadan dururken timsah sahneye doğru açtığı ağzından alevler ve kıvılcımlar saçıyordu. Ağzından her alev çıkışında sahnedeki nefesli çalgılar kalın sesler çıkartmaya başlıyor, flütler çalınıyordu. Arada bir bakır nefeslileri gördüğüm halde müzisyenler ortalıkta yoktu. Timsahla koyun koyunaydım; derisi pulsuz ama pırıl pırıldı, kocaman bedeniyle kımıldamadan durduğu yerden yaptığı tek hareket, ağzını açarak alevler çıkartmaktı.

Derken kayaların altındaki çimenlikte kendimi Cuperus ile oturur gördüm. Benimle, genç Tjallingii'nin tiz sesini andıran bir sesle konuşuyordu. Çimenler ıslak olduğu için jaketatayının eteklerini kaldırarak oturmuş, ellerini kollarını sağa sola sallayarak konuşuyor, ağaçları, çamurlu havuzu ve alevlerin sese dönüştüğü, ateşin içinden çıkan bakır nefeslileri işaret ediyordu. Karşımızda, timsahın kuyruğunun arkasında Trix Cuperus, bir ayağı çamurun içinde, diğeri aynı babasının boynuna atladığı gün gibi havada, duruyordu. O sırada Cuperus ellerini dua eder gibi havaya kaldırarak anlaşılmaz kelimeler mırıldandı; timsah giderek çamura batarken Trix de babasının hareketlerini tekrarlıyordu. Hem cinleri, perileri dağıtmak hem de timsahı oradan uzaklaştırmak için yaptıkları hareketlerin sonunda timsahın ağzından çıkan alevler azalmaya başladı. Cuperus çimen kopartacakmış gibi başını çevirdi; bu arada kız, cinleri uzaklaştırmak için hareketlerine devam ediyor, bir bacağını da

balerin gibi havada tutuyordu. Timsah çamura gömüldükçe müzik zayıflıyor, Trix'in hareketleri şiddetleniyor, kabarcıklar çıkmaya başlayan suya doğru eğilerek ellerini kollarını sallamaya ve bağırmaya devam ediyordu. Korkuyor ve bağırmak istiyordum. Trix bembeyaz giysiler içindeydi. Bu arada hava kararmıştı ve yanımda beliren timsah da yavaş yavaş çamura batıyordu; onun batarken hissettiği acıyı hissettim. Bağırarak uyandığım anda timsahla beraber çamurun içine batarken nefessiz kaldığımı tam olarak fark etmemiştim. Sokaktaki gaz lambasının aydınlattığı duvarda asılı duran saate baktım. Masanın üzerinde okul kitaplarım duruyordu.

Çarşafın kenarıyla alnımdaki terleri sildikten sonra kulağıma bir yerlerden piyano sesi geldi. Sesin nereden geldiğini anlayabilmek için kendimi epey zorlamam gerekti. Müzik, annemin arkadaşlarıyla birlikte müzikli toplantılar düzenlediği alt kattan gelmiyordu, piyanoyu çalan, iki ev kadar ötemizde kuyruklu piyanosu ve zengin annesiyle birlikte yaşayan otuz yaşlarındaki topal kızcağızdı. Müziğe, kanaldan gelen tek tük motor sesi ve çan eşlik ediyordu. Kızın çaldığı parçanın ne olduğunu çok sonraları, öğrencilik yıllarımda öğrenebildim; bazı müzik eleştirmenlerinin Beethoven'dan aşağı kalır bir yanı olmadığını ileri sürdüğü Haydn'ın en mükemmel eseri kabul edilen ve 1. ciltte, dokuzuncu sırada bulunan Do majör sonatıydı. Sessizce müziğe kulak verdim. Evdeki saat onu vurdu. İki ev öteden gelen piyano müziği dünyadaki en güzel şeydi; tüm hafifliğine rağmen ağırbaşlıydı, şiddetli ikna kabiliyeti neredeyse tehdit ediciydi. Stakato eşliğindeki motif kulağıma o

kadar benzersiz geliyordu ki hiç bitmesin istedim. İnsan unutabilirdi ama yine geri gelecekti, sonatların yapısı böyleydi. İkinci bölüm ürkütücü bir basitlikle tek bir derin bas notadan oluşuyordu. Bas tonu ile melodi arasında dünyalar kadar mesafe vardı. Bitmez tükenmez bir sabır içinde, aralarındaki mesafe dışında ortaklıkları bulunmayan iki ses durmadan birbirlerine yaklaşıp uzaklaşarak çoğalıyor ve yoluna devam ediyordu. Kızın müziğe kendinden varyasyonlar katıp katmadığını bilemiyorum, arada bir kendimi çimdikleyerek uyanık kalmaya çalıştığım halde gene de adacionun sonu gelmeden uykuya dalmışım. İki gün sonra anneme, piyano dersi almak istediğimi söyledim.

V

Piyano dersi almak istediğimi, şüpheci ve sitemli bakışlarından keyif almak istediğim için Chris'e kendim söyledim. Chris, aramızda kurduğumuz müzik karşıtlığı ittifakına çoktan ihanet ettiğini, babam Brahms'ı (1860 öncesi çalışmalarını) dinlerken yanına oturup ona destek verdiğini, genç Tjallingii'nin finosuna el sıkışmayı öğrettiğini –bir keresinde hayvanı dışarı geç çıkarttığı için hayvanın halıya çişini yapmasına neden olduğunu– bildiğimi bilmiyordu. Ciddi olarak piyano dersi almak istememe karşısında annemin tereddüte düşmesine, bu kararımın aniliği ve üç yaşından beri müzikten nefret etmem neden oldu. Oysa benim nefret ettiğim müzik, Chris'in çaldığı müzikti; Bahçe'de dinlediğim Cuperus'un müziğine hayran olmuş, hatta eşliğinde dans bile etmiştim. Bunun üzerine annemin Trix ile babası hakkında bir şeyler anlatacağı ümidim boşa çıktı; belki de onun piyano çalmasından da çok hoşlandığımı

söylemediğim için alınmıştı. Ben ondan Cuperus hakkında bilgi beklerken annem tuttu Bay Talsma'nın ne kadar disiplinli ve sert biri olduğunu, Chris'in bile bu sıkıntıya gelemeyip dersleri bıraktığını anlattı. Annemle birbirimize sarıldık, kızarmış yanaklarımız birbirine değdi, dudak kenarına alelacele bir öpücük kondurdum, sonra da ona Bay Talsma'nın hiç aklıma gelmediğini, W... kasabasında başka müzik öğretmenlerinin bulunduğunu düşündüğümü söyledim.

"Hiçbiri işe yaramaz. Bay Talsma en iyisidir."

Gözlerimi yere indirip, "Bence en iyisi Bay Cuperus," dedim.

Annem baştan savar bir tavırla beni alnımdan öptükten sonra kesik kesik öksürmeye başladı. Bu şekilde davranarak yeterince tepki verdiğini düşünüyordu herhalde, başka bir şey yapmadı; anne ile çocuk arasında sözsüz de anlaşılabildiğine güveni tamdı.

"Bay Cuperus'un nesi var? Başka çocuklardan onun Talsma'dan daha akıllı olduğunu duydum."

"O, oldukça tuhaf bir adam," dedi annem; bu yaklaşımı, yani kesinlikle itiraz etmemesi biraz ümit verici gibiydi. Bununla beraber sesinin tonundan o kadar emin değildim. Belki de teklifimi gözden geçirmiyor, sadece farkında olmadığım bir şeyleri bana anlatmaya çalışıyordu. Alaycı bir kahkaha koyuverdim.

"Chris'in uydurduğu o aptalca hikâyeleri kastediyor olmalısın. Deli bu Chris, güya Cuperus içkiciymiş de, hep ayyaş dolaşıyormuş da... Hiç sarhoş bir piyanist olur mu? Öyle olsa hep yanlış nota basardı!"

Annemle karşılıklı bastık kahkahayı; duramıyor, gül-

mekten katılıyorduk; bu neşeli anın hiç bitmemesini istiyordum, aklımızda sadece odaya yalpalayarak giren romantik müzik öğretmeninin piyanonun kapağını açar açmaz üzerine kustuğu görüntüsü kalana kadar bu gülme krizini sürdürmeye çalıştım. Annemin de aklına bu tür ya da daha komik şeylerin geldiğini düşünüyor ancak bunları söze dökmüyordum. Sadece güldürüyordum; gülmekten gözleri küçülmüş, yanakları pancar gibi olmuştu. Fazla söze gerek yoktu; ben aniden odadan çıkarken annem piyanonun önünde duran tabureye oturmuş katıla katıla gülmeye devam ediyordu. O zamanlar annemin en büyük zevki böyle şuursuzca gülmekti. Tutulduğu bu gülme krizlerinden bazı bazı korktuğum olmuştur.

Annemden tam on üç yaş büyük olan babam, kendi düşünce tarzına uygun olarak tüm ciddiyetiyle ama pek zevk duymadan yaptığı işinde, sayısız suçluyu cezalandırmıştı; onu rahatsız eden şey sarhoşluk, kamu düzenini bozan, başkalarının huzurunu bozacak davranışlara yol açan sarhoşluktu. Günü gününe uymayan sanatçıların sarhoş olması zaten bilinen bir durumdu. Cuperus'un Bahçe'deki son gösterisi babamın tarifine uyuyordu; annem bu hadiseyi babama anlatmıştı ancak babam, annemin anlattığı her şeyi unuttuğu gibi bunu da unutmuş görünüyordu. Aslında benim piyano çalmayı öğrenip öğrenmemem onu pek ilgilendirmiyordu. Ancak Bay Vellinga ona Cuperus'un W...'de gösterebildiğinden daha yetenekli olduğunu anlatmıştı (anlaşılan Vellinga'ya da bu bilgiyi Caspers vermişti), öğretmenliği denenebilirdi. Nihayetinde, bir saygısızlık yaptığında

ya da dersleri aksattığında işine son verilirdi. En iyisi bizim evde ders vermesiydi, böylece annem ona göz kulak olabilirdi.

Cuperus'un gelmesi yaklaştığında heyecandan titriyordum. Acaba üzerinde yine jaketatay mı olacaktı? Ona üç yıl önce Sousa'nın zavallı marşı esnasında –artık onun gerçek müzikle alakası olmayan bir maskaralık olduğunu biliyordum– kızı Trix ile dans ettiğimi söylemeli miydim? Cuperus bize ders saatlerini de içeren bir mektup göndermişti. Yazısı pek okunaklı değildi ama özenle seçtiği kelimeleri doğru bir şekilde kullanmıştı. Tam bir erkeğe yakışan bir mektuptu bu; onu uzun süre sakladım.

Kapının zilini duyar duymaz eski piyanonun durduğu yan odaya koştum. Bir köşede durdum, düzenli ayak seslerini ve ona salonun kapısını açan hizmetçiye teşekkür edişini dinledim. İkinci kapı aralıktı; eşikte, elleri arkasında durmuş odaya göz gezdiriyordu, o zaman ben de gözlerimi kaldırıp ona bakabildim. Kıvırcık siyah saçları biraz seyrelmiş gibiydi ancak Leoncavallo'nunkine benzeyen bıyıkları heybetliydi; jaketatay giymemişti, üzerindeki günlük kıyafeti onu olduğundan daha iri göstermiş ve taşralı bir görüntü vermişti. Bana doğru kararlı bir şekilde geldiğinde fark ettim ki keyifli olduğu zamanlarda farkında olmadan (kimseye benzemeyen şaşı bakışına aslında tam da şaşılık denemezdi) gözü kayıyordu. Elimi sıktı. "Merhaba efendim," dedim, ondan bana doğru yayıldığını hissettiğim sıcaklık, konuşmamı, başka şeyler söylememi engelledi. O da sessizce duruyordu. Biraz daha etrafa bakındıktan sonra odadaki tek

koltuğa, sırtını kapıya doğru dönerek pof diye kendini bıraktı. Yaklaşık bir dakika sonra sessizliği bozarak ama sakin bir şekilde, "Herhalde beni karşılamaya birisi gelecek," dedi.

O anda adeta sihirli bir güçle getirilmiş gibi ufak tefek endamıyla annem, üzerinde modası geçmiş karpuz kollu yeşil elbisesi ile içeriye girdi. Yüzü her zamankinden daha kızarıktı, koltuğun arkalığından görünen kıvırcık siyah saçlara hayret ve şaşkınlıkla baktı. Cuperus yerinden kalkmadı, ellerine bakıyordu. Annemin abartılı samimi bir ses tonuyla, "Bay Cuperus," demesi üzerine ayağa kalkarak önüne kadar gelme zahmetinde bulunmayan annemin durduğu yan tarafa doğru bir reverans yaparak selam verdi. Arkasından gözünü hiç ayırmadan anneme baktı, bu bakış bana hiç bitmeyecek gibi geldi. Cuperus bakmıyor, adeta hiç kırpmadığı kara gözleriyle annemi yiyip bitiriyordu. En sonunda gözlerini ondan ayırdı.

"Hanımefendi, öğrencimi nasıl çağırmamı istersiniz? Küçükbey mi diyeyim, yoksa–?"

Yüzünün kızarıklığı azalan anneme yardımcı olmak amacıyla, "Nol!" diye bağırdım. Annem bana şaşkınlıkla bakıyordu. Bay Cuperus için elbette Nol'dum. Satıcılar ya da hizmetçiler bile bana küçükbey demezdi.

Annem piyanoya doğru yürürken aldırmaz bir ses tonuyla, "Nasıl isterseniz öyle çağırabilirsiniz," dedi, sonra garip bir şekilde dosdoğru gidip Cuperus'un bir metre açığından geçmek varken tuttu, ona neredeyse değerek piyanonun yanındaki nota sehpasına yaklaştı. Dahası, tam onun yanından geçerken başını ona doğru eğdi gibi

geldi bana. Dolambaçlı yoldan piyanonun yanına gelen annem, bizim için konmuş olan iki piyano sandalyesinden birine otururak sağ elini klavyenin üzerinde gezdirmeye ve hiç zorlanmadan ıskala yapmaya başladı. Arkasından Cuperus'a döndü ancak ilk sözü söyleyen Cuperus oldu: "Çok güzel çalıyorsunuz hanımefendi."

Annem gözlerini açarak, "Bay Talsma'dan ders alıyorum," dedi.

"Anlaşıldı."

Annem gözüne güneş vurmuş gibi gözlerini kırpıştırarak, alaycı bir tonla, "Yoksa siz de mi bana ders vermek istiyorsunuz?" diye sordu.

"Elbette isterim hanımefendi, ancak Talsma'dan ders aldığınız sürece olmaz."

"Neden acaba? Talsma'nın tekniğinin yanlış olduğunu mu düşünüyorsunuz?"

Cuperus'un yüz ifadesi hiç değişmedi sadece gözlerini yere indirdi, elini, baş ve işaret parmaklarını birleştirerek havaya kaldırdı. Adeta düşüncelerine yoğunlaşmak ister gibiydi.

"Size çok güzel çaldığınızı söyledim hanımefendi, ancak bu doğrultuda açıkça bir talep gelmedikçe kimsenin öğrencisini almam."

"Sizden ders almayı ben kendim talep ettim ya?"

"Özür dilerim hanımefendi ama siz benden ders vermemi talep etmediniz, sorduğunuz soruyla beni gafil avlamaya çalıştınız."

Annemin gözlerinden adeta alevler çıktı ama o da kendini aynı benim –Chris sayesinde öğrendiğim– gibi tutmayı biliyordu, soğuk ama dostane bir tonla, "Şimdi-

lik bu eski piyanoyu kullanacaksınız Bay Cuperus. Nol hele biraz ilerlesin o zaman kuyrukluya geçersiniz," dedi. "Sahi, ücretinizi peşin mi almak istersiniz yoksa üç ayda bir mi?" diye sordu, bir yandan da kapıya doğru yürüyordu.

Cuperus annemin arkasından hafifçe reverans yaparak, "Üç ayda bir hanımefendi," dedi.

Annemin arkasından koşup bir tekme atmak geldi içimden. Sayesinde pek hoş bir başlangıç olmuştu! Şimdi Cuperus'un burada kalıp benim gibi bir yumurcağa, hevesle ders vermesi beklenebilir miydi? Annemi daha önce böyle gördüğümü hatırlamıyorum, sokaktaki dilenciye bile böyle davranmazdı.

Cuperus'un yanına gittim, elini başıma koydu ve başlamamız gerektiği anlamında bir şeyler geveledi. Piyanonun önünde iki sandalyenin arkasında ayakta duruyorduk.

"Bana Nol demenizi tercih ederim efendim," dedim.

"Hayır," dedi yapmacık bir sertlikle.

"Neden?"

"Küçükbey kulağa daha hoş geliyor da ondan."

Şakacıktan kulağımı çeker gibi yaptı. "Günün birinde, annen kadar güzel piyano çalmayı öğrenirsen o zaman Nol derim sana."

"Öyle mi?" Hayal kırıklığına uğramıştım. Ona az önce kendisine kaba davranan kadından daha iyi piyano çalan topal bir kızdan söz etmeyi düşündüm ama o sandalyelerden birine oturmuştu bile. Ben de yanındakine oturdum ve Cuperus bana bir saatlik ilk dersini verdi. Ders esnasında bir an bile sıkılmış gibi durmuyordu ama

ağzından bir defada beş kelimeden fazlası çıkmadı. Ustalıkla yönetiyordu. Bu işe uygun olmayan fildişi biblolara benzeyen kaskatı kesilmiş parmaklarımı piyanonun tuşları üzerine dizdikten sonra küçük kuşkonmaz gibi havada gevşek durmaları için bileklerimden yukarı kaldırdı. Bana göstermek için önce kendisi ağır ağır birkaç mezür çaldı. Tütün kokan parmakları kalın ve oldukça kırmızıydı. Ders bittiğinde iyi bir başlangıç yaptığımızı söyledi, mezürleri birkaç defa tekrarladı. Bizim piyano akortçusunun piyanoyu akort ettikten sonra irticalen çaldığı "Blumenlied" ve "Fremesberg"den çok farklıydı çalışı. Sonra aniden yerinden kalktı, sessizce hatta doğru dürüst vedalaşmadan, başı dik, büyük adımlarla odadan hızla çıktı. Eve zor kullanarak girmeye çalışan biri gibi salon kapısını yüklenerek açtı.

Arkasından sadık bir köpek gibi gittim. Önsezilerim beni yanıltmamıştı. Annem salonda, elinde bir kitapla oturuyordu. Kulağı bizde olduğu için eminim pek okuyamamıştır. Annemi biraz yumuşamış gördüm, her başlangıcın zor olduğu, yaşım ilerlediği için tekniği kavramakta zorlanabileceğim gibi şeyler söyledi; ben de yumuşadım, hatta Cuperus'un anneme karşı sessiz kalmasına bozuldum. Annemin uzattığı barış çubuğunu alması gerekirdi, diye düşündüm. Cuperus gözlerini bir an bile annemden ayırmıyordu. Onunla beraber alt kata indim, paltosunu ve melon şapkasını verdim, o da bana birkaç dostça söz söyledi. Annemin izlenimlerini duymak için sabırsızlanıyordum. Koşar adımlarla yukarıya, salona çıktım. Her şeye rağmen onu harika bulmuş olmalıydı.

Annem sadece, onun kendisine 'taşralı' geldiğini söyledi. "Taşralı" sözü bana fazla bir şey ifade etmiyordu. Cuperus'un her ne kadar "taşralı" bir yanı olsa da bu yanını anneme gösterdiğini hiç sanmıyordum. Üstündeki eskimeye yüz tutmuş paltosu onun "taşralı" olduğu anlamına gelmemeliydi; hele hele ensesinin usturayla alındığı saç traşı ki bunda suç berberindi ya da avukat Vellinga ve genç Tjallingii'den daha fazla olmayan kuzeyli aksanı da onun "taşralı" olduğunun göstergesi olamazdı. Ama ben annemin kahramanımı aşağılamasını daha çok Cuperus karşısında yenilgiye uğramışlığına bağlıyordum. Bir de kabarık saçlarına, "Hiç böyle sanatçı olur mu?" diye laf etti. Hiç itiraz etmedim, bıraktım dilediği gibi konuşsun. Bana göre Cuperus, Napolyon ya da Büyük İskender ile kıyaslanabilirdi. Aslında dış görünüşü daha çok Michiel de Ruyter ya da başka büyük bir besteciyi andırıyordu. W... kasabasındaki profesyonel müzisyenlerden Talsma'nın uzun saçları vardı, genç Tjallingii de kelliğini örtmek için saçlarını uzatmıştı, peki bunun onlara ne yararı oluyordu?

Anneme, "Chris'e onun kesinlikle sarhoş olmadığını söyleyebilirsiniz," dedim.

Gözlerini benden kaçırarak, "Evet haklısın, sarhoş değildi," dedi.

"Neden elini sıkmadınız?"

"Bir dahaki sefere sıkarım, önce bir bakalım..."

"Neden onun o kadar yakınından yürüdünüz?"

"Ne çok soru soruyorsun," diye çıkıştı annem ve konu kapandı. Belki benim gibi hayalperest ama kesinlikle gerizekâlı olmayan bir genç için kabul etmesi zor ama

annemin son soruma hangi cevabı vermesi gerektiğini anlamam için uzun yılların geçmesi gerekti.

Bu arada Cuperus içki kokup kokmadığını anlamak için kendisine uygulanan çeşitli sınavlara teslim olmadı ve bir sonraki gelişinde, daha sonraki her gelişinde salona vakur bir ifadeyle girdi, yaşlı bir mürebbiye edasıyla yerinden hiç kalkmayan annemin yanına giderek elini sıktı, onunla kibarca konuştu, fırsat bulduğu her seferinde dehşet saçan kapkara gözlerini anneme, annem yüzü kızarıp saçlarını arkaya atarak başını çevirene kadar dikip baktı. Bazen annem odada kalmak için sohbete devam ediyor ya da kendine yapacak başka işler buluyordu. Bakışlarına annem de uzun süreli karşılık verdiğinde bu kez Cuperus, mahçup olmaktan ziyade düşünür gibi yaparak, başını hafifçe yana eğiyordu. Bu bakışma düetinin farkındaydım ve hâlâ Cuperus'un, ilk günkü uygunsuz davranışından dolayı annemi cezalandırdığını düşünüyordum. Belki de abartıyordu ya da kinciydi, her halükârda bu davranışı karakter yapısına uygun görünüyordu. İstisnai bir hadise yaşanmadan yaz başına kadar bana ders vermeye devam etti.

Bu derslerin bana çok yararı olduğunu söyleyemem. Bana sunulanın gerçek müzik olduğunu sanmıyorum, Chris de haklı olarak benim alıştırma parçalarını onun bir zamanlar çaldığından daha kötü çaldığımı söylüyordu. Cuperus'un verdiği "ev ödevi" genellikle anlaşılmaz oluyordu. Bir keresinde kendi yazdığı notaların bulunduğu kâğıdın üst tarafında el yazısıyla; "tiz seslere dikkat küçükbey" diye bir not düşmüştü. Bunu gördüğümde çok kırılmıştım. Benim içerlemiş bakışlarıma aldırmadı,

o derste sanki her zamankinden daha neşeliymiş gibiydi ama bir ara sol kulağımı çekmekten de alamadı kendini. Annem yan taraftaki salonda olmasa acıdan avazım çıktığı kadar bağıracaktım.

Annem bir süre sonra bizi gözetim altında tutma huyunu bıraktı. Artık dersin bitmesine yakın ortaya çıkıyordu. Cuperus'a ilk ödemeyi annem neredeyse zorla kabul ettirdi; fatura yazmayı bilmediğini, karısının da beceremediğini ileri sürdü. Annem bu söylediklerine gülünce ona acıyormuş gibi başı hafif eğik, uzun uzun baktı, sonra iç geçirerek reverans yaptı ve salondan çıktı. Annem onun zor bir gençlik dönemi geçirdiğini, sonra art arda hayal kırıklıkları yaşadığını, bunlara biraz da Cuperus'un kendi geçimsiz yapısının yol açmış olabileceğini duymuştu. Bu bilginin kaynağı, olsa olsa avukat Vellinga'ydı.

Vellinga'nın onu şahsen tanıdığını birkaç hafta sonra öğrendik. Bu gazeteci, müzikli toplantılara katıldığı zaman dinleyici gibi oturur ama kimi yerde şarkılara eşlik eder ve boru gibi sesi ta çatı katından duyulurdu. Müziğe yatkınlığının olmadığını onu ilk kez rüzgârlı günde futbol sahasında gördüğümde anlamıştım; birkaç kere daha karşılaştıktan sonra onu gözümde büyütmeyi bıraktım. Pembemsi hatta bazen kıpkırmızı yüzünün ortasındaki gözlüklerinin arkasına sakladığı gözleri küçük ve fazla maviydi. Buldog köpeklerini andıran gülüşünde, güvenilir köpeklerde bile bazen görülebilen bir sahtelik hissediliyordu. Dişleri kötü durumdaydı, onu bir zamanlar hukuk dalındaki tek usta kabul eden ve ona hayran olan Chris'in dediğine göre, dişlerinin bu duru-

muna pipo içmesi yol açmıştı. Bana hep dostça davranır, konuşurken pat diye sırtıma vurmazdı. Bu hareketten nefret ederdim. Bir de kaçınılmaz olarak ifade edilen, yanaklarımın anneminki gibi kırmızı olduğu görüşü ise hızlı bir gazetecinin ağzından çıktığında, kulağa yeni bir yaklaşımmış ve düşünmeye değermiş gibi geliyordu. Topa kafa atmaya alışkın kafatası en sert darbelere bile dayanıklıydı. Bay Vellinga dinlemesini bilirdi; hatta ona karşı başka soğuk duyguların da yaşandığı o erkek topluluğu içinde kendini hiç sevmeyen ufak tefek kekeme Bay Van Son'u bile dinlerdi. Gazetedeki odasında ya da yanlarında hanımların bulunmadığı toplantılarda normal halini alır ve rövanş babında bağırarak boru gibi sesiyle konuşurdu. Her şeye rağmen anlamadığım bir yumuşaklığı da vardı bu adamın. Oysa futbol sahasında onu kalpsizlikle suçlamıştım.

Bir cumartesi öğleden sonrası Vellinga, babamın yanına bir üyelik listesi için gelmişken, ben de Cuperus'u kapıdan geçiriyordum. Vellinga merdivenin başında durup, "Selam moruk, işin bitti mi?" diye seslendi; biraz şaşıran Cuperus ise, "E, Vellinga, kapı kapı dolaşıyorsun bakıyorum," diye cevap verdi. Böyle hitap etmesi garibime gitti; eminim karşısındaki babam olsa ona, "Rieske," diye hitap etmezdi (babam kendini ona henüz göstermemişti) oysa ikisi de hukukçuydu, gürültülü Vellinga doğuştan, kibar babam ise ailesindeki iki üç kuşaktır ve üst düzeyde saygı gören insanlardı. Koridordaki portmantonun önünde Vellinga ile Cuperus birbirlerinin omuzlarına vurdular; ben biraz uzaklarında duruyordum, kimsenin bana aldırdığı yoktu. Aralarında neşeli ama kısa

bir konuşma geçti, kapıdan çıktıkları anda birbirlerinin tersi yöne yürüyeceklerdir diye düşündüm. Gözümde Cuperus'un itibarı biraz yükseldi, biraz düştü.

Kısa bir süre sonra itibarı daha da düştü ama bunda benim de suçum vardı galiba. İtibarı fersah fersah düşse de fark etmezdi; benim için dünyadaki her şeyden daha üstün tuttuğum kahramanım olarak kalacaktı. Beklenenden daha önce Clementi çalmaya başladım ve ona bu müziğin beni kötü yaptığını, bana uygun başka bir besteci olup olmadığını sordum. Bana, 'Nol' demesini istediğimdeki gibi bunu da kabul etmeyeceğini düşündüğüm için sesim titriyordu. Oysa annemin salonda olmamasından dolayı aramızdaki ilk normal, insanca görüşmeyi o zaman yaptık. Ona Chris'le ilgili her şeyi, geçmişte çektiğim ıstırapları, beni sinir eden sonatı, Haydn'ın sonatını, topal kızı, burnunun kanaması olayını bile anlattım. Sabırla dinledi beni. Sonunda bir yandan gözlerimden yaşlar akarken bir yandan da gülerek, o gerekli bulursa her şeyi çalmaya hazır olduğumu söyledim.

"Seni zorlamayacağım, ama bu kitapta –elini pat diye kitaba vurdu– sadece Clementi yok. Beethoven'ın sonatları da var; insanlar onun en büyük besteci olduğunu söyler. Haydn'dan parçalar var. Ayrıca içinde kardeşinin çaldıklarından çok daha farklı Clementi parçalarının olduğunu da göreceksin. Bunların bazıları harikuladedir; birçoğu, onun kadar büyük bir besteci olmamasına ve kendini o kadar büyük görmemesine rağmen, Beethoven'ın parçalarından bile daha güzeldir. Bak şöyle yapalım: Önce ben sana bir parça çalayım, sen onu

çalışmak isteyip istemediğini söyle. Bu şekilde Chris'i falan aklından atacağız, anlaştık mı?"

Elbette anlaşmıştık. Cuperus ayağıyla sandalyelerden birini piyanonun tam orta noktasına doğru çekti ve beni de yana doğru öyle bir itti ki kalçamla klavyeye çarptım. Arkasından daha önce Chris'ten hiç duymadığım bir sonatı çalmaya başladı. Ancak Cuperus inanılmaz falsolar yapıyordu, daha basit parçaları çalarken ben bu kadar falso yapsam kesinlikle kulaklarımı çekerdi. Onu ilk defa dinliyordum; görenler ek kazanç sağlamak için çocuklara piyano dersi veren bir flütçü sanabilirdi. Bazen kalın kırmızı parmaklarını iki tuşa birden basıyordu. Parçayı sonuna kadar çaldıktan sonra onu berbat ettiğini kendi de kabul etti; şakayla karışık, kolay parçaları hep kötü çaldığı, gözleri iyi görmediği halde çocuklar korkmasın diye gözlük takmadığı gibi mazeretler öne sürdü. Bu mazeretler falso yaptığı gerçeğini ortadan kaldırmıyordu ancak kendisi de kabul ettiği için annemi, öğretmenini şikâyet eden öğrenci gibi değil ama bu problemi bilmesi için haberdar etmekte bir mahzur görmedim. Neyse ki annem iyi bir günündeydi de Bay Talsma'nın da bazen çalarken falso yaptığını itiraf etti. Belki de beyefendiler müzik dersi vermekten sıkılmışlardı ya da öğrencilerin cesaretini kırmamak için böyle yapıyorlardı. "Cuperus kuyruklu bir piyano ile sahnede konser verse Talsma'dan daha iyi çalabilir mi?" diye sorduğum zaman annem, Cuperus'un iyi bir müzisyen olduğunu ancak W... kasabasında henüz hiç sahneye çıkmadığı için belki kendine sahnede o kadar güvenemiyordur diye düşündüğünü söyledi. "Neden ona daha

nazik davranmıyorsunuz? Hiç değilse müzik üzerine biraz sohbet edemez misiniz?" diye sorduğumda annem onunla konuşacağı sözünü verdi.

Konuşmasına konuştu ama bu konuşma pek başarılı olmadı. Konuşmanın beklediğim gibi sonuçlanmamasında hata sadece, kendisine bir fincan çay verilerek salonda oturmasına izin verilen ve annemin sözlerinden çok yüzüne dikkat eden Cuperus'ta değildi; aralarında zevk ve tarz farklılığı ortaya çıkmıştı. Gençliğin getirdiği mutlakıyetçilikle bana bu durum baş edilemez gibi görünüyordu. Annem Talsma'nın okulunun sadık öğrencisi sıfatıyla Beethoven ile birkaç modern besteciyi övüyor, Cuperus ise açık olarak Haydn, Liszt, Chopin, Talsma'nın da taptığı bestecilerden olan Bach ve Bach'ın oğlu, sanıyorum Philipp Emanuel'i göklere çıkartıyordu. Talsma'yı kendine örnek almaktan çok, ev işlerinin arasında duyduğu bu coşku sersemliğinden ürktüğü ya da bilmediğim başka bir nedenden dolayı annem Cuperus'un zevkine burun kıvırıyordu. Yaz geldiğinde annem öğleden sonraları genellikle dışarı çıkıyordu; benim dersim üç buçukta başlar dört buçukta biter, annem ise beşten önce eve dönmezdi. Eski kaygılarından kurtulduğu belliydi.

Bu arada Cuperus ders saatlerini uzatmaya başladı. Kendisi bana göstermek için bir parçayı baştan sona pek çalmıyordu, oysa bana parçaları arka arkaya birçok sefer çaldırıp en uygun olmayan anlarda aniden, bileğimi gevşek tutuyor muyum diye kontrol etmek için, elimi havaya kaldırıyordu. Bazen de bana bir parçanın doğru notalarla nasıl çalınabileceğini, irticalen veya yorumlar katılabileceğini anlatıyor ve bu şekilde on beş

dakika geçiyordu. Bazen de teoriyi pratiğe uygulatmaya çalışıyor, bıktırana kadar egzersiz yaptırıyor ve en zorlandığım Do ve Si bemol majörleri çaldırıyor ve bir türlü beğenmiyordu. Piyanoyu yavaş yavaş ilerletiyordum. Hatta Clementi'den bile hoşlanmaya başlamıştım; derslerden sonra kendimi hiç yorgun hissetmiyordum. Ancak Cuperus ders saatlerini iki saate çıkarıp evden çıkarken merdivende dışardan gelen annemle karşılaşmaya başladığı zaman, annem ister istemez benim okul ödevleri gibi başka sorumluluklarımın da olduğunu, ayrıca Cuperus'a bu ekstra saatler için ödeme yapmamız gerektiğini düşünmeye başladı. Annemin bu özverili öğretmenin dersleri uzatmasına bir son vermek amacıyla evde kalmaya başlamasına karşı koyamadım. Cuperus'un kırılmasına gerek yoktu.

İlk sefer, saat beşe yirmi kala tam Cuperus bana Clementi'nin yeni bir parçasının püf noktalarını anlatıyordu ki annem salonda Wolf'un "Der Gärtner" şarkısını söylemeye başladı. Sesine tek parmağıyla refakat ediyordu. Öğretmenim koku almış av köpeği gibi başını kaldırdı ve sesin geldiği tarafa doğru baktı. Başını yeniden bana döndürdüğünde alnında derin kırışıklıkların olduğunu gördüm, gözleri de acı çekiyor gibi geldi. Ağzında, 'Annenin muhteşem bir sesi var,' türünde bir şeyler geveledikten sonra gözlerini yere indirdi. Daha sonra annemin söylediği parçayı yumuşak bir şekilde piyanoda çalmaya başladı. Annem aynı şarkıyı iki kere söyledikten sonra Cuperus ayağa kalktı, önce kulağımı çekti sonra salona doğru yürüdü. Şaşkınlık içinde odada kalakaldım. Yoksa annemin davetsiz bir şekilde

bizim ses saltanatımıza karışmasına öfkelenmiş, onu azarlamaya mı gitmişti? Odanın yarı açık kapısından Cuperus'un anneme yaptığı iltifatları, vedalaşmalarını ve Cuperus'un koridordan gelen ayak seslerini duydum. Annem fazla bir şey söylemedi. Bir dahaki sefer annemin saat beşe çeyrek kaladan önce bana dersimi yapmam için seslenmeyeceği konusunda anlaşma yaptık. Düşünüp taşındık, bunda müzik öğretmenimin alınmasını gerektirecek bir durum olmadığına karar verdik.

Annemle bu kararı çarşamba günü vermiştik, Cuperus cumartesi günü elinde kocaman bir buket çiçekle geldi. Onu karşılamaya salona gittiğimde hizmetçi kızın kapı aralığından merakla ona baktığını gördüm. Cuperus çiçekleri ders yaptığımız odada duran dikiş makinesinin üzerine bıraktı ve bir daha da dönüp onlara bakmadı; onları kime getirdiğini sormamak için kendimi zor tutuyordum. Belki de dersten sonra bir başka öğrencisinin doğum gününe gidecektir diye düşündüm. Stakato egzersizine çalışırken gizliden gizliye bir memnuniyetle, annem beşe çeyrek kala geldiğinde kuşun yuvadan çoktan uçmuş olacağını düşünüyordum.

Ben çalarken Cuperus'un gözlerini kapadığını fark ettim. Hasta mıydı yoksa? İlk defa dikkat etmediğini görüyordum. Stakato'yu arka arkaya beş defa ve her seferinde hatalar yaparak çaldım, sonra ona bir şey söylemeden kendim başka bir parçaya geçtim. Cuperus nihayet uyandı ve bana büyük bir ciddiyetle Clementi'nin bir parçasını çalmamı emretti. Tamamen uyanmıştı; Cantabile[5] için

5- Cantabile: İtalyanca orta nağme, duygulu bir üslup anlamına gelen terim. (ç.n.)

nelerin nasıl çalınması gerektiği konusunda bir şeyler anlattı. Ardından, bu tekdüze akompanimanlara hassas vurgular getiren ustalardan Clementi, Dussek, Mozart, Beethoven gibi bestecilerin bu kadar duygulu birer icracı olmaları sayesinde haklı üne kavuştukları üzerine pek anlayamadığım laflar etti. Biraz daha çaldım; konuştuk, sorular sordum. Sanki bilinci her zamankinden daha açıktı. Anlattığı bir şeyi hemen anlamazsam gözlerini sabırsızlık içinde kızarak bana dikiyordu. Saatime bakmaya cesaret edemiyordum ama annemin her an eve gelip salonun kapısından, "Nol, haydi dersinin başına," diye seslenerek el çırpacağını tahmin ediyordum.

Annemle planladığımız komployu Cuperus boşa çıkarttı. Sokak kapısının açıldığını duyduğu anda yerinden fırladı, dikiş makinesinin üstünde duran çiçek buketini kaparak salona doğru yürüdü, önüne çıkan koltuğu ayağıyla yana itti ve ara kapıyı ilk derste yaptığı gibi hızla ardına kadar açtı. Odanın eşiğinde duruyordum, anneme doğru yürüyüşünü ve reverans yaparak ona buketi uzattığını gördüm. Annem çiçeklere elini değdirmeden bir adım geri gitti.

"Bu çiçekler bana mı?"

"Evet, hanımefendi, size küçük bir hediye..."

"Hediye mi? Neden dolayı?"'

"Şey..."diye toparlamaya çalıştı Cuperus, "güzel sesinizden dolayı hanımefendi." Herhalde bambaşka bir şey söylemek istiyordu, taktik hatası yapmıştı. Annem şimdi bu hediyeyle onu, dersimiz esnasında "Der Gartner"i söylediği için alaycı bir şekilde cezalandırdığını düşünecekti.

"Bu çiçekleri kabul edeceğinizi umarım."

"Kabul edemem Bay Cuperus."

Hiç konuşmadan karşılıklı durup birbirlerinin gözlerine baktılar. Bakışmaları öyle uzun sürdü ki dayanamadım, Cuperus'un Sousa'nın marşını yönettiği gün bacaklarımda hissettiğim uyuşukluğu gene hissetmeye başladım. Cuperus'un yüzü pancar gibi kızarmıştı. Buketi tutan eli titriyor, bıyıkları sinirden oynuyordu. Ortam çok gergindi. Aralarında bir sır ya da bir çatışma var gibiydi. Belki de bir ölüm kalım meselesiydi; çok korktum, çığlık atmamak için kendimi tuttum. Sonra birden bunun ne olduğunu, açıklamasını yapamasam bile, anladım. Annem üzerindeki açık mavi döpiyesi ve elinde tuttuğu mavi şapkasıyla aslında onun uzattığı çiçeklere değil, Cuperus'un bakışlarına karşı mücadele veriyordu. Ve ben içten içe anneme karşı ama bu bakışlardan yana olduğumu biliyor, belki de bu yüzden korkuyordum.

"Kabul edemem Bay Cuperus, anlamalısınız."

"Belki de benim anlayışım kıt, yoksa beni küçük mü görüyorsunuz?"

"Hayır, öyle bir şey demek istemedim," dedi annem telaşla, elini ona doğru salladı, "ama gerçekten anlamalısınız ki..."

"Neyi anlamam gerektiğini bilmiyorum, umurumda da değil," dedi Cuperus. "Kendilerine bu çiçeklerin sunulmasından onur duyacak birçok kadın tanıyorum. Buketi burada bırakıyorum, dilerseniz çöpe attırabilirsiniz. Gelecek hafta görüşmek üzere hanımefendi, hoşça kalın."

Aceleyle elindeki buketi masanın üstüne bıraktı ve

kapıya yöneldi, kapıyı açmadan önce bir an durdu. Sanki arkasında bir şeyler açıklamak isteyen, durumu düzeltmek isteyen bir kişinin huzursuzluğunu hissetmişti. Oysa annem beyaz eldivenleriyle oynuyor ve ağzından tek kelime çıkmıyordu. Kapının koluna doğru hamle yaptığında ondan önce davranıp kapıyı ona açayım diye durduğum yerden fırladım. Eliyle bana çekilmemi işaret etti ve pek de dostça olmayan bir şekilde gözlerini kısarak bana baktı ve "Küçükbey Rieske bugün beni geçirmezse daha memnun olurum. Hanımefendi, rica etsem lütfen hizmetçiyi çağırır mısınız?" diye anneme seslendi.

Annem masadaki çıngırağa uzanamadan Cuperus'un yanından koşarak hole fırladım ve hizmetçiye seslendim. Hizmetçinin göz açıp kapayıncaya kadar geldiğine bakılırsa yarı odadan bizi dinliyor olmalıydı. Cuperus hizmetçi kızın önünden geniş adımlar atarak, yüzü bir karış, merdivenden inmeye başladığında hizmetçinin kulağına kapıyı onun açması gerektiğini fısıldamıştım.

Annem hâlâ salonda masanın yanında üzgün ve öfkeli bir ifadeyle duruyordu. "Hele bir o çiçekleri çöpe..." diye başladığım cümleyi aşağıdan gelen canhıraş çığlığı duyunca bitiremedim. Sanki adam öldürüyorlardı. Chris'in on ya da on bir yaşlarında müzik dersi almaya itirazını saymazsak bizim evde daha önce böyle çığlıklar duyulmamıştı. Dış kapı gürültüyle kapandı. Annemle beraber telaşla merdivenlere doğru koştuk. Hizmetçi kız önlüğüyle yüzünü kapatmış merdivenlerden yukarı çıkıyor, "Beni öptü, hem de dudaklarımdan öptü!" diye bağırıyordu.

On beş dakika kadar sonra aşağıya indiğimde –zonklayan baş ağrısıyla bir süre odama kapanıp yatmıştım– salonda, duyduğu çığlıklar üzerine aşağı gelmiş babamın hâkim sıfatıyla sorguya başladığını gördüm. Nihayet mesleğindeki başarısızlıkların acısını bu yuvarlak yüzlü hizmetçi kızın davasından çıkarabilecekti. Saygıdeğer öğretmenim tarafından, hem de dudaklarından öpülen, biraz kafadan çatlak bulduğum hizmetçi kız için mesleğinin bütün inceliklerini ortaya koyabilirdi. Kız ağlayarak öğretmenimin onu hem öptüğünü hem de ısırdığını söylüyordu. Buna babam bile inanmamıştı. Kızın çok korktuğu belli oluyordu. Benden de hizmetçi kızla beraber Cuperus aşağı inerken neler gördüğümü anlatmam istendi. Annem çiçeklerden hiç söz etmedi, zaten fazla bir şey söylemedi. Tanıkların dinlenmesinden sonra verilen çelişkili ifadeler doğrultusunda dava iyice sarpa sarmıştı; babam, hıçkırarak ağlamaya devam eden hizmetçi kıza dönerek bütün bunların bir hayal ürünü olup olmadığını sordu. Doğrusu biraz aptalca bir soruydu bu; altında kızın düpedüz aklını kaçırmış olduğu iması yatıyordu. Neyse ki Chris evde yoktu. Annem, ne olursa olsun adama bir açıklama fırsatının verilmesi gerektiğini söyledikten sonra babam köşedeki dolaptan bir tabaka kâğıt ve zarf aldı, oturup bir şeyler yazmaya başladı. Annem sakin olmaya çalışıyor ama başaramıyordu. Kız ağlamasını kesmiş, hikâyesini tekrar anlatırken bir yandan sanki onu öpen benmişim gibi öfkeyle bana bakıyordu. Adam bir şey söylemeden ona aniden sarılmış ve dudaklarından bir, iki belki de üç kere sertçe öpmüştü. İğrenç bıyıklı moruk... Kız buna tahammül

etmek zorunda değildi. Onun bitmek bilmeyen hikâyesinden bunalmıştım, öfkelenerek odadan çıktım. Çelişkiye düşmüştüm. Ya Cuperus bu hilkat garibesi kızı gerçekten öptüyse, işte o zaman... O zaman... Aslında Cuperus'a kızmıyordum, bu kızın derisini diri diri yüzse aldırmazdım ancak gerçekten böyle bir hadise yaşandıysa, o zaman benim müzik derslerimin sonu gelmiş olurdu ve işte buna üzülürdüm.

Annemle babam da tereddüte düşmüş olacak ki akşam saat sekize geldiği halde mektup hâlâ hazır değildi. Tam o sırada posta kutusuna bir mektup bırakıldı. Zarfın üstünde annemin adı vardı. Annem zarfı alıp açtı ve yüksek sesle okuması için babama uzattı. Babam, neyse ki Chris'i bir bahaneyle yukarı göndermişti. Hâlâ bu davranışı aklıma geldiğinde babama minnet duyarım. Mektup şöyleydi:

"Saygıdeğer hanımefendi,

Bugün evinizin holünde yaşanan hadiseden sonra artık Nol'a piyano dersi veremeyeceğim ortadadır. Mazeret babında sadece içkili olduğumu öne sürebilirim. İncelik göstererek derslere devam etmemi isteseniz bile utançtan kızarmış bir yüzle evinize gelmek zorunda kalırım, oysa ben utanç duymaya alışık değilim. Lütfen Nol'a selamlarımı iletiniz ve piyano derslerine daha iyi, en azından daha değerli bir hocayla mutlaka devam etmesi gerektiğini söyleyiniz.

En derin saygılarımla,

Henri Cuperus."

Babam mektubu katlarken, "İşte bu iyi oldu," dedi, "doğrusu çok iyi bir mektup yazmış. İyi ki biz mektubu henüz göndermemiştik aksi halde ona cevap vermek zorunda kalacaktık. Dahası, bir hizmetçiyi öpmek dünyanın en büyük suçu değil ya canım, kim bilir belki de bizim şaşkın kız onu heveslendirmiştir. İşte içki içmenin sonu..."

Kendimi tutamadım ve umutsuzca, "Sarhoş değildi," diye bağırdım. "Bunu bir çocuk bile anlar! Budala kız, her şeyi mahveden o. Anne sen de gördün Cuperus'u, sarhoş olmadığını biliyorsun!" Annem ağzını açmadı. "Allah kahret... Bal gibi biliyorsun sarhoş olmadığını!"

"Sadece sokak çocukları küfür eder," dedi babam. "Annenle bu şekilde konuşamazsın."

Annem bizim bilmediğimiz bir zafer elde etmiş gibi esrarengiz ama kararlı bir ses tonuyla: "Hayır, sarhoş değildi," dedi.

Bunun üzerine babam homurdanarak mektubu tekrar eline aldı: "O halde Joukje'nin durumu daha da anlaşılmaz bir hal alıyor," dedi.

Chris'e duyurmadan sessizce odama çıktım ve yatağa girip ağlaya ağlaya uyumaya çalıştım. Vaktiyle Chris'in de piyano dersleri nedeniyle hıçkırarak ağladığını hatırladım ama onun ağlaması kederinden değil, hırsından ve öfkesindendi. Cuperus mektubunda benden iki kere Nol diye söz etmişti. Bunu ilk defa yapıyordu ve benim acılı gözyaşı dökmeme neden oluyordu. Mektuptaki en insafsız şey buydu, bana ebediyen veda ettiğini belirtmek için daha uygun kelimeler seçemezdi.

VI

Cuperus'un kendini bu şekilde bitirmesinin birçok neticesi oldu. O günlerde bunların bana nasıl göründüğünü tam olarak anlatamayacağım; bazen kulağıma bir şeyler geliyordu, bunları bir araya getiriyor, üzerine düşünüyordum ama galiba bunları çok dert edinmiyordum. Müzik öğretmenimi tamamen kaybettiğime göre artık onunla ilgilenmemin bir manası yoktu. Hizmetçi kızı öperek kendini aşağıladığını, gözümde de itibarını kaybettiğini birkaç ay sonra ona mağazaların bulunduğu dolambaçlı yolda, karşı kaldırımda yürürken rastladığımda fark ettim. Arkaya kaymış geniş kenarlı siyah bir şapka, elleri cebinde dünyayı umursamaz bir şekilde yürüyordu. Onu görür görmez yolumu değiştirdim, doğru yapıp yapmadığımı düşünmedim bile.

O dönemde, daha ziyade yaz tatili sonrasında sürdürdüğüm hayat, müzik ve yaşlılara hayranlık gibi konularla ilgilenmeme engel oluyordu. Piyano çalışma-

larını tamamen bırakmış değildim, müzik öğretmenim artık annemdi. Ancak insan eve bir gözü morarmış ya da (bir keresinde çok acıyan) kanayan bir burunla geldiğinde annemin, değil Clementi, "en büyük besteci" Beethoven'ın –Talsma'nın etkisiyle– gençlik sonatlarını çaldırmaya çalışması bile boşa çıkıyordu. Kavgadan geldiğim için klavyenin üzerinde parmaklarım titrerdi. Kendimden küçük çocukları dövdüğüm devirler geçmiş, liseye girmeden önce artık kendi yaşıtlarımla kavga etmeye başlamıştım. Arkadaşlarım çoktan ergenlik çağına girmiş, beni çekemez olmuşlardı. Benim çocuksu kırmızı yüzümle alay ediyorlar ve bana Nola diye sesleniyorlardı; bunun üzerine ben de onlara girişiyordum ama bazıları benden daha kuvvetli çıkıyordu. Hatta hepsi benden daha kavgacıydı. Radikal bir tavır takınmaya karar vermiştim ne zaman beni işaret ederek konuşacak olsalar üzerlerine saldırıyordum. Bu bitmek tükenmek bilmeyen kavgalar bende enerji bırakmıyordu ama ancak bu şekilde güçlerimizi eşit hale getirebildim. Artık bizim okulda okumayan benden daha büyük bir çocuktan dövüş hileleri öğrendim, bunlar beni önce tamiri mümkün olmayan bir şekilde onlara yabancılaştırdı ama sonrasında onlarla yine arkadaş olmamı sağladı.

Çılgın, aile bağlarımın pek güçlü olmadığı bir dönemdi ama Chris'le (kavga etmemi tasvip etmemesine rağmen) belki de en iyi geçindiğimiz zamanlardı. Bu çılgın dönemde W...'nin pek de hoş olmayan gece hayatına da karışıyordum, zira gündüz vakti yumruklarımı ya da ayaklarımı kullanarak başarı elde etmişsem akşam saat yediden sonra, dudaklarımın arasına bir sigara sıkıştırıp

'Mavi' ile 'Boz'un yaptıkları gibi sokaklarda dolaşmayı kendime bir görev addediyordum. Dükkânların aydınlık vitrinleri önünden geçerken kendimi çok beğeniyordum, sokakta konuştuğum, bir süre birlikte yürüdükten sonra dar sokaklara ya da kapı aralıklarına ittiğim kızların sayılarını hatırlamıyorum. Kızlarla bu yakınlaşmalarım genellikle itiş kakış ve ağız dalaşı ile son buluyordu; hiçbir zaman kızlardan birini öpecek kadar ileriye gidemedim. Bir süre sonra kızlar benimle "hâkimin oğlu" diyerek dalga geçmeye ya da genel hukuk sistemini aşağılayıcı konuşmalar yapmaya başladıklarında ben de bu kız işlerinden sıkıldım, erkek arkadaşlarımla ya da arkadaş niyetine yanıma aldığım çocuklarla dolaşmaya başladım.

Kışın ortasına doğru bir gün uzaktan Trix Cuperus'u yine kavga ederken gördüm. Ancak bu defa kızlarla değil, yaşlarının ondan küçük olduğu ancak omzuna kadar gelmelerinden belli oğlan çocuklarıyla dövüşüyordu. Trix'in dövüş tekniği değişmişti, oğlanların midelerine daha doğrusu mide altlarına tekme atıyordu. Antik çağdaki kahramanların bile başa çıkamayacağı bu tekniğin sonucunda erkeklere taş çıkartan upuzun boyuyla orta yerde bir başına kala kaldı. Bozguna uğrattığı oğlanlar kaçışmıştı, o da çok yakınımızdan yürüyüp geçti. Gözleri küçülmüş, gözaltları da morarmış gibi geldi bana. Onu görmek beni pek heyecanlandırmamıştı, arkadaşlarımdan biri, "Bu kız biraz gariptir, ondan uzak durmak en iyisi," dediğinde omuzlarımı silktim. Trix'e hayranlık duyuyordum. Kişiliğine değil, sanki daha sembolik bir varlığa duyulan bir hayranlık gibiydi bu. Yine de ar-

kadaşlarıma onu uzun zamandır tanıdığımı hatta onunla bir zamanlar dans bile ettiğimi anlatmadım.

O kış Bahçe'ye ikinci gidişimde ne olur ne olmaz diye yanıma birkaç arkadaş aldım. Eskiden bahar ve yaz aylarında –pazar günleri dışında– nadiren geldiğim Bahçe'ye, bilhassa piyano dersleri aldığım dönemde adeta Hacca gider gibi giderdim. Altın renkli kuşların, paytak kazların durduğu kafeslerin önünden yürür, arkamdan çocuklar geliyormuş gibi hisseder, bayırı tırmanmaya başlar, kayalıkların en tepesine çıkar, ilk seferki gibi merakla aşağıya, minyatür havuza, sahneye ve sandalyelerde oturan birkaç kişiye bakardım. Sonbaharda sandalyeleri ıhlamur ve kurumuş kavak yaprakları kaplardı. Ancak arkadaşlarımla gittiğimde, yapraksız ağaçların arasından yaptığımız gezi, bir keşif gezisi halini aldı, ne kuşlara ne de çiçeklere baktık. Yarı donmuş kaz, Noel masasını bile süsleyememişti. Sadece birer bardak süt içmek amacıyla lokantaya yöneldik ama gürültümüze gelen garsonlardan dolayı kenar duvarından öteye geçemedik. Küfürler savurarak gittik. Bahçe'nin girişindeki küçük kanalın üzeri ince bir buz tabakasıyla kaplıydı, attığımız taşlarla delikler açtık, her bir taş yosunlu suya dalan kurbağa gibi dibe gömüldü.

Cuperus bizim evdeki davranışının doğurduğu sonuçlara katlanmak zorunda kaldı. Annemle babam hikâyeyi bütün kasabaya elbette kasten yaymış değildi, ancak bizim evdeki müzikli toplantılarda "o adamın" neden artık bize gelmediğinin bir açıklamasının yapılması gerekiyordu. Konuklarımızın bazıları ve sadece Vellinga ile genç Tjallingii değil, kültürlü genç bir banker olup

Cuperus'tan altı ay kadar ders almış ve onu karakter sahibi biri gören Caspers da onunla ilgileniyordu. Elbette hizmetçi kız da çevresine yayıyor ve beklenileceği gibi, Chris de okulda arkadaşlarına bu hadiseyi anlatıyordu. Meselenin mübalağa edilmemesi için aslında birkaç yakın arkadaşa bu işin anlatılması bana da pek yanlış gelmiyordu. Bir de evdeki müzikli toplantılarda konuşulacak bir konu bulunamadığı ve sessizlik olduğu zamanlar annemle babam bu komik hikâyeye sarılıyor, bilhassa babam bu fırsatı "gençlere" bırakmayarak ballandıra ballandıra anlatıyordu. Babam Cuperus'un davranışını annemden daha çok bağışlama eğilimi gösteriyordu, yine de bana kalsa bu meseleyi konuşmak için daha uygun bir dinleyici topluluğu beklenmeliydi. Mesela Vellinga ki gazeteci olarak boşboğazlığı yadırganmazdı, orada yoktu; onun gibi, Van Son ve inceliğiyle bilinen genç Tjallingii ve gezgin Caspers da dedikoduya meraklı oldukları halde orada değillerdi. Bunların ait oldukları çevre W...'deki müzik öğretmenlerinin birçoğu gibi geçimini daha alt tabakadaki kişilerin lütuflarıyla sağlayan Cuperus için hiçbir önem taşımıyordu. Ancak Dijkhuizen oradaydı. Dijkhuizen diğerlerine göre daha yaşlı (bekâr), şişman, hayatı ve kendini seven, iyi içki içen ve müziğe tapan bir adamdı. Chris ile ben bu adamdan nefret ederdik, dindarlığı ile ilgili değildi nefretimiz, bu konuya daha fazla girmeyeceğim ama dindarlığını ticari ilişkilerinde kullanıyordu. Cuperus'un yönettiği kilise korosuna da burnunu sokmuştu. Sonradan, Dijkhuizen'in büyük şehirlerde kırmızı fenerli sokaklarda görüldüğü duyuldu, giriştiği hayır işleri vicdanını rahatlatmak içindi belki.

Cuperus kilise korosundan sonra başka korolardan da atıldı. Sadece "Sosyalist Koro" –mübalağalı bir isim– bizim günahkâra sadık kaldı. Öğrenci sayısı giderek azaldı; bilhassa kadınlar ve genç kızlar ona yaklaşmaktan çekiniyor ya da onların ona yaklaşmalarına izin verilmiyordu. O sıralarda hâlâ Cuperus'tan ders almak isteyecek kadın ya da kız kalmış mıydı, bilmiyorum. Bütün bunlar beni hiç mi hiç ilgilendirmiyordu; haberler kulağıma geliyor ama tam olarak idrak edemiyordum. Kendimi bu durumdan sorumlu tutmuyordum; annemin, belki de yegâne suçlu oydu, "böyle bir adam"ın verdiği buketi kabul edemeyeceğini, anlamamış olsam da, yavaş yavaş bir gerçek olarak kabul etmiştim. Söylentilere göre, Cuperus kendini iyiden iyiye içkiye vermişti. Büyüme çağındaki kızının durumu zordu; kahve alacak paraları olmadığı için hindiba suyu içiyorlar, hasta karısı da başka evlere çamaşıra gidiyordu. Sokakta dilenen kızı bir gün polisler yakalamış, o da karşı koymuş hatta onlarla dövüşmüştü; bu arada kazayla küçük bir çocuk bacak arasına bir tekme yemişti.

Eski müzik öğretmenimin gerçekten içki içtiğini ve öteden beri içmekte olduğunu inkâr etmem olanaksız hale gelmişti; buna rağmen, kişisel gözlemlerime başkalarının ne kadar değer vereceğine aldırmadan durumu hafifletmek için elimden geleni yapıyordum. Cuperus'u sokakta en azından üç kere ayık ve hiç alkol kullanmayan Van Son gibi yürürken gördüğümü söyledim. "Sarhoş adam sokakta nasıl yürür bilirim," diye de ekledim, "yalpalayarak yürürler, ellerini kollarını sallarlar ya da kusarlar." Ayrıca anneme, durumun dedikleri kadar

kötü olamayacağını, çünkü onun içkiye verecek kadar parasının kalmadığını söyledim. Bundan başka Trix'in de hakkını koruyordum. "Ne derlerse desinler iyi dövüşüyor –benden bile daha iyi– eğer sokakta kavga ediyorsa mutlaka babasına hakaret edildiği ya da aşağılandığı içindir," diyordum. Bu konuşmalar hep klişe soruyla son buluyordu: Peki neden? Neden holde Joukje'yi öptü? Bu hadise hukukçular için bile bir bilmeceydi. Annem dalgın dalgın, uzaklara bakarak "Bunu belki de alışkanlık haline getirmiştir," dediğinde yanından ayrılıp derslerime döndüm. Cuperus meselesinde fazla üstüme gelmeyen Chris'ten onun daha önce de böyle şeyler yaptığını, kızları köşeye sıkıştırdığını, hatta ders esnasında bile öptüğünü duydum. Diğerleri gibi bunların da birer uydurmaca olduğunu, çok yoksul olduklarını, karısının da kıskançlık nedeniyle belki de hiç düşünmeden böyle hikâyeleri sağda solda anlattığını düşündüğümü söyledim. Ancak Cuperus hakkında anlatılanların doğru olabileceği de aklımdan geçmiyor değildi; doğrusu Clementi, Beethoven ya da Haydn'dan bir parça çalmakla meşgul bir öğrenciyi öpmek, çığlıklar atacak bir hizmetçiyi öpmekten çok daha uygunsuzdu.

Kâh yağmurun yağdığı, kâh güneşin açtığı bir bahar günü, kanal boyunca küçük demiryolu köprüsüne doğru tek başıma yürüyordum. Büyük kanaldaki takaların, kömür taşıyan gemilerin gürültüsü ile şehrin diğer tarafındaki küçük kanalın sakinliği taban tabana zıttı. Yıllar içinde bu büyük kanala duyduğum ilgi, şehrin içinden dolaşan küçük kanala kaymıştı. Bugünkü yürüyüş de eskileri anmaktan çok bedenimi hareket ettirme amacını

taşıyordu. Yağmurun tekrar başlayacağını fark ettiğimde köprüden daha ileri gitmemeye, eğer bir tren gelirse ona bakıp eve dönmeye karar verdim. İlk yağmur damlaları düşmeye başladığında bizim sokağa benzer bir yan sokağa saptım. Buradaki evler bizim sokaktakiler kadar heybetli değildi. O anda karşı kaldırımdan Henri Cuperus'un geldiğini gördüm; paltosunun yakaları kalkık, büyük şapkası gözlerine kadar inikti. Kaldırımda yürüyor desem de bu tamamen doğru olmaz, bir ayağı kaldırımda, diğeriyse kaldırımla yol arasındaki yaprak yığınlarının içindeydi, adeta kaldırımı kaybetmemeye özen göstererek bacaklarını iki yana açа açа yürüyordu. Yaptığı akrobatik hareketler bana doğru bakmasına engel olmadı. Sadece bakmakla kalmadı; beni tanıdığı belliydi, çünkü durdu ve gözlerini benden ayırmadı. Bir yere kaçamayacak avına bakan avcı gibiydi. Bir saniyelik duraksamam ona teslim olmama yol açtı. Bana birkaç metre yaklaşınca şöyle bir doğruldu, geriye ittiği şapkasını uçma tehlikesine karşı bir eliyle tutuyordu. Yüzü oldukça zayıflamıştı, bu şekilde artık Amiral Ruyter'a benzemiyordu. Gözlerinde ne sulanma ne de kırmızılık vardı. Sadece duyduğu sevinçten şaşı bakıyordu, onu böyle görmek beni bir taraftan rahatlatırken diğer taraftan da annemle babama ve W... kasabasına karşı belli belirsiz bir suçluluk hissetmeme yol açtı. Nasıl oluyor da onun durumunda bir adam böyle mutlu görünebiliyordu? Bu arada, ne sokakta ne de kanal kenarında bizi görebilecek kimse vardı. Cuperus ağır ağır gırtlağını temizledi sonra büyük bir şevkle elimi sıktı. Yağmur gümüşi bir perde oluşturmuştu.

"Nasılsın bakalım Nol? Bunca zaman sonra beni hatırlayabilmene çok sevindim."

"Nasıl hatırlamam efendim?" dedim kararlı bir sesle. Elimi tutmaya devam ediyordu, yağmur ellerimizi sırılsıklam ıslatmıştı.

"Üzerinde yağmurluk yok, gel bir yere sığınalım," dedi. Sağa sola dönüp sundurmasız evlere baktı. Yeniden gırtlağını temizleyip, "Yok yok, beni hatırlaman o kadar da normal değil," dedi. "Beni görmezden gelip yanımdan geçip gitseydin bile ben seni en sevdiğim eski öğrencilerimin arasında sayardım. Diğer öğrenciler zavallı, onların bir şeyden haberleri yok; oysa sen oradaydın, benden korktun, holden gelen gürültülerle şaşkına döndün... Son günlerde gene eski öğrencilerim geliyor," diye devam etti neşeli bir sesle. "Bazıları selam vermeye başladı, bu çok zevkli. Neyse, yakında bütün haylazlar döner, bir ara evde üçümüz yemek yiyelim..." Elimi bıraktı, bıyığındaki suyu sıktı ve sağa sola bakındı. Kendi kendine mırıldanıyordu. Yağmur başladığı gibi aniden bitiverdi. Gökyüzünde hâlâ birisi tarafından savruluyormuş gibi sürüklenen gümüşi bulutlar vardı ama sokağın diğer başında masmavi bir gök dilimi umutla kurşuni bulutları delmeye çalışıyordu. Cuperus şapkasını çıkardı, alnında boydan boya kırmızı bir çizgi oluşmuştu. Avcunun içine baktı.

"Artık ucuz boya satıyorlar, daha kırk üç yaşında olduğum halde bıyığım günden güne kırlaşıyor ama saçlarımda bir değişiklik yok. Hem de yirminci yüzyılda oluyor bütün bunlar, yeni yüzyılda! Her neyse. Bana biraz eşlik eder misin? On ev kadar, daha fazlasına gerek yok."

Sol tarafına geçip onunla yürümeye başladım. Berber dükkânlarının kokusunu taşıyan şapkasının kenarıyla yelpazeleniyordu. Arada bir şeyler geveliyor ya da kendi kendine bir nağme mırıldanıyordu. Üstüne basmak istemediği bir taşa mucizevi bir şekilde basmadan geçti ve ona yan yan baktı. Sonra gong sesine benzer bir sesle gürledi:

"Biz çok yoksuluz." Ne diyeceğimi bilemedim, bildiğim tek şey, on ev sonra onu yalnız bırakamayacağımdı. "Merak etme, senden bir kuruş isteyecek değilim," dedi gülerek, sonra öksürdü. "Sen bana aldırma delikanlı, bir şey söyleme, ben sana takılıyorum. Hayatta herkesin başına bu tür şeyler gelebilir, bunu sen de yakında öğrenirsin. Benim durumum geçici."

Ona, "Yüz guldenim[6] olsa bayım..." demek isterdim. Küçük çocuklar için yüz gulden büyük paraydı ama ona bin gulden desem hiç inanmazdı. On ikinci ya da on üçüncü eve geldiğimizde Cuperus durdu:

"Hayatında ilk defa gerçekten iyi bir müzik dinlemek ister misin? Neyse ki karım biraz ağır işitiyor."

Söyledikleri arasında bir bağlantı kuramadım ama hemen dinlemek istediğimi söyledim, cevabımı biraz geciktirsem sanki ona hakaret etmiş olacaktım. Başını salladı, yürümeye devam etti, evlerinin önüne gelene kadar başka bir şey konuşmadık. Damı sivri, basık bir evde oturuyorlardı. Odaların tavanları bu kadar alçak olmasa evleri yanındakiler kadar yüksek olacaktı. Cuperus beni, kuyruklusunun durduğu ön odaya itiverdi. Alçak tavan

6- Gulden: Florin de denir, Hollanda'nın Euro'dan önceki para birimi. (ç.n.)

yüzünden oda çok dolu görünüyordu. Evin bulunduğu sokak düzgün ve sakindi. Tam karşıda terk edilmiş bir demirci dükkânı vardı; cephesini boydan boya kaplayan beyaz bir tabelanın üstünde tabelacının adı yazıyordu, harflerin bazıları solmuştu ve "G.J. Douwes" olan adı "G.J. Doodis"[7] ya da "Doodvis"[8] gibi okunabilirdi. Son harfler nereye istenirse oraya çekilebilir.

Koridordan Cuperus'un söylendiğini, homurdandığını duydum, askıdan çıkan sese bakılırsa pardösüsünü asması sorun olmuştu. Belki de askısı kopmuştu. Piyanonun tuşları kirden sararmıştı; köşede bir not defteri vardı; arasında kırmızı bir kalem duruyordu. Ortalıkta nota kitabı göremedim, hepsi perdeyle ayrılmış kitaplıktaydı herhalde. Piyanonun üstünde soğumuş bir fincan çay vardı. Odadaki küf kokusunun duvarda asılı, kurdeleleri fareler ya da sıçanlar tarafından kemirilmiş, kurumuş, defne yapraklı çelenklerden kaynaklandığını düşündüm. Yok, yok, tütün kokusuydu bu; koridorda aldığım koku, yemek kokusu değil, küf kokusuydu. Duvarlardan birinde Liszt'in annemin de albümünde bulunan büyük bir portresi asılıydı. Annem gençliğinde anneannem gibi canlı dinlememiş olmasına rağmen Liszt'e taparmış. Hatta annesi ona her zaman Liszt adının müziksever küçükhanımlar için sihirli bir anlam taşıdığını söylermiş. Bunun dışında, odadaki eşyalar tam bir zevksizlik örneğiydi. İçinde bir tane bile pipo olmayan el yapımı taklidi çirkin bir pipo kutusu vardı,

7- Dood: Ölüm (ç.n.)

8- Doodvis: Ölü balık (ç.n.)

buradan anladığım, Cuperus'un hep puro içtiği ancak son zamanlarda ancak iki sentlik olanları alabildiğiydi. Masanın üstünde üst üste kitaplar duruyordu. En üstteyse içine son günlerde hiçbir randevu kaydedilmediğini düşündüğüm ajandası vardı.

Üzerinde eskimiş siyah kadife bir robdöşambr ile odaya geri geldiğinde dudaklarının arasında yeni yaktığı puro vardı. Islak bıyıklarının uçlarını yukarı kaldırmıştı, konuşurken ağzından purosunun dumanları çıkıyordu.

"Bir sandalye alıp otursana, sırılsıklam olmuşsun ama aldırma odayı bok götürüyor zaten. Şuna bak, çay da orada kalmış."

Pantolonunu yukarı çekerek piyanoya doğru gitti, çay bardağını aldı ve pencerelerden birine götürdü. Yüzündeki ifadeden, çayı saksıdaki fuşyanın dibine dökmesi beni şaşırtmadı. Sallanarak yürümesine rağmen, odaya girmeden önce bir iki kadeh yuvarlamış olacağı düşüncesini reddettim.

Cuperus elindeki çay fincanını pahalı bir şarap dolu kadeh gibi havaya kaldırarak, "Bu evin hanımının şerefine..." dedi. Sonra da, "İyi ki bizim hanımlar evde yoklar, yoksa seni görünce yeni bir öğrenci gelmiş diye düşünürlerdi. Akıllarına böyle bir şey gelsin istemiyorum," dedi. Parmaklarını saçlarının arasında gezdirirken bana muzipçe göz kırptı ve piyanoya doğru yürüdü. "Ne çalalım? Sen hayatında *gerçekten* güzel çalan birini dinledin mi?"

"Hayır, bayım, sadece annemle Bay Van Son'u ..."

Bir anda başını kaldırdı. Sanki odada en amansız ra-

kibinin adı geçmişti, sonra omuzlarını silkti ve yüzü yarı bana dönük şekilde piyanonun taburesine oturdu.

"Bir de iki ev ötemizde oturan bayan var, o da iyi çalıyor..."

Beni dinlemiyordu. Başı giderek göğsüne doğru indi. Gözlerini yummuştu ama yüzünde mahmurluk yoktu, sağ elini çenesine götürdüğünde kestirmediğini, sadece düşüncelere daldığını anladım. Başı öne eğik durduğunda da kötü ense traşı da ortaya çıkıyordu. Ensesine sevgiyle baktım. Cuperus birden ayağa kalkarak yine piyanonun üstüne koyduğu çay fincanını ileriye itti. Çalmaya başladığı zaman tıngırdamasın diye böyle yaptı herhalde diye düşündüm. Sonra purosunu bir küllüğe bıraktı ve bu kez yüzü bana dönük olarak tabureye oturdu.

"Nol..." dedi derin bir iç geçirerek, "sen daha çok gençsin ama olanları gördün değil mi? Eminim sen de diğerleri gibi beni sarhoş sanmışsındır."

"Hayır, bayım, yemin ederim ki öyle sanmadım. Aslında annem de öyle düşünmüyor, babam sarhoş olup olmadığımızı sorduğunda annem; hayır değildi, dedi."

"Annen de mi öyle düşündü," dedi Cuperus, omuzları sarsılıyordu.

"Annemle babam sizin geri gelmek isteyeceğinizi umuyordu," diye yalan söyledim. "Ve annem bana o çiçekleri çok beğendiğini de söyledi hem tam üç gün vazoda tuttu." Son söylediklerim doğruydu, çok güzel çiçekler olduğu için atmaya kıyamamıştı.

Cuperus'un omuzları yine sarsılıyordu, elleriyle yüzünü kapattı. Ağlamamak için elinden gelen her şeyi yapmıştı. Daha sonraki tahminlerime göre, en az sekiz

kadeh devirmiş olmasına rağmen ellerini indirdiğinde, yüzüne dokunaklı bir ifade yerleştirdiğini ama açıkça meydan okuyan gözlerinin kupkuru olduğunu gördüm.

"Bunu neden yaptığımı biliyor musun?"

Başımı hayır anlamında salladım, aslında hiçbirimiz bunu neden yaptığını anlayamamıştık.

Gözlerini bana doğru kaldırarak, tüm ciddiyetiyle, "Annene âşıktım da ondan," dedi. "Âşıktım, diyorum, artık değilim. O benim aşkıma layık olamadı. Beni aşağıladı, bir müzisyen parçası ya da uşak gibi gördü. Bunun farkına vardığım zaman ben de uşak gibi davrandım ve holde hizmetçi kızı öptüm."

Kafamın içindeki binlerce düşünce, ona gözlerimi dikip bakmaktan başka bir şey yapmama engel oldu. Şu anda ya da şu anda değilse bile az önce sarhoş olduğuna göre, aslında ona inanmayabilirdim.

"Söylediklerim seni rahatsız etmedi ya? Elbette etmemiştir, sen henüz çok genç ve masumsun. Benimki son derece saf bir aşktı. Lohengrin'in Elsa'ya ya da Parsifal'in Kundry'e olan aşkı gibi saf bir aşk. Gerçi başkaları da var senin bilmediğin. Aşkıma kesinlikle karşılık beklemedim. Sadece o çiçekler... Her neyse geçti, gitti, ondan sonra iki kadına daha âşık oldum. İlki benim öğrencimdi, sonra dersleri kesti ama altı ay içinde geri döneceğini düşünüyorum. Bana bu odanın ortasında, şuracıkta durmuş dersleri bitirmek istediğini söylediği anda ona âşık oldum. O da bunu hissetti, bütün kadınlar hisseder. Bence annen de hissettiği için bana kötü davrandı. Bir falcıya gittim –ben inanmam böyle şeylere ama karım çok ısrar etti– bana iki ay içinde her şeyin düzeleceğini

söyledi. Şu anda batmış vaziyetteyim, ama iki ay sonra... Bir de ikinci kadın var işin içinde. Zenciydi, anlıyorsun değil mi, belki de bundan sonraki sarışın olacak, kim bilir?" diyerek sırıttı. Bıyığının bir tarafı yukarı, diğer tarafı aşağı bakıyordu. Sonra gene ciddiyetini takınarak, "Bütün bunları istersen annene anlatabilirsin," dedi.

"Sarışını mı kastediyorsunuz?"

"Saçmalama Nol, elbette onu değil," dedi. Öfkeden gözleri çakmak çakmak olmuştu. "Sadece... Anlatmak zorunda değilsin ama kendin istersen şeyi anlatırsın... Ona âşık olduğumu ya da onu sevdiğimi ya da ondan hoşlandığım için hizmetçi kıza sulandığımı ama artık onu tamamen unuttuğumu anlatabilirsin. Haydi, şimdi bir şeyler çalayım sana; neredeyse döner benim evin hanımları."

Ayağa kalktı, duvara doğru mübalağalı bir hareketle "Liszt!" diye anons etti, ardından kuyruklu piyanonun başına geçerek notaya gerek bile duymadan birkaç başlangıç mezürü tıngırdattı. Bir süre, besteye henüz ait olup olmadıklarını bilmediğim zengin ses dalgaları halinde arpeggiolar çaldıktan sonra, bana yanına oturmamı işaret etti. Sandalyemi, taburesinin sağ yanına koyar koymaz asıl işe döndü: arpeggioların üzerinde büyüleyici bir melodi yükselip alçalmaya, konuşup şakımaya başladı. Birkaç dakika devam ettikten sonra tutkulu bir fokurtuya dönüşüp gök gürültüsü ve şimşekleri andıran bir kreşendoya kadar yükseldi ve aynı melodi içinden, bu sefer pes perdeden yeniden doğdu. Melodi birden güçlü bir bas kükremesi halinde duyuldu; Cuperus onu yukarı fırlatan bir ilk notayla korkutarak daha da

kışkırttı, arpeggioları ise iyiden iyiye tizleştirirken birkaç hata yaptı. Doğrusu, benim eğitimsiz kulağım bile Cuperus'un taşıyıcı bas tonları dışında, mütemadiyen teknik hata yaptığını duyuyordu, mamafih bunu beceriksizliğinden yapmıyordu. Kulağı o kadar rahatsız da etmiyordu. Bununla birlikte, vuruşu, icrası ve müziğin ruhuna hâkimiyetiyle gösterdiği ustalık beni eteğini öpen bir hayranı, hatta kölesi, değersiz zavallı bir sefil haline getiriyordu. Keşke annem bunu duyabilseydi! Babamın bir zamanlar anlattığına göre Katolik dinini seçmiş şu suratsız Liszt, Cuperus ile karşılaştırıldığında kim oluyordu?

Onu dinlerken bedeni ile yaptığı hareketler yüzünden dikkatimin dağıldığı oluyordu. Sadece her zaman yaptığı gibi dişlerinin arasına sıkıştırdığı puronun çıkardığı duman değil, bazı bölümlerde gözlerini kısarak bana bakıp baş sallaması da garibime gidiyordu. İkinci parçaya başladıktan sonra –Chopin'in La majör etüdüydü bu ama ben o zamanlar onun da Liszt'e ait olduğunu sanıyordum– ne zaman bana dönüp başını sallayacağını bilir hale gelmiştim. Cuperus bunu, müziğin en güzel pasajlarında, beklenmedik bir şeylerin olduğu bölümlerde yapıyordu. Oralara geldiği zaman çabuk çabuk başını sallıyor, keyifle gülümsüyordu, bana gözlerini kapatıyor gibi gelse de galiba bir gözünü kapatıp diğerini kısıyordu veya diğer gözünün çevresindeki kırışıklıklardan bana öyle geliyordu. Yüzünün bu ifadesini kaçırmayayım diye mümkün olduğunca öne eğilerek oturuyordum. On dokuzuncu mezürün yavaşlayan akompaniman nağmesinde gözlerini tamamen yumdu, kaşlarını çattı, alnını

kırıştırdı ve sağa sola sallandı; bu adeta kaçınılmaz, mutlak yapılması gereken bir hareket, müziğin bir parçası gibiydi. Cuperus tiz tonları genellikle hatalı basıyordu ancak ustalıkla pedalları kullanarak ya da başka bir numarayla müziğin akışını korumayı başarıyordu. Yanlış nota basmasının içkili olmasıyla bir alakası yoktu, bunları hep yapıyor ama gizlemeyi de başarıyordu. Bütün bunları o gün anlayamamıştım ama sonraları bu etüdü çalarken onu defalarca dinledim; hatta hazır olmadığım halde bana bu parçayı çalmayı öğretti.

O enfes Mi bemol majör bas notalarının tam orta yerinde, appassionato girişinde birden duruverdi ve bir yandan dişlerinin arasından, "İşte döndü baş belası kadınlar," diye söylenirken diğer yandan beni sandalyemden kaldırdı. Ben kapının açıldığını duymamıştım. Koridordan biri tiz, diğeri de yorgun, taşralı sesler bir duyuldu, bir yok oldu. Cuperus kulaklarını dikmiş, dinlemeye geçmişti. Ortalık tamamen sessizleştiğinde, kulağımı çekmeyi ihmal etmeden, beni apar topar evden dışarı çıkarttı. O anda içki kokan nefesini aldım. Onu tekrar ziyarete gelebileceğimi söylemedi.

VII

Bu karşılaşmanın coşkusuyla ilk yapmak istediğim şey, annemle babama yeniden ondan ve bu sefer onun evinde ders alıp alamayacağımı sormak olacaktı. Ancak bu fikir üzerine düşündükçe alelacele onlara açmanın ihtiyatsızlık olabileceğini, öncelikle ve bilhassa annemin gözünde Cuperus'un itibarını yükseltmenin daha doğru olacağı kararına vardım. Cuperus'un anneme aşkı ya da bitmiş aşkı, beni tasalandırmıyordu. O güne kadar babamı âşık olarak görmediğim için başka erkeklerin annemin cazibesine kapılabileceği beni şaşırtmamıştı. Sarsıcı olan vardığım sonuçtu; bu durumda diğer erkek misafirler de anneme âşık olabilir ya da olmuş olabilirlerdi. Meselâ bizim şu müzik delisi ufak tefek Van Son ya da müzikten hiç anlamayan Vellinga pekâlâ anneme tutkun olabilirdi. Hiçbiri evli değildi. Cuperus dışında. Sadece genç Tjallingii'yi, her gördüğünün elini yalayan finosundan daha efemine genç Tjallingii'yi düşündü-

ğümde biraz zorlandım; oysa muhtemelen, kadın gibi cilveli ve kırıtkan erkeklerin de çekici, canlı, eli yüzü düzgün utangaç kadınlarla karşılaştıklarında onlara âşık olmalarını engelleyecek bir kural yoktu. Kendisine tutulan erkeklere annemin karşılık verip vermemesi meselesini de, aralarında en şansı yüksek aday olan Cuperus'a bile evli bir kadından beklenen kararlılıkla davranmışlığını göz önünde bulundurarak rahatladım. Dahası, babamın anneme âşık olmadığından ya da bir zamanlar âşık olmadığından da emin değildim; duygularını saklıyor olabilirdi; mesela aylarca aşk meselesini aklına getirmiyor olabilirdi, haddi hesabı olmayan ihtimaller vardı.

Benim, kendisine duyulan aşktan, derin sevgiden, çiçek buketinden ve hizmetkârı öpme hadisesine nasıl gelindiğinden bahsetmem annemin yanaklarının bir nebze bile pembeleşmesine neden olmadı. Bunu tahmin ettiğini, ta başından beri hissettiğini anlattı. Önceleri Cuperus'a deli gözüyle bakmış şimdi ise acıyormuş. Üstelik Cuperus'un hizmetçi kızı öpmesi ona bir yandan kabul edilebilir, bir yandan da tanıdık gelmiş. Kuzenlerinden birine âşık olan bir genç, kuzeni onu bırakınca aynı Cuperus gibi yapmışmış. Hayal kırıklığına uğrayan erkeklerin hizmetçi kızları kurban seçmesi bilinen bir durummuş. Kuzeninin hizmetçisi, adama tokat atmış. Bunun üzerine genç adam avaz avaz bağırmaya ve küfürler savurmaya başlamış, neyse ki bu hadise evin içinde değil, tarlada yaşanmış. Annemin Cuperus ile ilgili tahmini sadece kendi sezgilerine değil, Bay Wubbo Vellinga'nın ona verdiği bilgilere de dayanıyormuş. Vel-

linga, derse başladıklarından iki hafta sonra Cuperus'un kendisine annemle ilgili duygularını ve çok heyecanlı olduğunu anlattığını yetiştirmiş. Annem çok heyecanlı derken bana sanki Cuperus'un içkili olduğunu ima ediyormuş ya da babamın dediği gibi "coşmuş" demek istiyormuş gibi gelmişti. Vellinga anneme bu konuyu açtığında yalnızınışlar. "Adamın" annem hakkında hiçbir saygısız söz söylemediğini söylemiş. Annemle Vellinga epey gülmüşler bu hadiseye, ne sersemlik ama... İki beyefendi kulüpte, Bahçe'nin ana binasında karşılıklı oturmuş içiyorlarmış. Aslında benim yaşım bütün bunları duymak için biraz küçüktü; annem Cuperus'u, duygularına beni alet etmeye çalışmakla suçluyordu. Meseleyi kapatırken son olarak Cuperus'un içki içtiğini ama aşırı içmediğini, son zamanlarda ise sadece kederinden içtiğini söyledim. Ne var ki bu sözlerim annemin vicdanını fazla etkilemedi.

Birkaç gün Joukje'ye rüşvet teklif etsem nasıl olur diye düşündüm durdum. Acaba o da karşılığında "Cuperus beni öpmedi ya da tam olarak öpme sayılmazdı" veya "Ben ona, bana hiç öpücük vermiyorsunuz, diyerek onu ayarttım" gibi ifadeler verir miydi? Bunu başarsam babamın üzerinde, başından beri Cuperus'a karşı olmadığı için, çok olumlu bir etki bırakabilirdi. Tabii anneme âşık olduğunu söylememek kaydıyla. Ama yuvarlak suratlı Joukje artık bizim yanımızda çalışmıyordu. Başka bir işe de girmemişti. Nerede oturduğunu biliyordum; anne babasının ne mal olduklarından haberim vardı, dolayısıyla Joukje'ye rüşvet verdiğim zaman mutlaka ailesine de para vermek zorunda kalabilirdim ya da Joukje

hem parayı cebine atar hem de babamın karşısına geçip bu rezilce yalanları söylemek yerine kendini Cuperus'a tekrar öptürmeyi tercih edebilirdi.

Rüşvet meselesine kafamı yorarken aklımda başka bir plan gelişti. Bu planın hayata geçirilmesi inanılmaz boyutlarda olacaktı. Bir zamanlar Chris'in nane şekeri fabrikası gibi, bu plan da benim elimde geliştikçe gelişti. İşe annemden, Cuperus'a destek vermek amacıyla yirmi gulden istemekle başladım. Annemden parayı alabilmek için Cuperus'un zor durumda kalmasına onun tavrının yol açtığını söylemem bile gerekmedi, parayı hemen çıkartıp verdi. Ben de ona merak etmemesini, parayı hemen Cuperus'a veremesem bile bende güvende olduğunu bilmesini söyledim. Bundan hiç şüphe etmediğini söyleyince daha fazla istemediğime pişman oldum. Bundan sonra ne yapacağımı bilemiyordum. Hâlâ aklımın bir köşesinde Cuperus'a yirmi değil, çocuksu hayal gücümün üst sınırı yüz guldeni bile versem hakaret sayabilir gibi geliyordu. Belki parayı doğrudan eline değil, zarf içinde vermek en doğrusuydu. Evet, paraları bir zarf içinde vermem şarttı; bir de yüz guldenden aşağı olmamalıydı.

Sonra gözüme Chris takıldı. Beş gulden kazanmak ister misin, diye sordum. Beş guldenin Chris'e iyi geleceğini biliyordum çünkü en büyük zaafı paralı arkadaşlarıyla dolaşmaktı. Bar ya da genelevden çok kitaplar, kütüphaneler ve okuma odalarıyla ilgilendiği halde Chris'in öğrenimi babama bir servete mal olacaktı, bu nedenle parlak gözlüklerinin arkasından gözlerinin parladığını fark ettim. "Peki, bunun için ne yapmam gere-

kiyor?" Ona fazla bir şey yapması gerekmediğini, sadece bana piyano dersi veren zavallı Cuperus'a yardım edeceğini söyledim. Onu ziyaret ettiğimi, artık içkiyi bıraktığını, karısının hasta olduğunu ve yiyecek kuru ekmek bile bulamadığını, ona yardım etmek için yüz gulden bulamazsam para kazanmak için okulu bırakıp bir işe girmeyi düşündüğümü anlattım. Chris son söylediğimi biraz mübalağalı bulduğu halde yardım edeceğini söyledi. Arkadaşlarından, daha doğrusu onların ailelerinden para kopartabilirse bu aynı zamanda onun da reklamı olacaktı. Bu reklam sayesinde belki topladığı paralardan kendine düşen komisyon kadar başka yerden de para gelebilirdi. Kendine ayıracağı komisyonu kontrol etmemin imkânı yoktu, bana ancak hatırı sayılır miktarda para getirdiği zaman ona beş guldeni verecektim. Öğretmenlerden de para istemesini tavsiye ettim.

Chris bir hafta sonra bana kırk gulden getirdi. Bunun üzerine ben de ona bu miktarı seksene çıkarttığında, beş yerine on gulden vereceğim sözünü verdim. Gerçekten elinden geleni yaptığına inanıyordum. Daha sonra öğrendiğime göre, Chris kendine paranın yüzde onundan fazlasını ayırmamış ve para isterken toplumsal sorumluluk ve merhamet duygusu gibi doğru gerekçeler kullanmış. Buna rağmen yetmiş guldenin üzerine çıkamadı. Vereceğim parayı almadan topladığı bütün parayı bana teslim etme saflığını gösterdiği için de aramızda büyük bir kavga çıktı. Emeklerine karşılık ona yedi buçuk gulden verdim, o da buna itiraz ederek daha fazlasını hak ettiğini söyledi. Doymak bilmez açgözlülüğüyle deliye döndü, bana hakaretler yağdırdı, ben de yumruğumu

burnuna uzattım. Şaşılacak bir şekilde, hemen sakinleşti. En sonunda hep beğendiğim altın saat kösteğini bana vermesi karşılığında ona iki buçuk gulden daha verdim. Bu durumda hâlâ on yedi buçuk gulden açığım vardı.

Şimdi sıra kendi arkadaşlarımı iknaya gelmişti. Onlara yönelmemin bir sebebi daha vardı. Bu kadar parayı Cuperus'a yalnız başıma götürürsem, bunu annemle babamın vicdan azabı duydukları için gönderdiğini ya da anneme olan aşkını kimseye söylememesi için susma payı olarak gönderdiğini düşünerek reddedebilirdi. Oysa yanımda tercihen birkaç büyük çocukla gidersem üzerinde farklı bir etki yaratırdı. On yedi buçuk gulden –aslında yirmi bir gulden ve biraz bozukluk toplanmıştı, fazlasını aramızda paylaştık– benim konuşkanlığım ve çabamla toplandı. Çevremde üç beş kişi toplandığında Chris'e karşı kullandığım karanlık senaryoyu hayata geçiriyor, sonra onun yöntemini överek anlatıyordum. Sentler, guldenler adeta akmaya başlamıştı; kırk kadar kızlı erkekli öğrencinin ailesini iyice merhamete getirmek için durmadan çalıştım. Bazılarından, kayda değer olmasa da, kapı kapı dolaşarak ya da yağmur altında dans ederek elimizdeki kumbara veya eski bir şapka içine para toplamak gibi ilginç öneriler geldi. Cuperus'un Hollanda'nın en iyi piyanisti olduğunu ve şehirdeki birkaç ahmak ona karşı cephe aldı diye açlığa mahkûm edilmemesi gerektiğini anlatıyordum. Cuperus'un içki içmediğini, içkiyi sevmediğini iddia ediyor hatta içkinin ona dokunduğunu söylüyordum. "Hiç onu sokakta yalpalayarak gören var mı?" diye soruyordum.

Hayatlarında müzikle ilgilenmemiş on iki oğlan ve

birkaç kızın dışında (iki guldenlik limiti aştıkları için seçilmişlerdi) Cuperus'tan yine ders almak isteyen eski üç öğrencisini de bulmuştum. Dört tanesinin de ağabeyi, ablası, yeğeni, annesi ve teyzesi piyano dersi almak istiyordu. Öpme hadisesinin bu kadar çabuk unutulmuş olması inanılmazdı; yardımda bulunan ailelerden hiçbiri bu günahtan söz etmedi. Okulda çıkan tantanadan sonra o hadiseyle ilgilenmeyen öğrenciler bile para dolu zarfı cebime koyup yola çıktığımda beni takip ettiler. Yanımda beni destekleyen, ikisi büyük sınıftan olmak üzere, toplam sekiz çocuk vardı. Bir süre düşündükten sonra kızları yanıma almamaya karar vermiştim, Cuperus'un kafasını karıştırabilirdim.

Bir öğleden sonra G.J. Douwes yazılı, harfleri solmuş ağlak yüzlü tabelanın bulunduğu sakin sokağa girdiğimizde yine yağmur çiseliyordu. Tabeladaki soluk harfler gözüme daha bir uğursuz göründü. Cuperus'un evde olup olmadığını ya da bizi nasıl karşılayacağını bilmediğim halde içim rahattı, sakin ve kendimden emin duruyordum, daha çok da kendimi –verilen parayı hiçbir zaman kabul etmeyen– Johan de Wit gibi erdemli hissediyordum. Odasından müzik sesi gelmiyordu. Arkadaşlarımla anlaşmıştık, önce ben içeri girecektim sonra uygun bir zamanda onları çağıracaktım. Kapı açıldığında Cuperus'un karısı olması muhtemel bir kadınla göz göze geldim. Çocuklar evin kenarına gizlendikleri için onu göremiyorlardı. Oldukça uzun boylu ve çok zayıftı. Durmadan kırpıştırdığı gözleri, çok ağlamaktan olacak, sulu görünüyordu. Üzerindeki önlüğün özenle ütülenmiş olması bir yandan yoksulluğunu gizlerken diğer yandan

da onun açık tanıklığını yapıyordu. Dış görünüşüne bu kadar çaba harcayan birinin mutlaka gizleyecek çok şeyi vardır diye düşünürüm. Kadın, başını ileri uzatarak ne söyleyeceğimi bekledi, bir elini de kulağına götürdü.

"Bay Cuperus ile görüşebilir miyim? Yoksa evde değil mi?"

"Yok, evde," dedi kadın, iyice artmış olan yağmura tasayla bakarken, kuvvetlice öksürdü. Eli belinde tereddüt ederek duruyor ve sanki ne diyeceğini bilemiyor gibiydi. Sonra birden aklına bir fikir gelmiş gibi gözlerini yumdu, bir adını geri gitti ve tüm gücüyle içeri doğru seslendi. "Henri, seni görmek isteyen bir genç geldi." Sonra da bana dönerek, "İçeri girin küçükbey," dedi. Yüzünde zoraki bir gülümseme vardı. Koridorun sonuna giderek orada durup bekledi. Cuperus'un odasında yere bir şeyler düştü ve homurtusunu duydum. İçimde hiçbir korku duymadan, acaba ne kadar sarhoş, diye düşündüm.

Cuperus, odasının eşiğinde durmuş bana bakıyordu. Elimdeki zarftan dolayı beni tanımamıştı belki. Yarı karanlıkta, kabarık siyah saçları, kanlı gözleriyle bıyıklı bir zenciye benziyordu. Ağzında tuttuğu sonuna kadar içilmiş purosundan çıkan dumanlar bıyıklarının arasından yukarı süzülüyordu. O anda aklımdan, keşke zarfın içine ufak banknotlar yerine yüz guldenlik bir banknot koysaydım, ya şimdi tutup da paraları saymaya kalkarsa, diye geçiriyordum. Onu yapmazsa da bize inanmayabilir, zarfta yüz gulden olduğuna inanmayabilirdi... En sonunda beni tanıdı.

"Nol?" diye sinirden kızarmış suratıyla homurdandı, "habersiz bir ziyaret, öyle mi?"

"Evet, efendim," dedim, farkında olmadan zarfı elimde sallıyordum, "şey için geldim... Siz demiştiniz ki... Hani darda kaldığınızı... İşte... Söylemiştiniz ya, bu yüzden biz de, ben ve okuldan birkaç arkadaşım ki ikisi, hayır, üçü sizin eski öğrencileriniz, size duyduğumuz saygıyı bu şekilde ifade etmek istedik," bu sözleri gelmeden önce ezberlemiştim. Cuperus bir şey anlamamış gibiydi.

Karısı ayaklarını sürüyerek yanıma geldi. "Bana verin delikanlı, çok teşekkürler," dedi.

"Bir miktar para topladık," derken amacım karısına bu meselenin dışında olduğunu hissettirmekti. Kadın, gayemi anlamadığı gibi daha da ileri giderek elimden zarfı zorla almaya çalıştı.

Cuperus, "Çek ellerini oradan," diye gürledi ve bitmiş purosunu çıkarıp fırlattı, yanımdan teğet geçen puro camdan çıkarak yola düştü.

"Para mı var bunun içinde?"

"Evet, bayım," dedim bütün bedenim titriyordu ama gözlerinin içine bakarak devam ettim. "Annemle babamın bundan haberi yok, okulda kendi aramızda topladık. Başka kimsenin haberi yok."

Karısı ağlamaklı bir sesle, "Onu bana verin küçükbey!" diye araya girdi.

Eski öğretmenimin talebini hiçe sayarak kadına bu zarfı vermek elbette doğru olmazdı. Ancak zarfı Cuperus'a vermeden önce onları parça parça yırtarak purosunun arkasından atmayacağından emin olmalıydım. Cuperus karısına döndü ve sanki karşısındaki sağırmış gibi böğürerek, "Çekil git buradan kadın! Sen bir şeyden anla-

mıyorsun; bu büyük bir an, çok büyük ve unutulmaz bir an... Bütün bu çocuklar... Sen sadece boğazını düşünürsün, haydi defol mutfağına, git!"

Sözleri biter bitmez kadın, "Evet, yiyecek bir şeyler olsa mutfağa giderdim," diye söylenerek koridora doğru birkaç adım yürüdü. Sonra bizi dinlemek için sırtını dönerek durdu. Mutfaktan gelen hafif yemek kokusu kadını yalancı çıkarır gibiydi. Bizim konuşmamız devam ederken kadının bize dönmeden birkaç kez, "Hendrik," diye fısıldadığını duydum.

"Hadi bütün paraları içkiye yatırdığımı söyle," diye arkasından söylendi ama karısı bunları duymadı. Ben konuyu dağıtmak için konuşmama döndüm:

"Biz hepimiz yeniden sizden ders almak istiyoruz bayım, çünkü bize göre siz şehrimizin en iyi müzik öğretmenisiniz. Ancak bu para... Eğer buna alındıysanız, ders vermeye başladıktan sonra..."

"Alınmak mı?" Cuperus'un yüzü neşeyle aydınlandı, gözleri kısıldı, bıyıklarının arasından hâlâ sihirli dumanlar yükseliyordu, kırmızı dolgun dudaklarının kenarları oynadı ve soylu çenesi çukurlaştı.

"Ver o zarfı bana."

Zarfı aldı, kadın bize doğru bir hamle yaptı. Cuperus kravatını arkaya atarak zarfı gömleğinin içine koydu, sonra da kollarını açarak:

"Nol! Eğer bu dediklerin doğruysa bundan böyle seni kendi oğlum sayacağım. Hoş söylediklerin doğru değilse de oğlum sayılırsın. Aman sen ne kadar iyi ve ne kadar yürekli bir çocuksun! Bundan sonra benden ders almak istersen bil ki annenle baban bunun için tek bir sent bile

ödemek zorunda kalmayacak." Mutluluktan parlayan gözleriyle bir süre daha bana bakmaya devam etti. Bana sarılacağını beklemiştim ama yapmadı.

"Diğer çocuklar dışarıda," dedim, sıkılarak.

"Hepsi içeri gelsin! Eğer bütün çocuklar benden ders almak istiyorsa onların tek tek ellerini sıkmak istiyorum. Bugün, hayatımın en mutlu günü. Tanrım, bu müzik düşmanlarının bu kadar iyi çocukları olduğunu nerden bilebilirdim? Dur bakayım, Hans Sachs ne demişti..." Hafızasını zorluyor, hatırlamaya çalışıyordu. Derken başını salladı ve kısık bir bas sesle, *Dem Vogel, der heut-sang dem war der Schnabel* şarkısını mırıldandı. Sonra da orkestra şefinin sopayla bir anda müziği kesmesi gibi aniden sustu. Gözleri yaşlanmıştı. Bana doğru eğilerek, "Nerede diğer yürekli delikanlılar?" diye sordu. Burnuma tütünle karışmış içki kokusu geldi ama geri çekilmedim.

"Nol, bu yaptıklarından dolayı evde başın derde girmez değil mi?"

"Hayır, bayım," dedim ve devam ettim, "bu akşam annem ve babamla bu ders işini konuşacağım. Babamın pek aldıracağını sanmıyorum; annem de herhalde onaylar ama eğer onay vermezlerse, o zaman..." dedim. İçkili olmasına rağmen yanımda pırıl pırıl parlayan bakışları engel olmasa, yiğitlik gösterisi yaparak, "O zaman ben de evden kaçarım," diye ekleyecektim.

Cuperus omzuma vurdu, ben de dışarı çıkıp, kapıdan kafalarını uzatmış çocukları çağırdım. Cuperus eski, yeni, müziğe yetenekli ya da yeteneksiz ayrımı yapmadan hepsinin elini teker teker sıktı, onları güldürdü.

Daha sonra çocuklar bana Cuperus'un şahane bir adam olduğunu, onu komik bulduklarını söylediler. Ardından yanımıza gelen karısı da herkesin elini sıktı. Koridordaki gürültüler ve gülüşmeler arttığında arka taraftan Trix ortaya çıktı, onu hemen gördüm. Uzun boylu iki sarışın oğlanın ortasında İtalyan laternacılar gibi duran Cuperus da kızın varlığını sezmiş olacak ki ona doğru döndü ve tok bir sesle bağırdı: "Bak senin düşmanların gelmiş, gel de bir tokalaş onlarla! *Die jüngste gevatterin spricht den Spruch! Selig, wie die Sonne meines Glückes lacht, Morgen voller Wonne selig mit erwacht; Traum der höchsen.*" Gel gör ki ne Cuperus'un çağrısı ne de ardından mırıldandığı melodi Trix'i orada tutmaya yetti; herkesi aşağılarcasına tepeden tırnağa süzdükten sonra, arada bir yemek kokusu gelen mutfağa doğru, bacaklarımızın arasından geçen soğuk hava akımıyla birlikte, yine geldiği gibi sessizce geri gitti.

Bir hafta sonra Cuperus'tan tekrar piyano dersleri almaya başladım ve bu dersler üniversiteye kadar sürdü. Üstümdeki etkisi büyüktü; onun gibi, biraz asker adımlarıyla yürüyor, gözlerimi kısmadan ama kısıkmış gibi bakmaya çalışıyor, doğurabileceği sonuçlara rağmen puro içmeye özeniyordum. Kendimi Cuperus'un velinimeti gördüğüm için ruhumun onun ruhuna tabi olmasını zorunlu buluyordum. Gerçekten de onun için yaptıklarım az buz değildi. Cuperus korosuna kavuştu, üstelik bir sürü öğrenci de (sadece önceden paralarını verdikleri halde sonradan herhalde ailelerinin zoruyla onu 'kafadan çatlak' bulduklarını söyleyerek ders almaktan vazgeçen ve okulda yaptığım son kavgaya ne-

den olanlar dışında) ders almaya başladı. Hatta annem, kilise korosunun ona geri verilmeyişinde Dijkhuizen'i suçlayarak Cuperus'tan yana tavır aldı. Annem de onun için çok şey yaptı; Cuperus'a yardım kampanyasıyla ilgili yaptığı konuşmalara başlarken hep, "Hani şu çocukların kendiliklerinden yaptıkları hayır kampanyası," diye söze başlıyordu ama eminim o da benim gibi bir süre sonra bu konudan sıkılmaya başlamıştır. Annem bu arada 'Talsma'dan aldığı dersleri bitirmişti. O nedenle Talsma'nın etkisinde değildi. Zaten doğruyu söylemek gerekirse, dürüst bir insan olan Talsma da Cuperus hakkında çirkin bir söz söylemiyordu. Rüzgâr tamamen bizim günahkârdan yana esiyordu; Bay Vellinga onun Bahçe'deki lokantanın barında ara sıra yine içtiğini ama kendisini gülünç duruma sokmadığını anlatıyordu. Bence de Cuperus önceki kadar çok içmiyordu. Vellinga'ya göre, Cuperus ne kadar içerse içsin yine de vakti geldiğinde evine gitmesini bilirdi. Bir seferinde Dijkhuizen onu tuzağa düşürüp çok içirmeye çalışmış ancak Cuperus'un aklı başındaymış, oyunun farkına varmış ve Dijkhuizen'i sandalyesiyle birlikte havaya kaldırmış. Dijkhuizen, korktuğunu belli etmemek için, havadan tezgâhın arkasındaki garson kızlara öpücük göndermiş. Bu arada Vellinga bizim eve eskisi kadar sık gelmeyi bıraktı, sık gelmesine sebep ne idiyse herhalde artık "ortadan kalkmıştı".

Cuperus ile ilgili ciltler dolduracak bilgiye sahibim. Cuperus beni belirli bir noktaya getirip bıraktı, ben ise bir parçayı hatasız çalabilmekten çok müziğin kendisine ilgi duyuyordum. Cuperus tekniğe fazla düşkün de-

ğildi, oysa eminim gençliğinde çok daha iyi bir tekniğe sahipti. Hata yaptığı yerlerde hemen gülerdi. Bu hataları hep aynı yerlerde yapmazdı; muhtemelen yanlış notayı basacağı yerler her seferinde kendisi için de bir sürpriz oluyordu. Chopin'in Barcarolle'sünü sonradan daha güzel (ve daha hızlı, ama bu bir üstünlük sayılmaz) çalanları dinledim ancak hiçbiri parçanın son bölümündeki melodiyi armoni varyasyonlarıyla çalarak insanın tüylerini ürperten yarım ses aralıklarını çıkışlarıyla yüksele yüksele acıklı bir umarsızlık çığlığı haline getiremiyor ve insanın yüreğini onunki kadar büyük bir tutkuyla dolduramıyordu. Cuperus bir rüyayı andıran La majör orta pasajı hiçbir konser piyanistinin cesaret edemeyeceği şekilde, tempoyu hiç dikkate almaksızın çalardı.

Kıyaslanamayacağı bir başka alan da, çaldığı bir parçadan sonra, hatta çalmaya devam ederken ölçüler ya da ölçülerin bazı bölümleri hakkında, güzel, farklı ya da cesur diye, benim bile anlayabileceğim basit terimlerle açıklamalarda bulunması, bilgiler vermesiydi. Az önce sözünü ettiğim Barcarolle'ün ünlü pedal baslarıyla, Bach'ın ölümsüz org pedal baslarıyla aynı saydığı basları çalarken yüzünü akla gelmedik şekillere sokar, çığlıklar atardı; purosunu dişleyerek koparır; alev alır, bıyıkları terden ışıldar, sonra yatışır ve sonsuzluğa uzanan son derece tiz Fa diyezden som temel üzerinde kollarını ve bacaklarını açarak sapasağlam dengeli duran yedi sekiz bar yüksek ahenkli notalardan meydana gelmiş anatomik bir mucize olan armonili çatının ana çizgilerini rahatça izleyebilmem için bir yandan bana basit kelimelerle anlatır, bir yandan da aynı parçayı ağır ağır,

baştan sona kadar çalardı. Bu canlı organizmanın içinde var olan, tekrardan eski haline dönme güdüsünden doğan ahenksiz notalar, hatta o denge bile beni tarifsiz bir hayrete düşürürdü. Oysa Cuperus parçanın en önemli özelliğinin bunlar olmadığını söyler, bunun sadece (uzun ritenuto'dan sonra) birinci Fa diyez majörden, kodanın baş tarafındaki Calondo'da bulunan Fa diyez majöre dönmek için düşünülmüş bir geçiş düzeninden ibaret olduğunu ve bu inanılmaz armonilere hayran kalırken insanın melodiyi de unutmaması gerektiğini eklerdi. Bir defasında bu parçayı yumuşak tenor bir sesle –bu sesi de vardı– şarkı olarak söyledi; bu bana denizler aşırı gelen bir âşığın sesini anımsattı. Aramızda hep görüş ayrılıkları vardı; meselâ ben istisnai ayrıntılara, beklenmedik akorlara, kontrapuntal falsolara kulak verirdim. Aslında bunları ondan öğrenmiştim, üstelik görüş ayrılığımızın onun dediği kadar büyük olduğunu sanmıyorum. Hayatımda daha önce, kendisinden daha büyük bir ustalıkla dinlediğimi söylediğindeki kadar kızardığımı hatırlamıyorum.

Her vesileyle belli ettiği Liszt'e hayranlığı biraz azalmış gibiydi; bu, daha çok onun ihanet etmek istemediği uzun saçlı gençlik yıllarına ait bir hatıraydı sanki. Bununla beraber, bana sık sık Liszt'in tanınmış rapsodilerinden daha heyecan verici olan, az tanınmış enfes rapsodilerini çalardı; bunları çalarken de hiçbir şekilde hata yapmazdı. Gençlik yıllarında bu parçalar üzerinde çok çalışmış olmalıydı. Cuperus geçmişinden pek söz etmezdi. Hiç beste yapmamıştı, bu beni biraz hayal kırıklığına uğrattı ama bir yandan da böyle olması onun

kişiliğine uygundu. Onun bir kâğıt parçası üzerine notalar karaladığını, ilham gelmediği zaman kaleminin arkasını kemirerek düşüncelere daldığını tasavvur bile edemiyordum. Mütemadiyen ilhamla dolu olması, beste yapmasını engelliyordu, diyebiliriz.

Cuperus, Liszt ve diğer romantiklerin hayatlarıyla ilgili kitaplar, fotoğraflar ve gazete kupürlerinin de desteğiyle hikâyeler anlatmayı çok severdi, buna rağmen bazı noktalarda ketumdu. Chopin'in George Sand adında bir kadını tanıdığını ya da Liszt'in, ne bileyim... İşte her neyse, bu tür şeyleri onun ağzından hiç duymamışımdır. Cuperus bu ünlü sanatçıların özel hayatlarını adeta cinsellik dışında tutma eğilimindeydi; mesela Richard Wagner'in hayatındaki bulanık hadiselerle –bunları bildiğini bile sanmıyorum– ilgilenmektense Schumann ve Clara'nın Avrupa'daki tüm konserleri boyunca birbirlerine sadık kaldıklarından söz ederdi. Üstelik ben artık –bu kelimeyi onun ağzından bir daha duymamış da olsam– "oğlu"ydum; belki de anneme karşı saygısızlık yapmamak için (ne de olsa hizmetçisini öpmüştü) kullanmıyordu.

Cuperus'un insan olarak değilse de, besteci olarak en sevdiği kişi, Wagner'di. Ancak bunu uluorta itiraf etmediği gibi –o zamanlar W...de kasabanın bazı ileri görüşlü şahsiyetleri genç Richard Strauss'a hayranlıklarını belli ederlerken Wagner hala gürültücü bir yenilikçi olarak görülüyordu– onun orkestra için yazmış olduğuna inandırmak istediği piyano özetlerini çalarken yüzünde beliren alaycı gülümsemeyi bırakması aylar sürdü. Bir yandan sözlerini de kendi söylerken, Tristan'ın

kromatik aşk cezbesi ve yüce ses okyanusu, kontrpuan, *Meistersinger'in* dokuzuncu akorları, *Ring*'in ana motifi, hatta sahneye konmasından söz ederdi. En güzel pasajları seçer, Hagen'in ikiyüzlülüğünü, Mime'in şeytanlıklarını, Klingsor'un büyüleyici nemrutluğunu, Gunther'in saf, iyi niyetli saçmalıklarını birbirinden mükemmel icralarıyla yansıtırdı. Tristan'daki nişan motifinin ünlü aşk motifinden daha üstün olduğunu iddia etmiş, çalarak farkını göstermişti. Hâlâ bu konuda haklı olduğunu düşünürüm. Besteden kopartılabilecek pasajlar, parlak parçalar ve başarılı sahneler çalardı; Meistersinger uvertürünü dinledikten sonra mutluluktan günlerce ayaklarım yerden kesilir, arka arkaya birkaç akşam çaldığı Siegfried'in son sahnesiyle iyice sersemlerken Siegfried'in Götterdammerung'daki Rheinfahrt'ının doğa müziğinin ulaşabileceği doruk nokta olduğunu düşünürdüm. Cuperus bunu çalarken kuyruklu piyano sarsılır, müzik parçasına eşlik eden bir çalgı gibi gördüğünden ancak tahammül edebildiği çay fincanı tıngırdar, pencereler hafifçe titrer ve gökyüzü, çatılara, oluklara tutunan, beli benzi atan bir seyirci gibi içeriyi gözetlerdi. Bu muhteşem icralarda Cuperus bir başka piyano üstadının yapabileceği hatalardan fazlasını yapmazdı. Doğuştan piyanist değil, ister orkestra şefi değneğiyle, ister çekiç gibi vuran parmaklarıyla olsun, orkestra için yazılmış renkli müziklerin yorumlayıcısı olduğu ortadaydı. Düşüncesi, duyguları, sazların sesi şeklini alır, Wagner'in dehasına karşı çok çeşitli biçimlerde gösterdiği saygı örneklerinden biri olarak ağzıyla fagot ya da tuba sesini taklit etmekten çekinmezdi.

Karısını –bize çayı o getirirdi– sık sık gördüğüm halde, Trix'i neredeyse hiç görmüyordum. Ona kapıda ya da holde rastladığımda beni tanımamış gibi davranıyordu. Bunu anlayabiliyordum; son zamanlarda onu sadece birkaç kez sokakta dövüşürken görmüştüm; muhtemelen zarfı benim getirdiğimi biliyor ve gururu bana yakınlık göstermesine engel oluyordu. Yüz çizgileri derinleşmişti, yüzünde umutsuz bir meydan okuma ifadesi vardı. Ancak yürüyüşündeki mağrur edasından bir şey kaybetmemişti ve eski parlaklığını yitirmekle beraber hâlâ insanı heyecanlandıran gözlerini iyice kısarak gülümsüyordu. Ama bana hiç gülmüyordu. Cuperus yarı hasta karısından kaba bir şefkatle söz ederdi ve sanırım para zarfı hadisesindeki kötü izlenimi unutturmak için karısı bize çay getirdiği zaman kalkar kapıya kadar gider, kadının elinden çay tepsisini alırken, "Aman benim zavallı, iyi yürekli hanımım ne zahmetler etmiş bizim için," gibi sözler söyler, bunları, kırk yaşını aşmış bir kadının nikahlı kocasından duymayı beklemediği başka saçma sözler takip ederdi.

Cuperus kızı Trix'den fazla bahsetmezdi, bir keresinde ona, kendisi Sousa'nın marşını yönetirken bizim dans ettiğimizden söz ettim. "Ha, evet Trix, ne yazık ki şarkı söylemek istemiyor, son zamanlarda sakinleşti galiba ama dövüşü şarkıya yeğliyor. Evet, yazık, oysa güzel bir sesi var," dedi. Ondan sitemkâr bir şekilde söz etmesi üzerine ben de Trix'i birkaç kez dövüşürken gördüğümü ve ona hayranlıkla baktığımı, kızının onu savunmak için dövüştüğünü anlattım. Sanki Cuperus'un gözlerinde şimşekler çaktı. "Ama her zaman benim ta-

rafımda olmaz, hani işlerin iyi gitmediği zamanlar vardı ya, biliyorsun, ana kız bir olup beni, geçim paramızı içkiye yatırmakla suçluyorlardı, neyse bırakalım bunları. Trix bir keresinde yüzüme yumruk attı; düşünebiliyor musun, kızından dayak yiyen bir baba..." dedi. Arkasından, "O zor bir kızdır Nol, ama bana hâlâ biraz kızsa bile beni sever," diye ekledi. Bir süre durakladıktan sonraysa, "Yakında buradan gidiyor, bir süre şehirden uzaklaşması iyi olacak," dedi. Yoksa Trix nişanlanmış mıydı? Ya da Cuperus kızını birine âşık olup kapılmasın diye mi gönderiyordu?

Trix'le konuşma fırsatını izleyen yaz tatilinden önce mi yoksa hemen sonra mı bulduğumu hatırlamıyorum. O yılın ekim ayında uzak bir şehirde tek başına yaşayan evlenmemiş teyzesinin yanına gitmişti; zamanında hemşirelik yapmış, ev idaresi diploması olan bu teyze onu biraz yola getirecek, ev idaresi gibi konularda onu eğitecekti. Cuperus onun her koşulda şan derslerine devam etmesini istiyordu. Ne var ki ben bütün bunları çok sonradan öğrendim; bir akşamüstü Trix'i aniden karşımda bulduğumda bir ay (ya da üç ay diyelim) sonra gideceğinden haberim yoktu. Müzik odasında yalnızdım. Cuperus öğleden sonraları biraz şekerleme yapardı ben de onu beklemek zorunda kalırdım. Ancak bu kayıp saatleri daha sonra "fazla mesai" yaparak bol bol telafi ederdik. Trix, babası henüz gelmediği için yüzünde şaşkın bir ifadeyle odaya girdi, bize çay getirmişti. Ben derhal ayağa kalktım ve elimi uzatarak ona doğru yürüdüm. Elime bakmadan tepsiyi piyanonun üstüne koydu. Elimi pantolonumun cebine soktum ve "Ben Nol Ries-

ke, seninle bir kere dans etmiştik ama herhalde hatırlamazsın, ben o zaman çok küçüktüm," dedim.

"Dans mı etmiştik?" diye kayıtsızca sordu, "Nerede?"

Trix o anda gözüme güzel görünmedi. Dudakları çok inceydi; yüzü, her biri bir mutsuzluğu anlatan çizgilerle doluydu, beyaza yakın sarı saçları ince ve yağlıydı. Ancak boyu benden hâlâ bir baş uzundu ve fidan gibi boyuyla meydan okuyan dimdik duruşu beni derinden etkiliyordu. Karşısında kendimi biraz rahatsız hissetmeme rağmen gene de istediğimi yapmakta özgürüm diye düşünüyordum; zaten kızlarla bir kere konuşmaya başladığım zaman üzerimdeki sıkılganlığı atardım. Sulu gibi görünen gözleri ifadesiz bakıyordu, ağzı aralıktı ama bu ona aptalca bir görünüm vermiyordu. Burnu Cuperus'unki gibi kemerliydi. Sorusuna cevap olarak babasının bandoyu yönettiği günlerden birinde Bahçe'de dans ettiğimizi söyledim.

Gözlerinde hatırlıyormuş gibi bir ifadeyle, "Ha, o zaman mı?" dedi sonra bir anda dönüp kapıya baktı. O an, ne olursa olsun bu gözleri güldüreceğim diye karar verdim.

"Bana yanaklarımın kırmızı olduğunu söylemiştin," dedim. Bana bakmaya devam ediyordu, sanki benden kısa pantolonumdan çıkan bacaklarımın güzel olduğunu da söylediğini hatırlatmamı bekler gibiydi. Hemen ekledim: "Yanaklarım hâlâ kırmızıdır, yoksa biraz azalmış mı?"

Nihayet, babasının öğrencilerinden birine hem de günlük ekmeğinin bir kısmını borçlu olduğu birine biraz daha kibar davranması gerektiğini idrak etti.

Tüm ciddiyetiyle, "Yanakların hâlâ kırmızı," dedi. "Ama aynaya bu kadar çok bakmazsan daha iyi edersin."

Benimle küçük bir çocukla konuşur gibi konuşması beni hiç rahatsız etmedi. Bu uzun boylu, kavgacı zayıf kız, beni kucağına alıp sallasa gene de gıkım çıkmazdı.

"Senin yüzünü solgun bulmuştum, pek de güzel bir solgunluk değildi bu. Seni birkaç defa kızlarla dövüşürken gördüm; bu çok, çok müthişti," dedim.

Dudaklarını alaycı bir ifadeyle büktü, gözleri daha da donuklaştı ama kirpikleri ne güzeldi, o ana kadar hiç dikkat etmemiştim.

"Sen burnunu her yere sokar mısın küçükbey?"

"Hayır, Trix," dedim alaycı bir tonla. Birkaç dakika sessizlik oldu. "Bana küçükbey yerine Nol demeni tercih ederim."

"Kesinlikle Nol diyeceğim," dedi kararlı bir sesle ve camdan dışarı, üzerinde G.J. Douwes yazılı tabelanın asılı durduğu, kızgın güneşten çatlaklar oluşmuş duvara baktı.

"Müzikten hoşlanır mısın?" diye sordum.

Cama doğru hızla yürürken, "Hayır, hiç sevmem," dedi. Başını yana çevirerek omzunun üzerinden, "Müzik artık beni sıkıyor, eskiden severdim," dedi.

Pencereyi çekerek açtıktan sonra aşağı doğru bağırdı: "Bekleyin, hemen geliyorum!" Sokağın karşı tarafından eve doğru gelen iki kız gördüm. Bu ziyaret Trix'i memnun etmiş gibi görünüyordu, yanımdan ağzında geveler gibi, "Hoşça kal Nol," diyerek geçerken gözlerinin içi gülüyordu. Bana ya da benim söylediğim bir şeye gül-

müyordu ama ben kendimden yine de memnundum.

Bu gülümseme, bulutların arasından süzülüp bulanık suya vuran güneş ışığına benzemiyordu. Bambaşka bir şeydi bu, gözlerinin çevresindeki hatların muzip bir şekilde aydınlanmasıydı ya da belki gözkapakları ve o mükemmel kirpikleriydi... Nasıl anlatacağımı bilmiyorum; onu o yaz tatilinden sonra ne kadar kısa zamanda unutmuş olduğumu da bilmiyorum. Aylarca hatta yıllarca onun nasıl hiç aklıma gelmediğine de şaşıyorum. Böyle bir şey nasıl mümkün olmuştu, bilmiyorum.

VIII

Kış aylarında W... kasabası buz sporlarıyla yatıp kalkardı, ancak bu faaliyetler son yıllarda bay Vellinga ile birkaç hali vakti yerinde müzikseverin kurduğu Yerel Opera Derneği'nin zayıf rekabetiyle karşılaşıyordu. Önemli solistler Amsterdam'dan getirilmiş, diğerleri mümkün olduğunca kendi toprağımızdan seçilmişti. W...'nin müzisyenleri tarafından orkestra şefi seçilen Cuperus aceleyle işe girişti ve kendisine sadık kalan koroyu opera korosu haline getirdi. Az çok Dijkhuizen'in de yüreklendirmesiyle ki kendisine oyunbozan denmesini istemezdi, küçük bir kırgınlık yaşandı; söz konusu olan, W...'nin yakınlardaki üniversite kasabasına karşı saygınlık kazanmasıydı. W... ile aynı enlemde bulunan bu kasaba bizimkinden en az iki kat daha fazla nüfusa sahipti ve geçmişte hep kayırılmıştı. Bazı çalgıcıların bu kasabadan alınması zaten yeterince berbat bir durumdu.

Chris başarıyla –bana kalırsa nane fabrikası deneyimi

sayesinde– iktisat ve ticaret hukuku okurken, ben de bizim evde süregelen opera hazırlıkları ve tartışmalarına rahatça katılabiliyordum. Zorlama erkeklik tavırlarım geri planda kalmıştı, gözüm sahne hazırlıklarından başka bir şey görmüyordu. Sahneyle ilgili hassas bir kayıt cihazı gibiydim. Cuperus'un annemin elini yeniden sıkması bile bana hayatımın büyük bir hadisesi gibi gelmemişti. Provaları seyretmeme izin vermişlerdi, nihayet ben de piyano başında orkestra taklidi yerine gerçek bir orkestrayı, bakır sazların derinden gelen vahşi gürültüsünü, ince ve ilkel ahşap nefeslileri dinleme zevkine erişmiştim. Çalan Kreisler bile olsa yaylı sazlara kuşkuyla yaklaştığım halde kemanlar falsosuz çalındığında harikuladeydi. Orkestramız, yerel ustalardan, başarılı amatörlerden ve üniversite kasabasından gelen deneyimli müzisyenlerden oluşuyordu. Cuperus bu sonuncularla hep kavga eder, bir de Amsterdamlı sahne amiriyle anlaşamazdı. Bir yıl sonra sahne amiri ayrıldı, onun yerine yumuşak başlı yarı amatör, becerikli ve Wagner'in bütün operalarını aklından bilmeyen biri getirildi. İlk olarak –o sırada lise üçte okuyordum– Opera Derneği ancak von Flotow'un Martha'sını sahneye koyabilmişti. Neşeli ve duygulu olarak tanımlanabilecek bu eseri Cuperus neşeyle ancak içinden hor görerek yönetmişti, ne yazık ki o ara griple boğuştuğum için genel provayı bile izleyememiştim.

Martha icraatı için Amsterdamlı profesyonellerden, tanınmış Wessel Stegeman seçildi; Martha rolünü de bizden biri, terbiyeli bir soprano sese ve sahne yeteneğine sahip esmer Jantje de Ridder oynayacaktı. Farklı bir

mizaca sahipti. Ne de olsa Cuperus'un öğrencisiydi. Ben yıllar boyunca falcının Cuperus'a yeniden ün ve servet getireceğini söylediği "esmer kadın"ın o olduğundan şüphe ettim; bu kadın önüne gelenle flört ederdi, hoppalıktan değil –otuzunu geçmişti– hayat dolu, kanlı canlı bir kadındı, çevrenin fazla dikkatini çekmeden hayatın tadını çıkarmaya bakıyordu. Fanatik bakışlı parlak gözleri koyu renkli yumurta sarısını andırırdı; bana çekici gelen fırlak elmacık kemikleri vardı, sahnede iki yana salladığı geniş kalçaları ve endamıyla ona baştan çıkarıcı denebilirdi. Konuşma sesi şehvetli ve alçaktı, bu sesin istendiğinde nasıl bir anda tiz bir sopranoya yükselebildiğini hiçbir zaman anlayamadım. Yaradılıştan gelen cüretkârlığıyla Martha rolü için biçilmiş kaftandı, ancak genel taşralı havası onun Vellinga, Caspers ve benzerleri arasında sükse yapmasına engel oluyordu. O daha çok müzik alanında isim yapmayı hedefleyen gençleri baştan çıkartır, ancak kimse onun hakkında kötü konuşmazdı, yeteri kadar gönül eğlendirdikten sonra onları kaldırıp bir kenara atardı. Stegeman'ı gördüğü anda üzerine atladı ama bu sefer amacı flört etmek değil, onu fethetmekti.

Şehir kültürünün temsilcisi, otantik ama gerçek bir opera sanatçısı olan Stegeman'a hayrandım; üstelik bizim evde kalıyordu. O kadar çıtkırıldım, yakışıklı, biraz da hastalıklı olmasa ince uzun yüzüyle, kendine düşmanlığından emin olduğu dünyaya hayretle bakan iri gri gözleriyle mutlaka Cuperus'un yerini alır ve benim kahramanım olabilirdi. Sonradan düşündüğümde, Jantje de Ridder'in onu benden aşırmasına memnun

olmuştum, bu çiftin birbirlerinden başka kimseyi görmemek için beraberce haftalar öncesinden rollerine hazırlanmalarını keyifle izliyordum. Stegeman hayata yaklaşımı bakımından sıradan bir kişiydi ve bu nedenle Jantje de Ridder ile gerçekten evlenebilirlerdi, ancak tüm iyi niyetli beklentilere rağmen bu gerçekleşmedi. Stegeman bana hep samimi davranmıştır, çıktığı uzun yürüyüşlerde beni de yanına alır, ağzını örttüğü yün kaşkolunun arkasından bana Fransız ve Alman kızlarına güvenilmeyeceğini, hepsinin birer yalancı olduğunu, en çok Hollandalı kızlara güvenileceğini anlatırdı. İyi ki de böyleydi, zaten bizi de (onu ve beni) en çok bu kızlar ilgilendiriyordu.

Stegeman'ın kaşkolu adeta bu çiftin aşklarının sembolüydü. Hayatımda daha önce elindeki kumaş parçasını, Wessel Stegeman'ın kaşkolunu, Jantje de Ridder kadar özenle taşıyan bir kadına daha rastlamadım. Bizim evdeki bir akşam yemeği esnasında birisinin cereyan yaptığını söylemesi üzerine, Jantje de Ridder hemen portmantoya koşup Stegeman'ın kaşkolünü getirmişti. Bu tür yemeklerde ya da başka toplantılarda birbirlerinin ağızlarının içine düşerler, iki farklı renk ve ifadedeki gözleriyle adeta birbirlerini yerlerdi. Kavgacı ve kabadayı yapısına rağmen Jantje, Stegeman'ın etrafında pervane kesilir, sokakta, kapı ağzında, şüphesiz kendi evinde, hatta Cuperus'un evinde de –derse gittiğim bir gün, Jantje ile Stegeman'a orada rastlamıştım– anaçlık yapardı. Cuperus'un evinde onlara rastladığımda provaları yeni bitmişti ancak insanın içini gıcıklayan aşk nağmelerini kuşlar gibi cıvıldayarak mırıldanıyor, tatlı

tatlı şakalaşıyorlardı. Stegeman'ın kaşkolüyle beş dakika uğraştılar, yanlarından geçerken de benim başımı okşadılar. Cuperus ise kapıda dikilmiş keyifle onları izliyor, elindeki purosuyla bıyıklarını tutuşturmak için ne gerekiyorsa yapıyordu. Sonra bana dönerek, "Operanın içine etmemeleri için onları izlemeliyiz, düzenli olarak kulisten çıkarak sahnenin ortasına gitmelerini sağlamalıyız oğlum," dedi.

Bizim evde kalmaya devam eden Stegeman bir hafta sonra artık iyice açılmıştı; annem onun anlattığı şeylere katıla katıla gülüyor, hatta bazen eliyle ağzını kapatıp odadan çıkıyordu. Stegeman'ın anlattıklarının doğruluğundan kuşku duyuyordum ancak hikâyeleri uzun uzun, mizahtan uzak, öylesine ciddi bir edayla anlatıyordu ki bir yetişkinin (yabancı kızlarla ilgili uydurdukları dışında) bütün bu hikâyeleri uydurduğuna ihtimal veremiyordum. Gücendirebileceğini düşündüğü kelimeleri suflör mırıltısıyla söylerdi. Son provalardan biri bittiğinde hep beraber otururken anlattığı şu hikâyeyi hiç unutmuyorum: "Evet bayım, bizim mesleğimizde kıskançlık çok olağandır, üzülerek söylüyorum ki buna her an hazırlıklı olmalısınız. Meselâ şu Ordelio, büyük bariton, sanatına hürmetim sonsuzdur. Ama gel gelelim nedense o benden dehşetle nefret eder. (Stegeman nefret kelimesini üstüne basa basa söyledi.) Bir de küp gibi içer ve bu nedenle başı sık sık derde girerdi. Böyle biriyle çalıştığınızı düşünün, Jeanne'ye (Jantje'ye, belki de kadın öyle istediği için Jeanne diyordu) en çılgın hikâyelerini anlattım. Kendisi pis kokar, bir de iğrenç bir şekilde nefesi içki kokar. Bir seferinde d'Albert'in Laag-

land operasını oynarken, o Pedro rolündeydi ve benim onu masanın üstüne itmem gerekiyordu, (hiç bana göre bir şey değil, öyle ağırdı ki) ona elimi süremedim. Sersemlemiş gibiydim, hele tiz tonlarda ağzını iyice açtığı zaman... Oyun bittikten sonra ona: 'Kahretsin Ordelio, hiç değilse diğer oyuncuları düşün, bırak şu zıkkımı!' dedim. Bana çok kızdı, ne aptallığım ne ukalalığım kaldı. Altı ay sonra Rotterdam'da Carmen'i oynuyoruz; ben Jose, o ise Escamillo rolünde. Kabul etmeliyim, Escamillo rolünde mükemmeldi ancak nasıl söylesem hanımefendi, temsil başlamak üzereyken öyle bir ge...ğir...di ki yüreğim ağzıma geldi. (Burada annem ayakları birbirine dolaşarak odayı terk etti.) Bunu bilmelisiniz bayım, temsilden önce gerçek bir İspanyol bıçağı, bir navada, yok yok *navaja*, evet doğrusu bu, *navaja* almıştı; herkese gösterdi ve üçüncü perdedeki büyük sahnede karşı karşıya geldiğimizde (Ordelio tamamen sarhoştu) bıçağı çıkardı, bana yaklaştı. Bir yandan geğiriyordu, 'Karnını deleceğim,' dedi, düşünün bir! İkimiz de şarkı söylemeyi sürdürüyorduk, 'Ben de senin beynini patlatacağım,' dedim. İspanyol bıçağıyla oynamaya devam etti. Sahici bir İspanyol bıçağıydı, oymaları falan vardı."

Babam her ne kadar Stegeman'dan hoşlansa da tam burada kendi mesleğine gönderme yaparak lafını kesmeyi uygun buldu, söyledikleri bana o kadar da ilginç gelmedi, hatta şaşırttı bile diyebilirim. Babama göre büyük aktörler genellikle rollerini günlük hayat gibi gerçekçi oynayabilmek için böyle davranırlarmış. Yanlış hatırlamıyorsa Almanya'da, kastettiği Dortmund'du, fazla alkol nedeniyle sahne ortasında bir aktris öldürülmüş. Babam

tiyatronun renkli ve karmaşık hayatının kendi düzeni içindeki aşırı alkol kullanımının hiçbir art niyet taşımadığını ileri sürdü; ancak Stegeman babamın onun boşboğazlığını ima ettiğini zannetti ve sustu, teker teker hepimize baktı. Sonra insanların çabuk asabileştiği güney ülkelerinde böyle şeylerin görüldüğü anlamına gelen bir şeyler söyledi, ayağa kalktı, samimi ve terbiyeli bir şekilde 'iyi geceler' diyerek odasına çekildi. Onun kadar iyi yürekli başka bir tenor, herhalde bulunamazdı.

Stegeman, Ordelio'nun aksine sahnede daha çok kadın izleyicilerin hoşlanacağı türden masum şakalar yapmaktan hoşlanırdı. Meselâ "Meistersinger"daki "değirmenin içine pisle" esprisine tahammül edemez, bunu toplumu rahatsız etmeyecek bir ifadeyle değiştirirdi. Bir keresinde küçük gözlerini kocaman açarak Martha'nın gözyaşları döktüren aryalarından birinde, "Tanrı seni affetsin" yerine "Onun yoksullara yaptığını bebekler affetsin" diyeceğini söyledi ve "Göreceksiniz bunu hiç kimse fark etmeyecek bile," dedi. Ona göre bu komik kelime oyununda günah söz konusu değildi. Konserden gece yarımda dönen annemin bana anlattığına göre aynı söylediği gibi okumuş. Hatta gayet açık, anlaşılır bir şekilde telaffuz etmesine rağmen kimse bunu fark etmemiş. Sadece, ikinci dereceden bir solist, aslında aptal görünümlü biri olduğu halde, genç Tjallingii kendisine bu adı taktığı için, duyduğunda üzerine alınarak sevinmiş. Stegeman iyi dilekler ve bir sonraki yıl tekrar görüşülmesi temennileriyle uğurlandı. Jantje de Ridder arkasından birkaç gün ağladı, Stegeman'dan bir mektup aldı, ikincisi için iki ay bekledi ve daha sonra da uzak bir

yerlere tatile gitti ama yalnız değildi. Stegeman anneme güller gönderdi, iki gün sonra da imzalı bir fotoğrafını aldık. Bu fotoğrafta Stegeman yüzü sakalla daha doğrusu saçlarıyla çevrelenmiş bir halde, elinde hacı asasıyla, belirgin bir umutsuzluk ve pişmanlık içinde *Tannhäauser* rolünde görünüyordu. O anda aklıma gelen ilk şey bizim de (evet bizim) önümüzdeki yıl *Tannhäauser*'ı sunacağımız, yani programımıza, daha doğrusu repertuarımıza alacağımız oldu.

Gelgelelim Cuperus, bu opera müziği ile ilgili kötü anılara sahip olması bir yana, Martha gibi ıvır zıvır bir eserin kazandığı başarıdan sonra o kadar terbiyeli olmayan kulaklarımız için fazla yükseklerde bir eser aramak istemiyordu. Cuperus'a göre, Stegeman ile Jeanne'cik (Cuperus Jantje'ye böyle seslenirdi) bunu çok güzel söylemişlerdi ama geri kalan oyuncuların performansı iyi değildi. Bu konuyu bir tek benimle konuştu. Bilhassa sağdan soldan toplanarak oluşturulan derme çatma orkestra tamamen dökülmüştü; Cuperus onların kalın kafalarına müziğin çivi çakar gibi zorla sokulması gerektiğine inanıyordu. Cuperus'un provalar esnasında sinirden tir tir titrediğini, yüzünün pancar gibi kızardığını, sopasını masaya küt küt vurduğunu, gömleğinin terden grileştiğini ve sözlerini özenle seçerek bağırdığını hatırlarım: "Salaklar! Tempo tutun, gerizekâlılar! Haydi, bakalım bay klarnet baştan almaya hazır mısınız?" Cuperus, Wagner'in operalarını, nispeten kolay olanlarını bile hiçbir zaman sahneye koymayı düşünmüyordu. Belki basit bir reji ile Faust sahneye konabilirdi ama Cuperus eserin müziğine dayanamaz, çılgına dönerdi.

Mefisto serenadı, bir iki düet ve valsin bazı bölümleri dışında Faust müziğine tahammülü yoktu. Genelde Fransız müzisyenlerini pek sevmezdi. Chopin'i, piyanodan çıkardığı her gürültünün devrimci bir eğilime sahip olduğu ve önemsiz bir Berlinli'nin bir sürtük aktris tarafından mahvedilişi gibi, tüm yetenekleri George Sand adında biri tarafından mahvedilmiş saf kan Polonyalı bir müzisyen olarak görürdü.

Yaklaşık dokuz ay sonra ona ders almaya gittiğimde Cuperus'u ceketsiz olarak piyanonun başında otururken, içinden az önce bir şeyler çaldığı anlaşılan dağınık nota kitabına dalmış bakarken buldum. Purosu içine çay dökülmüş kül tablasında sönüyordu. Bu nota kitabı hâlâ bendedir. O zaman dikkatimi çeken ilk şey –Cuperus başlangıçta benimle ilgilenmeyerek, önündeki sayfaları çevirmeye devam etmişti– sayfa başında yazılı *'Chor der Zigarettenarbeiterinnen'* ve hemen altındaki *'Chor der jungen Leute'* yazıları oldu. Piyano için müzik düzenlemesini Otto Singer yapmış, partisyon Lahey şehrindeki N. J. Servaas tarafından basılmıştı. İç kapaktaki imzadan J. Morteles ya da W. Tortel şeklinde okunan eski sahibi tarafından hemen hemen her sayfada kurşun kalemle alınmış okunmaz notlar vardı. Cuperus'un aldığı notlar ise müzik kadar okunaklıydı. Kitap pisti ve parmak izi doluydu. Cuperus'un söylediği ilk şeylerden biri, yıllar önce onu işportadan almış olduğuydu.

"Şimdiye kadar bu kitaptan tek bir nota bile çalmadım," diye ekledi, gözlerini sigara fabrikasındaki kızlar korosuna dikerek. "Şimdi birdenbire bizimkiler bunu çalmamızı istiyorlar Faust'un yerine. Aslında isteyen

Bay Casper ve paranın çoğu onun cebinden çıktığı için, isteği önemli. Onun yerinde ben de olsam, altı ay önce Amsterdam'da bunu bir solistten –burada parmaklarını dudağına götürerek bir öpücük sesi çıkarttı– yani insanın önünde diz çökeceği bir kadından dinlemiş olsam, böyle yapardım. Gerçi Caspers kadının önünde diz çökmüş değil ama bak, sana onun bir portresini göstereyim. Ah Nol, bak bir şuna..." Derin bir iç geçirerek ve eklemlerinden sesler çıkartarak ayağa kalktı, dolaba varmadan benim şaşkınlıkla sorduğum soruya cevap vermek zorunda kaldı:

"Peki, bu hangi opera efendim?"

"Carmen, elbette. Birkaç gün içinde bütün partisyonlar ve bütün bölümler elime geçmiş olacak. Şimdiye kadar onu sahnede hiç izlemedim. Tek bildiğim, kasap çıraklarının ıslıkla çaldığı *toreador* bölümü. Bana kalsa bu kısmı tamamen çıkartırım ya da en azından kısaltırım."

Konuşmasına devam ederken bir yandan da görünmeyen iç kısmı göz alıcı sarı ipek kumaşla kaplı, camlı kitaplığın kapısını açtı, eline aldığı kutunun içinden bir sürü fotoğraf ve kâğıt çıkartarak masanın üstüne yaydı. Yanına gittim. Görebildiğim kadarıyla fotoğrafların büyük bir kısmı şık giyimli, çekici hanımlara aitti. Kâğıtlar ise pek önem verilmediği eleştirmenlere ait gazete kupürleriydi. Parça parça olmuşlardı, sadece fotoğraflara önem verdiği belliydi. Hollanda, Alman ve İtalyan gazetelerinden kesilmiş gazete kupürleri ilişti gözüme. Aralarında birkaç erkek fotoğrafı da vardı; şişman tenorlar, taşbebek baritonlar, meraklı baslar ve kadın solistlerin fotoğraflarını görmemi uygun bulmamış olacak, kenara

itti. Ortada topu topu iki kadın fotoğrafı kaldı. Bir tanesi iri kıyım bir sarışındı. Üzerinde uzun bir elbise vardı. Diğeri ise sonradan *mantilla* dendiğini öğrendiğim bir tür şala bürünmüş, insanın gözlerini kamaştıran bir esmerdi.

Cuperus esmeri işaret ederek, "İşte bu o," dedi. "Sarışını göstermemin nedeni de onun Wagner operalarının başsolisti Wilhelmine Brustknappe olmasıdır. Gençlik yıllarımda onu Hannover'de Isolde rolünde seyretmiştim. Ama bizi esas ilgilendiren esmer olanı. Alice de Rato, tabii bu asıl adı değil. Casper onu buraya getirmek istiyor. Tüm ekstra masrafları da kendisi karşılamaya hazır ve Escamillo için de, kasap çırağı yani, Ordelio'yu istiyor ve bunun için masrafların yarısını cebinden karşılamaya hazır. Caspers bankacılar arasında nadir bulunan türden, gerçek bir idealist... İşte gördüğün gibi benim derdim de bu Nol. Mesele sadece bilmediğim bir operayı yönetmek değil. Ama bütün temsil boyunca Alice de Rato gibi insanın kanını kaynatan bir kadını seyretmek yok mu? Ne yazık ki bizim Jenanecik bu rolü kıvıramaz, onun birkaç oyununu seyrettim... Haydi, en iyisi biz şu fotoğrafları yine yerine kaldıralım; aralarında dansöz resimleri de var, karım bunlardan hiç hoşlanmaz. Gevezelik ediyorum, aslında mezzo rolüne uygun değil Jeanne'cik; başka role elbette çıkabilir, cici bir İspanyol kızını bal gibi oynayabilir. Bugünlük ders yok, bak sana bir şey dinleteceğim, bir dahaki sefere bir saat fazla ders yaparız, tabii vaktim olursa..."

"Bay Stegeman'da rol alacak mı bu temsilde?"

Cuperus piyanonun başına oturarak üç dört sayfa çe-

virdi. "Bilmiyorum, bu Caspers'in bileceği bir şey. Stegeman o kadar pahalı bir aktör değil, sesi biraz inceye kaçıyor ama rol yapabilir. Bak bu fena bir parça değil."

Üzerinde '*Chor der Dragonder*' yazıyordu, altında ise *Diese Menge, im Gedränge*. Cuperus neşeli ama keskin, belki biraz riyakâr ve pervasız bir marş çaldı; parça Wagner'in müziğiyle aşık atamazdı ama kesinlikle Martha'dan daha heyecan vericiydi. Cuperus çalarken bir gözünü kapıyor, bir yandan da bana doğru başını sallıyordu. "Bak burası çok güzel, kromatik yükselen tiz sesi var ama Do diyez açılış zayıf, ama olsun, yine de..." Çalmayı bıraktı. "Ne olursa olsun en güzel opera bu. Faust'tan çok daha güzel, daha modern, Wagner'in ilk bestelerinden çok şey öğrenmiş olmalı. Yüz yirminci sayfada bir şey gözüme ilişmişti. Yok, yok daha sonlara, Carmen'in Jose tarafından öldürüldüğü yere doğruydu. Bizim Werner'in... Yoksa adı Werther miydi? Bu işi yaptığını, Rato gibi bir kadının karşısında okuduğunu düşünüyorum da..." Bu arada sayfaları çevirmeye devam ediyordu, yüz otuz bire kadar geldi. Yüz otuzuncu sayfanın başında '*Duett und Schlusschor*' yazıyordu. "Akılsız Jose burada Carmen'e kendisine geri dönmesi için yalvarır, *tempo primo*, iyi iyi, güzel, sıradan bir akompaniman, bu orkestradan duyulmuyor... Benim söylemek istediğim bu değildi... Hah, işte burada, dokuzuncu bardan itibaren, bak burayı dinle, katıksız bir Wagner, muhteşem! Sonu farklı bitiyor ama her şeye rağmen yine de muhteşem, Mi diyez-Do diyez-Fa akoru; aslında benim kastettiğim önceki kontrpuandı. Hani şu cin gibi imitasyonların bulunduğu bölüm." Cuperus sözünü ettiği

bölümü baştan aşağı, ağır ağır çaldı. "Bu Tristan, bu Parsifal; ne istersen o. Ama Bizet bunların bir notasını bile duymamıştır, eminim; en fazla Lohengrin'den bir şeyler duymuş olabilir, Tannhäuser'i muhakkak dinlemiştir... Zekice, çok zekice."

Ben zekice bulmadım ama güzeldi ve elbette ustama katılıyordum; Wagnervari'ydi. Cuperus bana Tristan'ın yarısını, Parsifal'in de en bilinen parçalarını boşuna çalmamıştı ya... Ne demek istediğini anlıyordum, bu Fransız Bizet'nin Wagner'i dinlemeden Wagnervari beste yapmış olması gerçekten hayret vericiydi ancak kitaplığında kalın kırmızı ciltler içinde Wagner'in bütün müziği bulunan bizler için heyecan verici bir tarafı yoktu.

Önceki sayfanın altından Cuperus; '*Carmen, nur ein Wort noch höre!*' diye okudu, "bu role çıkacak kişi bu bölümü inler gibi okursa işi berbat eder... Az ilerde Carmen'in inişli çıkışlı gam yaptığını duyuyoruz, bunlar bilinen eski numaralar. Toreador'un teneke sesli müziğini ya da boğanın kırmızı örtüsünü bırakalım, İspanyol kanına uygun bir parça arayalım. İşte buyrun: '*Kinder kommen gelaufen*' Tabii elbette, bar başına on altı tempo, evet, sallanan şişe içinde köpük gibi giderek yükseliyor... İşte Habanera, ben bu bela bölümü çalmam, Caspers isterse kendisi ıslıkla çalsın. Ama bir sonraki sayfada güzel bir parça var, sol dominantıyla kanon üzerinde şakıyan şu pianissimo, duyuyor musun? Adam gerçekten müzik yazmasını biliyormuş. Aman Tanrım, peki buradaki zırvalık ne böyle?" Cuperus şeytanca sırıtarak andantinoyu yapmacık bir tavır içinde ve mahsus yanlış okumaya başladı. "Vay canına, peki bu ne? Mü-

kemmel, şahane! Sanat Tanrıçaları bu andantioyu yazan Bizet'yi şimdiki bölüm için affedeceklerdir. Tekrar aynı dominanta inen şu motif, burada neler olduğu pek anlaşılamıyor. Carmen yine bir işler çeviriyor, neyse sonra hallederim ben bunu. Burada genç Bayan Micaëla ile karşılaşıyoruz, bu bölümün kuzusu; Jeanne'cik bu rolü almak isterse kendi karakterini epey değiştirmesi gerekecek, az biraz utanç ve erdem sahibi olması gerekecek. Aslında hiç de kolay bir sahne değil bu; Micaëla çevresini saran süvariler arasında, ağa düşmüş bir kuş gibi sahneye çıkıyor. Sen gelmeden az önce ben de tam bu parçayı çalıyordum. Gelgelelim Jeanne'cik ağa düşecek bir kuş değildir."

"Neden?"

"O kendi ağına başkalarını düşürür," dedi ustam, "ama henüz tam anlamıyla İspanyol kanına uygun bir parça bulamadık. Gitmeden önce gerçek bir İspanyol müziği duymalısın."

Cuperus'un o güne kadar hiç bu kadar çok konuştuğunu duymamıştım. İçkiyi fazla kaçırmış olamazdı. Onu tetikleyen, müziğe duyduğu heyecandı, Carmen'e ve Carmen'i canlandıracak kadına duyduğu heyecandı. Bir süre daha, kâh alaycı, kâh beğeniyle opera parçaları çaldıktan sonra gözlerini bana dikip baktı ve:

"İspanyol müziğini canım çekmiyor. Peki ya Trix'e bir rol versem, ne dersin?" diye sordu.

Yüzüm kıpkırmızı oldu ama onun fark ettiğini sanmıyorum. Fark etmiş bile olsa bunun bana fikrimi sorduğu için duyduğum utançtan sanmıştır.

"Hâlâ şan dersleri alıyor mu?"

"Hem evet hem de hayır. Aslında pek emin değilim. Ancak geçenlerde buraya birkaç günlüğüne geldiğinde sesini ilerlemiş buldum, babasına bir parça söyleme lütfunda bile bulundu kaltak. Ona ufak rollerden birini verebilirim. Mesela Frasquita rolünü. Ya da Branguita mıdır, Brangäne midir, her neyse. W... kasabasındakilerin Trix'in oğlanları dövmekten veya sarhoş babasını yerden kaldırmaktan başka işler de yapabildiğini görmesi açısından çok iyi olur bu. Haydi, şimdi sana çok güzel bir parça çalacağım, sen de sonra artık evine gidersin Nol. Çünkü günün kalanında bütün bu bölümleri birkaç kere tekrarlamak istiyorum. Bunu yapsam bile orkestrasyondan ne kadar emin olabilirim bilmiyorum ya, belki intermezzolardan birinin orkestrasyonunu bitirebilirim. İlkini çaldım, o basit. İkincisi geleneksel bir akompaniman; üçüncüsü, İspanyol! Tam di-di dam tam tam tam tam di-di-di tam, tak, tak, tak, tak... Haydi, ikincisini deneyelim. Aklından çello için bir pizzikato akompaniman geçir bakalım. Belki çello için değil de arp içindir, tabii ya, arp için bu pizzikato! Melodiyi de flüt veriyor, önce kemanlarla giriliyor ama sen onları boş ver, sadece flütü düşün. Peki, bundan önce ne oluyordu? Hah, tamam gördüm... Carmen ile Jose kaçıyorlar..."

Cuperus, Carmen operasından ikinci intermezzoyu çalmaya başladığı anda haydut gibi bakan şaşı gözlerindeki alaycılık tamamen kayboldu. Birkaç falsolu nota bastı. Sonra yeniden, bu sefer on üçüncü mezürden itibaren akompaniman nağmelerini daha kuvvetli basarak çaldı. Piyano neredeyse dile gelmişti. Cuperus pedalları ilkinden daha az kullanıyordu. Akompanimanın

nağmeleri kulağa daha belirgin ve daha zarif geliyordu. Parçanın sonuna doğru Cuperus'un başını memnuniyetsizlikle iki yana sallamasına rağmen, yine bir mucizenin gerçekleştiğini ama bunun Wagner olmadığını anladım. Ustamın kulaklarıyla dinlediğim bu canlı ve akıldan kolay kolay çıkmayacak müzikten, Cuperus'un vereceği ve beni de etkileyecek son kararın ne olacağını bilmememe rağmen, çok etkilenmiştim. Cuperus birkaç mezürü daha hızlı hızlı çaldıktan sonra ellerini klavyeden kaldırarak dizlerinin üstüne koydu.

"Bu bölüme telli sazların gireceğini sanmıyorum, belki sadece orta bölüme... Haklısın Nol, meğerse ben biliyormuşum bu parçayı. Bir konserde duymuş olmalıyım ya da belki bir potpuri içinde duymuşumdur. Evet, güzel, çok güzel bir parça; kusursuz bir çokseslilik. Kitabı bir ara sana veririm. Evde bakar, içindeki en ahenkli parçaları seçersin."

Bir süre karşılıklı sustuk. Odanın içi müzikle doluydu. Bense gözlerimi notaların üstündeki benim için parçanın tinsel bağlantısının görülebilir işareti olan eğri çizgilerden ayıramıyordum. Cuperus gırtlağını temizlemek için öksürdü, sönmüş purosunu ancak üç kibritle yakabildi.

"Başlangıç Liszt'in piyano konçertosunun ağır bölümünden alınına ama melodisi daha güzel, daha saf, daha dengeli; kontrpuanı da fevkalade. Liszt kontrpuanı çabuk kesiyor, gerekçesi de yok. Şu bölümde, eminim flüt, klarnet belki obua gibi nefesli sazlar olacak; bravo Nol, parçanın ruhunu hemen anladın, seninle gurur duyuyorum! Son bölümdeki baslar basit kalmış,

daha iyi olabilirdi ama buna karşılık son altı mezür şahane, muhteşem! Daha önce böyle bir şey duymadım! Wagner'i yine baştan sona tarayacağım; onda aradığın her şeyi bulabilirsin. Bach'ta olduğu gibi. Akompanimandaki Mi bemolü, Do bemolü duydun mu? Bir başına dinlediğinde kedi cıyaklaması gibi gelebilir ama tamamını dinlediğin zaman... Harikulade!"

Falsolu akoru birkaç kere arka arkaya yüksek perdeden çaldı. Sonra parçayı baştan sona kadar geçti. O zaman akor, akompanimanın sabırlı, baskı altında tutulamayacak tıngırtısıyla tam bir zıtlık içinde, kusursuz bir örneğe dönüştü ve yerini buldu. Cuperus birden alnına bir şaplak patlattı.

"Yahu, şimdi aklıma geldi! Bir yerlerde Carmen kitabım olacaktı benim! Kimindi, hatırlamıyorum... Hollandacaydı. Kitabı bulup seninle birlikte baştan sona okumalıyız," dedi.

Kitaplığa hızlıca bir göz atması aradığı kitabın orada olmadığını anlamasına yetti, sonra duvarın içine gömülü diğer kütüphaneye yöneldi, bu arada bana ikinci intermezzonun kaynağı üzerine bu kitapta bilgiler bulabileceğimizi söyledi ve eğer ikinci intermezzo gerçekten İspanyol müziğinden alınmaysa o zaman parçayı daha dikkatli inceleyeceğini ekledi. Homurdanarak yere çömeldi; üflediği dumanların altında kitaplar, müzik partisyonları, kâğıtlar hatta opera sanatçılarının fotoğrafları tutuşmuş gibi görünüyordu. Havalanan tozlar, mavimsi tütün dumanına karışıyordu. Elinde kâğıtla kaplı bir kitap göründü.

"...Opera komik... Adamın yüzüne doğru bir çiçek fır-

latır, hadi bakalım... Hah, işte burada; asıl olarak Arlesli Kız için bestelenmiş... Hım, *flüt, klarnet ve arp*; aferin Nol! Yine hedefi tam on ikiden vurdun! Peki, bu neymiş? Ne demek istiyor bu herif? *Pastoral tarzda sade, kırsal müzik... Dinleyeni dağlık bir manzaraya götürür.* Aman ya, bak şu kaz kafalıya!" Kitabı kızgınlıkla masanın üstüne fırlattı ve ateş püsküren gözlerini bir süre ayırmadan kitaba baktı, alnı öfkeyle kırışmıştı. "Sen hiç dağlı tepeli bir manzara gördün ya da duydun mu? Budala! Kaz kafalı, duygunun zerresi yok herifte... Jose ile Carmen'in az önce kaçtıklarını bilmiyor, onların... Kırsallı pastoralli müziğinin de kendisi gibi kaz kafalı olduğunu görmüyor." Sıktığı yumruğu kitaba yaklaştırdı. "Hadımların orkestrasını yöneten bu adam, bunun bir sevda müziği olduğunu anlayamamış! İnsanın ilişkilerine, kemiklerine işleyen bir *sevda müziği* bu be! Evet, Tristan, o da öyle, evet, evet ancak..."

IX

Ustam, partisyonun tamamını eline geçirip müziği içine iyice sindirdikten sonra coşku ve hayranlığını, etkili bir iksir gibi bana aktardı. Kısa bir süre içinde "İspanyol" havasına uymayı başardı, sadece "Habanera"ya ısınması zaman aldı. Hatta Escamillo ile askerlerin ayak seslerinin duyulduğu bölümleri bile –bu insanlar daha iyi müziği hak etmiyorlar diyerek– çıkarmaktan vazgeçti. Hakaret edilen kitapta Bizet'nin Toreador Marşı'nı zorla yazmak zorunda bırakıldığını, bestecinin kendisinin bile bu marş için "pislik" dediğini okuduğu zaman Bizet'ye duyduğu kardeşçe sevgi sınır tanımaz hale geldi. Piyanonun başına oturduğunda –bizim dersler iyice aşkıya alınmıştı– seslik bölümlerden çok orkestra için yazılmış bölümler ilgilendiriyordu Cuperus'u. Bazen seslik bölümleri kendi söylüyor, hatta düetleri bile denediği oluyordu. Orkestra için yazılmış bölümleri Cuperus otoriter bir tavırla piyano düzenlemesine ekliyor ve

bize, yani bana, nadiren de Toreador ile müziği sevdirmiş olduğu sessiz karısına dinletiyordu. Bir defasında Caspers ile finosu G.J. Douwes tabelasının karşısındaki kaldırımda yatan ve bilinen parçaları titrek bir sesle mırıldanan genç Tjallingii de onu dinlemişti. Bu iki bey paltolarını çıkarmadan, arka odadan alelacele getirilen iki eski koltuğa oturmuş, sigara dumanlarını alçak tavana doğru üfleyerek, dinlemişlerdi. Oturdukları sürece ağızlarını hiç açmadılar, hatta Cuperus'un gerçekleştirdiği abartılı polifoni –kastanyet sesi bile çıkartıyordu– ya da bana yönelik verdiği teknik bilgiler hakkında bile aralarında fısıldaşmadılar. Cuperus arada bir sevinçle başını sallayarak onlara da bakıyordu.

Cuperus önce dörtlük pasajdaki coşkulu tenor rolünün bulunduğu José-Micaëla düetinin hassas nüanslarını verdi, hemen arkasından gelen yarım oktavlık zinciri ise kendi deyimiyle Bizet'ye ancak âşık bir meleğin ilham vermiş olabileceğini anlattı. "İşte böyle beyler; şayet sevimli José, Micaëla'cığına sadık kalabilseydi her şey daha güzel olabilirdi. Gerçi o zaman da opera sonlara doğru tatsızlaşabilirdi." Ardından, rakip sevgililer arasındaki kavganın bulunduğu bölümdeki ahenksiz La notalarından meydana gelen ve insanda yerinden fırlayıp dövüşme isteği uyandıran iki dörtlük tüyler ürpertici pasaja geçildi. (Cuperus bana 109. sayfanın başındaki bu bölümü belki yirmi kere dinletmişti.) Sonra da "Seguidilla"daki sahici İspanyol vurguları içeren şaşırtıcı modülasyon köprüleri üzerinde duruldu, ikinci perdedeki Carmen'in kastanyetli dansı ve bu dansta yer alan José'nin vicdanını ifade eden fanfarlar Cuperus'un

dudaklarını birbirine yapıştırıp açarak çıkarttığı seslerle açıklandı. Arkasından Carmen'in Teğmen Zuniga ile oynaşması bölümünün tiz seslerden, birbiri ardına gelen oktavlardan, düzensizce aralara konmuş yarım not aşağı notlardan meydana gelen bir pizzikatolar mucizesi olduğu anlatıldı. Ah ne kaltaktı şu Carmen! Caspers ile genç Tjallingii başlarını sallayarak bu yorumu onayladılar. Evet, Carmen bir kaltaktı. Bizim piyanist hızını alamayıp coşkulu bir sesle onun bir "sürtük" olduğunu söylediğinde de konuklar yine başlarını sallayarak onayladı. Cuperus bıyıklarını titrete titrete "ne sürtük ama" diye devam etti. Alice de Rato gibi bir solist için de biçilmiş kaftandı bu rol. W...'de sahneye çıkmayı kabul etmesini, meslek hayatının en şeref verici hadisesi olarak gördüğünü söyledi Cuperus. Caspers bir şey söylemedi, bacaklarını gererek uzattı, ellerini cebine soktu ve gözlerini tavana dikti. Aslında Alice de Rato'yu o keşfetmişti, buraya getirilmesi ona çok paralara mal olacaktı. Ancak görgülü bir beyefendi olarak başkalarının yanında onun hakkında konuşmak istemiyordu.

Cuperus sayfaları deli gibi hızlı hızlı çevirirken "Ve," dedi, "Toreador Marşı çalınırken sondaki bıçaklanma sahnesinde azalan tiz seslerinin ya da başka gürültülerin bulunmayışı dolayısıyla tam bir teatral anlayışa ulaşılmış oldu." Dördüncü perde müziğinde baştan sona kadar, Alcade resmigeçidine kadar olan bölümde tehdit edici bir hava bulunduğunu söyledi. "Üçüncü perdeyi de unutmayalım! Dâhice beyler, son derece dâhice! Toreador marşını sahne arkasında kasabın kendisi söyler; José tekrar kıskanır –o sürtüğü pekâlâ şu anda da öldü-

rebilirdi ya, her neyse– yine de çok trajik, yürek parçalayacak kadar trajik! (Hele bir de ölüm döşeğindeki anneyle, yanında sarı peruğuyla oturan ve ağlayarak dualar eden Jeanne'cik de Rider'i düşünün.) Trajik! Peki, müzik ne olacak? Carmen, José, Micaëla, kaçakçılar hepsi orada birer heykel gibi durmuş bakınıp duruyorlar. Hayır, bu perdeyi ne kadar mütevazı söylenmiş olursa olsun, 'Toreadooor, Toreadooor'dan sonra, bir iki tane 'hafif' akorla bitiremezsiniz. Ne yapıyor muzip usta? Ne yapıyor dâhi Bizet? Perdenin ta başından itibaren yavaş yavaş bir marş temi hazırlıyor ve... Alın işte son nokta! Muhteşem beyler, harikulade. Sadece şu senkoplu ara sesteki Si'nin atılmış olması yazık, yani demek istiyorum ki burada bir Si eksik. Sonra bir şey daha var; bu bölüm düzenlemesi Fa ile halbuki öteki, şu baş taraftaki... Dur bakayım... Do bemoldü sanıyorum, evet, Do bemoldü." Caspers ile genç Tjallingii kibarca başlarını salladılar. Si'nin eksik oluşu gerçekten yazıkmış, koskoca primadonnayla anlaşmış Caspers artık bu tür meselelerle uğraşacak değil ya. Genç Tjallingii'ye gelince; o da birden finosunun kapıyı tırmaladığını duyar gibi olmuş.

Caspers ve genç Tjallingii hazırlıklara hiç katılmadılar, bütün işleri Vellinga'ya bıraktılar; o da sahne amiri ile kostümcüyü tuttu. Ayrıca gazetesinde Alice de Rato, Ordelio, Stegeman, Cuperus ve Bizet hakkında sansasyonel yazılar yayınlattı. Alice de Rato aldığı paraya karşılık ilk genel provaya gelmeyi kabul ettiği halde Ordelio onu bile yapmadı. Stegeman haftalar öncesinden gelmeyi kabul ettiği halde kimsenin yanında kalmak istemiyor-

du; bu arada eski evinden taşınmış olan Jantje de Ridder ile yeniden yazışmaya başlamışlardı ancak onun yeni ev sahibesinin erkek misafiri nasıl karşılayacağı bilinemediği için Stegeman otelde kalmayı tercih etti. Tenor ile baritonun birbirlerinin can düşmanı olduklarını W... kasabasında annemle babamdan başka –onlar da inanmadıkları bu hikâyeyi unutmuş görünüyorlardı– kimse bilmiyordu. Jeanne'cik ise tüm umutlarını arkadaşının kolay pabuç bırakmayacak yiğit bir ruha sahip olmasına bağlıyordu. Esasen Stegeman (bunu Jantje de Ridder sonradan kendisi bana anlatmıştı), Navaja hadisesiyle ile ilgili olarak, Jantje de Ridder'e bunun beşinci temsilden sonra ayakta uyumamak için aktörlerin sahnede her zaman yaptıkları türden bir şaka olduğunu anlatmış. Stegeman bizim evde kalmadığı için ben de şimdi daha çok Ordelio ile ilgilenmeye başladım, Cuperus'a sorarsanız Ordelio'nun gayri medeni bir gulyabaniden farkı yoktu ama en azından ona nasıl şarkı söyleneceğini ya da rol yapılacağını öğretmek gerekmiyordu.

Bir akşam onunla yalnız otururken Cuperus bana provalara hatta genel provaya bile gelmememi önerdi. Nefsimi kırmak zorunda kalacaktım ama kestiği kötü kısımları görmemiş olacağım için temsilden daha çok zevk alacaktım; dahası, bütün partisyonu zaten herkesten daha iyi bilmiyor muydum? İkinci intermezzodaki aşk sahnelerinde telli sazlar yerine tahta nefeslilerin gerekli olduğunu sezgilerimle anlamamış mıydım? Bakalım Ordelio bu kadarını bile anlayacak mıymış? Bir an önce koroya (yaşıma göre sesimin uygun kalınlıkta olmasına rağmen) katılma isteğim vardı ancak Cuperus

beni bundan vazgeçirmişti. Ona Trix'in çalışmalarının nasıl gittiğini sordum. Trix Frasquita rolüne çalışıyor, (Mercedes'i yakınlardan, güzel bir mezzo soprano sese sahip bir kız oynayacaktı) ve babasıyla prova yapmak için oturduğu sapa semtten haftada bir eve geliyordu. Temsil tarihinden üç dört hafta önce eve temelli geri gelecekti. Trix'i şarkı söylerken hiç izlememiştim: aslında kendisini de yıllardır görmemiştim. Onu kafamda sahnede dans eden bir İspanyol çingenesi olarak tahayyül etmeye çalışıyordum. Ders için W...'ye geldiği günler, benim ders aldığım günlere hiç rastlamıyordu.

Soruma cevap olarak, "Pek iyi gitmiyor," dedi Cuperus. "Sahnede Mercedes'in onu teşvik etmesi gerekecek. Rekabet ortamında çok başarılı olur, elinden gelmeyecek şey yoktur. Ama öyle inatçı ki... Geçenlerde bana seninle dans ettiğinden söz etti. Ne zaman olmuştu bu?"

"Ah," dedim, "çocukken, Bahçe'de."

"Trix, benim bandoyu yönettiğim zaman olduğunu söyledi."

"Evet, sanırım öyleydi," diye mırıldandım. Bir anda artık zevk itibarıyla epey geride bıraktığım kulak paralayan, cayırtılı müziği duyar gibi oldum. İki çocuk, kısa bir süre içlerinden geldiği gibi dans etmişlerdi. Köprünün üzerinden kendinden emin adımlarla yürüyen orkestra şefi daha sonra elinde kırık sopası, yenilmiş, mağrur ama sarhoş bir şekilde geri geliyordu. Cuperus'a bunlardan bahsetmem imkânsızdı, katiyen yapamazdım.

"Onunla tekrar karşılaşsan iyi olur," dedi tereddütle, bir yandan sağ pedal üzerindeki ayağına bakıyordu. "Sana vaktiyle 'oğlum' demiştim, hadi bu neyse ne ama o

benim kızım, bu zamana kadar doğru dürüst tanışmamış olmanız bana biraz garip geliyor. Suyuna gittiğin zaman Trix sıcak davranır. Nihayetinde senden dört yaş büyük, üstelik senin de kalbin dolu." Düşünceli düşünceli bıyıklarını sıvazladı. "Trix'e neler olduğunu bilmiyorum ama belki Frasquite da erkeklerle ilgilenmiyordur."

Cuperus'un gönlümü kaptırmış olduğumu söylerken ima ettiği, aslında ona anlattığım anda çoktan bitmiş olan gelip geçici bir sevdaydı. Ne var ki gönlümü kaptırmamış olsam da on yedi yaşın verdiği kibirle başımı dik tutuyordum. Esas olarak Chris'e, biraz da babama nispet olsun diye aldığım gizli kararla avukatlık yerine çöpçülüğü yeğlerim desem de, tıp eğitimi alarak doktor olmak istiyordum. Kafasında bu tür düşünceler olan hiçbir genç kendini, kim olursa olsun bir dişiden daha aşağı göremezdi.

"Trix'i zorlamak istemem, hele hele beni yapmacık bir erkek kardeş gibi görmesini hiç istemem."

"Saçma! Sen işi fazla ciddiye alıyorsun. Dinle, benim bir fikrim var: Şu canına yandığım Carmen'in muhteşem müziğini çaldığımı ilk duyan sensin, operayı temsil ettiğimizde orkestranın ince nüktelerini doğru değerlendirebilecek tek kişi de sensin. Bunun şerefine şöyle küçük bir aile toplantısı yapsak, ne dersin? Ben iki kadını buraya çağırayım, bir şişe de şarap alayım ve Carmen'in başarısı şerefine içelim. Sen istemezsen içme; ben herkesi kendisiyle birlikte içmeye zorlayan ayyaşlardan değilim."

Trix'i şarap içerken görmeye hiçbir itirazım yoktu. Bir süre sonra Cuperus evin arkasında Trix'i ikna etmeye

çalışırken, karısı elinde kadehlerle içeri geldi. Cuperus odaya döndüğünde kafası dağınık gibiydi ama bir şey söylemedi. Bir süre sonra karısı da ortadan kayboldu. Öğütçübaşı ustamla beraber tamamen kulak kesilip çıkacak ağız dalaşını dinlemeye hazırlandık. Trix'in bize katılmak istemediğinden emin olmamız için tam on dakika geçti. Annesinin canı oldukça sıkılmıştı ve benden Trix'in davranışından dolayı özür diledi. Annesinin yirmi-yirmi bir yaşlarında ve yakında Frasquita'yı oynayacak kızından "kötü huylu" diye söz etmesini tuhaf buldum. Annesi bize kutu içinde bisküvi getirdikten sonra arka odaya çekildi. Orada tek başına oturduğunu tahmin ediyorum, çünkü hiç konuşma duyulmuyordu. Kulağıma sadece ara ara öksürüğü, kahve fincanını karıştırma sesi ve sobaya atılan kömürlerin sesi geliyordu. Trix neredeydi acaba? Yukarı katta mı ya da arkada bir odada mı? Mutfakta mı, kilerde mi? Belki de evde değildi. Ben bunları düşünürken Cuperus, Toreadorlar'ı, sigara fabrikasındaki işçi kızları, José ile Escamillo arasındaki ahenksiz notalar uygulamasını ve Escamillo ile Carmen'in dördüncü perdede yaptıkları düeti çalıyordu. Operanın içindeki en ihtiraslı aşk müziği bu düetteydi, bir kasap çırağından beklenmezdi. Gel gelelim bu ikili birbirine çok uygun bir çiftti, José bu ayak takımı için fazla iyi bir insandı, seçkin ama zayıftı, zayıf... Cuperus çalarken bir yandan da neredeyse bir şişe şarabı bitirmişti. Ne var ki yüzündeki kızarıklık ve şişlik dışında içki içtiğini gösteren hiçbir belirti yoktu. Kimin çıkarttığını bilmiyorum ama etrafta onun kendini yine içkiye verdiği söylentileri dolaşıyordu. Eğer bu doğruy-

sa bu defa öfkeden ya da üzüntüden değil, mutluluktan ya da mutluluğu kaybetme korkusundan içiyor olmalıydı.

Genel provadan önceki hafta bir akşamüstü buz pateni pistine gittim. Hava birden şiddetli dona çektiği için İdare Heyeti, yarışma için gerekli hazırlıkları yapamamıştı. Her şey Vellinga'nın sırtında olduğu, onun da şu sıralar bir yandan Carmen'in hazırlıkları diğer yandan gazetesi için Cuperus'tan ödünç aldığı ciltli kitabın yardımıyla hazırladığı Bizet biyografisiyle uğraşması dolayısıyla, yarışma birkaç gün sonraya ertelenmişti. W... kasabasındaki herkes gibi sağlıklı kırmızı suratlı İdare Heyeti üyeleri de, kanallardaki sular yeterince donmadığı ya da yetkililerce güvenilir bulunmadığı için buz pateni pistine gelmiş, kafalarında eski moda silindir şapkaları ile paten yapıyordu. Bizim aileden, benim dışımda bir tek Chris vardı. Henüz bol para harcamanın zevkine varamadan, sözümona mesleki harcamalarından doğan borçları halletmek için bir günlüğüne gelmişti. Uzaktan selamladım onu, alelade bir ahbabım gibi. İdare Heyeti'nde Vellinga dışında Caspers ve Dijkhuizen de vardı. Heyet üyeleri kasabanın varlıklı kişilerinden oluşuyor, giriş kapısı ya da pistin yakınlarında yüksek şapkaları ve madalyalarıyla göze çarpıyorlardı.

Bu yıl, kendi deyişiyle çok fazla heyette görev aldığı için, artık İdare Heyeti üyesi olmayan genç Tjallingii geleceğin Micaëla'sıyla kol kola paten yapıyordu. Beraberce kayarken herhalde birbirlerine bir zararlarının dokunmayacağını bildiklerinden son derece keyifli görünüyorlardı. Genç Tjallingii aslında normal bir adam-

dı ama kadınlarla karşılaştığı zaman kıkır kıkır gülmesi tutar ve yanındaki hanımlara "civcivim" "ördeğim" gibi adlar takar, çoğu zaman da bu nedenle başı derde girerdi. Yıllar önce onun anneme tutulduğunu düşünürdüm. Oysa şimdi bunun ciddiye alınacak bir sevda olmadığını anlıyorum. Bana biraz gerizekâlı, aristokrat tavırlı, çenesi neredeyse yok denecek kadar belirsiz, sıska, çelimsiz bir yaratık gibi görünüyordu. Ancak bazı alanlarda, sanırım eski madeni para konusunda çok bilgiliydi ve müzikten de iyi anlıyordu. Fakat nedense profesyonel müzisyenlerle müzik üzerine konuşmaktan çekinirdi. Üniversite öğrenimi görmemişti ve bir işi de yoktu. Hakkında tuhaf hikâyeler anlatılırdı. Bir keresinde anneme tapan ve sevgisini kıskançlık gösterileriyle belli eden kekeme zabıt kâtibi Van Son, Tjallingii'ye kaba davranarak onun bir süre ayağını bizim evden kesmişti. Tjallingii iki hafta boyunca bize uğramamış ama anneme her gün çiçek göndermeye devam etmiş, bir cumartesi akşamı finosuyla birlikte kapımıza gelerek annemle konuşmak istediğini ve Van Son'la barışacağı sözünü vermişti. Aslında Van Son'un iyi bir insan olduğunu düşünüyormuş, bu arada finosuna da holde beklemeyi ve kapıları tırmalamamayı öğretmiş. Tjallingii'nin geldiği akşam tesadüfen bizde olan Van Son bu durumdan çok rahatsız oldu ve çirkin laflar kekeledi. Genç Tjallingii elindeki altın kaplamalı kalemle doğrudan doğruya Van Son'a yöneldi, açık duran kol manşetlerinden birini dışarı çıkartarak bir sihirbaz becerisiyle üzerine bir şeyler yazdı, bu davranışı için alkışlar almış gibi sağa sola dönerek teşekkür etti. Sonradan manşetin üzerine "Şşş...

Şanson" yazmış olduğunu duyduk, iki hafta boyunca durmadan bunu düşünmüş olmalıydı.

Paten pisti öylesine kalabalıktı ki bir silindir şapkanın arada bir belirmesi insanı rahatlatıyordu. İdare Heyeti üyeleri tek başlarına kayarken kalabalığa otoriter bir şekilde tepeden bakıyor ve ağır ağır kayıyorlardı ama yanlarında bir hanım varsa o zaman çevikleşiyor, üzerlerindeki madalyalarla panayırda ödül almış büyükbaş hayvanlara benzememek için grup halinde dolaşmaktan çekiniyorlardı. Paten pistinin çevresi yeşil çalılıklarla çevrelendiği için arka tarafta kalan açık arazi görünmüyordu. Pistin dip tarafında çocuklarla patene ilk başlayanların çalıştıkları bölümde çalılıklar söğütlerle iç içe girmişti. Buz pateni pisti ile kanal ve Bahçe birbirinden fazla uzak değildi. Suyollarından ve resmi ayrımlardan fazla haberdar olmayan benim gibi birisi için Bahçe ile Paten pisti birbirinden ayrılmaz bir bütündü. Bahçe'de, orkestranın durduğu sahnenin önündeki havuzun üzerinde de önce soldan eski köprünün altından sonra da sağa doğru bal gibi paten kayılabilirdi. Orkestra, Carmen temsili için provada olduğundan Bahçe'de o akşam müzik yoktu ama eğlence eksik değildi. Paten kayanların neşesi yerindeydi ve sık sık çarpışmalar oluyordu. Eski dostlarla eski düşmanlar, rakipler, âşıklar, aldatılanlar, aldatanlar gözleriyle etrafı tarıyor, birbirlerini görünce önce gülümsüyor sonra da kendileri gibi el sallamaları için eşlerini dürtüyorlardı. Bazı şımarık gençler el ele kayarken birden ellerini bırakıp tek başına kayanların kollarının altından geçiyor, birbirlerini tekrar tekrar geçmekten başka bir hedefi olmayan usta patenciler, başka

gemicilerin puro dumanlarını izleyerek arkalarından giden yarı çıplak denizciler, yaylana yaylana kayan hanımlar, birbirlerini omuzlarından tutmuş güçlü köylü kadınlar yılankavi şekilde kayıyorlardı. Kaymasını pek bilmeyen hanımlara bazı beyefendiler tehlikeli dersler veriyordu. Tam önümde silindir bir şapka belirdi, avukat Vellinga'ydı bu, yanındaki de Trix... Ellerini çaprazlama birleştirmiş, kayıyorlardı. Elimden geldiğince yakınlarından kayıyor, bu şekilde pancar gibi olmuş buldog benzeri suratını silindir şapkasının altına gizlemiş dazlak kafayı görebiliyordum. Trix'in üzerinde hırka yoktu. Başında bir bere vardı, yüzü solgun değildi. Vellinga mutlaka kızı –kız değil de genç hanım diyeyim– önceden tanıyor olmalıydı, üstelik kaymak tabakanın paten pistinde kendilerinden daha alt tabakadan olanlarla kaynaşması eski bir gelenek sayılırdı. Trix ile konuşma fırsatı elime geçerse onunla Chris ve onun bize bazı cumartesileri gelen arkadaşlarından öğrendiğim gibi yüksek okul öğrencisi tavrıyla konuşacaktım. Bunun için her şeyden önce kendine güvenen birisi gibi konuşmak gerekiyordu, bir de sanki söylediklerinizden ya da söyleyebildiklerinizden daha fazlasını biliyormuşsunuz izlenimini yaratmak için arada sırada derin bir sessizliğe dalmak gerekecekti.

Yüzlerindeki ifadeden sanki birbirlerini buz pateni yapmayı unutmuş olmakla eleştiriyorlardı ama tamamen başka şeyler de konuşuyor olabilirlerdi. Vellinga'nın Trix'e davranışında onu himayesine almaktan daha farklı, samimi bir görüntü vardı. Trix başını arkaya atarak, katıla katıla gülüyordu. Yazı işleri müdürünün Trix'i bu

kadar güldürerek neşelendirmesinden memnunluk duydum. Tam o anda bir çarpışma tehlikesi kıl payı atlatıldı, Vellinga telaşlı bir dönüşle kızın ellerini bıraktı ve dış görünüşlerinden saygıdeğer bir beyefendi ile hanımefendi oldukları anlaşılan yaşlı bir çiftin yanına giderek onlarla birlikte uzaklaştı. Ondan sonra Vellinga yalnız başına kalmış olan Trix'e birkaç kez el salladı, güneş ışıklarının Vellinga'nın şık gözlüklerinden yansıdığını fark ettim. Artık Trix'in çok yakınındayım ve onun iki yana sarkan ellerini tutmaya hazırım. Çok uzun boylu olmasına rağmen düzgün adımlarla ve güzel kayıyordu Trix. Soru dolu gülümsemeyle ona bakıyordum.

"Bay Rieske..."

"Demek sonunda Bay da olduk," dedim eldivenli ellerini tutarak, "eğer bana Bay demeye devam edersen ben de sana Bayan Frasquita derim."

Yavan bir ses tonuyla, "Vellinga bana Frascati diyor," dedi.

"Rieske benim nefret ettiğim bir isim, senin de bana annemin ara sıra söylediği gibi Risk demeni tercih ederim, biliyorsun risk almayı severim."

"Haydi canım sende!" dedi alaycı bir tonla.

Yine de benimle birlikte kaymaya devam etti. Fazla belli etmemeye çalışarak onu parmaklıklarla ayrılmış, pistin orta tarafına, yarışların yapıldığı ve şimdi birkaç gencin hazırlık yaptıkları kısma doğru getirdim. Parmaklıkların dışında yeni başlayanlar, korkanlar ya da yeteneksizler kaymaya çabalıyordu, acınacak bir görüntüydü ama bu çalışmalar yararlıydı.

"Sahneye çıkacak olmanı nasıl buluyorsun?"

Mümkün mertebe resmi bir tavırla konuştum, bir süre sonra Vellinga'nın onu güldürmek için ne gibi şakalar yaptığını nasıl olsa öğrenecektim. Ne var ki Trix bu sorum karşısında dondu kaldı; önceki sorularıma hiç değilse cevap vermişti. Dudaklarımı ısırarak bundan sonraki adımımın ne olması gerektiğini düşünmeye başladım. Bir seferlik terslenme önemli değil, durmadan deneyeceksin, tekrar tekrar deneyeceksin... Chris bana öyle uzun boylu olmasa da kendi tecrübelerinden söz etmişti. Bir de kendi fikri mi yoksa başkasının mı bilmiyorum, şu tavsiyede bulunmuştu: "Asla yılma, beş kızla konuşmayı denemiş olsan ve seni dinleyen beşinci kız da olsa yılma. Bu utanç verici bir durum değil, canları istemeyebilir ya da hayatlarında başka biri olabilir. Bu bir şans meselesi, sınavdaki şansa benzemez."

"Senin için zor olmalı, çünkü müziği sevmiyorsun," diye devam ettim. Bir yandan da düşe kalka kaymaya çalışan acemilerin arasından onu parmaklıklara doğru kaymaya zorluyordum. Artık hızlı kayanlarla çarpışma tehlikesi kalmamıştı. "Bununla birlikte opera bana göre..."

Başını yana çevirdi ve neredeyse bir dakika boyunca öyle durdu. Tekrar bana döndüğünde yüzünü eskisi gibi solgun buldum, üstelik kaşlarının arasında somurtkan bir kırışıklık belirmişti. "Bu konuyu kapat lütfen! Her önüne gelenin bundan bahsetmesinden bıktım artık. Herkes delirdi. Vellinga'ya kalsa Amsterdam'a gitmeli ve orada ünlü bir şarkıcı olmalıymışım!" Küçümseyerek güldü. İşte o anda yaşının küçüklüğüne rağmen Trix'in taşralılığını, annesinin kasabalılara özgü dar kafalılığını

ilk defa bu gülüşünden, az önce kendisine nazik davranmış ve onu güldürmüş centilmen bir beyin arkasından onunla alay etmesinden anladım.

"Vellinga müzikten anlamaz ki!" dedim. Bu ifademden Velinga'nın mazur görülmesi mi yoksa suçlanması mı gerektiği anlaşılırdı, bilmiyorum.

Bir süre hiç konuşmadan, parmaklıklar boyunca onun önünden kaymaya ve Trix'e soracağım soruları düşünmeye karar verdim, sorulardan biri o akşam neden gelip bizimle şarap içmek isteyip istemediği olabilirdi. Ama yok, bu çok aptalca bir soru olurdu. Bu sefer Chris'in değil, kendi tecrübelerimle kızlara ya da genç hanımlara can sıkıcı hadiseleri hatırlatmanın, hele üzerinden bir haftadan daha fazla zaman geçmişse, onların en çok keyfini kaçıran davranış olduğunu öğrenmiştim. O hafta içinde olmuşsa bu denenebilirdi belki ama yine ihtiyatlı olmak gerekirdi.

Ben bunları düşünüp kafamda tartarken birden çocukluk yıllarımda bir yaz öğleden sonrasında, Bahçe'deki havuzun kenarında masum bir şekilde bana uzatılmış –genç kız, genç hanım– ellerini tekrar ellerimin içinde tuttuğumun farkına vardım. Ondan, eldivenlerini bir nedenden dolayı çıkarmasını isteyemezdim. Ona Bahçe'den de söz edemezdim; en son konuşmamızda kendisi beni küçümsemiş ve konuşmayı aptalca sonlandırmıştı. Acaba ona, onun erkek kardeşi sayıldığımı söylese miydim? Yok, yok, hayır, böyle bir şeyi asla söylememeliydim. Böyle bir aptallık yapmak yerine kendimi onun gözleri önünde dövsem daha iyi olurdu. Düşünmeye devam ettikçe onunla, felâketle sonuçlanmayacak

bir konuda konuşmamın mümkün olmadığını görüyordum. Elleri avuçlarımın içindeydi, eldivenlerinin sıcaklığını hissediyordum. Benden uzun olduğu için daha da erişilmez görünen genç kız bedeni büyüleyiciydi. Benden bir baş daha uzun olması yüzüme kanın basmasına ve bacaklarımın eskiden olduğu gibi yine titremesine neden olmuştu. Ah bu uzun boylu, bu ele avuca sığmaz öfkeli kız, Trix Cuperus, benim ve arkadaşlarımın topumuzun dövüştüğünden daha fazla oğlanla dövüşmüştü. Oğlanların karınlarını tekmeleyen bu kız şimdi Carmen Operası'nda Frasquita'yı okuyacaktı ve bana her fırsatta ders vermekten kaçınmıyordu; evet, durum böyleydi; evet, elbette ona âşıktım, o sıcak yaz günü öğleden sonrasında düşman topraklarına giren bir ajan gibi kayalıklardan kaydığım günden beri ona âşıktım. Sadece şimdiye kadar bunun farkında değildim, bazı güçler bunu görmemi engellemişti. Trix Cuperus'a âşıktım. Bu kıza âşıktım. Bana ne ifade ettiğini iyice idrak edene kadar kendi kendime bu sözleri tekrarladım durdum.

"Niye bu kadar sessizsin?" İşte gözlerinde yine hayran olduğum serin, hülyalı gülümseme belirmişti. Yüzünde hiçbir kırışıklık kalmadığını fark ettim; eskisinden de güzel göründü gözüme. Birkaç defa gırtlağımı temizledim ama yavan bir sesle ancak şunları söyleyebildim:

"Dikkat ettim de ne zaman ağzımı açacak olsam beni tersliyorsun. Buna o kadar gücenmiyorum ama bu durumda ben de susmayı yeğliyorum, seninle paten kaymak da çok keyifli."

Konuşurken gözlerimi önümden ayırmadığım halde Trix'in hayretler içinde bana baktığını fark ettim. Bana

baktığında ne görüyordu acaba? Ruhumu okuyacak değildi ya. Çok kuvvetli olmamasına rağmen esen soğuk rüzgârdan dolayı yüzümün solgun olduğunu düşünebilirdi. Gerçi yüzüm Chris'inki kadar bembeyaz olmamıştır ama vaktiyle yüzümün kırmızılığı dikkatini çekmiş biri için bu durum ilginç olabilirdi.

"Hadi bir şey söylesene," dedi Trix. Dönüp ona baktığımda gözlerinin artık gülümsemediğini fark ettim. Hülyalı bakışların yerini dikkatli bakışlar almıştı; sapsarı kaşlarının arasında dik bir çizgi vardı, dudaklarını da tasa ya da tedirginlikle sımsıkı kapamıştı.

"Teyzende kalmak hoşuna gidiyor mu?"

"Hayır," dedi hiç düşünmeden, "elimden hiçbir iş gelmiyor. Yapabildiğim tek şey, bir şeyleri kırıp dökmeden sofrayı kaldırmak ve bulaşık yıkamak. Teyzemin söylediğine göre ben garsonluk yapmalıymışım. Belki günün birinde yaparım ama bunu sadece kızgın olduğu zamanlar söylüyor. Hiçbir iş yaptığım yok. Kitap okuyorum, bazen de dışarda dolaşıyorum. Yemek pişirmekten nefret ediyorum, orada hiç arkadaşım da yok. Hareket olduğu zaman hayattan zevk alıyorum."

"Belki operanın bir faydası dokunur," dedim, "peki, teyzen çok mu sıkıcı bir insan?"

"Yok, asıl sıkıcı benim, o... Nasıl desem, iyi yürekli değil de, değişik, kendine has davranışları olan bir insan... Annemin kardeşi olduğu halde bazen onun annemden çok babama benzediğini düşünüyorum. Dış görünüş olarak değil tabii."

"Baban da şüphesiz değişik bir insan," dedim temkinli bir şekilde, "onu çok seviyor olmalısın."

İçinden geldiği için mi yoksa gözüne giren saçı çekmek için mi bilmiyorum sağ elini avucumun içinden çekmeye çalıştı ama ona beklentiyle bakmaya devam ettiğimi görünce vazgeçti. Öylesine yavaş kayıyorduk ki acemi patenciler bile bizi geçiyor ve şaşkınlıkla dönüp bakıyorlardı. Trix'in avucumdaki elini sıksam mı diye geçirdim aklımdan. Öyle bir anlık sıkıp bırakmak değil de, tam olarak anlamasa da giderek artan bir kuvvetle, bana güven duymasını sağlamak amacıyla... Sonra unuttum gitti bu planı. Onun boyunu düşünüyordum, benim üzerime doğru eğilecek olsa, bedeninin oluşturduğu kavisin içinde kalırdım...

"Evet, eskiden," dedi, bize selam veren eski dostlarına el sallayarak devam etti, "aslında hâlâ da severim ama içki içmesine ve ağzını bozmasına tahammül edemiyorum. Bu konuyu kapatsak daha iyi olacak."

"Ama baban, büyük bir adam, bütün büyük adamlar..."

"Bak Nol, ben edepli biriyim," dedi alaycı bir şekilde gülümseyerek ama buna kederli de denebilirdi, "benim kaç yaşında olduğumu biliyorsun, bunu da göz önünde bulundurmak lazım... Ama teyzemin orada bir sürü alt tabakadan oğlan peşimde, bana hiç yakışmayan... Neyse, bırakalım artık bu konuyu."

"Neden? İnan kimseye bir şey söylemem! Ağzım çok sıkıdır, en az seninki kadar..."

"Benim ağzım sıkı mı?"

Biraz durakladım. "Sen hiç âşık oldun mu?"

"Buna cevap vermiyorum."

"O zaman olmuşsun demektir." Yine sessizlik, bu bek-

leyişten çok hoşlanıyordum. "Ben olmamıştım," dedim.

Bu itirafım üzerine hiçbir şey söylemeyince ben de devam ettim:

"Ama şimdi âşığım."

Pistin parmaklıklarla çevrili orta kısmında üzerlerinde kazak ve şortlarla üç genç patenci büyük bir hırsla başlamak üzere olan yarışa hazırlanıyordu. Dalgın dalgın onları seyre daldık. Tam dönemeçte buzun kıymık kıymık olduğu yerdeydik. Trix yarıklara basmadan, dikkatle, atlayarak kayıyordu. Pek inandırıcı olmadan ellerini sıktım. Söylediğim şey, yaptığım şey hatta olmasını umduğum şey saçmaydı. Belki de ona âşık falan değildim. Başıma ilk defa gelmiyordu; bu duyguya kapıldığım olmuş, sonra da geçivermişti. Aynı Cuperus'un anneme, o esmer hanıma ya da başka kimbilir kaç kişiye tutulduğu gibi. Wessel Stegeman ile Jantje de Ridder arasındaki aşk bile, hiç değilse şimdilik, bitmişti.

İkinci dönemeci arkamızda bıraktığımızda, "Bak yine sessizleştin," dedi Trix.

"En azından kime âşık olduğumu sorabilirdin," dedim aldırmaksızın ama bir ümitle, "bu bir sır değil."

"Kendi okulundan bir kıza."

Alaylı bir ses tonuyla, "Evet, okulumdan bir kıza," dedim. "Yani ilkokuldan hatta anaokulundan bir kıza demek istiyorsun değil mi?"

Bir süre sustuktan sonra, ciddi bir tavırla hatta anaç bir tonla, "Seni komik buluyorum Nol," dedi. "Ben senden dört yaş büyüğüm ve böyle bir şey söyleyebilirim. Hem ben senin hangi kızlara âşık olduğunu nereden bileyim?"

"Şimdi de kızlar oldu öyle mi? Pekâlâ ben de artık bir şey söylemiyorum. Sen tahmin edemedikten sonra..."

Neden anlamıyordu sanki? Üstelik aramızdaki yaş farkını yüzüme vuruyor ve anaç bir tavırla imalarda bulunuyordu. Ya gerçekten aptaldı ya da anlamamış görünüyor, benimle dalga geçiyordu...

"İşte bizim Frasquita burada, bak!"

Karşımıza geçmek için zarif bir dönüş yapan şişman bir adam yolumuzu kesti. Dijkhuizen'di bu. Kutup kâşifi gibi kat kat giyinmişti, düşmelere karşı korunmak için de karnının çevresine kauçuk yastıklar sarmış olmalıydı. Elini benim omzuma koydu ama Trix'e dönerek konuşmaya başladı:

"Seninle karşılıklı bir konuşmak istiyorum kızım, babanın heyecanlı bir şekilde hazırlandığı muhteşem müzikle alakalı olarak. Nol, onu az sonra geri alabilirsin."

Hayır demek bana düşmezdi, onun reddetmesi gerekirdi. Trix bu şişko işadamının elini alaycı bir gülümsemeyle tuttu. Dijkhuizen şiş gözleriyle Trix'in bedenini süzdü. Yüzü bembeyazdı, Chris'le beraber onun yüzünün hamur gibi şiştiğini söyler, eğlenirdik. Dijkhuizen'in yüzündeki kaba ve şehvetli ifadeyi değiştiren tek şey çocuksu, etli burnuydu. Şapkasız olduğu zamanlar ortaya çıkan geniş alnı, yüzüne daha güvenilir bir ifade veriyordu.

X

Yeni oluşmuş bu çiftin birkaç kere kayarak önümden geçmelerini izledim. On dakika kadar sonra Dijkhuizen'in kasabanın diğer ileri gelenleri ile hararetli bir konuşma içine girdiğini gördüğüm halde Trix ortalıkta yoktu, ben de epey öfkelendim. Kısa süre içinde çirkin şişko Dijkhuizen'in eline bir şey geçmediğine, Trix'in benim duygularımı anladığına, benim onu, görüntüde, defalarca unutmam gibi onun da olan biteni hemen unutacağına kani oldum. Akşama doğru aramızdaki yaş farkı aklıma takıldı. O benden tam dört yaş (ya da biraz daha az, Cuperus bana onun doğum gününü söylemişti) büyüktü ancak yıllar geçtikçe aramızdaki boy farkının azalmış olduğu gibi yaş farkı da azalacaktı. İki yıl sonra üniversiteye başlayacak ve büyümüş olacaktım. En iyisi onunla ikinci karşılaşmayı sabırla beklemekti. Temsil bittikten sonra nasılsa evinde kalmaya başlayacaktı. Ona bir mektup yazar, yürüyüşe davet edebilirdim.

Bu ve buna benzer hayata geçirilmesi mümkün planlarla sakinleştikten sonra kendimi duygularımın akışına bırakıp yatağa yattım ve hüngür hüngür ağladım. Bu seferki Cuperus'un beni bıraktıktan sonraki ağlamalarıma benzemiyordu. Bu gözyaşları gözlerime acı vermiyordu; gözlerimde toplanıyor sonra bahar yağmuru gibi yanaklarımdan aşağı, başımı hiç kımıldatmadan üstüne koyduğum, yeni yağmış kar yumuşaklığında olduğunu hissetmekten çok tahmin ettiğim beyaz yastığıma akıyordu. Ne bir hıçkırık ne de bir sarsılma vardı. Sokak lambasının aydınlattığı küçük odamda, her şeyin, hatta Carmen'in ve diğer tüm müziklerin öyle uzağında hissediyordum ki kendimi, Trix Cuperus'a yıllar yılı özlemini çektiğim, hayalini kurduğum kadar yaklaştırabilecek bir yalnızlık içinde yüzüyor gibiydim. Bu aşkın belirtisini bulabilmek için sabırla geçmişi gözden geçiriyordum. Ama yoktu. Belki de vardı ama önce başka bir dille ifade edilmeleri gerekiyordu. Küçük bir oğlanken aklımı başımdan alan Sousa'nın marşıyla, Cuperus'a kalırsa Wagner'in herhangi bir bestesinden daha güzel olduğunu iddia ettiği, Bizet'nin intermezzosu arasındaki farkı bu belirti. Her şey son derece anlamlı gelişmişti; müzikle başlanmış, daha sonra kalplerimiz yakalanmıştı. Önce Clementi, sonra Bakır Bahçe'de iki çocuğun dansı, daha sonra babasının itibarını korumak için oğlanlarla dövüşen uzun boylu kızın seyri ve arkasından belirtilerin yerlerini buluşu, deliller. Trix'in ayak izlerinin olduğu karlar üzerinde emeklemek istediğim o gece duyduğum şey aşktı, başka ne olabilirdi ki? O güne kadar aşk zannettiğim şeyin büyükleri taklit etmekten başka

bir şey olmadığı üzerine felsefe yapmaya başladım; gizlice büyümeye devam eden aşkım, bana gerçek aşk gibi görünmemişti.

Buz pistindeki karşılaşmanın doğurduğu yegâne sonuç, Cuperus'un bana verdiği öğüdü tutmamaya karar vermem oldu. Bu kararı almamda, operayı iki kere izlemek istememin de rolü vardı. Genel provayı salondan izleyebileceğim için esas temsil sırasında kuliste bulunmak sanatsal vicdanımı rahatsız etmeyecekti. Ustamın itiraz etmediği bu planımdaki amacım, bir yandan Alice de Rato ile Ordelio'yu yakından görmek, diğer yandan ve asıl önemlisi, balo ile son bulacak olan o gece Trix'e daha yakın olabilmekti.

Yaklaşık yirmi kadar kişiyle birlikte izlediğim genel prova beni adeta tamamıyla uyuşturmuştu. O kadar kendimden geçmiştim ki ne adamakıllı Cuperus'un bana açıkladığı orkestrasyon oyunları içindeki Parsifal yankıları duyabildim ne üçüncü perdenin sonunda Si'nin eksik oluşuna hayıflanabildim ne de tüm operayı kapsayan, en azından kostümleriyle kendini gösteren "İspanyolvari" havaya eleştirel bir gözle bakabildim. Açılıştaki sirk müziğini andıran fanfaranın elektrik akımı gibi bacaklarımdan ense köküme çıktığını, oradan mideme indiğini hissettim; hiçbir şey düşünemiyordum; bildiğim tek şey, operanın çok çabuk bittiği, sonunda ölecek bile olsam onu hiç durmadan arka arkaya yirmi kere dinlemek istediğimdi. Hatırladığım birkaç şey vardı; bunlardan biri, Cuperus'un tüm ciddiyetiyle şarkıcılara acımasız eleştirilerde bulunmasıydı; sadece Alice de Rato ile Stegeman'a kıyamamıştı. Sapsarı bir perukla sahneye

çıkan ve en basit sofuca yakarışlarda bile başarılı olamayan Jantje de Ridder'in ise gözünün yaşına bakmamıştı. İkinci intermezzo beni, Cuperus'tan piyanoda dinlediğim zamanki kadar etkilememişti. Trix'i tüm dikkatimle seyretmiş, ona, sahnedeki herhangi bir sanatçı gözüyle bakmaya çalışmıştım. Uzun boyu nedeniyle giydiği İspanyol kostümün üzerinde komik durması bir yana, beni daha çok, yeterli eğitim almamış olsa da, sesi etkilemişti. Buna karşılık oyunu yetersizdi ama bu şaşırtmadı beni, çünkü onun tipi bağırıp çağıran, yaygaracı çingene kadın rolünden çok Elsa, Eva ya da Brünnhilde rollerine uygundu. Cuperus, Trix'i bir çocuk gibi azarlama fırsatını elinden kaçırmamıştı ve bundan büyük bir zevk aldığı da belliydi: "Haydi Trix, iskambil oynamalısın ya da kâğıtları dağıtmalısın, canım beni hiç oynarken görmedin mi? Kâğıtları masaya çarpacaksın, bayan de Rato senin hakkında ne düşünür sonra?" Kurallara göre Trix'in hatalarını rejisörün düzeltmesi gerekiyordu ancak (onu salınede birkaç kere görmüştüm) favorili, pos bıyıklı, saçlarını köpek yalamış gibi duran ufak tefek şık giyimli zat, kulisten kafasını uzatmış şaşkınlık içinde bakıyordu. Birkaç gün önce otelinde ziyaret ettiğim Stegeman'ın, Ordelio provada olmadığı için, görünmeyen bir Escamillo ile dövüşmesini, mübalağalı sayıda bıçak darbesi ile Amsterdamlı Carmen'i öldürmesini izlemek biraz tuhaftı; buraya Carmen kitabımdan Almanca olarak alıntılıyorum (Hollandaca tercümesi utanılacak kadar kötü) son ağıt '*Seht mich hier blutgeröter! Ja ich hab sie getötet! Ack Carmen! Du mein angebetet Leben!*' ise müthişti ve bitiş sahnesinde kolunu Micaëla'nın be-

line dolayarak bu duruşuyla insanı rahatlatıyordu. Sıra halinde durup küçük izleyici kitlesi önünde eğilerek selam verdiler. Aralarında Trix, hatta işten çıkarmaya fırsat bulamadıkları birkaç koro şarkıcısı da vardı. Cuperus, kostümsüz çıkan tek sanatçı olan Alice de Rato'nun diğerlerinden ayrı durarak üstünü başını düzelttiğini fark ettiğinde elini öpecekmiş gibi sahneye fırladı ama elini falan öpmedi. Onun yerine, elinden tutarak sahnenin önüne getirdi ve birlikte eğilerek seyircileri selamlayıp durdular. Cuperus'un eline Alice de Rato ile yakın olmak için daha iyi bir fırsat geçemezdi. Bütün kasaba Alice de Rato'nun o gün saat 7.15'de geldiğini ve ertesi sabah 6.46'da tekrar gideceğini biliyordu, bu nedenle biraz önümde oturan Caspers'in tavrında, dürbününü gözlerinden indirirken tecrübeli bir avcı edasıyla, türüne ender rastlanan bir yaratık karşısında gösterdiği zekice sabırlılık seziliyordu. Oldukça iri göğüslerine bakarak değerlendirecek olursam Bayan Rato –bu arada kendimi tam bir tiyatro uzmanı addediyordum– yüzünün makyajsız olmasını hesaba katsak bile ileri bir yaşta olmalıydı. Parlak dişlerinin hepsini birden sürekli gösterip omuzlarını titreterek oynadığı rol dramatik olmaktan çok bayağı bir hususiyet kazanmıştı; kalçalarını sallayarak bilhassa orada olmayan Escamillo ile yaptığı düetlerinde son derece hevessiz görünmesi ve ikinci perdede teğmen Zuniga'ya aldırmaz bir tavır takınması dikkat çekiciydi. Teğmeni ayartması, ona işve yapması gerekirken, sanki böyle biri yokmuş gibi davranmıştı, bu nedenle provadan sonra teğmen Zuniga'nın (bu rolü oynayan adam aslında duvar boyacısıydı ve yontulmamış

bas bir sese sahipti) aşağılamalarına ve suçlamalarına maruz kaldı. Bayan Rato sigarayı zarif bir şekilde içiyor ancak sigarasını bitirdikten sonra yere tüküreceği izlenimini veriyordu. Sesi muhteşemdi. Kasabada onun ahlâkıyla ilgili çeşitli dedikodular çıkmıştı; hafifliğinden, arkasında çok sayıda kalbi kırık erkek bıraktığından, sonu gelmeyen aşklarından söz ediliyordu. Hepsi anlaşılır ama ilgi çekici denemeyecek hikâyelerdi. Alelacele eve döndüm; beklediğim tek şey, temsil gecesi ve sonrasındaki baloydu. Cuperus ile Caspers'in Carmen için birbirleriyle dövüşmeseler bile birbirlerini görmezden gelmelerini, rekabete girmelerini ve geçici de olsa birbirlerinden nefret etmelerini görmek eğlenceli olacaktı. Bu konuda başka beklentim yoktu.

İçimden Trix'e çiçek yollamak geçtiği halde bunu yapmadım. Temsilden önceki dört gün içinde Cuperus'u bir kez ziyaret ettim. Karısı kapıyı berbat bir öksürük kriziyle açtı, beni görür görmez Trix'in eşyalarını toparlamak için birkaç günlüğüne teyzesine gittiğini söyledi. Bana o güne kadar kızından hiç bahsetmediği için şimdiki davranışı beni öyle şaşırtmıştı ki Cuperus'un beni kabul edip edemeyeceğini bile sormayı unuttum, ağzımda birkaç dostça kelime geveleyip içeri girdim ve kapısı aralık duran müzik odasına daldım. İçerisi sessiz ve karanlıktı. Kadın arkamdan gelerek kapıdan elini uzattı ve elektrik düğmesini çevirerek –W... kasabasında birkaç aydır elektrik kullanılır hale gelmişti– ışığı yaktı, sonra diğer odaya doğru gitti. İçeri girdim. Cuperus piyanonun başında oturmuştu; dirsekleri klavyenin, çenesini de ellerinin üzerindeydi. Yüzü tanınmayacak bir haldeydi. Gözleri

yarı açık olduğu halde beni ne gördü ne de tanıdı. Hareketsiz bir şekilde oturuyordu, elleri titremiyordu. Odadan çıkmadan önce odanın içinde şişe ve kadeh var mı diye etrafa bakındım. Kapaklı dolaplarına bakmadım. Anladığım kadarıyla yine gizli gizli içmeye başlamıştı. Eminim karısı onun bu durumda olduğunu bilse benim içeri girmeme izin vermezdi. Bunalmış bir vaziyette evden ayrıldığımda neredeyse Carmen temsilinin iptal edilmesini temenni edecek haldeydim. Cuperus'un neden içkiye başladığını biliyordum, hiç şüphem yoktu, artık onu tanıyordum, üç hafta sonra Alice de Rato'yu da unutmuş olacaktı ama şimdi onun için neredeyse kendini öldürürcesine içmişti. Uzak bir ihtimal olarak aklıma, belki benim de beş ya da on yıl sonra Trix için, kendimi ölesiye içkiye verebileceğim geldi.

Temsil gecesi saat yedi buçukta küçük tiyatronun giriş kapısındaydım. On beş dakika önce Alice de Rato, Caspers tarafından, sis nedeniyle gecikmiş de olsa, yeni arabasıyla trenden alınarak getirilmişti. Yoğun sis, şehri, yolları ve demiryolunun üstünü kapatmıştı. Alice de Rato'ya göre trende; bir gece önce La Traviata'da birlikte oynadığı Ordelio'nun da olması gerekiyormuş. Bana bu bilgileri göğsünde çapraz bir kurdelayla ana giriş kapısında duran genç Tjallingii vermiş ve eklemişti: "Temsili falan unutmuştur şimdi, kendisi bizim ünlü maestrodan daha beter içicidir. Keşke kasabadan bir dublör ayarlasaydık, Wessel'in cinleri tepesine çıkmıştır, bizleri önceden uyarmadığı için de kendine kızıyordur." Tiyatronun arka tarafına dolanıp içeri girdim, hiç değilse Trix'e bugün çiçek verebilirdim, diye düşündüm. Üzerine de

sadece adımın yazdığı bir kart iliştirirdim. O zaman Trix bana teşekkür etmek zorunda kalırdı...

Kuliste, üzerlerinde sahne kostümleri, suratları boya kutusuna düşmüş gibi duran bir sürü figüran dolaşıyordu. Sahnenin ortasında toplanmış koro üyeleri, ısınmak için oldukları yerde zıplayıp duruyorlardı. Oyuncuların ağır makyajlı yüzlerinden çok, Vellinga, Caspers ve diğer İdare Heyeti üyelerinin yüzlerindeki ifadeden sıkıcı bir şeylerin olduğu anlaşılıyordu. Keyfi yerinde tek kişi, elindeki yelpazeyi sallayarak yanımdan geçen ve Vellinga'ya *'Ce cochon, il est saôul tout de même, monsieur, mettez-le dans un bain froid, ce toréro...'** diye seslenen primadonna, de Rato'ydu. Durduğu yerden ona bakan Caspers'in artık onunla ilgilenmediğini anlamak için insan sarrafı olmak gerekmiyordu. Bir süre sonra sahne dekorlarına yardım eden bir gencin yanına davetkâr bir şekilde oturduğunu, kırık Hollandacasıyla kıkırdayarak bir şeyler söylerken, yelpazesiyle onu dürtüklediğini gördüm. Cuperus yoktu. Bir süre sonra Trix'i gördüm. Yanında birkaç kızla birlikte duruyordu, hepsinin yüzleri kat kat boyanmıştı ve ilk defa burnuma, her yeri etkisi altına alarak bana sirki hatırlatan, keskin boya kokusu geldi. Sıkıla sıkıla dolaşıyordum, kafama bir şey çarpmasın diye kâh eğiliyor, kâh dekor kuranlara yol vererek geçmelerini bekliyordum. Genel provada, göz alıcı bir İspanyol kasabasını andıran dekorların yakından bakınca hepsinin alelacele yapılmış, cıyak cıyak renkler

* "Bu domuz her zamanki gibi sarhoş, bayım, lütfen şuna soğuk bir duş aldırın, boğa güreşçisi kılıklı..."

içinde kaba saba şeyler olduklarını görüp şaşırdım.

Soyunma odalarından birinin kapısı hızla açıldı ve içerden çıkan rejisör sert adımlarla sahneye doğru yürüdü. Odanın orta yerinde, üzerinde pahalı bir kürkle, elleriyle anlaşılmaz hareketler yapan, geniş omuzlu uzun boylu bir adam duruyordu. Karşısında Cuperus vardı. Cuperus'un biraz gerisinde kostümler içinde Stegeman ile Jeanne'cik duruyorlardı. Dört bir yandan İdare Heyeti üyeleri ağır ağır gelmeye ve kapının önünde, cenaze merasimi için yan yana sıralanmış gibi durmaya başlayınca benim de onlara katılmamda bir mahsur olmayacağını düşündüm. Uzun boylu adamın yağlı esmer bir cildi, atmaca burnu ve geniş bir ağzı vardı, ellilerinde olmalıydı. Kollarını sallayarak kavga eder gibi konuşuyor ama kimse onu duymuyordu. Cuperus'un söyledikleri net bir şekilde anlaşılmamış olsaydı, o zaman adamın sesinin, tiyatrodaki gürültü patırtıdan, akord yapan orkestra müzisyenlerinin çıkardığı seslerden ya da hafif hafif Seguidilla motifini tekrarlayan coşkulu müzisyenlerin seslerinden dolayı duyulmadığı sanılabilirdi.

Cuperus, "Derhal bir doktora gitmeniz gerekirdi Bay Ordelio," dedi. Kalın örgülü saçlarıyla Don Jose'de oynayan Micaëla, "Kasabamızda bir kulak-burun-boğaz uzmanı var," dedi. "Ama saat sekize beş var, çok geç oldu, hay allah ne kadar yazık bu kadar emeğe..."

Uzun boylu yabancı adam yine kollarını sallamaya başladı. Yüzünde alaycı bir gülümseme olan Vellinga en başta, hepimiz ona doğru sokulduk ve söylediklerini az çok duymaya başladık:

"...Kör talih. Kasabaya saat beş buçukta indim, otelim-

de tam bir saat gargara yaptım, boynuma sıcak havlular koydum. Hep kasabanızın şu iğrenç havası yüzünden; daha önce hiç böyle bir şey yaşamamıştım. Size söylediğim gibi rolümü yapmayı ve konuşur gibi okumayı hâlâ istiyorum, ne yapalım bununla yetinmeleri gerekecek."

Stegeman kişner gibi bir kahkaha attı: "Ne garip iş!"

Cuperus, "Konuşma tarzınız hiç hoşuma gitmedi," diye gürledi. Vellinga, Cuperus'un bu üstü kapalı uyarısı üzerine bir kahkaha attı. "Durun bir dakika, biz de eşekbaşı değiliz herhalde, üstelik parayı da biz veriyoruz," dedi.

Stegeman, "İşte büyük sanatçıdan beklenilen davranış," diye kendi kendine söylendi ama Ordelio onu duymuştu, yıldırım hızıyla dönerek, "Kapat o uğursuz çeneni yoksa ben kapatırım, seni İspanyol işportacısı kılıklı velet seni!" diye bağırdı.

Jeanne'cik koruyucu bir tavırla elini Stegeman'ın beline doladı. "Bari bir aspirin alsaydınız bayım, bir şarkıcının sesi öyle kolay kolay kısılmaz, eğer kendi..."

Cuperus bu arada içeri girmeye başlayan yönetim heyeti üyelerine: "Ne yapacağını bilemiyorum," dedi.

Ordelio, hem Cuperus hem de Vellinga'ya hitap ettiğini belirtmek için çevresine bakınarak, "Dinleyin beyler," dedi. "Öncelikle şunu bilmenizi isterim ki kasabanıza karşı önyargılı değilim. Çok güzel bir kasabanız var. Ancak şu berbat sis yüzünden sesimin kısılmasını herhalde kendim istemedim. Sadece yol ve otel masraflarımı karşılarsanız hemen çeker giderim, Bay Stegeman hem José hem de Escamillo'yu oynayabilir, arada bir de lazımlığa oturtulursa daha da iyi oynayabilir. Her neyse

asıl söylemek istediğim şu: Şayet *ben, kabiliyetim, tecrübem* ve *yaklaşımımla* seyircilere, benim yerime geçmeye çalışan bir budaladan daha zevkli bir temsil sunabileceksem, bunun için bana bir şans tanımanız gerekir. Sahnede olmadığım anlarda sürekli olarak gargara yapacağım, söz veriyorum, belki de böylelikle son perdeden önce sesime kavuşabilirim. Zorlamamam gerekir ama size yardım etmek için her şeyi yapmaya hazırım. Bütün söyleyeceklerim bu kadar. Benim durumumda olan her sanatçı böyle davranırdı, şurada duran insan kılıklı maymun hariç tabii..."

Gerçekten de daha fazla bir şey söyleyemedi Ordelio, sesi daha da çatallaştı ve kesik kesik öksürmeye başladı, son sözleri bile zor anlaşıldı. Bu arada Stegeman bir sigara yakmış dumanını öksüren baritona doğru üflüyordu.

Vellinga, omuzlarını silkerek, "Pekâlâ, yapacak bir şey yok, söylediklerniz akla makul geliyor. Seyircilere durumu anlatacağım, kabahat sizde değil," dedi.

Ordelio hafif bir reverans yaptı, iç çekti, yüzüklerle dolu eliyle yüzünü yelpazeledi.

Dijkhuizen, "Bir doktor bulsak," diye fikrini belirtti.

Caspers sıkıntılı bir tavırla bakarken, "Hiçbir doktor yarım saatte hasta bir boğazı iyileştiremez," dedi, sonra birden kapıdan içeri elinde yelpazesiyle, bağıra bağıra konuşarak içeri giren Carmen'i görünce keyfi yerine geldi:

"*Hé, ce monsieur-lâ, est-il enfin capable de remplier ses devoirs masculins?*" *

* "Oradaki beyefendi en sonunda erkeklik görevlerini yerine getirebilecek mi?"

Bariton'un "acuze" diye mırıldandığını duydum ama o sırada herkes Carmen operasına yoğunlaşmış, ortalıkta bir itişme kakışma bir telaştır almış gidiyordu. Cuperus orkestrasının yanına gitti, birinci zil çaldı. Alice de Rato dekor taşıyıcısı genci hâlâ meşgul ediyordu; José, Micaëla'yı öptü, benim de Trix'le çarpışmama ramak kaldı; o ise beni fark etmemişti bile. Kapısı kapalı bir odadan Ordelio'nun gargara sesi duyuluyordu. Sonra bir anda salonda sessizlik hâkim oldu ve Vellinga'nın sesi duyuldu:

"Bayanlar, baylar, sizlere tatsız ama aynı zamanda sevindirici bir yanı da olan bir haber vermek zorundayım. Ünlü baritonumuz, daha doğrusu bas baritonumuz, Escamillo'muz, bu akşam kasabamıza sesi kısık bir halde gelmiştir. Bütün ülkeyi kaplamış sis yüzünden bayanlar baylar, kendisinin sesi kısılmıştır. Elbette ilk trenle geri dönebilirdi, ancak Ordelio öyle bir sanatçı değildir, sis ve soğuk içinde sizleri Escamillo'suz bir opera seyrettirdikten sonra evinize göndermeyi yüreği kaldırmadı. Ateşi yüksek olduğu halde ve aslında bir kadeh sıcak rom ve dedektifromanıyla yatağında olması gerekirken, Bay Ordelio bize partisyonunu konuşur gibi okumak suretiyle role çıkmayı teklif etti, bir yandan da kendisi gargaralara devam ederek sesini açmaya çalışıyor, biz de kendisi için doktor çağırmış bulunuyoruz. Bayanlar, baylar, Bay Ordelio büyük bir sanatçıdır ancak bir sihirbaz olmadığı için ses kısıklığını düzeltemez. Her ne olursa olsun hiç değilse Bay Ordelio'nun oyununu seyretmek mutluluğuna erişeceğiz ki bu da her gün ele geçecek bir fırsat değildir. Biz İdare Heyeti olarak

Ordelio'nun bu davranışıyla büyük incelik gösterdiğini düşünüyoruz, umarız sizler de bizimle aynı fikirdesinizdir. Sizlerden bu fedakârlığı, Bay Ordelio'nun gösterdiği fedakârlığı takdir etmenizi rica ediyorum. Temsil az sonra başlayacak. Bu arada bayanlar baylar, sesi kısık başka bir sanatçı daha olmadığından emin olabilirsiniz. Teşekkür ederim."

Salondan zayıf bir alkış, hoşnutsuzluk mırıldanmaları ve öksürmeler geldi. Ucuz biletlerin olduğu taraftan da tek tük, "Paramızı geri isteriz," şeklinde sesler duyulduysa da o anda uvertür, bir gök gürültüsü gibi başladı.

Bizler kuliste çaresizce, kıpırdamadan yan yana duruyorduk. Alice de Rato'yu arkadan da olsa görmek için başka yere geçmemize ya da sahneye çıkmaya hazırlanan sigara işçisi kızların yanlarına gitmemize izin yoktu. Rejisörün öfkeli fısıldamaları iki adım atmamızı engelliyor, bu görevinde ona birkaç iri yarı itfaiyeciyle bir polis yardımcı oluyordu. Her şeye rağmen bulunduğumuz yerden sahneyi, orkestra çukurunu ve seyircilerin bir kısmını görebilmek son derece heyecan vericiydi. Sahnedekilerle son derece yakın olduğumuz hissi veren görüş açımız içine rollerinin hakkını vererek oynayan Micaëla ile José, Cupereus'un tahta çalgılara doğru kalkan kolu, tam o anda klarnetini ağzına götüren duvar boyacısı, daha geride sessizce burunlarını hınkırdatan seyirciler, sanki benimle göz göze gelmek için başlarını sağa sola eğenler, metni programdan takip etmek için öne eğilmiş ya da tanıdıklara selam vermek için sallanan başlar ve Wessel Stegeman ile Jantje de Ridder'in

aşk dramlarını gerçek gibi oynamaları beklentisi içindeki seyirciler, giriyordu.

Beni en çok ilgilendiren Alice de Rato'ydu. Sesinde hiçbir istisnalık olmasa da genel provadakinden çok farklı bir kadın olmuştu. Bu durumda Stegeman, primadonnaya, parmaklarını şaklatarak, işveler yaparak ayartmaya çalışan boyacı Zuniga'dan daha uygun değildi. Sigara fabrikasında çalışıyor olması gereken bir çingene kızdan çok genelevde çalışan bir kadını andıran primadonna, hafif boğuk ama güçlü sesiyle, erotik yürüyüşü ve salladığı kalçalarıyla sahnedeki diğer oyuncuları siliyordu. Kullandığı dil kulağa garip geliyordu; Flamanca değildi (bir uzmana göre), belli belirsiz Hollandacayı andırıyordu, kesinlikle Fransızca değildi. Gel gelelim izleyiciler açısından bu bir önem arz etmiyordu, salonda kimse ne onun ne de diğer oyuncuların söylediklerini anlamaya çalışıyordu. Sigara saran kızların Carmen'e saldırdığı sahne, kızlar fazla şiddet uygulamaya cesaret edemedikleri için biraz hafif kaldı. Carmen'in birinci perde sonunda köprüyü geçerek kaçacağı sahne, yerinden çıkmış bir döşeme tahtasına ayağı takılıp olanca ağırlığıyla yere yuvarlanınca tam fiyasko oldu. Buna rağmen salondan büyük alkış koptu; Carmen iki solistle el ele tutuşarak üç kere perdenin önüne çıkmak zorunda kaldı. Biz sahne gerisindekiler derin bir nefes aldık. Herkes birbiriyle el sıkışıyordu, Zuniga soyunma odasına onun başarısı ya da belki ruhu için dua etmek üzere saklanmış karısı ile kucaklaşıyor, garsonlar ellerinde çay ve başka içeceklerle ortalıkta dolaşıyorlardı. Ancak kısa bir süre sonra, Lillas Pastia'nın meyhanesi-

ni oluşturacak dekorun parçalarından biri bir yerimize çarpmasın ya da rejisörün küfür ve hakaretlerine maruz kalmayalım diye soyunma odalarının beyaz boyalı soğuk duvarlarına veya kapılarına sırtımızı dayayıp, kımıldamadan durmak zorunda kaldık. Cuperus yerinden ayrılmadan duruyordu.

Dekor değiştirme çalışması bitmek üzereyken soyunma odalarından birinin kapısının hızla açılmasıyla birkaç sahne yardımcısı yere devrildi, Ordelio ikinci perdedeki o ünlü aryasını biraz kısık ama güçlü sesiyle söyleyerek adımını dışarı attı, ancak hemen ardından çaresizlik içinde kapıyı tekrar kapadı. Elektrikle alakalı sorunlar yaşandığında tefler eşliğinde Sevilla alacakaranlığı canlandırılarak bu durumla dalga geçildi. Rato, dans etmekten çok kalçalarını sağa sola sallayıp duruyor, çingene kızlar kendilerine öğretildiği gibi yürüyorlar, Trix ise delikanlı rolüne bürünmüş, cesur ve büyük adımlar atarak zıplıyordu, sonra biraz resitatif ve ardından, kasabanın itfaiyesi yasakladığı için ellerinde meşale olmadan bekleyen boynu bükük uşaklarının yanından, neredeyse yumruklarıyla yol açarak Ordelio geldi. Seyirciler Escamillo'ya hak etmediği kadar tezahürat yaparlarken ben de iki idare heyeti üyesinin yüzlerini inceledim. Yüzlerindeki memnuniyeti görünce içim rahatladı, çünkü Cuperus'un bu kadar emek verdiği bir temsilin fiyaskoyla sonuçlanmasına gönlüm el vermiyordu. Ordelio'nun sesi olmasa da kolları ve bacakları var oldukça, seyircilerin yüreğini fethedeceği ortadaydı. Sesinin fısıltı gibi çıkmasına rağmen yaptığı hareketler üç misli daha mübalağalıydı, atlıyor, zıplıyor kalçala-

rını Carmen'in yaptığından ki o böyle yapsa hayatını tehlikeye atmış olurdu, on misli daha hızlı oynatıyordu. Son derece şeytani hareketlerle hayali bir boğayı tehdit etti, arkasından üç tanesini öldürdü, dördüncüsünün boynuzlarının üstünden atladı, görünmeyen kırmızı matador pelerinini savurdu, yerlerde sürüdü ve muzaffer bir matador arenadan nasıl ayrılırsa o da sahneden öyle ayrıldı. Mükemmel koda esnasında, Toreador marşı uyum içinde değişirken adeta ilerde yaşanacak trajik hadiselere dikkat çeken pizzikato akompanimanla birlikte seyircilerden memnunluklarını belirten sesler duyuldu (W... halkı aşırı tezahüratta bulunacak bir tabiata sahip değildi.) Buraya kadar işi iyi idare etmişti Ordelio. Sesinin kısıklığından doğacak komik durum esas Don José ve Carmen ile yapacağı düetlerde ortaya çıkacaktı...

Perde arasında, salonda bulunan genç bir doktor, Ordelio'nun nabzını ölçmek istemiş ancak Ordelio tarafından terslenmişti; bu doktor gargaranın ses kısıklığına kesinlikle hiçbir yararının olmadığını söylüyordu. Kalabalık soyunma odasının bir köşesinde Caspers'le sohbete başlayan doktor, bir yandan da Ordelio'nun orada duran bavulunu dalgınlıkla tekmeliyordu. Garsonlar ellerinde sıcak içeceklerle dolaşmaya başladıklarında, herkesden bir tavsiye geliyordu, tuhaf bir tavsiye de birilerinin misafiri olan bir ses pedagogundan geldi; ona göre en iyi çare papatya çayıydı. Salondaki seyircilerin hemen hepsi dışarı çıktığı için kalabalıklar arasından saçları dağılmış, boynuna terini alması için koyduğu mendiliyle ne olduğunu görmeye gelen Cuperus zor anlar yaşadı. Onu Caspers bekliyordu ve görür görmez kolunu omzu-

na koydu, diğer idare heyeti üyeleri duymasın diye onu uzaklaştırırken kulağına bir şeyler fısıldadı. Biraz sonra Cuperus'un Alice de Rato ile belki de ilk defa yüz yüze gelişine tanık oldum. Bu karşılaşma pek anlamlı olmadı, zira Alice de Rato, Ordelio'ya ustamın bilmediği bir dil olan Fransızca laf atıyor, eğleniyordu. Cuperus'u görmesine görmüştü, onu bir müzisyen olarak küçük görmediğinden emindim, ancak hemen unutup gitmişti herhalde. Bu arada temsilin ilk yarısında elde edilen başarıdan dolayı herkes neşe ve coşku içindeydi. Sahnede çingene kızlar şişko Zuniga'nın çevresinde dans ediyor o da onlara el çırparak eşlik ediyordu. Herkes, dekor taşıyıcıları bile ya ıslık çalıyor ya şarkı geveliyor ya da Toreador Marşı'nı mırıldanıyordu. Arada bir, "Sigara içmeyin, sigara içmeyin," ikazlarını yapanlar bunu, Escamillo'nun meşaleleri dışında hiçbir şeyi yasaklamamış itfaiyecilerle aynı kaygıları taşıdıklarından değil, Ordelio'nun ses kısıklığı artmasın diye söylüyorlardı. Ayrıca ses kısıklığı soyunma odasında nasıl iyileştirilecekti?

Tanımadığım biri yanıma gelerek Ordelio'nun ses kısıklığının üzerine gitmesi gerektiğinin, durmadan şarkı söylemesinin, ses tellerini korumak yerine onları kullanmanın bu durumda yapılacak en doğru hareket olduğunu anlatmaya çalışıyordu ki Trix Cuperus'un sahneyi seyrettiği yerdeki kalabalık bir grubun içinden Vellinga kahkahalar atarak öne çıktı. Trix'in yüzünde ciddi bir ifade olmasına rağmen yine de bu gülmenin onunla bir alakası olabilirdi. Vellinga, elinde içinden dumanlar çıkan büyük bir bardakla soyunma odasına girdi. Sonra odada neler olup bittiğini göremedim ancak

atılan nidalara bakılırsa çılgına dönmüş Ordelio kadehi bir dikişte içip bitirmiş olmalıydı. Önce Ordelio'nun sesini sonra da onun söylediklerini tekrarlayan diğerlerini duydum. "Rom, katıksız, sıcak rom! Ne adam ama şu Ordelio, ses kısıklığını gidersin diye bir bardak romu bir dikişte içti!" Neşeli bağırışlar sonra da Alice de Rato'nun tiz sesi duyuldu: "*Maintenant, mon vieux, tu peux séduire ta Carmencita!*"* Dekorcular taşıdıkları sıra dağların altında ezilerek yürüyor, beceriksiz kaçakçı görüntüsündeki adamlar toplu halde yanyana duruyordu; Cuperus orkestrasının başına geçmek üzere aceleyle yürüdü.

İkinci intermezzo temiz çalınamadı, çünkü orkestra üyelerinin bir kısmı hâlâ soyunma odasındaydı. Bir de kalabalıkların, açılıp kapanan kapılardan ve merdivenlerden gelen sesleri böylesi bir aşk müziğinin icrasını zorluyordu. Yapılan hatalar, bilhassa klarnetini bırakıp bir süre tavanı seyrettikten sonra aletini yine eline alan duvar boyacısı Cuperus'u çok kızdırdı; yüzü asıldı, sanırım alçak sesle küfürler savurdu. Kaçakçılık sahnesine eşlik eden, ancak Mahler'in Yedinci Senfonisi'nin aşık atabileceği o gizemli müziğin icrası da intermezzodan daha iyi olamadı. Yanlış tempolar, falsolu notalar... Beni sadece kemanların falsolu müziği rahatsız etmedi, zira o müzik bana zaten hep falsolu ve uyuşuk gelmiştir. O ana kadar böylesi bir orkestradan ortalama olarak bu kadar falso beklenmesi gerektiği hiç aklıma gelmemişti, operanın iki açıdan tehdit altında olduğunu fark ettim.

---

* "Şimdi, ihtiyar, Carmencita'nı baştan çıkarabilirsin."

Keyif almıyordum artık. Korkuyordum, Cuperus adına korkuyordum.

Nietzsche'nin göklere çıkarttığı andante molto moderato, Carmen'in ölüm aryasından sonra (Nietszche'nin Wagner'e saldırdığını çok sonra sıkıcı öğrencilik yıllarımda öğrendim), Alice de Rato, şaşırtıcı bir biçimde Antwerpli balıkçı kadın sesinin üstüne çıktı. Bütün orkestranın katılımıyla neşeli Si majör, ara pasaj olarak Si majör ve ardından birbirini izleyen Do-Mi fasılları, Cuperus'a göre sadece iyi müzik kulağı olanlar için konmuştu. Bir Sol bemol, ardından dağlarda tek başına hisli şarkılar okuyan Micaëla ve orkestra çukurundan yükselen ahenksiz yankılar, Escamillo'ya (sesinin düzelip düzelmediğinden kimsenin haberi yoktu) ateş edilmesinden sonra sonu kavgayla bitecek olan fırtınalı düet. Sadece müziğe dikkat etmeye karar verdim. Ezbere bildiğim iki dörtlü pasaj girişi dışında (Cuperus bunu bana adagio olarak birkaç kez çaldırmıştı) Escamillo'nun "Carmen'in aşkları altı haftadan uzun sürmez," diye yaptığı utanmaz çıkıştan sonra, genel provalarda atladığım en seçkin Mi geçişini kaçırmak istemiyordum. Bu bölümdeki orkestra partisyonu, Cuperus'a göre fevkalade değerliydi.

Escamillo sesinin kısıklığına rağmen konuşmacı değil, şarkıcı olarak Don José'yi üzecek konular hakkında dürüstçe içini dökmeye başladığında, etrafımda olan biteni görebiliyordum. Sırasını bekleyen Alice de Rato benden birkaç adım ötede durmuş, genç bir sahne yardımcısıyla fısıldaşıyordu. Yarı karanlık sahnede Don José'nin yağlı makyaj boyasıyla boyalı yüzü zar zor seçi-

lebiliyordu. Escamillo'yu göremiyordum. Stegeman çıkardığı akompanimayla büyük Ordelio'nun hırıltılarını elinden geldiğince bastırmaya çalışıyordu. Stegeman'ın meslektaşlığa belki pek sığmayacak bu davranışı, seyirciler açısından savunulabilirdi. Mi geçişini bu defa da duyamadım; belki her iki sefer de atlanmış, çalınmamıştı. Bir de ses hacimlerindeki, tıbbi bir açıklaması olsa da, galeyana getirici farklılık vardı. Şimdi her iki oyuncuyu da ellerinde bıçaklarıyla öne doğru eğilmiş birbirlerini süzerlerken rahatlıkla görebiliyordum. Dominant Sol üzerinde *point d'orgue** ve Fa ile birlikte dövüş başlayabilirdi. Birbirlerine bıçakları hafifçe sallayarak görüş açımın dışına çıktılar. Escamillo'nun bıçağının kırılması ve Carmen'in José'yi uyarması için sadece on mezür geçmesi gerekecekti. Ancak bizim Carmen vaktinden önce bağırdı: "Hola!" Bu Rota'ya da ne oluyordu? Müzik devam etti; çevremde huzursuzluk oluştu. Kimse şarkı söylemiyordu ve orkestra, tam Escamillo'nun şükran şarkısına sıra gelmişken Cuperus'un değneğini nota sehpasına vurmasıyla sustu. Salondan gülüşmeler yükseldi; sesi kısık bariton ile harika tenorun hararetle farklı sesler çıkartarak birbirlerine diklenmeleri zaten önceden de gülüşmelere yol açmıştı.

Sahnedeneler olup bittiğini tasvir etmek için şahsi intibalarım yetersiz kalır. Hatta başkalarınınki de yetmez. Neyse ki temsilden sonra W...'de üç gün daha kalarak kendini Micaëla ile avutan Don José'nın katkılarıyla ortaya resmi ve tutarlı bir hikâye çıktı. Ordelio'nun yanın-

*Müzikte duraklama ya da uzatma belirten işaret, fermata. (h.n)

da gerçek navaja'sı varmış. Bunda kötü niyet yokmuş, zaten Stegeman da açıkça bıçakla tehdit edildiğini söylemiyor. Ancak L'Istesso Tempo'dan dominanta doğru inerek yavaş yavaş kaybolan sıkıcı akorların bulunduğu Fa majör pasajın (bilhassa bu bölümünde enstrümantal belirtilerin az bulunduğu kendi piyano notlarıma başvuruyorum) başlangıcından hemen sonra navaja'sını dişlerinin arasına sıkıştıran Ordelio, Stegeman'ın gırtlağına sarılmış, o da kendini yere bırakıp düşmüş. Birkaç dakika sonra da, Stegeman kendini Ordelio'ya karşı savunmaya başlamış olmalı ki sessizce yerde yuvarlanmaya başlamışlar. Ordelio'nun navaja'sı (polisin sonradan el koyduğu bıçağın jilet kadar keskin olduğu anlaşıldı) hâlâ dişlerinin arasında olduğu için durum tehlikeliymiş. Onları ayırmak için yanlarına ilk gelen rejisörmüş. Ancak Escamillo'nun tekmesiyle ürkmüş polis memuru –korktuğundan değil– bunun operanın bir parçası olduğunu düşündüğü için müdahale etmiyormuş, dramatik hadiselere daha duyarlı itfaiyeciler ise harekete geçecek olmuşlar, ancak bıçağın pırıl pırıl parlayan yüzü onları da durdurmuş. Komisyon üyelerinin de araları bıçakla iyi değilmiş; yine de cüssesi gereği, eski futbolcu Vellinga duruma müdahale edecek tek kişiymiş. Kadınlar bağrışmaya başlamış, sahne yarı karanlık olduğundan seyirciler olan bitenin ciddiyetini kavrayamıyor, yükselen kahkahalar yaşanan şoku bastırıyormuş.

Sonradan körkütük sarhoş olduğu anlaşılan Ordelio –bu halinden içki alışkanlığının pek olmadığı anlaşılıyordu– Stegeman'a ikinci defa saldırınca, Cuperus bu-

lunduğu yerden sahneye fırlamış, artan çığlıklar ve bağrışlar arasında Don José'nin altına düşen Escamillo'yu yakalayıp ayağa kaldırmış, o arada da tenora dönüp bağırarak sahneden inmesini söylemiş. Cuperus'un navaja'dan haberi yokmuş, sarhoş güreşçi onu bıçaklamaya çalışmış mı bilmiyorum ama öfkeden çılgına dönen Cuperus ona bir şey yapma fırsatı vermeden Ordelio'nun suratına birkaç yumruk indirmiş ve toreadoru sahneden nihayet neler olup bittiğini görmek için gelen polis ve itfaiyeciler aşağı taşımış.

Cuperus'u neden sonra sahne ışıklarına doğru ceketinin eteklerini yere sürüyerek ağır ağır yürürken görebildim. Salondan gelen uğultular, yerlerinden kalkmış seyirciler ve ucuz yerlerde oturanların ıslıkla toreador aryasını çalmaları üzerine, Cuperus bunu kesmeleri için kolunu havaya kaldırdı, soluk soluğa kalmıştı, kendine çeki düzen verdi, bıyıklarını düzeltti. Arkasında ne yapacağını bilemeden duran yöneticilerden birine, "sen merak etme," anlamında başını salladıktan sonra konuşmaya başladı. Başlangıçta herkes sakin sakin dinliyordu:

"Bayanlar, baylar, az önce son derece üzücü bir hadiseye tanıklık ettiniz. Bay Ordelio öylesine kabul edilemez bir davranışta bulundu ki artık oyuna devam etmesine izin veremeyiz. Buna izin vermek hepimizin hayatını tehlikeye atmak anlamına gelebilir. Çok üzgünüz, ancak bu operayı maalesef ..."

Arkalardan, "Paramızı geri verin," diye bağırdı birisi.

"...Escamillo'suz bitirmek zorundayız. Umuyoruz ki bu eksiklik sizin hayal gücünüz ve orkestramızın çalacağı müzik sayesinde daha az hissedilecektir."

Cuperus'un son sözlerinde fazla kibirli bir hava vardı. İkinci sırada oturan ve toplantılarda hep söz aldığı anlaşılan yaşlı bir mobilya imalatçısı ayağa kalktı:

"Özür dilerim Bay Cuperus, bizlere Bay Vellinga tarafından Ordelio'nun sesinin kısık olduğu söylendi, bunu bizler de fark ettik. Ancak ses kısıklığı böyle bir hadiseye yol açmaz, öyle değil mi?"

"Onun sesi kısık değildi," diye kükredi Cuperus ve bundan dolayı şaşkınlığa düştü; şaşkınlığı söylediği şeyden dolayı değil mobilya imalatçısına cevap verdiği içindi. (Daha sonra bana en kritik anlarda duygularına kapılarak tepki veren insanların aslında kellelerinin uçurulması gerektiğini söyledi.) Sonra devam etti: "Evet, sesi kısıktı ama aynı zamanda sarhoştu ya da aklı..."

"Asıl sarhoş olan sensin!"

Pahalı koltuklardan bile gülüşmeler duyuldu. Mobilyacı ne de olsa bir beyefendiydi, omuzlarını silkip yerine oturdu. O anda, aslen duvar kâğıtçı olan klarnetçi, orkestra çukurunu çevreleyen ahşap parmaklıkların üzerinden başını kaldırıp seyircilere yüzünü buruşturmaya, orkestra şefini işaret edip göz kırpmaya başladı. Cuperus bıyıklarını kemiriyor, yumruklarını sıkıyordu.

"Birbirimizi suçlamaktan vazgeçerek, Bizet'nin dehasına saygı göstermeliyiz, söylemek istediğim bu. Bu harika operayı hazırlamak için çok emek verdik..."

Alto bir sese sahip olan yaşlı bir kadın, "Bravo," diye bağırdı.

"...bu emeklerimizin Amsterdam'dan gelerek biz Kuzeylilere ders vermeye çalışan bir soytarı tarafından boşa çıkarılmasına göz yumamayız."

Ustamın bu sözleri ona iyi puan kazandırdı, hemşerilik duyguları harekete geçen seyircilerden bir alkıştır koptu. Alkışlar dindikten sonra Cuperus devam etti:

"Temsile, kaldığımız yerden devam ediyoruz, umarım başka bir aksilikle karşılaşmayız." Aralarında konuşmaya devam eden müzisyenlere ters ters baktı ancak sol köşedeki klarnetçi gözünden kaçmıştı. "Escamillo'suz ama Bizet'nin ruhuna yakışır bir şekilde..."

Cuperus'un sözü tam bu sırada, pek de ucuz yerlerde oturmayan arkadaşlarını ve akrabalarını fark etmiş klarnetçi tarafından kesilmiş. Muzip bir adam olduğu ve orkestra şefine garez güttüğü anlaşılan bu adam ellerini ağzına götürerek,

"Toreador gel bak ne kadar iri bir boğa!
Bu ne biçim bir boğa,
Kolla kendini kolla!"

diye bağırmış, sonra da uzun bir "m-o-o-o-o" çekmiş. Alkışlar devam ederken sahnenin arka kapısından çıkıp gitiğim için ben bunları ve sonrasında olan biteni duymadım. Basiretini toplayıp, yumuşak yumuşak Cuperus'a yaklaşan Caspers, sinirden ve çaresizlikten köpürmüş vaziyette olan ustamı şef kürsüsüne yöneltmeyi başarmış; orkestra çalmaya başlamış, klarnetçi de az sonra onlara katılmak zorunda kalmış.

XI

Benim için gece daha bitmemişti. Tiyatroyu, Cuperus'a hiçbir yardımım dokunamadığı ve pasif kalan İdare Heyeti üyeleri gibi yapmak yerine belki çekip gitmenin bir tür protesto sayılabileceğini düşündüğüm için terk etmiştim. Bununla beraber, aşağı inen merdivenlerde rastladığım itfaiyecilerin yanından geçerken onların duyacağı şekilde küfürler savurmayı ihmal etmedim. Bu esef verici hadisenin, Alice de Rato'dan yüz bulamayışı üzerine Cuperus'a ne kadar ağır gelmiş olabileceğini biliyordum. Ne kadar içerse içsin kendisine herkesin önünde sarhoş denilmesi gururuna fazlasıyla dokunmuş olmalıydı. Ancak onun için yapabileceğim bir şey yoktu. Sislerin içinde yarım saat kadar yürüdüm. Canım her halükârda eve gitmek istemiyordu, balo hâlâ çok çekici geliyordu. Temsilin –her şeyin yolunda gitmesi halinde– bitmiş olacağını tahmin ettiğim saatte daha önceden şapkamla paltomu aldığım vestiyerin

önündeydim. Vestiyerdeki genç hanımın dediğine göre temsilin bitmesine az kalmıştı, birkaç kişi evine gitse de mutlaka çoğunluk balo için kalırdı. Gerçekten de tiyatronun önünde beş-altı fayton duruyordu. Vestiyerci hanımla birlikte Carmen'in son sahnedeki muzaffer ve trajik bitiş akorlarını dinledik ve neyse ki çıkış kapısına yakın ucuz yerlerden bile büyük bir alkış tufanı duyuldu. Alkışlar tamamen kesilmeden çift kanatlı çıkış kapısı yıkılır gibi açıldı ve hırpani kılıklı bir alay insan üzerlerine sinmiş müzikten kurtulmak istercesine alelacele, hırsız gibi kendilerini dışarı attılar. Az sonra dışarı çıkan ağır başlı seyirciler önce vestiyere, sonra da yakınındaki büfeye doğru geldiler. Düzgün giyimli bir beyefendi vestiyerden şapkasını ve paltosunu aldıktan sonra kürklü karısını koluna takıp kalabalık arasından tiyatronun çıkışına doğru yürüdü. Belediye Başkanı ile ailesinin de ayrılmak üzere olduğunu gördüm.

Tam paltomla şapkamı vestiyere geri vermeye hazırlanırken dışarıdaki faytonların yanından gelen bir kadın sesi dikkatimi çekti. Alice de Rato'nun sesini duyduğumu zannettim, hakikaten de az sonra dışarı çıktığımda onu uzun paltosu içinde, hazır bekleyen arabalardan birinin yanında dururken gördüm. Sola doğru seslenmesi üzerine o tarafa baktığımda tiyatronun köşesinde Vellinga'nın desteğiyle yürüyen Cuperus'u, her üçü de kostümlerinin üzerine kışlık mantolarını giymiş olarak kol kola yürüyen Stegeman, Jantje de Ridder ve Trix'i gördüm. Stegeman kucağında Alice ile Jantje'nin olduğunu sandığım buket buket çiçekleri taşırken, kendi çelengini de boynuna asmıştı. Trix ise kendi çiçeğini ya da

babasınınkini taşıyordu. Cuperus ile Trix dışında herkes beni fark edip mümkün olduğunca ellerini kollarını sallayarak coşku içinde seslendiler. Temsilin nasıl geçtiğini Cuperus'a sorduğumda cevabı onun yerine, biraz içkili olan Vellinga verdi. Muhteşemmiş! Ordelio fitil gibi sarhoş, küçükhanım Tjallingii'nin tabiriyle, maestromuzdan yediği yumrukla gözü morarmış, otelinde sızmış, yatıyormuş. Burada Stegeman söze girerek, "Ona bir tane de ben yapıştırdım," deyip yanlarına binmemi buyur etti. Bu cömert daveti Alice de Rato "*ce joli garçon*"* diyerek destekledi. Vellinga, Cuperus ile Trix'i evlerine yatırmaya götürdüklerini söyledi; bir karış suratla faytona ilk yönelen Cuperus oldu. Arabacı çiçekleri yanına koymak üzere aldı. Jantje ile Stegeman da Cuperus'u takip ederken, beni görmezden gelen Trix'in çaprazında duruyordum. Ne yapmalıydım? Oyunbozanlık etmek istemesem de, Trix'in de içinde olduğu böyle seviyesiz bir eğlenceye katılmak da istemiyordum. Dahası, kendine layık bulmadığı için Caspers tarafından terk edilmiş ve belki Cuperus'u şu anda olduğundan daha mutsuz edecek tuhaf Carmen'in kucağına yedinci adam olarak düşme ihtimalim de vardı. Üstelik Vellinga'nın gürültücülüğünden de hoşlanmıyordum. Bana, yolda İtalyan'ın oteline uğrayıp Don José'nin serenadı eşliğinde aspirin vereceklerini anlatırken sanki beni iyi göremiyor, başkasıyla konuşuyor gibiydi. Trix de faytona bindi. De Rato uzanıp beni de faytona çekmeye çalışınca ayak diredim ve böylece Vellinga'ya, beni kayıtsızca yana iterek fay-

* "Şu tatlı çocuk"

tona binmesine hak tanımış oldum. Cuperus beni davet etmediğine göre onlarla gitmememin daha doğru olacağına karar vermiştim. Arabacı, kalan iki kişiyi faytona ittirirken, iri elleriyle sırasıyla bir Bayan De Rato'nun, bir gazetecinin hacim bakımından pek farklı olmasa da oran açısından epey farklılık gösteren kalçalarına dokunduğunu gördüm. İki büklüm bir şekilde faytona girer girmez, faytonun döşemesini delerek yola yuvarlanmamaları neredeyse şaşırtıcıydı. Arabacının yanında duran rengârenk çiçekleri biraz sonra onları yutacak olan sis sarmıştı. Faytonun içinden çığlıklar duyuldu. Ben onlara el sallarken arka pencereden de birisinin bana el salladığını görür gibi oldum.

Baloda, bir saat daha annemle oyalandım, bana temsilin nasıl sona erdiğini anlattı. Stegernan muhteşemmiş, seyirciler solistleri tam dört kere sahneye geri çağırmış, hepsine çiçekler verilmiş. Cuperus'un kızına, kendi isteğiyle sahneye çıkan Vellinga, Zuniga'ya ise sahneye zorla çıkarttığı karısı –kolunda kocasının pantolonunu, daha doğrusu askeri olmayan pantolonunu tutmasına bakılırsa bunda pek de haksız sayılmazmış– çiçek vermiş. Evlilikleri yine ertelenen José ile Micaëla ise birbirlerine çiçekler vermişken, Ordelio'ya tanımadığı bir hayranı tarafından yollanmış neredeyse yapraksız kalmış çelengi, Cuperus, müzisyenlerin kafalarına fırlatarak ellerinden geleni yapmış müzisyenlere karşı acımasız bir davranışta bulunmuş. Cuperus, kabul etmek istemediği çelengini korodan birisinin boynuna asmış, herhalde o da çelengi Cuperus'un evine götürecekmiş. Annem neşeli ve alaycı bir tavırla anlatmaya devam et-

tikçe, üstelik bu heyecanlı halini yapmacık bulduğumdan üzüntüm artıyordu. Dur durak bilmeden sürdürdüğü gevezelikle, yorgunluğunu, daha önceden onda görmediğim bir yorgunluğu, gizlemek istiyor gibiydi. Ben onun yanından ayrılırken, hanım arkadaşları var mı diye etrafına bakınmadı bile.

İki gün sonra Cuperus'u ziyarete gittim. Beni biraz durgun karşıladı, içkili olduğunu hemen anladım. Ona operayı neden terk ettiğimi açıklarken –protesto eylemim gözden kaçmamıştı– daha çok dalgın ve isteksiz hali yüzünden zorlandım. Hep evde giydiği siyah ceketi puro külleri içindeydi, soba da sönmüştü; bir ay sonra henüz elli yaşına basacakken kendini altmışında hissettiğini söyledi, peki niye? Ah şu ayak takımı! Bunun üzerine patladı; dünyaya lanetler okumalar, kendine acımalar, kızgın, şaşı gözleriyle bana bakış atmalar... Buna rağmen gözlerimin içine nadiren baktığı dikkatimi çekti. Opera mı? Yok, artık bitti! Haklılar, haklılar, sarhoş bir orkestra şefiyle ne yapılabilir ki! (Hakikaten de, Caspers'in kendisine pahalıya mal olan Alice de Rato'dan sonra para vermek istememesi ve yardımda bulunan diğer kişilerin de onu örnek almaları nedeniyle, Vellinga da W... kasabasından küçük bir *Bayreuth Circle* yaratma çabalarını sürdürmemişti; bundan sonra W...'deki müzikal hayata ilgi zayıflayacak, annemlerin evdeki toplantılarına katılanların sayıları da bundan etkilenecekti.) Onun, bizzat Henri Cuperus gibi birisinin, biraz iyi niyet ve biraz şansla opera şefi olarak kariyerinin doruğuna erişecekken bir avuç kendini bilmez baldırıçıplak tarafından alaya alınması kabul edilebilir

miymiş? Büyük şehirlerden birinde düzgün bir iş bulabilir, hem o zaman şu Alice de Rato gibi süprüntülere –ağza alınmayacak başka sözler de sarf etti, bunları tekrarlayamayacağım– bırak âşık olmayı, bulaşmazmış bile! İşte küçük bir taşra kasabasında oturmanın bedeli buymuş, büyük şehirlerdeki operada öyle çok güzel kadın görmek mümkün ki sadece birine, hele böyle birine mahkûm olmazmışsın! Artık bana hiçbir parça çalmak istemiyormuş; Carmen'in partisyonunu da bir tekmeyle odanın köşesine savurmuş, istersem ondan ders almaya devam edebilirmişim ama onun hayal kırıklığına uğramış bir adam olduğunu unutmamalıymışım. Bu bana ilham verecekse ne âlâymış. Ona Trix'i sorduğumda yüzüme hiç bakmadan küfürler savurmaya başladı. Yüzü bana yarı dönük, kederli yanakları sarkmış, bıyıkları titreyerek, oturuyordu. Trix aklını kaçırmış. Olan bitenden öylesine etkilenmiş ki tekrar teyzesinin yanına dönmüş. Bir daha hiç şarkı söyleneyecekmiş ve eve ayda ancak bir defa gelecekmiş... Bütün çabalar boşa gitmiş. Cuperus ellerini sinirli sinirli ceketinin üstünde gezdirdi. Sesi giderek düştü; karısı gibi o da benim Trix'e duygularımı anlamış gibi geldi. Yanından ayrılırken benimle doğru dürüst vedalaşmadı.

Benden özür dileme fırsatını bulduğu ilk dersim esnasında, Cuperus'a yeniden Trix'i sormamak için kendimi tuttum, zira ona mektup yazmaya karar vermiştim. Bu mektubu yazana kadar kimi dört sayfayı bulan on müsvedde karaladım; sonunda her şeyi on satıra sığdırıp mektuba cevap alamayınca, kendimi mesafeli ve anlaşılmaz yazmakla itham ettim. Mektupta onun şar-

kılarını dinlemekten çok hoşlandığım ve bir gün tekrar karşılaşabilmeyi –buz pateni pistinde olduğu gibi diye ekledim– umduğumdan başka bir şey yazmıyordu. Ona mektup yazmamın nedeni apaçık ortada olsa da, bu mektuptan ona olan sevgimin büyüklüğünü, derinliğini ve sıcaklığını anlamasına imkân yoktu; dahası, Trix'in elinde, beni böyle bir mektup yazmaya iten dürtünün, düzgün cümleler arasında gizlenmiş gelip geçici bir gençlik hevesi olmadığına dair bir delil de yoktu.

Cuperus, zaafının doğurduğu kötü sonuçları hissetmeye başlamıştı. Notaları gösterirken elleri titriyor, kendine hiç bakmıyordu; böylece ilk defa kırlaşmış bıyığı ve beyazlaşmış kısa sakalı gün ışığına çıktı. Bir keresinde benim yanımda bir öfke nöbetine tutulmuş, alaycı alaycı gülerken duvarda asılı, kurumuş eski çelenklerle, kırmızı kurdelesi parlayan yenileri işaret ederek onları camdan dışarı atma girişiminde bulunmuştu. Ona engel olmak için karşısına dikildiğimde bana küfürler savurdu; yüzümdeki kararlı ifadeyi gördüğünde başını öne eğerek piyanosuna doğru gitti, purosunu yakmak için bir dolu kibrit ziyan etti. Puroyu, bir şey söylemeden pencereden dışarı fırlattı; sonra bana, bir şey olmamış gibi yarım saat ders verdi.

Yine de şimdi neden küskün olduğunu anlamak zordu. Carmen temsilindeki hayal kırıklığından önce büyük bir opera şefi olma hırsını hiç belli etmemişti. Sebep Alice de Rato da olamazdı; olsa olsa onun belki on beş yıl önce çekilmiş fotoğrafına ve sahip olduğu üne âşık olmuştu. Trix mi? Belki de bu evde, her gün, daha da sağır, sessiz ve zayıflayan haliyle huzurevine ya da

şifa yurduna biraz daha yaklaşan karısı ile baş başa yaşıyor olması, Trix'in yokluğunu ona daha çok hissettirmiş olabilirdi. Cuperus bir keresinde üstü kapalı olarak mutsuz bir gençlik aşkından bahsetti. Müzik seçkisine bakınca geçmişte dolaşmaya başladığı anlaşılıyordu; uzun bir süre yine Wagner çaldıktan sonra, bu müziğin insan sesleri, temsil olmadan dinlenilemeyeceğine dair duyduğu öfke nöbeti, nihayet geç kalınmış ve zafer duygusundan mahrum, Liszt'in arpeji[9] andıran katıksız üçlü akorlarıyla son buluyordu.

Ertesi yıl hayatımın en tasasız, hatta en mutlu yılı oldu. Trix'e olan aşkıma "büyük tutku" adını vermiştim; her ne kadar bitirme sınavlarından önce girişimde bulunmamaya karar vermişsem de onu tekrar göreceğimden emindim. Tarihini Cuperus'tan rahatlıkla öğrenebileceğim eve geldiği seyrek günlerden faydalanmayı kendime yasaklamıştım. Öncelikle öğrencilik sıfatından arınmalıydım. Büyümüş, sağlıklı, kanlı canlı, geniş omuzlu, görüntüsü pek ümit vermeyen annesine bağlı, kendini tutmaktan dolayı yerinde başkası olsa üzerine atlayacağı şeyleri erteleyebilme yeteneğiyle kendini belki başkalarından ayıran genç bir delikanlı olmuştum. Bu sayfaları okuyanlar beni farklı görüyor olabilirler ancak benim aklım, Nisan sonlarında, ılık bir günde son bulan o mutlu yılda kaldı. Üç gün evvelsinde on dokuzuncu yaş günümdü.

O akşam Cuperus'a derse gittim. Gündüz dersleri "fazla mesai"ye yeterince fırsat vermediğinden geçmişte

9- Arpej: Akorların farklı şekillerde parçalanarak çalınması. (ç.n.)

kalmıştı. Ilık bir rüzgâr beni sırtımdan, her zaman diğer sokaklardan daha az lambanın yandığını sandığım bu sessiz sokağa doğru dostça itiyordu. Karşıdaki evlerden kendi ayak seslerimin yankısını duyduğumu hatırlıyorum. Ay yoktu; henüz güzel kokularla, değişken tınılarıyla bunaltan bahar başlangıcının izi de yoktu. Ta uzaklardan duyduğum ustamın müziğinin kime ait olduğunu kapıya geldiğimde anlamıştım. Bir zamanlar "sevda müziği" diye adlandırdığı Carmen'in ikinci intermezzosuydu. Ancak Cuperus bu sefer bir buçuk yıl öncesinden çok farklı çalıyordu. Elbette bu sesler beni duygulandırmıştı –bu notaları onun çalması ve operaya duyduğu tedirginliği yenmiş olma ihtimali bile bunun için yeterliydi– ancak bu farklılığın neden ibaret olduğunu sonradan anlayacaktım. Cuperus bu sefer pedalı pek seyrek kullanıyor, tempoyu biraz hızlı tutuyordu. Koda dışında ikinci sayfayı neredeyse tamamen atladı. Geriye, ikinci sayfadaki modilasyonlar, akıcı ve ihtiraslı vurgular dışındaki, sabit Mi bemol majör'de çalınan rondo'msu bir parçanın dingin tımbırtıları kaldı. Fazlalıklarından arındırılmış bu yarı şeffaf değişimin o bahar akşamı beni bu kadar sarsmasının başlıca sebebi Cuperus'un kodada kullandığı tempoydu. Daha ağır, daha yayılmış, insanın içini bayıltan duygusallıktan uzak ilk notadan itibaren yükselen *cantus firmus* gibi vurgulanan yarım notaları ve tek uyumsuz vuruşuyla dünyadaki her şeyden daha irkiltici yüce bir ilahiydi bu. Cuperus son üç mezürü çalmadan, Mi bemol majördeki arpejlerin temposunu hızlandırdı ve parça en başından tekrar başladı. Perdeden karanlıkta oturduğunu anladım.

Bu arada ben kendimi kaldırıma bırakmış, başımı kapının onun tarafındaki çerçevesine dayamış, müziği dinliyordum. Cuperus hiç falso yapmıyordu; günler, belki de geceler boyu, tıpkı bir seferinde annem Wolf'un parçasını çalarken yan odadan onu yönettiği gibi sessiz sedasız çalışmış olmalıydı. "Mozartvari" denecek kadar az legato olan icrasına ihtiraslı tekrarlar neredeyse gayri insani bir soğukluk veriyordu. Dışarı vuran duygular klavyeyi okşayan, vuran, kasılmış parmaklardan değil, notalardan geliyordu. Yoksa bu Carmen Operası ile tek başına vedalaşması mıydı? Benim her an gelebileceğimi bilmesi bu çalış tarzını daha da gayri insani ve huzursuz kılıyor; doğal bir kristal parçasının sonu olmayan kayalıklardan aşağıya, hiçbir zaman dibine ulaşmayacak gibi tümseklere takılarak, kâh durup nefes alan, kâh hızlanan, son olmayan sondan önceki dar düzlüğe yaklaşırken çıkarttığı yumuşak tıngırtılara benziyordu. Cuperus yaşadıkça operalar mümkündü; bu düşünceyle boğazıma oturan yumruk beni geriye, bir yıldan da geriye götürdü. O günlerdeki sıcak renkler, figüranların keyifli gevezelikleri, Micaëla ile Don José'nin hiçbir çingene kızın telıdit edemediği, eğlenceli ve aynı zamanda duygulandırıcı aşkları ki altı aydır bir haber alınamamıştı, bilhassa makyaj kokusu ve tiyatronun ilahi pisliği, hatta Alice de Rato'nun boğuk sesiydi beni bu kadar etkileyen. Carmen'in müziği. Demagog Henri Cuperus'un kendi halkı tarafından aşağılanması, içine bu kadar işleyen her şey geride kalmıştı. Bundan böyle, sadece mükemmel Carmen gösterilerine katılacaktım, artık kendi şefleriyle dalga geçen duvar boyacılarına, sesi kısık ya

da körkütük sarhoş Escamillos'lara değil, sadece edepli oyunculara ve sahte navaja bıçaklarına yer olacaktı.

Başımı dayadığım tahta artık soğuk değildi. Rüzgâr dalgaları gelip geçiyordu, aldırmıyordum. Giderek yaklaşan ayak sesleri beni düşüncelerimden ayıramadı, kapının önünde selvi boylu birisinin dikilmesi de beni irkiltmedi. Hayal meyal, içinden bir şeyler sarkan alışveriş çantasını gördüm. Ancak yanı başımda çömeldiği zaman başımı kaldırıp çantanın sahibine bakabildim ama ona kaldırımda bir gezgin gibi oturmamın nedeninin az önce biten müzik olduğunu öne sürecek ne gücü ne de zamanı kendimde bulabildim. Elindeki çantayı yere bıraktığı gibi kollarını boynuma doladı ve fısıldadı:

"Neden ağlıyorsun Nol?"

"Ağladığımı göremezsin ki!" Hayır, elbette göremezdi ama elleriyle hissedebilirdi, bunu düşünememiştim. Ben de sırası geldiğinde ona sarıldım, onu beklemediğimi, kasabada olduğundan haberim bile olmadığını, sadece onu çok sevdiğimi söyledim.

Beni kendisine doğru bu kadar hararetle çekmesine hayret ettim, öyle çok sıkıyordu ki canımı acıttığını bile söyleyebilirim.

Kulağıma ihtirasla, "Ben de seni seviyorum," diye fısıldadı.

"Ben seni hep sevdim." Odadaki ışık yandı, Cuperus'un ayak seslerini duyduk. Acele acele konuşmaya başladım: "Ancak gerekirse sensiz de yaşayabilirim, dans ettiğimiz zaman ikimiz de çocuktuk..."

"Ben de seni eskiden beri seviyorum," dedi. Bu sözler benimkilerin yankısı gibi değil, son derece içten ve sa-

mimi geliyordu. Öpüştük ve odadan gelen seslere kulak verdik, beni çekip yerimden kaldıran o oldu.

"Her zaman sevmedim, çocukken sevmiyordum," diye fısıldadım, daha fazla mucizeye inanacak halim kalmamıştı.

Fısıltı halinde, "Belki," dedi. Çantasını toplamış anahtarı kilide sokmaya çalışıyordu. "Ya da parayı getirdiğin zaman olmuştur. Bak, şimdi beni iyi dinle: yarın akşam, saat dokuzda, unutma, saat dokuzda beni burada, sokakta bekle. Yarın akşam."

"Yarın akşam," diye tekrarladım, "yarın akşam, dokuzda." Yüzümü mendiliyle sildikten sonra beni içeri itti. Mendil tertemiz kokuyordu, parfümden iz yoktu.

Üzerimde ne palto ne de şapka vardı. Trix mantosunu çıkarmadı, yere koyduğu alışveriş çantasının ucundan mavi parlak kâğıda sarılı bir ilaç şişesi görünüyordu. Şapkasını çantanın yanına, yere koydu. Belki şaşkınlıkla böyle yapmıştı ama yanyana, aydınlık odadaki piyanonun yanında yüzü bize dönük ayakta duran Cuperus'un karşısına geçtiğimizde şaşkınlığından eser kalmadı. Trix bir şey söylemeden babasının yüzüne bakıyordu. "İyi akşamlar," dediğim zaman Cuperus gözlerini yere indirdi ve belli belirsiz bir hareketle buyur etti. Trix'le el ele olmadığımız, hatta dikkat çekecek kadar yakın bile durmadığımız halde, ders öncesinde birlikte içeri girmemize farklı anlamlar yüklenebilir ve hangi baba olsa biraz mesafeli davranabilirdi. Ne var ki Cuperus işi fazla uzatıyordu, bir kelime bile söylemeden yaptığı tek şey, ona gözlerini ayırmadan bakan Trix'in bakışlarından kaçmak oldu. Havanın ne kadar yumuşak olduğuyla

ilgili bir iki laf ettikten sonra kızın yüzüne baktım. Yüzü kaç yaşında olmuştu acaba? Hayat tecrübesinin sebep olduğu alnındaki kırışıklar beni çok etkilemişti, aramızdaki yaş farkından dolayı öylesine gururlandım ki Cuperus'un somurtkanlığını ya da çekingenliğini unuttum gitti. Nihayet Trix döndü, "Annemin yanına gidiyorum," diyerek odadan çıktı.

Cuperus, yanımda hiç nota getirmemiş olmamdan bir şeyler çalmasını istediğimi anlamış olmalıydı. İntermezzo konusunu açmak istemedim; gözümün piyanoya kayması, üzerinde Carmen partisyonunun olmadığını görmeme yetti. İkram ettiğim sigarayı almadığı gibi, puro da yakmadı. Odanın içinde amaçsızca dolaşırken bir yandan da notaları karıştırıyordu; Wagner'le ilgili birkaç laf etti. Masanın üstünde Wagner'in kırmızı kaplı dört ciltlik toplu *Müsikdramen*'i duruyordu, Bach'ın bana nasıl geldiğini sordu. Sonra yine sustu. Kesinlikle ayıktı. Bir süre sonra, "Sana Trix'in iki günlüğüne eve geleceğini söylemeyi unutmuşum," dedi.

"Onunla kapıda karşılaştık," dedim rahat bir tonla. Cuperus'un tereddütte kalması, bana bakıp bakmayacağını, bakarsa nasıl bakması gerektiğini bilememesi, beni hiç etkilemedi. Buna neyin yol açtığını da merak etmiyordum; ben ertesi akşamda yaşamaya başlamıştım bile.

Kapıda karşılaşmamız hepimizin hayatının dönüm noktası anlamına geliyormuş gibi, "Evet, eninde sonunda olacaktı bu," dedi. Piyanonun üstüne kapağını açmadan kırmızı ciltlerden birini yerleştirdi, "Buyrun, işte Wagner, gerçek bir deha... Muhtemelen kayınpederin-

den almıştır bu zekâsını, zaten hep böyle olur. Herhalde sonunda Bach'da karar kılacağım, o hiç değilse böyle... Diğer bütün müzikler bozuldu. Brünhilde, İsolde, Carmen –Carmen derken ağzında pis bir şey varmış gibi yüzünü buruşturdu– Kudry'yi de unutmayalım, hepsi aynı pislik, ayak takımı..."

"Kadın düşmanı olmayacaksınız değil mi?"

"Tek erkekle yetinmez bunlar, genel olarak söylüyorum." Kır düşmüş kalın kaşlarının altından muzip muzip baktı bana. Sırtı, itaatkâr denecek şekilde kamburlaşmıştı. "Her zaman karşına hiç beklemediğin biri çıkıverir, Kundry meselâ. Üstelik en belalısı o değildir ama ona da büyü yapılmış, Kundry... Ben ne diyordum... Ha, onda tam tersi olmuş, güya kurtarılmış ama o zaman aşk maceralarına tamamen tövbe etmiş. Pislikler..."

"Başka bir operadan, erkeğin, başka bir erkeğin önünde asla küçük düşmemesi gerektiğini öğrendim." Aklıma ilk gelen şey olarak ağzımdan çıkıvermişti bu, aslında Don José'nin Carmen'i öldüreceğine Escamillo'yu öldürmesi gerektiğine gerçekten de inanıyordum.

"Öyle mi?" dedi Cuperus, aşağılayıcı bir tonla.

"Bu benim fikrim."

"Hiçbir erkek diğer erkeklerle ve kadınlarla başa çıkamaz, çünkü yalnızdır," dedi ve devam etti:

"Bach."

Özensiz bir şekilde ve gereğinden fazla pedal kullanarak İngiliz Suitleri'nden parçalar çalmaya başladı. Organist olarak, daha çok kendisi için olsa da epeyce Bach çalmış olmalıydı, hayalimde onu ücra bir köyün kilisesindeki piyanonun başında, kireç beyazı ışıktan

bir hale içinde, ün, şeref, kadirbilmezlik ve tam o sıralar âşık olduğunu sandığı bakkalın güzel kızını düşünerek otururken canlandırdım. Kendimi bayağı üstün hissettim. Aklımdan ilk defa Cuperus gibi adamların, kesinkes dışlandıkları toplumla ilişkiye geçmek amacıyla her üç ayda bir, bir kadına âşık olmalarının gerektiği düşüncesi geçti. Bu düşüncemi sonraları daha iyi formüle ettim. Kendisi de, eğer Amsterdam'daki operanın başına getirilecek olsa bu aşk maceralarına bu kadar sık ihtiyaç duymayacağını itiraf etmişti. O akşamdan ne zevk aldım ne de bir şey öğrendim. Cuperus parmaklarını klavyenin üstünde öylesine gezdiriyordu ve nihayet Beethoven sonatlarından en sıkıcı olanını çalmaya başladı (opus 31–1, öylesine sıkıcıdır ki en onurlu piyanistler bile sevimli rondoya kadar zor dayanır). Bize çay getiren olmadı. Evin içindeki sessizlik, her iki hanımın da buharlaşıp yok olduğu duygusunu veriyordu.

Ertesi gece bir saat nafile bekledim. Evlerinin kapısını çalmamın bir anlamı yoktu, anlaşılan Trix evden ayrılmıştı. Ağır ağır eve doğru yürürken, mutluluğumun sona erdiğini, belki de yıllar boyunca bir daha mutlu olamayacağımı düşünüyordum. Bu ihtimali düşünmem üzerimde hiç de başa çıkılamaz bir sıkıntı yaratmadı; gençliğimden kaynaklanan güvenle her şeyin üstesinden gelebileceğimi hissediyordum. Peki, gençlik kaç yıl sürerdi? Trix'in bu davranışının nedenini düşünürken aklıma ilk gelen ihtimal, kaprisli ve ona sözünü geçiremeyen babasının ki bunun için bir gerekçesi olduğunu sanmıyordum, ona engel olmuş olabileceğiydi. Diğer ihtimal de randevu gününde hayranını bekletmekten

zevk duyan tipik taşralı kız tavrını takınmasıydı; bunlar bir sonraki akşam hiçbir şey olmamış gibi sevecen davranabilirlerdi. Bazı durumlarda, hayranlarını bekletmek gibi naif bir davranışın hayranlarını "sınamak"la bir ilgisi olmayabilirdi. Bu düşünceler ışığında kafamda Trix'i iyice karaladım ve geceyi kendimi iyi hissederek bitirdim. Ertesi sabah kahvaltı sofrasında bana gelmiş bir mektup buldum.

"Sevgili Nol, gelmediğim için beni affet. Böylesi daha iyi oldu. Söylediğim her sözün arkasındayım ancak bizim aramızda bir şey olamaz, bunu şimdi anlıyorum. Beni hiç tanımıyorsun. Unut beni, üniversiteye gittiğin zaman bunun zor olmayacağını göreceksin.

Seni seven Trix."

"Aramızda bir şey olamaz... Tam bir taşralı ifadesi," diye kendi kendime mırıldandım. Önümdeki tabak ve sofradaki her şey prizmalar halinde büyüye büyüye belirsizleşiyordu. Mektubu katlarken –zarfın üzerinde gönderenin adı yazılı değildi– hiçbir şeyin farkında olmayan anneme yan gözle baktım.

XII

Derhal cevap yazdım; kibar ve yumuşak bir ifade kullandığım mektubun can alıcı noktası, "onu tanımadığım" konusuydu. Bunu anlaşılır bulduğum kadar çözümünün de kolay olduğunu vurguladım. Cevap beklemediğimi yazdım; yakında bitirme sınavlarına gireceğimi, üniversite şehrine alıştıktan, yani yaklaşık üç ay kadar sonra, ona tekrar mektup yazacağımı belirttim. Ona aşkımdan söz etmedim. Aklıma bir rakibimin varlığı ihtimali düştü; Trix'in sevmediği ya da beni sevdiği kadar sevmediği (ya da benden daha çok sevdiği... Romanlarda kadın kalplerinin anlaşılmazlığı üzerine birçok ize rastlamıştım) ama onunla evlenmek isteyen birisi varmış gibi geliyordu. Hem Trix'in kullandığı, "Aramızda bir şey olamaz," ifadesi hem de Cuperus'un bir erkeğin bir kadına tek başına sahip olamayacağı yönündeki imalı konuşmaları şüphelerimi destekliyordu. Ancak üzerinde düşünmeye devam ettikçe davranışlarını açık-

lamam daha da güçleşiyordu. Tek dayanağım, hatırladığım öpüşme sahnesi, aklımdan bile geçirmediğim bir anda sessiz sokakta başıma gelen mucizeydi.

Uzun uzun düşünüp taşındıktan sonra hikâyeyi tüm açıklığıyla anneme anlattım. Bu her zaman aptalca bir davranıştır, ancak nesnel anlamda umarsız aşkım gözönüne alındığında bu yaptığım haklılık kazanıyordu. Ayrıca annemin bana gülme ihtimaline karşılık ona, bunun "geçici bir gençlik aşkı" olabileceği izlenimini verdim. Konuşmamız fazla uzun sürmedi, annem kendince daha çok hayret ifadesiyle, bana ise övünüyor gibi gelen bir malumatta bulundu ve bu meseleyi ta başından beri bildiğini söyledi. Sonunda da, "Bir yıl sonra seninle tekrar konuşuruz," dedi. O da üniversitenin benim tabiatımı değiştireceğini düşünüyor, en azından Chris kadar para alacağım için –her ne kadar Chris bu tür şeylere para harcamasa da– cinsellikle ilgili meselelerimi halledeceğimi, bunun da beni değiştireceğini umduğu anlaşılıyordu. O dönemde annem iyici sessizleşmiş ve sanki kafası karışık gibi geliyordu bana; bir de babamla başbaşa verip daha önceden hiç yapmadıkları kadar uzun konuşuyorlardı. Nedenini bilmiyordum ama ortada ikisi için de iyi olmayan bir durum varmış gibi geliyordu.

Babam hızla yaşlanıyordu. Seçtiğim mesleğin bir beyefendiye yakışmadığını düşünmesine rağmen bana iyi davranıyordu ama aramızda, Chris'le arasında olmayan bir mesafe vardı. Chris ile hukuki konuları en ince detaylarına kadar konuşmaktan zevk alırdı, bahçede gizlediği eski kemiği bulan köpeğin onu kemirmesi gibi aynı konuları tekrar tekrar tartışırlardı. Evde benim çaldığım

piyanodan başka müzik duyulmazdı; babam Brahms istediği zaman, Brahms çalardım. Debussy'yi keşfedip pek güçlü olmayan bir parçasını çaldığım gün babam beni kenara çekti; elinden ancak Cuperus'un da bu işe yaramaz, hastalıklı, yozlaşmış Fransız'ı beğenmediğine dair yeminler ettikten sonra kurtulabildim. Bu olaydan sonra bana karşı davranışları daha yumuşadı ve hayatımda ilk defa onun da iyi bir yüreği olduğunu ve belki de sevgiye annemden daha çok muhtaç olduğunu hissettim.

Cuperus'un durumu giderek kötülüyordu. Herkes aynı fikirdeydi ama sanki hafif, nahoş bir doğal afetle yüz yüzeymişiz gibi kimse kılını kıpırdatmıyordu. Cuperus'un kötülemeye başlaması karısının ölümüyle başladı. Karısı, yaz tatili esnasında ben kasaba dışındayken ağzından kan gelmesiyle hayatını kaybetti; önce telgraf, sonra bir mektup, daha sonra da çiçek gönderdim, hiçbirine cevap gelmedi. Yüksek okula başlamama bir hafta kala Cuperus'u ziyaret ettim. Müzik derslerini bırakalı yaklaşık altı ay olmuştu ama bu arada bana birkaç kez piyano çalmıştı. Ben de ondan yüksek okulu okuyacağım kasabada ders alabileceğim bir öğretmen önermesini istemiştim. Amacım, "klasikler" dışında –böylece On Yedi ve On Sekizinci Yüzyıl müziklerini dışarıda bırakmış oluyordum– günümüz müziğini ve en başta sözsüz müziği iyice öğrenmekti ve sadece dar bir çevrede çalan bir piyano virtüozu olmak istemiyordum. Ben daha çok müzik kuramı ve müziğin tarihsel gelişimi ile ilgilenmek, armoni ve kontrpuanla uğraşmak, partisyon okumak ve kendi kendimi yetiştirmek için gerekli

akıllı önerilerle beni yönlendirmesini istiyordum. Öne sürdüğüm bütün öğretmenleri yetersiz bulan Cuperus nihayet bir öğretmeni deneyebileceğimi söyledi. Bu konuları karşılıklı, belli bir anlayış çerçevesinde konuştuk; Cuperus ayıktı ve benim her hafta kendisinden ders almak için iki üç saatlik tren yolculuğu yapamayacağımı olgunlukla karşılamıştı. Gelgelelim karısı öldükten sonra onu ilk ziyaret ettiğim gün öyle sarhoştu ki onu daha önce hiç bu kadar sarhoş gördüğümü hatırlamıyorum. Beni sürekli suçladı, onu yarı yolda bıraktığımı, cenaze törenine gelmemekle ona hiç değer vermediğimi gösterdiğimi, cenaze töreninin çok berbat geçtiğini, ailenin şerefini kurtarmak için neredeyse üç silindir şapkayı üst üste giydiğini, Trix cadısının tören boyunca ağzını açmadığını, oysa kendi, evet, kendi durumunun... Sonra ağlamaya başladı ve bir süre sonra benden özür diledi. Arkasından yine Trix'le ilgili öylesine küfürler, öylesine ağza alınmayacak sözler sarf etti ki odadan çıkıp gitmemek için kendimi zor tuttum. Onu yatak odasına çıkartıp yatağına yatırdığımda sustu, bana "oğlum" dedi ama horlayarak derin bir uykuya dalmadan önce beni artık tanımıyordu bile. Kasabın parasını iki numaralı cadıya vermememi tembih etti.

İki numaralı cadı, Trix'in beni koridorda bekleyen teyzesiydi. Bana söylediği ilk şey; Trix'in hâlâ köyde eşyalarını toplamakla meşgul olduğuydu. Kendisi, Hendrik vahim durumda olduğu için önden gelmişmiş; adamcağızın ne halde olduğunu ben de görmüşüm ya. Karısına çok düşkün olan Hendrik için tabii bu ölüm büyük bir darbe olmuşmuş. Bu teyze, aşağı yukarı Trix

ile aynı boydaydı ve aralarında pek fark olmasa da onun kadar zayıf sayılmazdı. Ancak etli boynunun üzerinde, aile hususiyetlerinden nasibini alamamış tuhaf orantılı, yuvarlak ve oldukça toplu başı sallanıyordu; zeki bir alnı, ara sıra sinsice kıstığında yanak derisini yukarıya çeken olağanüstü iri, parlak şeffaf gözleri, içine olduğu gibi bakılabilecek, düzgün delikleri olan son derece narin bir burnu vardı. Yine de kalkık bir burnu olduğu söylenemezdi, anatomi eğitimi almışlığıma rağmen böyle bir vakanın nasıl ortaya çıkabildiğini tam anlayabilmiş değildim. Gençliğinde, orantısızlığıyla belli bir hoşluğu bile olmuş olan başı –bu arada, ölen ablasından dokuz yaş daha gençmiş– o akşamüstü, sadece konuşurken değil, konuşmadığı zaman da, kendiliğinden, sürekli hareket halindeydi. İtiraz edercesine iki yana dönmeler, her şeyi bildiğini ima eder gibi sallamalar, titreyerek alttan alta bakmalar ya da birden yerinden kurtulmuş, dünyaya meydan okurcasına dalga dalga yukarı kalkmalar ve benzeri hareketler... Ablasından daha iyi giyinen, terbiyeli, üstelik ondan daha düzgün konuşan bu kadın pekâlâ gerçek bir hanımefendi gibi –aklından zoru olan– görülebilirdi, diye düşünmüştüm başlangıçta; ancak daha sonra aslında bilincinin epey yerinde olduğunu ve işine geldiğinde başını pekâlâ saatlerce sallamadan tutabildiğini fark ettim.

Bu kadında bana itici gelen bir taraf olmamasına rağmen –belki de vücut yapısı ve Trix'e benzeyen açık sarı saçları yüzünden– o evden bir an önce çıkıp gitmeye bakıyordum. Özellikle benimle dertleşmeye başlamasından ve Trix'den bahsetmesinden endişeleniyordum.

Bu durumda lafı ağzına tıkamak zorunda kalırdım, yapmazsam ve Trix bunu duyarsa, randevumuza gelmediği için bozulan ilişkimiz çok daha derin bir yara alırdı. Koridorda yürürken peşim sıra geliyor, bir yandan da konuşuyordu. Artık eniştesinin evini o çekip çevirecekti; bir kuruşları bile olmadığı için Trix'in bir iş bulup çalışması gerekiyordu, Hendrik böyle devam ederse bütün öğrencilerini, hatta korosunu bile kaybedebilirdi, zaten eskiden beri içkiciydi, hatta koro provalarına gidebilsin diye karısı kaç kere kafasından aşağı soğuk su boca etmişti... Öğrencilerini ve koroyu kaybederse mutfak tam takır kalırdı... Evet, onun vaktiyle yanında çalıştığı bir beyefendiden kendisine para kalmıştı ama bu parayı Hendrik'in içkisine harcayacak değildi... Bunlar son sözleriydi, sanki az sonra geri gelecekmişim gibi bana güle güle bile demedi. Evin karşısındaki demircinin tabelası yeniden boyanmıştı: "G.J. Douwes" adının yanına "*en zoon*" [10] eklenmişti. Harflerde hiçbir deformasyon olmadan, sağa sola boya sıçratılmadan, düzgün bir şekilde "G.J. Douwes ve mahdumu" yazılmıştı.

Cuperus'a samimi bir mektup yazdım, baldızına ve kızına selamlarımı iletmesini rica ettim. Eşyalarımı topladım, annemi öptüm ve önceden bir mektup yazarak geleceğimi haber verdiğim ve benimle çaylak diye dalga geçmeyi düşünüyorsa onu fena hırpalayacağımı şaka yollu bildirdiğim Chris'in yanına hareket ettim. Chris onu hırpalama fırsatını bana vermedi; çaylaklığı aşmış, büyümüştü. Büyümüştü büyümesine ama gelgelelim

10- en zoon: ve mahdumu (ç.n.)

dostlarına, meslektaşlarına ve ilerde kendisine yararı dokunacağını düşündüğü kişilere sunmak zorunda kalacağını düşündüğü, lüks ve pahalı bir ikram gözüyle baktığı karşı cins konusunda hâlâ bir çaylaktı. Benim kaldığım daire kasabanın başka bir semtindeydi; Chris ile kasabanın en ünlü ve en pahalı genelevinde bir kere karşılaştık. Ben burada içine konyak kattıkları koca bir fincan çay içmiştim. Her neyse, bu anı kitabında Chris'i yeterince kötüledim, sadece hatırladığım şu hadiseyi ilave etmek istiyorum; sözünü ettiğim genelevde arkadaşlarının zoruyla soyunan Chris'in pantolonunu çıkarttığında, şayet yanılmıyorsam üzerinde babamın eski uzun paçalı donu vardı. Chris şimdi mutlu bir evlilik yaptı, onun aşk hayatına leke sürmek bana yakışmaz. Bir de şunu ekleyeyim; Chris, sanırım on yedisinde karşılıksız bir aşk yaşamıştı. Haftalarca süren bu ümitsiz aşk, Chris'in kafasını bayağı karıştırmıştı. Çaylaklık dönemini yüzümde hafif bir gülümsemeyle ve kavga etmeyerek atlattım. Bir an önce yetişkin olmak istiyordum. Benim durumumda birisi için üç dört ay yeterli gibi geliyordu; ilk yılımda kesinlikle beşinci ve altıncı yıllarıma oranla daha sakindim. Her neyse, bu ayrı hikâye.

Cuperus'un bana yazmamasına aldırmadan ona neler yaptığımı, deneyimlerimi yazıyordum. Yeni müzik öğretmenimin başarılarını, benim giderek daha çok sevmeye başladığım Debussy ve Ravel'i, bu konuda bana kızmaması gerektiğini çünkü buna, kabul etmese de, bana ayrıntılar, fevkalâde kombinasyonlar ve gösterişli armonilerden oluşan dersler vermesinin yol açtığını anlatıyordum. (Yeni öğretmenim, çok bilgili olmasına

rağmen biraz ruhsuzdu ve armoni tutkusunun tamamen karşısındaydı. Renklerle değil, düz çizgilerle düşünüyordu ve her fırsatta Wagner'e atıp tutuyordu. Tutarlı olması için Debussy'yi de reddetmesi gerektiğini söylüyordum ama kabul etmiyordu.) Cuperus'tan bir cevap gelmedi. Belki de elleri artık yazı yazamayacak kadar titriyordu.

Çaylaklık dönemini bir tür manevi sünnet sayılan törensel gereklilikleri yerine getirerek, alkole dayanıklılık sınavlarını geçerek, ev ziyaretlerinde bulunarak, tartışma gruplarına katılarak atlattıktan sonra, annem Chris ile beni ziyarete geldi. Annemin hangimizle daha uzun kalacağı konusunda Chris'le aramızda çıkan tartışmayı ve benim çocukça davranışımı burada anlatacak değilim; tek istediğim, annemle ev sahibemin zırt pırt girerek bizi rahatsız edeceği odamda değil, sakin sakin konuşabileceğimiz bir kahvede görüşmekti. Belki de son defa olacaktı bu. Bana, kısa bir süredir, belki de uzun bir süredir kalbinden rahatsız olduğunu yazmak istememişti; donuk gözlerimle çaktırmadan yüzüne bakarken boynundaki şahdamarın hızla attığını fark ettiğimde kendimi, acaba o mu yoksa Cuperus mu önce ölecek diye düşünmekten alamadım. Konuşmalarımızın özel bölümlerini, hatırladığım kadarıyla buraya aktarıyorum:

Başını camdan tarafa çevirip ekim yağmuru altında gelip geçenlere bakarak ve önemsiz bir şey söylüyormuş gibi, "Senin şu sevimli Trix'inin kötü yola düştüğünü söylüyorlar," dedi annem. Üzücü konuları annem hep bu şekilde yumuşatarak, sanki başkalarının işine burnu-

nu sokan birilerinden duymuş da doğru olmayabilirmiş gibi söylerdi. Tüm bedenim kasıldı. İki ay kadar sonra Trix'e mektup yazmayı planlıyordum. Bu saldırı ben harekete geçmeden gelmiş, yavaşça yandan taarruza geçmişti.

"Bundan emin misiniz?" diye sordum.

"Pek çok kişiden aynı şeyi duydum ama doğru olmasa bile sana bunları söylemek istedim..."

"Elbette, yoksa başkasından duyabilirdim, çok iyi düşünmüşsünüz. Ancak bunun beni ne kadar az ilgilendirdiğini tahmin edemezsiniz."

Annem iç çekerek, "İşte buna sevindim," dedi.

Geriye yaslandım ve sigaramın dumanını annemin uzağına doğru üflerken kararlı bir sesle, "Bu da demek oluyor ki –o sırada cama yansıyan görüntümü fark ettim; iri yarı, geniş omuzlu, adabımuaşeret kurallarını bilen genç bir adam gibiydim– yani demek istiyorum ki bu tür şeyler benim ona olan sevgimi etkileyemez. Bu söylenenlerin hepsi doğru olabilir, ben zaten Trix'in sevgisinin beni mutlu edeceğine inanmıyordum. Bir iki darbeye dayanabilirim."

Zoraki bir gülümseyişle, "Bir şey daha anlatmalıyım," dedi annem. "Belki Trix'in Bahçe'deki lokantada çalışmaya başladığını duymuşsundur, sanırım garson olarak değil, şef olarak çalışıyormuş. Cuperus'un tüm kazancı içkiye gittiği için Trix para kazanmak zorunda kalmış, üstelik müziğe de hiç tahammülü yokmuş..."

"Bunları size kim anlattı? Van Son'mu? Tjallingii'mi? Yoksa Vellinga'mı?" diye alaycı bir şekilde sordum.

"Yaklaştın ama Vellinga değil."

"Yazık, oysa gazeteci olarak en doğru bilgiye o ulaşabilir. Trix'in Bahçe'de çalışmasından bahsetmiyorum, bu doğru olabilir, neden olmasın? Ama kötü yola düşmüş olması... Herhangi bir evde işe başlamış değil ya? Saray baş refakatçisinin yanında ya da şaibeli bir konakta hizmetçi olarak..."

"Sus bir dakika Nol! Bana bunu söyleyen Vellinga olamazdı çünkü o. . . Çünkü kötü yol kendisi."

Sinirlerim iyice gerildi, koltuğa yerleştim. O anda başımın döndüğünü hissettim, bir yudum çay içtim. Her şey bozulacak, altüst olacak, hayatım kayacak ama iyi ki hâlâ Trix var, diye düşündüm. Bir yandan da içimde beni herkesin üzerinde tutan, yücelten ve özgürleştiren bir duygu hissediyor. bütün bunların bir sınama olduğuna inanıyordum. Bu sınama beş kadeh cin yuvarlayıp sonra öne eğilerek kim daha önce yere yuvarlanacak diye beklemekten daha farklı bir sınamaydı.

"Sahi... Vellinga'nın Trix'e verdiği çiçekler," diye mırıldandım, "evet, bu dediğiniz doğru olabilir."

"Ben bundan fazlasını bilmiyorum," dedi annem ve elindeki mendille burnunu sildi, ağzını kapatarak öksürdü, "sen... Zaman her şeyin ilacıdır..."

Kararlı bir ses tonuyla, "Beni yanlış anlamanızı istemem," dedim, "zaman hiçbir şeyin ilacı olamaz. Bu durumda zaman bir işe yaramaz, ben inanmıyorum, filozoflar zamanın ne demek olduğunu bile bilmiyorlar... Bunları bana siz anlatıyorsunuz. Ya da bir başkası anlatacaktı, ben de dinliyorum. Bana bir şey anlatılırken dinlemek zorundayım, kaçıp gidemem ya... Peki, siz, kahretsin, siz hiç âşık olmadınız mı anne?"

"Pek sayılmaz."

Biraz sustuktan sonra devam ettim: "Peki Trix'le aramda eskiden beri bir şeyler olduğunu nasıl anladınız? Gerçi onun bana eskiden beri ilgisinin olduğu ya da benim ona tutkun olduğum biraz mübalağalı olabilir ama yine de kısmen doğru."

Annem bir anda hevesli, neredeyse neşeli bir yardımsever, hatta sanki aklı pek kıt olmayan, şeytansı, girişken hanımı arkadaşlarıyla hararetli bir muhabbete tutuşmuş gibi heyecanlandı. İnsan tabiatı, nasip, kısmet, hayat ve ölüm, erkekler hakkında malumatlar, budalalıklar, mizah, tevekkül, dedikodu, dalgınlık, rekabet, iğneleme, hafif sempati, sempatiyi reddetme, çocuklu olmak, olmamak, çok çocuklu olmak hakkında etraflıca bir konuşma yaptı. Saatler sürebilecek bu keskin laf ebeliğinin kendisine attırdığı kahkaha bir anda ona değersiz bir zafer kazandırmıştı, çehresinde oluşan görmüş geçirmiş kadın ifadesiyle, "Bir dahaki sefere devam ederiz, eğer ömrümüz yeterse," dedi. Annem artık eski dönemlerden, ilk gençlik çağını sağlıklı bir şekilde atlatmam adına, hatırlamamamın daha doğru olacağı geçmişten dilediği kadar söz edebilirdi.

"Bunu hemen anlamıştım, daha onunla dans ettiğin gün bunu gördüm."

Başımla onayladım, "Evet, bu doğru, belki biraz mübalağalı ama her şey o zaman başladı. Dans etmesek dikkatimi çekmezdi. Peki, siz bunu nasıl hemen gördünüz?"

"Bir tür altıncı his belki. Daha önce hiç böyle hissettiğim olmamıştı ama şimdi seninle birbirimize benze-

diğimizi söylemek istiyorum; çocukluktaki bu bağların çok derine gidebileceğini biliyorum. Okul sıralarındaki arkadaşlıklar unutulur ama diğerleri bazen hafızamıza kazılı kalır. Bir kadınla bir erkek biliyorum; ikisi de evli, bir tren yolculuğunda aynı kompartımanda oturuyorlarmış, birbirlerini tanımıyorlarmış ve birkaç kelimeden fazla konuşmamışlar ama aradan on beş dakika geçtikten sonra birbirlerine âşık olduklarını anlamışlar. İkisi de eşlerinden boşanmış ve birbirleriyle evlenmişler. Çok sonraları, yaşlı akrabalarının anlattıklarına göre onlar beş altı yaşlarındayken, büyük bir kutlama sırasında birbirleriyle, sanki aşk yaşıyor gibi, oyun oynamışlarmış..."

Birkaç haftalık bilimsel eğitim sonunda edindiğim tecrübeyle, "Tamamen tesadüf," dedim.

"Aileleri otuz yılı aşkın bir süredir görüşmüyorlarmış. Bana bütün detayları anlattılar, isimlerini, nerede oturduklarını, hangi trende karşılaştıklarını biliyorum, sana söyleyebilirim. Pek de genç değillermiş..."

"Çok ilginç," dedim sigaramın dumanını yana doğru üfleyerek. "Böyle bir şeyin başına geldiğini düşün, belki ikisi de mutsuz bir evlilik yaşıyordu ve başka bir trende başka birilerine âşık olabilirlerdi. Size katılıyorum, belki doğruluk payı vardır. Peki, size bir şey sorabilir miyim anne?"

Daha da hevesle ve karşı tez sunmak için devam etti annem, "Elbette bunlar ender rastlanılan hadiseler, zaten siz dans ettiğinizde yaşınız daha büyüktü."

"Size bir şey sorabilir miyim anne?" diye daha yumuşak bir sesle tekrarladım. Ürkmüş gözleriyle başını

evet anlamında sallayınca devam ettim: "Az önce bana hiç kimseye âşık olmadığınızı söylediniz. O halde babama da âşık olmadınız, zaten âşık olmadığınızı bir çocuk bile anlayabilir. Chris bile aramızın iyi olduğu günlerde, 'Annemle babam pek sık öpüşmüyorlar,' demişti."

"Başlangıçta âşık olduğumu sanıyordum," dedi annem.

"Benim asıl sormak istediğim bu değildi. Cuperus'un size olan aşkını ikimiz de biliyoruz. Ancak diğerlerinin de... Van Son, Tjallingii, Vellinga, Caspers hatta başkaları da... Sizden öğrenmek istediğim, lütfen bana kızmayın anne! Ama Caspers ve Vellinga, yine de. . . "

"Beyefendilerle arama mesafe koymakta hiç zorlanmadım. Sadece Cuperus hadisesinde, bu da o kadar kolay olmadı ama sen de hangi koşullarda olduğumuzu biliyordun."

"İnanıyorum, bundan şüphem yok, sadece baştan çıkma anlamında. Kadınlar birine âşık değillerse kolayca baştan çıkabilirler, demek istiyorum."

Konuşmayı getirdiğim bu noktada Vellinga'yı başka bir rolde karşısına çıkartarak annemin ne dediğimi anlamasını bekledim, dahası "tatlı Trix'ciğin" diye başlayan lafa, annem dahil olmak üzere herkesin her önüne gelen yerde diline dolaştırdığı dedikodulara, kendimce bir karşılık vermek istemiştim. Uzun bir süre birbirimizi sert bakışlarla süzdüğümüz halde –sonunda hep tatlıya bağlanan ve anneyle oğlun arkasında hep yabancılaştırma bırakan bir çekişmeydi bu– annemin diğer yüzünün sözlerimin altındaki öfkemi anlamadığını fark ettim ve buna şükrettim.

XIII

Bu arada, bir Vellinga'nın diğeriyle yer değiştirmesi bana kalırsa pek de kolay olmadı. O akşam, Chris'le beraber annemi istasyondan geçirdikten sonra –Chris inatla annemin koluna girerek benim öbür koluna girmemi engellediği için tadım kaçmıştı– umutsuzluktan ziyade duyduğum öfkeyle odama gider gitmez hiç durmamacasına içtim. Umutsuzluğa kapılmak istemiyordum. Düzeltilmesi olanaksız bir şey olmamıştı; Trix'e duyduğum aşkta yeni bir sayfa açılıyordu, küçük bir işaretle insanı lüzumsuz yere korkutan yeni bir dönemin başlangıcıydı, "*rien ne va plus*"*. Daha önce de söylemiştim, bana göre aşkın ne zamanla ne de başıyla sonuyla bir ilgisi vardı. Kadehleri arka arkaya yuvarlarken hayatın bu ve buna benzer hakikatleri üzerine uzun uzun düşündüm. Böyle düşünmeme biraz da büyük sınıfta okuyan Hint

* "Artık hiçbir şey mümkün değil"

kökenli bir öğrencinin verdiği tuhaf bilgiler yol açmıştı. Üniversiteye alıştırma günlerinde biz çaylakları eğlendirmek, huzursuz etmek ya da hizaya getirmek için şu zırvayı anlatmıştı: kalabalık bir grupla kafa çekip sarhoş olan ve sonunda içtiklerini kusan insana içkinin bir yararı olmazmış. İçki tek başına ve hareketsiz olarak içilmeliymiş. Kendi kendine bile konuşmamak gerekirmiş. İnsanın içki içerken sadece iç sesine kulak vermesi, problemlerine, duygusal konulara yoğunlaşması bazen ertesi gün, uygulamaya konacak şimşek gibi çözümlerle kalkmasına yol açabilirmiş. Bir çeşit mistisizm. Bunu bütün sınavlarında bizzat denemiş. Sadece bir sınavda başarısız olmuş; ona da önceki gece arkadaşlarının verdikleri kötü içki sebep olmuş. Mistik hoca bize bu akılları verirken kendisi sarhoştu; bu şekilde anlattıklarını yalanlamasa bile tutarlılığını yitiriyor, en azından bize tavsiye ettiğini kendisinin yapmadığını gösteriyordu.

Her şeye rağmen bu ayyaşın mistik doktrini tamamen boş sayılmazdı. Gece yarısına doğru yatağa yığılmadan önce roket olup havaya fırlayacak bir yumak haline gelmiş duygu ve düşüncelerimin patlamasıyla birlikte Trix'in ayaklarının dibine düşecekmişim gibi geliyordu. Goethe'vari yaklaşımın eksik olmadığı bu yüksek hakikate ermemle birlikte gelen ilhamla harekete geçtim; sekiz-dokuz saatlik uykudan sonra bir mektup kaleme aldım ve bizim Hintli'nin mistik kuramına inanmamak için pek bir nedenim olmadığına kanaat getirdim. Bu mektubu aslında birkaç ay erken yazıyordum ancak sadece bana bir iki satır yazmasını rica ettiğim için belki bu davranışım mazur görülebilirdi. Ona, eğer yazacak-

sa bana bir hafta içinde cevap yazmasını rica ettim ve bu ültimatomu imzamın üstüne 'daima senin' diye yazarak yumuşattım. Mektubu postaya verdim, kapımın önündeki boş içki şişesinden benim akşamdan kalma olduğumu anlayan ve benim de insan evladı olduğumu düşünmüş ev sahibemin verdiği ringa balığını yedikten sonra kendimi daha iyi hissettim. Sonra da oturup ikinci mektubu yazdım, bu seferki Jantje de Ridder'aydı. Aklıma başka kimse gelmemişti; annemlerin eski dostlarından, ahbaplarından bilgi almayı düşündüm, aklıma Caspers hatta Tjallingii bile geldi, üstelik onlardan rica etsem ağızlarını Jeanne'cikten daha da sıkı tutacaklarını düşündüğüm halde onlara yazmadım. Jeanne'cik bu konuda konuşsa bile o kadar önemli değildi, benim asıl çekindiğim kendilerine mektup yazarak açıldığım erkeklerin ileride benimle alay etmeleri ihtimaliydi.

Trix'den bir cevap gelmedi. Ancak yuvarlak etkileyici gözleri olan Jeanne'cikten geldi. Bu ilginç mektubun tamamını buraya yazmadan edemeyeceğim:

"Sevgili Nol (sana böyle hitap edebilirim değil mi?)

Artık bir üniversite öğrencisi olduğun halde beni hatırlayıp yazmana sevindim. Carmen temsilini düşündüğümde hep senin siyah takım elbiseler içinde büyük bir ciddiyetle kuliste dolaşman aklıma gelir. Ordelio'ya hep birlikte nasıl da ağzının payını vermiştik değil mi? Orada operaya gitme fırsatın oluyor mu? Van Wessel'den epeydir haber alamıyorum ama Lahey'de bir yerle anlaşmış, oldukça yoğun çalışıyormuş. İnsan eski dostlarını kolay unutamıyor. Birçok öğrencim var, bazı dedikodu-

lar da geliyor kulağıma. Ama ben dedikodu yapmam, emin ol, bana güvenebilirsin Nol. Bazı meraklı ev sahibelerinin kiracıya gelen mektupları okuduğunu kendi tecrübemle bildiğim için sana şu kadarını söyleyeyim; mektubunda sözünü ettiğin meseleyi duydum ama kendi gözümle bir şey görmüş değilim. Emin olmadığım bir konuda konuşmak istemem ama sözünü ettiğin kişilerden bir tanesi her şeyi yapabilecek yaradılıştadır, diğerini çok iyi tanımıyorum. Herkes istediği gibi yaşayabilir. Anladığım kadarıyla bu mesele epeydir varmış, kızın ilk oturduğu yerde başlamış. Bu konuda bir şey duyarsam sana yazarım. W...'ye geldiğinde bana mutlaka uğra olur mu? Oturduğum semt çok sakin, eminim sen buraları hiç bilmiyorsundur, öyle dalgın bir profesördün ki. Cuperus'un durumu çok kötü, bütün koroları ve öğrencilerinin çoğunu kaybetti. Devamlı içiyor. Çok yazık. Ben de artık şan dersleri veriyorum; aslında Cuperus'un rakibi sayılırım, nasıl ama! Hoşça kal! Hayatı biraz hafife al.

Sevgiler, Jantje de Ridder."

Dalgın profesör... Başkaları bizi ne kadar yanlış tanımış. Mektup çalakalem, orasından burasından oklar çıkartılarak yazılmıştı, ancak altındaki imza bir okul talebesininki kadar düzgündü ve bu karmaşaya bir düzen getiriyordu. Mektup kâğıdı da, zarf da kalındı; pahalı duruyordu ve muhtemelen Stegeman'ın hediyesiydi. Mektubu çöp kutusuna atmadan önce bir kahkaha attım. Bu arada Stegeman'ın Jantje'ye aralıklarla sevgi gösterisinde bulunduğu yaşlara gelmiştim. Jantje şimdi otuzu-

nu aşmış, kırklara doğru yol alıyor olmalıydı. Yoksa bir şans mı tanımak istiyordu? Öyle olsa ne olacaktı? "... kızın ilk oturduğu yerde başlamış" Trix acaba gerçekten babasının evinin önünde karşılaştığımız akşamdan önce de Vellinga ile birlikte oluyor muydu? Delirecek gibiydim, inanamıyordum ama bu pekâlâ mümkündü. Dertop edip çöp kutusuna attığım mektup çıtırdadı, elimde olmadan ağzımdan "sürtük" lafı çıktı. Bu laf üzerimde beklediğimden farklı bir etki yaptı, İncil'den bir kelimeymiş gibi gösterişliydi ama vaaz esnasında sık kullanılmaktan biraz yıpranmış gibiydi. Öfkeli değildim, sadece Trix'ten cevap gelse bile artık ona eskisi gibi saygılı davranmayacağımı seziyordum. Ancak Trix yazmadı, anlatılanlara duyduğum şüphe giderek azalıyordu. Vellinga girişken bir adamdı, W...'nin ileri gelenlerindendi, Trix'in bana gösterdiği tutarsız davranış da Vellinga'nın başarısını doğruluyordu. O aylar içinde sürekli bu hadiseye bir açıklama arayıp durdum, felsefesini yapmaya başladım, mütalaa merakım ortaya çıktı. Bu halim ta Noel tatiline kadar sürdü.

Chris eve benden önce gitti; sözde niyeti önündeki sınavlara sakin bir şekilde hazırlanabilmekti ama bana kalırsa, onu haftada bir geneleve ya da buna benzer yerlere gitmeye zorlayacak bir çevrede olmak istemiyordu. Bu genelev ya da benzeri yerleri ziyaret etme geleneği usandırmıştı Chris'i. Bunda pintiliğe varan tutumluluğunun da payı vardı, bir süre sonra arkadaşlarına katılıp kadınlara gitmektense onlar tarafından alaya alınmaya bile razı olabilirdi. Ben de onun gözünü, sahaftan aldığım deri hastalıkları atlasından zührevi hastalıkları gös-

teren fotoğraflarla korkutmuştum. Burnunu kanattığım sefer de böyle olmuştu. Şimdi de bu fotoğrafları onu kızdırmak amacıyla gösterdiğim halde belki onu gerçekten korkunç bir hastalığa karşı korumuştum. Bunun dışında üniversite hayatı sorunsuz devam ediyordu. Üniversitenin bulunduğu kasabadaki bir avukatlık bürosunda Chris'in yeri hazırdı. Kibirli davranışlarına karşı bir çekimserlik olsa da bu teklif, onun işinde gösterdiği çalışkanlıktan ya da başarıdan çok, babamın nüfuzlu dostlarıyla ilişki kurma olanağını doğuracağı için yapılmıştı. Bir keresinde ona, burnuna vaktiyle o yumruğu indirmeseydim buralara gelemezdin dedim, ama ne demek istediğimi anlayamadı.

W...'ye geldiğimde evde değişik bir havayla karşılaştım. Annem hasta yatağındaydı ancak birkaç gün sonra ayağa kalkarak yine bizi elinden geldiğince şımarttı. Buna karşılık babam hiç olmadığı kadar enerjik görünüyordu. Sanki yaşlılığa geçiş dönemini atlatmış gibiydi. (Ya da W...'nin kenar mahallelerinden birindeki genç sevgili onu böyle canlı tutuyordu. Her neyse, okur bu düşüncenin üzerinde fazla durmamalı.) Daha canlanmış, daha hırslanmıştı; merakla gözlerini dikip bana bakıyor, fırsat buldukça Chris ile hukuki tartışmalara giriyordu. Ancak artık Chris'in de kendine göre sağlam görüşleri vardı. Bilgileri ve gençliğinden gelen güçlü hafızası ile babamın üstesinden geliyordu. Babamın yıllarını vererek edindiği tecrübeye Chris ihtiyaç duymuyordu; ona göre bunlar modası geçmiş ya da fazla biçimciydi. Buna rağmen babam iyi niyetini kaybetmiyordu; tartışırken birbirlerine zoraki gülümsemelerini, birbirlerinin tez-

lerini çürütmeye çalıştıklarını ve sonunda ikisinin de bildiğini okuduğunu hâlâ hatırlarım. Bir tartışma biter hemen diğeri başlardı ve odanın içinde kanun maddeleri, sonuçlanmış davalar, varlıklarını doğanın yasalarına değil de tesadüfi bir sıralamaya borçlu sayılar, rakamlar uçuşur dururdu. Bütün bu saçmalıkların arkasında şeytani entrikaların yattığını varsayıyordum. Konuşulanları dikkatle dinleyip aklımda tutmayı ve hukuk öğrencileriyle tartışırken onlara karşı kullanmayı, onları yanlış yapmaya zorlamayı, saf dışı bırakmayı ve dinleyenlerin gözünde gülünç duruma sokmayı tasarlıyordum. Yanlış meslek! Son derece yanlış! Hukuksal bilgiler, ne pahasına olursa olsun öğrenilmemesi gereken bilgilerin bir sembolüydü. Baba-oğul, dişlerinin arasında iri kemik parçası tutan köpekler gibi, ağızlarında tuttukları paragrafları, diğerinin karşı tez sunmasına fırsat vermeden birbirlerine fırlatıyor, sahip oldukları görüşleri sıkı sıkı dişlerinin arasında tutuyor, adeta kemiriyorlardı. Babam sık sık yerinden kalkıp yarım saat eski evrakları karıştırmak zorunda kalıyordu; hatta bir seferinde beraberce mahkemeye gidip eski kayıtlara baktılar. Mahkemede Chris haklı çıkmış olmalı ki eve döndüklerinde babam bir önerisi olduğunu söyledi. Üçümüz beraberce şehirde, güzel bir lokantada mükellef bir yemek yiyecektik; bu, bir bakıma gençliğe ve baba ocağına da veda niteliğinde olacaktı. Bunun zoraki bir davet olduğu belliydi, babam artık Chris'le aşık atamıyordu, ben de bunu kabul ettim. Chris'in babamınkilere benzeyen gözlükleri artık genç hukukçu ateşiyle parlıyordu. Buna sadece iyi bir yemek ve içkiyle karşılık verilebilirdi.

Bu planımız annemin yanında detaylandırıldı. Babam "tıkınma partimiz" için Bahçe'deki lokantayı uygun gördüğünü söylediğinde –babam Chris'i kendi tarafına çekmek için sululuklar da yapıyordu– annem kaygılı bir şekilde bana baktı, ben de ona cevaben "merak etme" anlamında başımı salladım. Hakikaten bu lokantada yemek yersek Trix'i yeni iş yerinde görme ihtimalim epey yüksekti; ne var ki mektuplarıma cevap vermeyen, herkesin diline düşen ve beni de küçük düşüren bir kadın için lokantaya gitmekten vazgeçecek değildim. Belki Vellinga da orada olurdu, işte o zaman ilginç bir karşılaşma gerçekleşebilirdi. Hiçbir şey belli etmezdim, hayır, kesinlikle, Trix onu umursamadığımı, benim, kırık kalbinin duygularını mektuba döken, köpekçe bir bağlılıkla davranan ve ergenlikten henüz kurtulamamış bir âşık olmadığımı görürdü. İçimdeki son şüphe kırıntıları da Cuperus'un davranışıyla yok olmuştu. Onu gördüğümde bende, hem bedenen hem de manen tükenmiş, bitmiş bir kişi izlenimi bırakmıştı; geleceğimi önceden haber verdiğim için ayıktı ancak Trix'i sorduğumda yüzündeki utanç ifadesi, o güne kadar yarısına inanmak istediğim bir şeyi doğrular nitelikteydi. O güne kadar Trix'in lafı her geçtiğinde ona sövüp sayar, babasını ihmal ettiğinden, şan derslerini bıraktığından şikâyet eder dururdu; adı geçtiğinde şimdiki gibi sessiz kaldığını hiç görmemiştim.

Bahçe içindeki lokanta (Borsa binasının arkasında da bir lokanta vardı ama herkes orasının sıkıcı olduğunu söylerdi) birkaç yıl önce, vaktiyle büyük bir yolcu gemisinde aşçılık görevinde bulunmuş yeni işletmecisiyle

büyük sükse yapmıştı. Önceden sipariş verilmesi şartıyla mükemmel bir yemeği keseye uygun bir fiyata yemek mümkündü; özel oturma bölümüne alınan müşterileri, saydam camlı kapıların arkasından garsonlar ürkek gözlerle izlerdi. Kış aylarında kar olmasa bile konumu lokantaya avantaj sağlıyordu, babamın ortamızda nefes almadan dâhice fikirlerini beyan ederek, üzerimizde kalın paltolarımızla rüzgâra karşı yola çıktığımız 4 Ocak günü de kar yoktu. Yüksek taş merdivenleri çıkmaya hazırlandığında ona yardım etmek amacıyla koluna girdim, Chris arkamızdan şarkı mırıldanarak geliyordu.

Ahşap yapı, beton temele oturtulmuştu; binanın kanal tarafına bakan pencerelerinin arasından tonozlar yükseliyordu. Mimari açıdan son derece yanıltıcıydı çünkü tonozların arasında bulunan pencereler mutfağa, kilere ve benzeri odalara, bir tanesi de lokanta sahibinin oturduğu daireye aitti. Kanalın karşı kenarında durup bir dürbünle bakılsa, bir pencerede garsonla tartışan bir aşçı, diğerinde bakır kaplar, bir diğerinde oyuncak ayılar, sonuncusunda da vapur maketi görülebilirdi. Binanın, sahnenin bulunduğu havuzlu kısma en yakın kanadına açılan büyük salonda iki adet bilardo masası vardı. Duvar süsü olarak, göğüslerinde meyveler olan tahtadan, çirkin, kahverengi, karyatidler[11] yapılmıştı. Geyik boynuzu, guguklu saat benzeri rustik dekorasyon süsleri yoktu. Büfenin arkasında asılı duran siyah çerçeve içindeki istasyon saati salondaki kahverengi hâkimiyeti içindeki yegâne siyah renkti; yerler parke döşeliydi,

11- Karyatid: Eski Roma ve Yunan mimarisinde sıkça görülen, kadın şeklindeki sütunlara verilen isim. (ç.n.)

üzerine hep ince bir tabaka kum atılırdı. Buranın sakin ve insanı rahatlatan havasının içinde bir nebze de olsa ataerkillik hissediliyordu, bilhassa özel bölümde, biz üç kuverli masanın uzağında, harıl harıl yanan sobanın yakınında rahatça oturuyorduk. İlk kadehimden sonra dalgın dalgın dışarıya baktım, anılarımdaki görüntülerle karşılaştırınca her şey gözüme çok küçük, önemsiz ve inen alacakaranlıkla birlikte acınacak kadar ihmal edilmiş göründü.

Lokanta her zaman bu kadar sakin olmazdı. Arada sırada iskambil oynanır ya da bilardo turnuvaları düzenlenirdi. Kendi aralarında oynarken bile yolundan çıkan toplar olduğunda, içeride kendi denkleriyle oturmak yerine buraya gelip çiftçilerle bir iki kadeh atmayı tercih eden beyefendiler ya da koltuklarda oturmuş akşam gazetelerini okuyan kasabanın üç beş ileri geleni bulunsa da, terbiye dahilinde küfürler edilir, ayaklar yere vurularak tepki gösterilirdi. Yine de burası her akşam gelinecek bir mekân değildi. Daha çok özel günlerde gelinirdi; gerçi yemek servisinden çok içki servisinin yapıldığı buraya üyeler arasında lokantadan çok "kulüp" deniyordu. Değişken bir müşteri kitlesi olmasına rağmen yerleşik bir hiyerarşi de vardı; kalın enseli, geniş omuzlu her genç çiftçi, akşamları rahat koltuğunda oturmuş şekerleme yapan baronun kıdemli avukatlarından yaşlı Tjallingii'nin ya da çevresindeki çiftçileri bu dünyaları ben yarattım edasıyla yukardan bakarak selamlayan emekli noterin kim olduğunu bilirdi. Servis elemanlarına genellikle adil davranılırdı, işe yeni başlayan garsonlarda bu kuralın nadiren bozulduğu görülürdü.

Babamla Chris, aralarında sanki bir anlaşma yapmışlar ve bu akşam hukuki konuları bir kenara bırakmışlardı; bana kalırsa keyifli bir yemek olmaması için bir engel yoktu. Bize bir erkek garson hizmet ediyordu; işletmeci, her şeyi kontrol altında tuttuğu buzlu camlı kapıdan gülümseyerek selam verdi. Trix'i henüz görmemiştim. Garson çorbalarımızı getirdiğinde çıkageldi, ürkütücü uzun boyuyla kalın halıda yürüdüğünü ve arkamda durduğunu hissettim. Elindeki şarap mönüsünü babamın omzundan aşağı doğru tuttu. Bu işi genellikle erkek garsonların yapması beklenirdi, Trix'in bizden korkmadığını göstermek için bilerek geldiğinden yüzde yüz emindim. Babam *Bourgogne* şarabı ısmarlarken önüne bakıyordu. Yüzü acımasızdı, bakışları ise bana her zamanki gibi yine manasız geldi, ancak kirpikleriyle örtülü gözleri sanki şimdi daha güzel görünüyordu. Saçlarını değiştirmiş, daha kişiliksiz bir model yapmıştı; üzerinde uzun, beyaz bir önlük vardı. Geriye dönmüş yürürken, arkasından, "Küçükhanım!" diye seslendim. Geri dönüp baktı, "Bana su getirir misiniz lütfen, şarap içmeyeceğim de," dedim. Bana şaşkınlıkla bakan babama, "Midem iyi değil," dedim ve inandırıcı olması için mideme pat pat vurup, numaradan gözlerimi kaydırdım.

Garson şarapla beraber bir şişe su getirdi. Henüz çorbalar bitmeden suyu bitirmiştim. Garson et yemeğini ve garnitürleri getirdi; yanımızdan ayrıldıktan hemen sonra, babam eti paylaştırmak üzere kesmeye koyulduğunda, yerimden kalkarak garson çağırma ziline bastım. Daha yerime dönmeden bir erkek garson camlı kapıdan kafasını uzatıp baktı. "Küçükhanımı çağırmıştım," de-

dim, elimdeki boş bardakla bir şey içiyormuşum gibi yaptım. Garson anlamamış bir ifadeyle sırıttı, gençti ve aptal görünüşlüydü. Chris'e dönüp, "Üç kadeh cin beni susattı galiba," dedim, bir karşılık vermedi. Trix'den gene bir şişe su istedim, suyu yine erkek garson getirdi. Babamdan bardağıma biraz şarap koymasını istedim, "Biraz renk versin de garsonlar benle dalga geçmesin," dedim ve bardağı bir dikişte boşalttım.

"Bu kızı sanki daha önce bir yerlerde görmüş gibiyim," dedi babam, bir yandan da ağzındaki eti çiğniyordu, gözlüğünü çıkardı ve camlı kapıya doğru baktı.

"Bu kız Henri Cuperus'un kızı," dedi Chris, "hatırladınız değil mi?"

"Hah, tamam şu kız, hani operada da oynamıştı. Oldukça da başarılıydı, burada çalışması tuhafıma gitti."

"Babası alkol müptelası," dedim. Kalan suyumu da bitirdim. "Kızın para kazanması gerekiyor, ona şimdi küçükhanım dediğime bakmayın, aslında onu tanıyorum."

"Anladım da, başka bir iş bulamamış mı?"

Trix'den söz ettiğimi anlatmak için başımı camlı kapıdan yana çevirerek, "Burada iyi bahşiş alıyor olmalı," dedim. "Cuperus eskiden buraya sık sık geldiği için eminim işletmeciyi tanıyordur, o da herhalde bu sayede işe girmiştir. Babasının yanına gittiğim bir gün bunun nasıl olduğunu sorarım."

Babam bunu pek onaylamadığını anlatır şekilde başını salladı, Chris söze girdi:

"Herhalde onu arada bir ziyaret ediyorsundur. Daha çocukken onun için nasıl para topladığını hatırlıyorum.

Ona her zaman acımışımdır. Müzikten anladığımı iddia edecek değilim, ancak Carmen operasındaki felakette bence onun bir suçu yoktu. Ondan çok daha kötü yöneticiler gördüm."

"Yüksekten uçan kartalın düşüşü," dedi babam.

Tatlılar servis yapılırken, mahcup bir gülümsemeyle ayağa kalktım, "Beyler, özür dilerim, izninizle... Beni bir dakika mazur görün," dedim.

Beceriksiz adımlarla kapıya doğru yürürken bana doğru bakmadılar bile. Beş dakikalık özgürlük! Birkaç dakika ardı ardına içtiğim suya bağlayabilirlerdi; e, bir de mide sorunum vardı, özgürlüğümü rahatlıkla on dakikaya çıkartabilirdim.

Salon duman içindeydi, işletmeci büfenin arkasında durmuş birkaç çiftçiyle bağırarak konuşuyordu. Trix'i göremedim. Salonun bir diğer köşesinde garsonla esmer bir kız hizmet ediyordu. Kapıdan bize servis yapan garson girdi, ona Bayan Cuperus'un nerede olduğunu sordum; değişik bir şey sipariş etmek istiyordum, masadakilere sürpriz yapacaktım. Mutfağa açılan bir kapıyla son bulan koridoru işaret etti. Koridor kapının önünden dik açıyla yana dönüyordu, depo olarak kullanıldığını tahmin ettiğim, tavanı eğik daracık köşede, üstünde boş bardaklar, kadehler ve içki şişeleriyle dolu bir masanın başında buldum Trix'i. Derhal başını kaldırıp baktı.

"Neden bana cevap yazmadın?"

Gözlerimin içine baka baka, "Cevap vermememin daha doğru olacağını düşündüğüm için," dedi.

"Belki daha doğru ama kibar bir davranış değil," dedim. "Neden bana böyle davrandığını bilmek isti-

yorum," diye devam ettim. Tam o anda koridordan bir garson, "Trix, seni çağırıyorlar," diye seslendi. Trix, "Tamam hemen geliyorum, bir sipariş var," diye cevap verdi. "Niye böyle davranıyorsun bana? Babam ve ağabeyimin yanında sana küçükhanım desem de, ben seninle denk biriyim. Babamın hâkim olmasında benim suçum yok ki... Buraya gelmeyi bilakis istemiş değilim. Ayrıca bizimle ilgili bir şey bilmiyorlar."

Başını bir an öne eğdi, sonra hemen kaldırıp dimdik bakmaya başladı. Gözlerinin çevresinde eskiden hatırladığım bir gülümsemenin gölgesi belirdi. Dizlerimin bağı çözülür gibi oldu, düşmemek için masaya tutundum.

"Hakkımda hiçbir şey bilmiyorsun, üstelik babam ağır hasta, bir bilseydin..."

"Bu benim soruma cevap değil," diyebildim güçlükle, "beni sevmediğini söyleyebilirsin, kabul edebileceğim tek cevap bu olabilir."

"Sana yalan söyleyecek değilim."

"Öyle mi? O zaman aklını kaçırdın." Öfkeden zangır zangır titriyordum. Masaya yürüyüp ona iyice yaklaştım. "Babanın nesi var?"

"*Delirium tremens!*"[12]

"Ziyaretçi kabul edebiliyor mu?"

"Sanırım edebilir. Artık gitsen iyi olacak Nol."

"Seninle ne zaman konuşabiliriz? Eve akşam kaçta döneceksin?"

"Eve gitmiyorum artık, burada yatıyorum. Evdeki hayata tahammülüm kalmadı."

12- Delirium tremens: Alkol yoksunluğunun yol açtığı rahatsızlık, hezeyan. (ç.n.)

Soğuk bir vedalaşmayla Trix'in yanından ayrıldıktan sonra "...burada yatıyorum, burada yatıyorum..." sözleri ayak seslerime uygun bir tempoyla kafamın içinde çınlamaya başladı. Salona girdiğimde durup etrafa bakındım. Vellinga ortalarda yoktu. Benim arkamdan elinde bir kadeh likörle Trix girdi ve gazetesini, muhtemelen yeniden okumaya başlamamak için sinek avlamak üzere rulo yapmış yaşlı bir adama doğru yürüdü. Genç bir çiftçi samimi bir şekilde ona adıyla hitap ettikten sonra bir bira ısmarladı.

Yarım saat sonra Cuperus'un yanındaydım. Babama karşı neredeyse tamamıyla dürüst davranmıştım; tuvalete giderken Cuperus'un kızına rastladığımı onun da bana eski öğretmenimin ne kadar hasta olduğunu anlattığını söyledim. Konyak eşliğinde içtiğimiz kahvelerimizden sonra gitmeme fazla itirazları olmadığından, onları gözlüklerinin ardındaki keskin bakışlardan anlaşıldığı kadarıyla Hollanda hukuk sistemini başka açıdan tartışmaya hevesli bir şekilde baş başa bırakıp, yanlarından ayrıldım. Benimse aklımdan *"delirium tremens"* ve tıp öğrencilerinin, içki içildikten sonra kusma kuyruğuna girdiğimiz zaman bizi korkutmak amacıyla bu hastalıkla ilgili anlattıkları, bir türlü çıkmıyordu. Bu hastalığın öldürücü olup olmadığını bilmiyordum, ancak Cuperus'un ter içinde yattığı yatağından bana muzipçe göz kırptığını gördüğümde pek de tehlikeli bir durum olmadığını düşündüm. Sadece önceleri sağlıklı bir pembelikte olan yüzü şimdi biraz morumsu ve solgundu. Bir doktorun onu muayene ederek durumunun hiç de iyi olmadığını söylemesi beni şaşırtmazdı. Baldızının bana kapıdan gi-

rer girmez verdiği, "En kötü devreyi atlattık," bilgisine sarılmıştım. Kadının anlattığına göre, Cuperus birkaç gündür ağzına içki koymadığı için hezeyan geçiriyormuş – bu uydurmaca bir masal ama o zamanlar bunu çürütecek durumda değildim. Onun en kötü devre dediği ise Cuperus'un gözüne hayvanların göründüğü zamanmış; neyse ki artık onlar gitmiş ya da çok az gözüküyormuş ve hiç müzik dinlemiyormuş. Merdivenleri çıkarken ona Trix'in Bahçe'de yaptığı iş yerine neden, mesela ev işleri gibi bir işi tercih etmediğini sordum. Bunu toplumsal sorumluluk sahibi genç bir doktor edasıyla sormuştum. Kadın gülerek bana döndü, efsanevi burnu yine dikkatimi çekti, başını neşeyle ve enerji dolu bir şekilde bir o yana bir bu yana, bir şeyi reddediyor ya da kabul ediyor, belki de bir şeyden yakınıyor gibi sallıyor, dans ediyordu ama kendine hâkimdi. "Bunu kendiniz Trix'e sorsanıza." Üst kata gelmiştik, "O hep bildiğini okur," dedi. Kolumdan kuvvetlice tutarak beni yatak odasından içeri itti.

Cuperus sorduğum birkaç soruya keyifli homurtularla cevap verdikten sonra göz kırparak, "Richard Wagner'i gördüm," dedi. "İlk önce sivrisinekler, kurbağalar, irili ufaklı böcekler bir de o küçücük kurbağaları görüyordum, beni bir daha içerken görmeyeceksin, Nol. Nol'sun, değil mi? Yeğenim değilsin, değil mi? Peşimi bırakmıyor, kendini benim manevi oğlum sanıyor ama benden metelik alamayacak. Her şey senin! Şimdi senden sadece şu fotoğrafları bulmanı istiyorum."

"Hangi fotoğrafları?"

"Bu fotoğrafları karım saklıyor, nereye koydun diye sorduğum zaman bana kızıyor ve ders verdiğim kızlarla

kırıştırdığımı söylüyor. Hepsi yalan, uydurma... Ama o böcekler yok mu, iğrençler! Hep içkiden oluyor bunlar... Hepsi içki yüzünden." Yatağında bana doğru dönmeye çalıştığında bütün bedeni ürperdi. Keyfini bozmamak için ben de gördüğü halüsinasyonlara inanmış gibi yaptım. Bir ara nabzını yokladım, hızlı ve düzensiz atıyordu. Ben bu konuda ne biliyordum ki?

"Ben yarı doktor sayılırım," dedim, özür diler gibi, "ama yakında bir şeyiniz kalmaz. Sahi, Richard Wagner ne yapıyordu?"

"Richard Wagner mi?" diye şaşkınlıkla tekrarladı, eliyle alnındaki teri sildi. "Elinde ne var senin? Koluma tırmanıyor!"

"Elimde bir şey yok!"

"Buraya böcekler getireceksen hiç gelme daha iyi, Nol," dedi. Kızgınlıktan ziyade tedirgin olmuş gibiydi. "Bana olmayacak şeyler yapıyorlar. Beni sınamak için cin dolu bir kadehi gözümün önüne, tam şuraya koyuyorlar, döndüklerinde onu boş bulmak ümidiyle çekip gidiyorlar... Bak şuraya." İşaret ettiği masanın üzerinde bir su bardağı bile yoktu. Ustamla, onu kızdırmadan ne kadar ileri gidebileceğimi kestirmeye çalıştığım bir oyun oynuyormuş gibiydik. Cuperus birden silkinip kendine geldi, gözkapaklarını olabildiğince yukarı kaldırıp gözlerini açınca siyahi kısım daha çok ortaya çıktı.

"Dur bir dakika, sen Trix'i görmeye gittin, değil mi?"

Sanki birisi boğazımı sıkmaya başlamıştı, kekeleyerek, "Nereden biliyorsunuz?" dedim. Sonra kendimi toparlayarak, "Trix'e lokantada rastladım, size selamını gönderdi," diye ekledim.

"Eskiden ben de oraya giderdim. Orada bir koromuz vardı, orglu, onlara göz açtırmazdım. Sahne çok rüzgâr alırdı bazen çalgıcılar soğuktan tir tir titrerdi. Keşke şimdi başımın üstünde bir parça kar olsa."

"Vellinga," dedim, "orada sık sık onunla buluşmaz mıydınız?"

Bana bir an gözlerini kısarak baktı, sonra yüzüne bana eski güçlü Cuperus'u hatırlatan, kurnaz bir ifade geldi. "İyi bir adamdır," dedi, gözlerini kırpıştırarak. Bir süre bekledi, bıyıkları oynamaya, titremeye başladı; gözlerinden ateşler çıkıyor gibiydi. "Alçağın da tekidir; Carmen oynanırken operada kavga çıkardı; W... kasabasında ilk defa operada kavga çıktı ve bu hadise, bazıları tarafından deha kabul edilen Henri Cuperus'un da sonu oldu." Tarifi mümkün olmayan bir gururla ama sanki biraz da aşağılayarak son sözlerini mırıldanarak tekrar etti. "... bazıları tarafından deha kabul edilen... Vellinga'yı on yıldır görmüyorum. Hayatımda yeri yok onun."

Mümkün olduğunca sakin bir ses tonuyla, "Peki, ona neden alçak diyorsunuz?" diye sordum.

"Sana onunla ilgili bir şey anlatmamı ister misin?" Sanki kulağıma fısıldamak ister gibi yerinde doğrulmaya çalıştı ama sonra bir iniltiyle yine geriye düştü. Ona yardım etme cesaretini gösteremedim. "Ben senin için iki ay ağzıma içki koymadım, Noel'e doğru geleceğini biliyordum. Sen benim biricik oğlumsun... İşte yine o böcekler, kurbağalar... Hem de kocaman. Sen bir ay boyunca hiç uyumamanın ne demek olduğunu bilir misin?" Sesinde düşmanca bir ton vardı. "Ama doğru, Richard Wagner de uyumadığını söylemişti... Gözleri-

mi kapar kapamaz onu yine karşımda görüyorum; koca burnuyla, kafasında beresiyle... Külçe gibi ağır elini kolumun üstüne koyuyor ama ben hiç korkmuyorum, Nol. Ömrün boyunca kan ve gözyaşları içinde müziğini çaldığın bir adamdan nasıl korkarsın? Ben de korkmuyordum. Sonra o dedi ki... Dedi ki..."

"Almanca mı?"

"Bilmiyorum. Yok, hayır, Hollandaca. 'Cuperus, bırak bu böcekleri, kurbağaları falan; bak bir ejderha var, biliyorsun Walküre'de dedi..."

"Siegfried'de," diye mırıldandım.

"Hayır, Walküre'de. Hani Votan'ın kızıyla vedalaştığı yerde. Sonra, 'Dikkat et,' dedi Wagner, 'dikkat et Cuperus, şu Feuerzauber var ya, onu küçümseme; bak bir baba kızıyla vedalaşıyor ve o anda şu herif çıkıp geliyor...' dedi."

"Siegfried," diye tekrarladım, "bir sonraki operada Siegfried'de o geliyor."

"Evet, o geliyor," diye tekrarladı ve bir süre gözlerini kapattı.

"Vellinga hangi alçaklığı yaptı?"

Gözlerini açtığında, hızlı hızlı konuşmaya başladı. Gözleri dolu doluydu. "Benim bir kabahatim yok oğlum, lütfen herkese anlat bunu, benim bir kabahatim yok. Öyle acı çektim ki, Trix'i korumalısın."

"Elbette korurum," diye fısıldadım.

"Ah, Yarabbim... Ah... Kızımı... Ne olur kızımı bırakma... Wagner de ne yapacağını bilmiyordu... Onların hepsi birer yalancı, birer alçak..." Sonra sağ yumruğunu sıkıp havaya doğru kaldırarak tehditkâr bir tonla,

"Dur!" diye bağırdı. "İşte... İşte yine geliyorlar. Her taraftan, aynı anda. Kahrolasıcalar. Bay kaplumbağa elinde şemsiyesiyle en önde yürüyor... Yine gelip kucağıma oturmak ister misin? Ha, yine ayağınla tempo tutup her şeyi berbat etmek ister misin? Elindeki şemsiyeyle sivrisinekleri kovalasa ya, tabii yapmaz bunu biliyorum... Defol!" diye haykırdı, korku içindeydi. "Ben yapmadım... Rato yaptı... Merhaba, Bay Kaplumbağa; memnun oldum, memnun oldum..." Sesi giderek zayıfladı, beti benzi atmıştı. Solgun, griye çalan ve tanınmaz hale gelmiş yüzünün her tarafından ter fışkırıyordu.

Odadan dışarı fırladım. Koridorda elindeki şişe ve kaşıkla odaya doğru gelen teyzeyle neredeyse çarpıştım. Ona, doktor çağırmaya gittiğimi söyledim.

Yarı kapalı kapının arkasından yine yükselmeye başlayan homurtuları gözlerini kısarak dinlerken, "Doktor bu akşam gelip gitti," dedi. "Öğleden sonra ona *paraldehyd* verdik," sesinde bir sevinç var gibiydi, "bu ilaç Hendrik'i uyutur."

"Size yük olmuyor mu? Ona tek başınıza bakabiliyor musunuz?"

"Ben mi?" sorum ona safça gelmişti anlaşılan. "Ben oldukça güçlüyümdür küçükbey... Nol, size Nol diyebilirim değil mi? Benim ellerimde Cuperus bir çocuk sayılır. Ben vaktiyle stajyer hemşireydim, sorun yaratan hasta olduğu zaman hep beni çağırırlardı."

Eve dönüş yolumda Cuperus'un aile doktorunun kapısını çaldım. Onunla bir yerlerde karşılaşmışlığımız vardı. Benimle kapı ağzında konuştu. Kalbi dayanabilirse kurtulabilirdi Cuperus, ancak alkoliklerde kalp ge-

nellikle zayıf olurdu; o da birkaç kere kıl payı ölümden dönmüştü. Yüzümü diğer tarafa çevirirken bana alaycı bir tavırla baktı, birinci sınıf tıp öğrencisinin onun üzerinde bir etki yaratmadığı ortadaydı. Kapıyı kapatmadan önce kasabadaki hastanenin çok küçük ve bu tür hastalar için de yetersiz olduğunu söyledi. Evet, evet bu kadar yetenekli birisine çok yazık oluyordu ama o da ömrü boyunca durmadan içmişti... Buna itiraz etmek zordu: Ömrü boyunca içmişti.

XIV

Ertesi sabah doktora telefon ettim. Pek iyimser değildi. Az önce Cuperus'un yanındaymış, kalbini kuvvetlendirici bir iğne yapmış. Akşamki tavrını telafi etmek ister gibi bu sefer uzun uzun konuştu, açıklamalarda bulundu. En sonunda konuşmayı on dakika ile sınırlamak zorundaymış gibi özür dileme anlamına gelen bir gülüşle konuşmasını bitirdi. Cuperus ustamı akşam yedide yine ziyaret etmeye karar verdim. Öğleden sonra Trix'in yanında olma ihtimali vardı, onunla karşılaşmayı, hele üçüncü kişilerin olduğu bir yerde zorlamak istemiyordum. Sabah saatlerinde Cuperus'un uykulu, odasının daha toplanmamış, eski stajyer hemşirenin de asık suratlı olabileceğini göz önünde bulundurmalıydım.

Ayak seslerinden kapıyı açmaya gelenin Trix olduğunu anlamıştım. Onunla öpüştüğümüz noktada duruyordum; Trix'in bunu hatırladığında bana her zamankinden

daha soğuk davranacağından emindim. Ama korktuğum olmadı, sıcak davrandı.

Cuperus'u sorduğumda, "Kötü," dedi, "seni içeri alamam; doktor rahatsız edilmemesi gerektiğini söyledi. Kalbini kuvvetlendirmek için az önce bir iğne yapıldı. Doktor açık açık söylemese de bana babam geceyi çıkaramayacak gibi geliyor. Şimdi gitmem gerek, iki saat sonra dönerim."

Ayağımı eşikten içeri atarak, "En azından vedalaşmak istiyorum," dedim.

O sırada arka taraftan teyzenin sesi geldi: "Saçmalama Trix, bak göreceksin, kurtulacak baban. Hissediyorum. Bay Nol'u içeri almaman büyük terbiyesizlik."

Trix geri dönüp teyzesinin üstüne yürüdü, "Sen kendi işine bak, haydi defol!" diye bağırdı. "Yılan! Nol'u almıyorum içeri, sen hele bir almaya kalkış, bak neler olacak!"

Teyzesi uzaklaşırken, Trix'e bakarak; "Şırfıntı," dedi ve daha sonra üst kattaki kapılardan biri güm diye kapandı.

Otoriter bir tonla, "Ama bu çok saçma Trix. Ustamı, bu kadar şey borçlu olduğum –seni bile– adamı son kez görmeme engel olamazsın," dedim ve alaycı bir şekilde gülümsedim. Oysa sözlerimde ciddiydim.

Biraz daha yaklaştı, sokaktan gelen ışığın vurduğu yüzünde yumuşak bir ifade vardı. Yumuşak ama biraz ürkek. "Dinle Nol, içeri giremezsin. Girmemelisin. Birazdan ben gidince de girmeyeceğine söz ver. Belki seni hatırlarnayacaktır bile. Bana söz ver: Beni gerçekten, hâlâ seviyorsan, içeri girmeyeceğine söz ver."

Elini tuttum. Artık Cuperus'u düşünmüyordum. Trix için yapamayacağım hiçbir şey yoktu. Holden terliklerini sürüyerek gelen teyzenin sesi duyuldu, Trix'in babasının kendini iyi hissettiğini ve "manevi oğlu" (bu sözcükleri vurgulayarak söyledi) ile vedalaşmaktan söz etmek saçma da olsa, vedalaşmak istediğini söyledi. Bana kalırsa bunların topu yalandı; Trix cevaben döndü ve teyzesinin suratına bir yumruk attı. Cuperus'a dönecek olursam, iki kadın saç saça baş başa kavga ederken ben de çaktırmadan yukarı sıvışabilirdim belki; ancak teyzenin, boş durmadığı halde, öfkeli Trix ile başa çıkması kolay değildi. Teyzesini ikinci defa başından savan Trix yanıma döndü ve ellerini omuzlarıma koyarak fısıldadı:

"Benimle ilgili bir şeyler söyleyecek diye korktum, eğer söyleseydi buradan ölüsü çıkardı. Babam da hakkımda ileri geri konuşuyor; devamlı olmasa da seni görünce yine başlayabilir. Bunu istemiyorum. Hakkımda kötü bir şey söylerse ona da el kaldırmak zorunda kalacağım, bu da doğru olmayacak. Ben gittiğim zaman sen aksini söylesen bile yine de yanına girdiğini ve onun aleyhime konuştuğunu düşüneceğim."

Ellerinden birini avucuma alıp öptükten sonra, "Senin hakkında kötü bir şey söyleyemez o," dedim. "Yani bana göre Trix, senin hakkında nasıl düşündüğümü biliyorsun, duygularımı biliyorsun..."

Bana iyice sokularak, "Ne demek istediğimi anlıyor musun?" diye sordu. Başını yana eğdi ve kollarını boynuma doladı. Kendini tamamen bana teslim etmiş gibiydi. "Sevgilim... Sevgilim..."

Sesim titreyerek, "Hiçbir şey anlamıyorum," dedim,

"aptalım, bildiğim tek şey, seni çok sevdiğim ve her şeyi, evet, senin için her şeyi yapmaya hazır olduğum! Sana hayatımı veririm. İstemiyorsan babanın yanına gitmem, gitmeyiveririm, hatta mektuplarıma cevap almasam bile..."

Yavaş yavaş benden uzaklaşıp beni dışarı doğru itti. "Benim kabahatim yok... Hakkımda bir şey duyduğun zaman benim kabahatim olmadığını düşün, olur mu? Sana yarın bir mektup yazacağım ama şimdi git. Babamı görmeyeceğine söz verdin, unutma."

Kapı arkamdan kapanırken, "Sen yeter ki bana yaz," diye mırıldandım. Uzun bir süre karanlık oturma odasına bakıp durdum. Cuperus'un yattığı oda arka taraftaydı. Bir daha Cuperus'un ışığını göremeyecektim. Yürümeye başladığım zaman doktora gitmemeye ve bir şey yapmadan onun ölümünü beklemeye karar verdim. Demek böyle olması gerekiyordu.

Ancak o gece, aylardır içime attığım sıkıntıların sonucunda artık patlama noktasına yaklaşmıştım; üzüntülerim içimde büyüyen bir kor parçası gibi bedenimi yakıyordu, bağırmamak için yastığı ısırıyordum. Kaderimin beni hayal kırıklığına uğratmasından dolayı duyduğum öfkeden ziyade, eskiden yapabildiğim, hatta hayatta gösterdiğim en önemli başarılardan biri olan kendi kendime hâkim olmayı yine başarmak için kendime vurdum durdum. Hatta mideme bıçak saplanması durumunda bile kendime hâkim olabilmeyi isterdim. Hissettiğim acı midemden başlıyor gibiydi; bedensel bir acıydı, salt ruhsal acı diye bir şey olduğuna inanmıyordum. Çektiğim bu ham acıdan mideme şiddetli bir baskı uygulayarak kur-

tulabilirim diye düşündüm. Belki kusarsam rahatlarım düşüncesiyle bir süre başımı yataktan sarkıtarak yattım. Neyin kurbanı olduğunu bilmeden Trix'in kurban olduğunu düşünüyordum; artık ondan ne nefret ediyor ne de onu seviyordum, ancak bedenimde hissettiğim bu işkencenin aşkın ulaşabileceği en yüce nokta olduğunu düşünüyordum. İnsan "*delirium tremens*" olmadan da ölebilir, kalbi bir anda durabilir ya da Hintli öğrencinin tavsiyesine uyup bir başına içebildiği kadar içebilir ve bu şekilde bir sonuca varmaya çalışabilir ya da bedenini özgür bırakıp bağıra çağıra ağlayabilir, hıçkırabilir, yine yastıkları ısırabilir. Elbette bunun adı teslimiyet olabilirdi ama yine de insana bir iç ferahlığı sağlayabilirdi. Kendine acıyarak hissettiğin avuntuyla gelen ferahlık. Bu ruh hali içindeyken vicdanımın sesi, "Trix'i bırak... Trix'i bırak," diyordu. Ancak daha derinlerden gelen düşük bir ses, en düşük değil de, gizemli, fırtınalı bir polifoni, "Asla... Asla," diyerek onu bastırıyordu. Kendimden geçmiş hıçkırırken başucumda pijamaları içinde Chris belirdi. "Ne oldu sana böyle koca çocuk?" Kolunu arkamdan dolayarak destek verdi ve dik oturmamı sağladı. Sonra bana su getirdi. "Koca çocuk, koca çocuk," diye tekrarlıyordu. En sonunda ona, annemin kalp rahatsızlığına çok üzüldüğüm için bu hale geldiğimi anlattım. Yanımdan nihayet ayrıldıktan sonra, beni her zaman sevmiş olmalı diye geçirdim aklımdan. Belki de bana sevgisi burnuna yumruk indirip kanattığım zaman başlamıştı; uykuya dalmadan önce aklımdaki son düşünce buydu.

Ertesi sabah kalktığımda hafızamdaki en belirgin ses,

"Trix'i bırak, Trix'i bırak," diyen sesti. Ben de onu bırakmaya karar verdim; bana mektup yazsın ya da yazmasın. Akşam saat yedide, muhtemelen posta kutusuna kendi atmıştı, bir mektup geldi. Hizmetçi kızın kapımın altından attığı mektubu yatağımın içinde, sırtımı hâlâ ıslak yastığıma dayayarak okudum.

Sevgili Nol,

Şu anda saat altı buçuk. Babam saatlerce baygın yattıktan sonra gece saat üç civarında öldü. Kalbi daha fazla dayanamadı. Teyzem doktordan bir iğne daha yapmasını istedi ama doktor bunu gerekli görmediği için gelmedi bile. Senin ondan daha iyi bir doktor olacağından eminim Nol. Başsağlığı mektubu yazma, istersen çiçek gönderebilirsin. Babam sana küçük bir şey bıraktı, onu postayla göndereceğim. Bilincinin yerinde olduğu bir sırada bunu teyzeme söylemiş. Ölümünün seni benden daha çok üzdüğünü biliyorum. Sana yazmak istediğim konuya dönecek olursam, orada durum tam tersine. Sevecek başka birini bulmalısın sevgili Nol. Bunun nedenini sana söyleyeceğim. Hiçbir anlamda sana layık değilim. Bunun üzerine düşün ve beni başka gözle görmeye çalış. Sana her şeyi anlatamam, ancak benim hakkımda konuşulanlara inanmaya başlarsan epey bir mesafe almış olursun. Bir suçunun olmaması gerçekleri değiştirmez. Belki zamanla ben de seni unutabilirim. Onun için bana sakın yazma ve beni görmeye gelme.

İçtenlikle, Trix.

Hamiş: Sakın teyzemi ziyaret etme; her ne kadar ba-

bana çok yardımı dokunmuşsa da güvenilir biri değildir. Ona her zaman dün akşamki kadar kötü davranmadım.

"Belki zamanla..." diye başlayan cümle sanki başka bir elle yazılmış, uzun uzun düşünülmüş ya da mektuba ara verilip yazılmış gibiydi. Elimde mektupla, bu şekilde her şey hallolmuş gibi sakin sakin yatmaya devam ettim. İçimde Chris'e kederli bir gülümseme, Cuperus'a ikinci intermezzodan birkaç mezür ve yaklaşan sınavlarla ilgili biraz tasa vardı. Kulaklarımda ise kanaldan geçen teknelerin, sokak taşlarının, ağaçların ve çocukların hiç değişmemiş sesleri vardı. Trix'in istediğini yapmaktan başka çarem kalmamıştı; bunu da en iyi şekilde yapmalıydım. Trix hayatın sonu demek değildi ya. Göndereceğim çiçeğe ne kadar harcayabileceğimi hesap ettim. En pahalı çiçeklerden göndermemeliydim, aksi halde Trix bunların yarısının kendisine gönderildiği hissine kapılabilirdi.

Kahvaltı sofrasında babam, "Cenazeye gitmeyecek misin?" diye sordu. Haber çabuk yayılmış, hizmetçi kız bile duymuştu. Anlaşılan Cuperus o kadar sessiz sedasız gitmemişti. Cuperus'un cenaze törenlerinden hoşlanmadığını, bana da yasakladığını, karısının cenazesine saygı uyandırmak için üç şapka üst üste giyerek gittiğini anlattım. Babam, "Tuhaf yaklaşımlar bunlar; onunla şahsen tanışmasam bile sevdiğim birisiydi... Ya da dur bakayım, yoksa karşılaşmış mıydık? Evet, bir operada, evet, evet, ilk opera Martha'dan sonra herkes bizim evde toplanmıştı... Sanırım o zaman el sıkışmıştık. Hatta şim-

di düşünüyorum da, o zaman bizim hizmetçiyi öptüğü hiç aklıma bile gelmemişti; saçmalık, sanatçı zırvalığı işte..." dedi.

Cuperus'un bana bıraktığı Carmen partisyonunun piyano için yazılmış düzenlemesi akşam postasıyla elime ulaştı. İlk sayfada bulunan eski sahibinin imzasının üzeri özenle çizilmiş, altına, "Nol Rieske'ye, derin dostluğumuzun ve sahneye konmuş en gösterişli ve en fiyasko temsilin bir hatırası olarak. Henri Cuperus," yazılmıştı. Bu yazıyı muhtemelen hastalığından çok önce belki de o temsilden hemen sonra, ölümün aklına bile gelmediği günlerde yazmıştı. Benimle ölüm hakkında hiç konuşmamıştı; bir dini inanca sahip olduğunu da sanmıyorum ama belki orglar ve kilise korosu döneminde kendini dindar göstermiş olabilir. Cuperus'un gerçekten dini duyguları varsa da bunları müziğin içinde eritmiş olduğunu düşünüyorum. Tristian ile Isolde'nin kaderi ya da sırtına Hagen'in mızrağı saplanmış Siegfried'in veya yaslı Amfortas'ın üzerine düşünürken onların muhteşem bir müzik ya da trajik cenaze marşı eşliğinde cennete yükseldiklerini tahayyül ederdi. Ya Carmen? Ah bu Carmen başlı başına bir hadiseydi; önemsiz sıradan bir sokak süprüntüsü... Başka bir şey değil.

Ölümünü takip eden ilk günlerde onun iyi kalpliliğinden ya da yüceliğinden çok bu tür keskin mizahi yaklaşımları aklıma geliyordu. Sıradan bir orta sınıf aileden ya da taşralı bir aileden gelmiş olsa da –bana ailesinden hiç bahsetmemişti– her zaman bir beyefendi gibi davranmasını bilmişti, bunun üzerinde fazla durulması gerekmiyordu. Dışardan bakıldığında sanki annem

Cuperus'un ölümüne benden daha fazla üzülmüş gibiydi; ben de, bir zamanlar neredeyse evden kovduğu adamın ölümüne üzülüyor diye onunla dalga geçme fırsatını elime geçirmiş oldum. Cuperus'un annemi en azından manevi olarak fethetmesine ramak kalmıştı, diye düşünüyordum. Annemin yanındayken hep en erdemli, en beyefendi tavırlarını takınır, kaba ve soytarı yanlarını gizlerdi. Holde hizmetçi kızı öpmesi bile, amacını düşününce, bir beyefendinin, çekingen bir kadından öcünü almak için alt sınıftan birisine yaklaşarak ona hakaret etmesi olarak görülebilir.

Beni üniversite ve laboratuvarlardan ayıran kısa hafta içinde Cuperus'un arkasından konuşulanları stoacı bir gönül rahatlığıyla dinledim. Onun yeteneğinden şüphelenebilir, Carmen fiyaskosundan sorumlu tutarak alay edebilir, hatta onu mezarından çıkarıp parça parça doğramak bile isteyebilirlerdi; hiçbiri umurumda değildi. Vellinga'ya iki kere rastladım. İlkinde sokakta, ikincisinde bir toplantıda. Mezarı başında ustayı öven bir konuşma yapmış, bana da dikkat çekecek kadar dostane davranmıştı. İçimde ona karşı bir nefret, tiksinti ya da kıskançlık duymadığıma çok şaşırdım. Onu olsa olsa gülünç buluyordum; bütün enerjisini görünür bir şekilde bu kasabanın selametine harcayan yaşlı bir adamdı. Kendini giderek daha çok gazetesine veriyor, sosyal hayattaki yerini de yavaş yavaş, kendi denetimi altında, gençlere bırakıyordu. Bu eski futbolcuya gençlerin duyduğu hayranlık sürüyordu, o da yeri geldiğinde kendisinden meslek öğrenen, ona tapan, pabuçlarını yalayan muhabirler ve yazı işleri müdürleri hakkında

hikâyeler anlatmaya bayılıyordu. Bunların çoğu, sonsuza kadar bağlılık sözü verseler de, sonradan ona ihanet ederek Amsterdam ya da Rotterdam'a kaçıyormuş. Mesele değilmiş; üç günde bu mesleği öğrenen yeni gençler bulmak her zaman kolaymış. Okula gitme zorunluluğu olmasa on yaş grubundan çocukları yanına alıp bu mesleği öğretmek istermiş, onlar öğrenmeye aç, biçimlendirmesi kolay, itaatkâr ve meraklıymış. Son zamanlarda gazeteye adeta tarladan vinçle kaldırıp getirdiği on sekiz yaşlarındaki köylü gençleri almış, bu gençler sadece meraklı olduklarından değil, her duyduklarına inandıkları için de daha ilk günden istihbarat bölümünde çalıştırılabilirlermiş.

Ben, evin içinde söylenenleri dinleyen, yaşlılara saygı gösteren ve gerektiğinde susmasını bilen genç üniversiteliydim. Cuperus konusu kapandığında Trix hakkındaki konuşmalar başlıyordu. Ölüm döşeğindeki babasının yanına bile gelmemiş –bu dedikodular muhtemelen teyzesinin anlattıklarının yanlış anlaşılmasından kaynaklanmıştı– ve sürdüğü sefil hayatla babasının ölümünü hızlandırmış olabilirmiş. Annem başlangıçta bu konular açıldığında başka yöne çekmeye çalışıyordu ancak sağlığını sormak için ziyarete gelen altı-yedi kadın arkadaşının karşısında yalnız kalıyordu. Lafa karışmadan sükûnet içinde oturmamdan dolayı Trix'i artık kafamdan attığımı düşünmüş olmalı ki zamanla o da itiraz etmemeye başladı. Annemin arkadaşlarını kötülemek istemem (gerçi okur onlardan intikam almak için haklarında pek bir şey yazmadığımın farkına varmıştır); hepsi de boş zamanlarında ne yapacağını bilmeyen, öylesine

kadınlardı. Bu karalamaların, tam karalama olmasa da içinde bulunduğum bu dönemde üstümde iyi bir etkisi olmuş da olabilir.

Vellinga ile Trix'in ilişkisinin nasıl başladığı konusunda kimsenin bilgisi yoktu (üstelik kimse Vellinga'yı suçlamıyordu) ancak, ya Vellinga'nın evinde –gazete binasının yanında oturuyordu– ya bir otel odasında, işte bu büyük bir skandaldı; Trix'in Bahçe Lokantasındaki yatak odasında buluştukları biliniyordu. İşletmeci de bu işe, Vellinga iyi bir müşteri olduğu için göz yumuyormuş ama herkesin söylediğine göre, orada adabıyla çalışan diğer garson kızlara hiç iyi örnek olmuyormuş. Ayrıca Vellinga'nın Trix'e baktığı, kendisi reddetse de, biliniyormuş.

O Noel tatilini takip eden yaklaşık üç yıl içinde –tamı tamına iki yıl, sekiz ay– kulağıma seyrek de olsa Trix hakkında haberler geldi. Trix, bir buçuk yıl sonra, lokanta işletmecisinin hayranının gece ziyaretlerine itiraz etmesi sonucunda oradaki odasından ayrılmak zorunda kalmış ve teyzesinin yanına dönmüş (sadece bana anlatılanları aktarıyorum). Vellinga'nın Trix'i teyzesinin evinde ziyaret etmeye devam etmiş olması ihtimali de elbette varmış, ancak bu ihtimal hiçbir ağızdan doğrulanmamış; evde kalan üç bekâr daha olduğu için böyle bir hadise olsa kesinlikle farkına varılırmış. Bizi ara sıra ziyarete gelen Dijkhuizen'e o evde kalan tanıdığı bekâr gençlerden biri, ki bu genç oldukça dindar bir aileden geliyormuş, Trix'i biraz huysuz olsa da ahlâklı, saygıdeğer hattâ çekici bulduğunu söylemiş. Bu tamamen uydurma bir hikâye olabilir ama eğer doğruysa o zaman

Vellinga'nın bu noktada ne kadar dikkatli hareket ettiği de ortaya çıkıyordu. Şayet bu genç adamın uykusu çok ağır değilse ki bu yaşta bir gençten bu kadar uykucu olması beklenmezdi (son cümleyi eğer yanılmıyorsam komiklik olsun diye ben eklemiştim, Dijkhuizen bunu duyunca katıla katıla gülmeye başlamıştı, gözlerinden yaşlar geliyordu. "Ah bu üniversiteliler, her şeyi bilirler ama ağızlarını tutmayı bilmezler," demişti). Bu tür hikâyeler tatilin bir parçasıydı, yılda üç defa alaycı ve aldırmaz bir tavırla, kendimin ve başkalarının kalpsizliğini umursamadan –kimse benim neler gizlediğimi bilmediği için kalpsizlik sayılmayabilirdi– trene biniyordum. O üç yıl içinde Trix'i hiç görmedim. Bahçe'ye hiç gitmediğim, eskiden piyanonun durduğu yerde şimdi bekâr bir adamın kaldığı evlerinin yakınından bile geçmediğim ve sokakta uzun boylu bir kız gördüğümde manastırda yaşayan bir rahip gibi başımı çevirdiğim için onunla karşılaşmaktan rahatlıkla kaçabildim.

Altı ay sonra Trix'e olan duygularımı bir noktaya kadar başarıyla bastırabilmiş, hayatıma çeki düzen vermemin tek yolunun, onun yerine bir başkasını koymak olacağını idrak etmiştim. Bunu kendime karşı bir görev addettim. İnce eleyip sık dokuyarak, doğuştan zevk sahibi olduğum için (genelevler bana uygun değildi) seçim yapacaktım; üstelik derslerimin de aksamaması gerekiyordu; hastalığa çare ararken yanlış ilaç kullanmamalıydım. Son derece sistemli ve dikkatli hareket ediyordum. Bazen aylarca bekliyor, bazen de muhtemel avutucularıma bunun kaç ay süreceğini söylememek için kendimi zor tutuyordum. Alkolden uzak duruyordum. Aslında

hiç kalp kırmadığım bu maceralarım macera özelliği taşımadıkları gibi, o kadar da önemli değillerdi; şayet müziğe merakım ya da onu dengelemek için ilgilendiğim şiir (yaratıcılıktan yoksun) olmasa belki ben de en az Chris kadar sıradan, yavan bir kişilik olurdum. Chris'i pek görmüyordum. Gözyaşlarımı tutamadığım o akşamdan beri beni koruyucu bir tavır içine girmişti, onu yıllarca yanlış değerlendirmiş olabilirim ama o hep aynı Chris'ti.

Bitirme sınavlarımdan beş ay kadar önce bir kere daha Hintli öğrencinin tavsiye ettiği gibi kafayı çektim. Sonuç beni hayal kırıklığına uğrattı. Bu sefer, acemiliğimde elde ettiğim sonucun sadece yarısına ulaşabildim. Çakırkeyfin doruk noktasına geldiğimde içimden Jantje de Ridder'a yazmak geldi, hıçkırarak yatağımın üstüne yığılmadan önce ona bir mektup yazdım. Ertesi sabah o mektubu yırtıp daha düzgününü kaleme aldım. Jantje ile görüşmeyeli öyle uzun zaman geçmişti ki... Bu şehre gelecek olursa beni mutlaka ziyaret etmesini istediğimi yazdım. Yazdıklarımın kısalığı ve kullandığım imalı dille mektup oldukça kabaydı. Buna rağmen Jantje bir hafta sonra beni ziyarete geldi. Âdet olduğu üzere başlangıç babında alınan cin veya likörle onu baştan çıkardıktan sonra, (yoksa o mu beni baştan çıkarmıştı?) içimde hüzünlü bir memnuniyet hissettim. En azından Carmen temsilinin, gençliğimin ve opera geçmişimin bende bıraktığı lezzeti, diğerine, gerçek olana hissettiğim yarı küllenmiş aşkı yeniden hatırladım.

Jantje tatlı ve samimiydi. Arada bir kaçırdığı fırsatlardan söz ederken fazla duygusallaşıyor, kin duyuyor,

pek inanmasam da beni ağına düşürmek istiyormuş gibi geliyordu. Stegeman'ın tek gerçek aşkı olduğunu ve hep öyle kalacağını açıkça söyledi; onun beyefendiliği, ben de beyefendiymişim ama o hem de sanatçıymış, gerçi ben de sanatçıymışım ama işte, onun büyük iri güzel gözleri... Vesaire. Jantje, bilhassa söylediklerini duymadan sabırla dinlediğim ve ona mübalağalı bir şekilde ince davrandığım için beni sevmiş olmalı diye düşünüyordum. Sürdüğü birkaç ay boyunca bu ilişki, onun öğretecek fazla bir şeyi olmamasına rağmen, benim için eğitici bir deneyim oldu. Kendisi de farkına varmıştı, ilişkileri hep aynı şekilde son buluyordu; erkekler onu yeterince sevmiyorlar ve bunu kibarca belli ediyorlardı. Bana kalırsa ofiste çalışan gençler de hiç uygun değildi, istemeyen gidiyordu. Birçok kere kendi kendime, Jantje bu kadar yumuşak ve iyi yürekli olmasa Martha operasındaki soylu kadın avcıların olduğu gibi çevresinde onu sarınalayan, onunla aynı haklara sahip saraylı hayranları olurdu, diye düşünmüşümdür. Jantje'nin kültürel gelişimi sınırlıydı; anatomi ve fizyolojiye merakı ise tamdı. Üstüme düşmesinden rahatsız oluyordum. Henüz ikinci buluşmamızda bana annelik yaparak pardösümü giydirmeye çalıştı; benzeri bir durumu Cuperus'ların holünden gayet iyi hatırlıyordum. W... kasabasında onunla birlikte ortalıkta görünmedim, ancak onu sık sık ziyarete gittim. Kimseye görünmediğimi sanıyorum. Jantje'nin aşk maceralarına artık kimse meraklı değildi, çok örneği görülmüştü.

Onunla kaçınılmaz olarak Stegeman, Cuperus ve Carmen hakkında uzun uzun konuşurduk. Büyük bir

incelik göstererek ona yazdığım ilk mektuptan hiç söz etmedi. Bir vakitler Cuperus ona âşık olmuş ama kısa sürmüş; o zamanlar Cuperus'tan çekiniyormuş. Dahası, evli erkeklerden de hoşlanmazmış. Cuperus bir gün kor gibi gözlerini açarak kalın sesiyle, "Sana taptığımı biliyorsun Jeannecik," dediğinde hüngür hüngür ağlamaya başlamış. Cuperus bu hadiseyi sonradan hep kafasına kakmış. Wagner tarzına yeterince uygun bulmamış olmalıydı. Daha sonra da ona sadece, "E, aşk hayatı nasıl gidiyor bakalım Jeannecik?" diye sormuş. Jantje'nin anlattığına göre Cuperus aslında kendi karısından başkasını sevmemiş. Bu bana o zaman inandırıcı gelmemişti ama artık inanıyorum.

Jantje'ye, ilk tartışmamızın ardından, Vellinga ile Trix Cuperus'un ilişkilerinin nasıl başladığını bilip bilmediğini sordum. Eskiden Trix'i çekici bulduğumu ve bu nedenle merak ettiğimi söyledim. Ona kalırsa bu ilişki Carmen'in sahneye konduğu gece başlamış ama bu sadece bir tahminmiş. Bu tahmin bende şok etkisi yarattı. Eğer durum böyleyse o zaman Trix beni sokakta öptüğü dönemde aklından Vellinga'nın ifadesini almayı geçiriyordu demekti. Daha beteri, belki de onunla "çıkmıştı" ya da nefret ettiğim tabirle, "Bir gece dışarı çıkmıştı." Aslında buna, "bir gece içeri girmişti," demek gerekir ki bu sadece gayri medeni ve iğrenç olmakla kalmayıp dilbilgisi olarak da yanlıştır. Salondan altı kişi birlikte ayrılmışlardı, benim de bildiğim gibi, yolda Vellinga onları bir saatliğine evine davet edip temsili kutlamak için viski içmeyi önermişti. Hepsi birer bardak viski soda içerken Trix bir şey içmeyip önüne bakıp durmuş, bir

süre sonra Stegeman'ın ayağıyla Jantje'ye işaret vermesi üzerine ikisi oradan ayrılmış. Kimse onların gitmesine aldırmamış, Cuperus köşede kamburu çıkmış vaziyette oturuyormuş. Vellinga ise hem Trix'e hem de Alice de Rato'ya asılıyormuş. Rato eliyle ağzını kapatmadan esniyor, durmadan Fransızca bir şeyler söylüyormuş, Vellinga bile ona cevap vermiyormuş. Orada kaldıkları on beş dakika içinde gördükleri kadarıyla, Jantje gibi Wessel de böyle düşünüyormuş, Cuperus çok içmiş olmasına rağmen orada fazla kalacağa benzemiyormuş. Vellinga önce kendisi Trix'e âşık olmuş, sonra da bilinen yöntemleriyle kızı kendine âşık etmiş olabilirmiş. Jantje'nin bu imalı sözleri bana çok dokundu ve ona Vellinga'yı da beni tanıdığı kadar iyi tanıyıp tanımadığını sordum. Doğru söylediğine yemin ederek, Vellinga'nın yıllar öncesinde, (ben henüz pembe yanaklı bir ufaklıkken; beni o yaşlarımdan beri tanıyormuş) onu ayartmaya çalıştığını ama yaşlı erkeklerden hoşlanmadığı için yüz vermediğini, şimdi onun kırklı yaşlarda olduğunu tahmin ettiğini söyledi. Gerçekten Jantje ile aralarındaki yaş farkı çok büyüktü. Wessel'in henüz otuz dört yaşında olduğunu ekledi. Wessel artık ona mektup yazmıyormuş; hem tembel olduğu hem de çok çalıştığı için mektup yazmadığını düşünüyormuş.

Jantje ile maceramız son derece şık bir şekilde sona erdi. Stegeman'dan, benim kabul edemeyeceğim kadar sık söz etmeye başladığında onu en kısa yoldan birinci mevki kompartımanda, pahalı arabalar, pahalı oteller ve pahalı yemekler vaat ederek Lahey'e götürdüm. Bu hovardalıkları yaşamaya henüz başlamıştık ki ortak

oturma odasında, hafif kelleşmiş kafasına yapıştırdığı az saçları ve eskiden olduğu gibi masum bakışlarıyla Stegeman da bize katıldı. Aslına bakarsanız Stegeman'ı da telefonla sipariş etmiştim. Jantje onun elini sıkarken merhaba dedi; gözlerini kararlılıkla benden kaçırıyordu. İyi görünüyordu. Müsriflik derecesindeki pahalı öğle yemeği boyunca Jeannecik ile tenor kadehlerini hep benim için kaldırdılar. O akşam bir temsili varmış ancak saat on birden sonra bizimle olabilirmiş ya da biz tiyatroya gelmek istersek çok daha hoş olurmuş; her ne kadar sahneyi bu kez Jeannecik ya da Alice de Rato denilen o cadalozla paylaşmasa da eski günleri anmış olurmuşuz. Stegeman'ın konuştuğu konular hep aynıydı, opera dünyasındaki son skandallardan da haberi vardı. Alice de Rato bugüne kadar öyle çok erkeği ve kadını mutsuz etmiş, ("Ah bu kadın yok mu Bay Rieske, pardon Nol, bu kadın tam bir baş belasıdır. Karşısına çıkan herkesi etkiler. Bir tek beni etkileyememiştir. Üstelik oyunculuğu da geriledi, onunla sahnede karşılıklı oynarken bunu fark ediyorsunuz –arada bir burada misafir oyuncu olarak sahneye çıkıyor– bir de ne yaparsa yapsın nefesi... Şey işte, çok kötü kokuyor. Ama sesi hâlâ güzel, sesine şapka çıkarılır. Aramızda onun yaşını tahmin etmeye çalışırız ama kimse tam bilemez. Annesinin Antwerp'te ünlü bir genelevi olduğu sanılıyor; o da zamanında şarkı söylermiş. Bunu bir zamanlar Jeanneciğe de anlatmıştım. Ya Fransızca konuşması? Sırf gösterişten tabii. Gerçi uzun bir zaman Fransa'da kalıp sahneye çıkmış. Paris mi? Yok canım Paris'te olur mu? Saman altından su yürütür o, bir keresinde benim bir mektubumu, evet

Jeannecik, sana yazdığım bir mektubumu aşırmıştı. Neden mi? Sadizm? Ah Bay Rieske, sadizm, evet yani demek istiyorum ki... Belki de... Mümkündür...") öyle çok kişinin başını derde sokmuş ki Amsterdam'da sırf onu karanlık bir gece pis kanallardan birine atıp çıkarmak için bir birlik oluşturulmuş. Kanala atıp atmamak bir şey ifade etmezmiş belki ama insanlar öç almak istiyorlarmış, bu da insani bir duygu, öyle değil miymiş? Ben de bunu Carmen'den biliyor olmalıymışım, ha, ha, ha.

Temsil bittikten sonra, kulaklarımız Aida müziğiyle dolu, beraberce tiyatrodan çıktık. Doğrudan doğruya, odaları ayırtırken en güzeli olduğunu düşündüğüm Jantje'nin odasına gittik. Kadehler ellerimizde önce iskemlelere oturduk, sonra yatağın kenarına iliştik; konuştuk, düşündük, tartıştık, tahminler yürüttük, dostluğun önemini defalarca vurguladık. Benim çok başarılı bir hekim olacağıma dair inançlarını dile getirdiler. Bilim ilerledikçe tiyatro ve opera da ondan geri kalmayacaktı, hepimiz bunda hemfikirdik. Jeannecik aramıza oturup kollarını boyunlarımıza doladı. Ağzımızdan çıkan kelimeleri takip ediyordu; bizi bu pozda saf bir izleyici görse bunu, Carmen'e en yakışmayan oyunlardan birinin işareti sanardı. İkisinden de özür dileyerek kalktım, odama gittim, eşyalarımı topladım ve yakındaki başka bir otele yerleştim. Oradan ilk otele telefon ederek faturayı benim adresime göndermelerini rica ettim, babamın kim olduğunu da söylemeyi ihmal etmedim. İlk otelden ayrılırken odamdaki komodinin üzerine şu notu bırakmıştım: 'Sevgili Jeannecik, Micaëla ile Don José'yi sadece Carmen birbirinden ayırabilir. Nol.' Jeannecik bu

davranışımdan dolayı bana kızmamıştı, bunu üç-dört yıl sonraki karşılaşmamızda elimi dostça sıkmasından anladım. Dördüncü yıl sınavlarımı başarıyla verdiğimdeyse Stegeman'dan bir tebrik telgrafı aldım.

XV

Dördüncü yıl sınavlarımı yazdan önce bitirerek, yaz tatilinde babam ve Chris'le beraber Almanya'ya seyahate gittim. Hedefimiz Bavyera Alpleri'ydi ancak onlar oraya kadar çıkmak istemediler. Almanlıkları tuttu ve şehrin merkezinde, Rieske isminin geldiği, tam söyleyecek olursak Halberstadt'ta kalmayı yeğlediler. Gezi boyunca onlarla olmaktan bir an bile sıkıldığımı hatırlamıyorum. Ancak karla kaplı dağların karşısında tek başıma durduğumda, ortak yanlarımızın pek de bulunmadığı bu iki hemcinsime karşı beslediğim dostane duygular körelmekte olan duyarlılığımdan ya da gizliden gizliye konformizme yaklaşmamdan mı geliyor diye düşündüm. Vicdanım huzursuz, Alplere karşı durdum; sıradağlar adeta bana artık çekici gelmeyen güneyi işaret ediyordu. Peki, asıl istediğim şey neydi benim? Ne yapmalıydım? İşte burada, benim gibi, genelevin aşağılık bir yer olduğunu düşünen ve karlı dağları sadece kartpostallardan

tanıyan Hollanda'daki binlerce insandan biri olarak, duruyordum. Belki tehlikeli tırmanışlar beni bu mutsuzluktan geçici olarak kurtarabilirdi, ne var ki bunu göze alamadım. Trene atlayıp Hollanda'ya geri döndüm.

İyi bir bakıcıyla bırakıp gittiğimiz annemin, döndüğümde rahatsız kalbiyle bile hayatını gayet güzel idare edebildiğini gördüm. Annem bol bol istirahat ediyor, kısa yürüyüşlere çıkıyor, arada bir de sohbet etmekten zevk aldığı arkadaşlarını gizlice eve alıyordu. Kendisi ne kadar küçümserse küçümsesin, dedikodular hayatının önemli bir parçasını oluşturuyordu. Büyük sınıflardaki öğrencilerle yaptığım konuşmalardan kalp hastalıkları ile ilgili bilgiler almıştım, şimdi de bunlarla annemin hastalığı arasında bir bağlantı kurmaya çalışıyordum. Annemin bu karmaşık ve yorgun düşmüş organını, binlerce, yüzbinlerce defa hiç durmadan presto, prestissimo diye sıkılıp gevşetilen, en sakin gecelerde bile allegro con brio vuran, sonra birden gevşeyip açılıveren bir el halini alan yumruk gibi düşünüyordum. İşte bu el tamamen açıldıktan sonra azrailin geri çevrilmesi imkânsız eline doğru uzanacaktı. Annemin hastalığındaki belirtiler ölümün son bir vuruşla değil, vuruşların iniş çıkışıyla geleceğini gösteriyordu; kendileriyle konuştuğum benden daha bilgili tıp öğrencileri bu tür bir ölümün kıskanılacak bir ölüm olduğunu söylüyorlardı. En güzel, en ilginç ve en gizemli tarafı ise tahayyül edilmesi ve yönlendirilmesi mümkün olmayan bir aşamada yumruğun açık el haliyle haftalarca, aylarca durduktan sonra –bu süre içinde ölüm, her biri bir parmağa birer doz verilen, kâfur, kokain, eter, strofantin digitalis ile

uzak tutuluyordu– yine bir anda yumruk halini alabilmesiydi. Bu tür hayırlı ilaçlar Cuperus'a hiç verilmemişti, bunlardan biri dahi verilmiş olsa belki hâlâ hayatta olurdu.

Aynı yılın ekim ayında beklenen oldu. Hem Chris'e hem bana telgraf geldi. Chris beni nafile bir çabayla telefonla aramış, bulamadığı için de hemen eve hareket etmişti; ben ise kendimi hazırlamak amacıyla birkaç saat bekledim. Geçirdiğim ilk sarsıntıdan sonra içimi bir ferahlık, bir rahatlık kapladı. Belki annemin çektiği acıdan –gerçi o zamana kadar fazla acı çektiği söylenemezdi– kurtulması ya da bir tıp öğrencisi sıfatıyla tıbbın gözde evladı olması gereken, tıbbın körbağırsağı, üvey evladı terapinin karşısında boynumun kıldan ince kalması ve ne yaparsak yapalım, bilinen sonun gelmesine engel olamayacağımız için hissettiğim bir rahatlamaydı bu. Annemin ölümü, artık yaşamaya değmez bir hayata karşı protestoydu ve bu protestoyu annem kimsenin yardımı olmadan tek başına gerçekleştirecekti. Annem kendine son derece güvenen biri olduğu halde hayatı boyunca hiçbir şeye itiraz etmemiş, ağzından bir kere bile "hayır" kelimesi çıkmamıştı; şimdi ise bu hakkını kullanmak için eline bir fırsat geçti. Kısmen onun için olağan bir şey olan dini inancının verdiği avuntu, kısmen de her şeye olumlu yaklaşımı dolayısıyla belki kendi de farkına varmayacak ama yine de ölüm döşeğinde felsefi açılımı olan büyük bir karar verecek ve kahkahayla gülecekti. Evet, ben onun, herkesin beklediği ve trajik bulduğu ölümünü, çok yakınında olmasına rağmen, gülerek karşılayacağını düşünüyordum.

Trene bindikten on beş dakika sonra içimi müthiş bir sıkıntı kapladı. Annemin dört gün daha yaşayacağını varsaysak –telgrafta annemin hastaneye kaldırıldığı ve çabuk gelmemiz gerektiği yazıyordu– bu dört gün içinde kendime ve anneme karşı değilse bile, babama ve Chris'e karşı nasıl bir davranış içinde olmam gerektiğine karar vermeliydim. Annemin ölümünden sonra ise uygun davranmam gereken kişilerin sayısı daha da artacaktı. Utangaç biri sayılmazdım, kendimi başkalarının yanında rahat hissederdim ancak şimdi söz konusu annem olduğunda dilim dolaşıyor, nasıl davranacağımı bilemiyorum. Saatlerce yatağının kenarında oturacak ve sırayla aslında artık azraile ait olduğu için tutmaya hakkımız olmayan bu eli tutacaktık. Bukalemunlar gibi her duruma uyarak pozisyon alacak, annem güldüğü zaman gülecek, sustuğu zaman susacaktık. Hatta azrail bize de el uzatmış gibi aklımızdan aynı şeyleri geçirecektik. Bir süre sonra doktor hepimizi yanından kovacak ama bir süre sonra sinek vızıltısı gibi ses çıkartarak tekrar geri gelecektik.

Annemle belki bir dakika yalnız kalabileceğim fikri vardı, ama bu da beni avutmuyordu. Ne var ki zaten buna başbaşa denemezdi, kastettiğim doktorlar ve hemşireler değildi. Annem yarı baygın, hırıltılar çıkararak ölümle pençeleşirken, ruhunu teslim etmediği müddetçe sağlıklı günlerindeki yaşamına dönmeye –ben de ölüm döşeğinde olsam eminim onun gibi olurdum–, Bakır Bahçe'ye gitmek üzere faytona binmeye, Cuperus'a karşı, çiçek getirmesi ve hizmetçiyi öperek kendini küçük düşürmesine varana kadar, sürdürdüğü

mücadeleye; Stegeman'ın ünlü bariton Ordelio'nun nefesinin koktuğunu söylediği zamanki gibi kahkahayla gülmemek için eliyle ağzını kapatarak odadan çıkmaya, bütün bunlara ve buna benzer olayları tekrar yaşamaya hazırken, onunla son defa buluştuğumuzun farkında olarak ben bu paha biçilmez saniyelerle ne yapacağımı bilemeyecektim. Ölüsüyle, dirisiyle, yaşlısıyla, genciyle herkes yanımızda olacaktı; bense annemin ölmekte olduğunu unutarak bir sigara yakıp son duyduğum öğrenci fıkralarından birini anlatacaktım.

Sekizi biraz geçe W...'ye vardım, hemen eve gittim ama bana bırakılmış bir not yoktu. Hizmetçi, annemin kendinde olduğunu söyledi. Hastaneye telefon etmeyi düşündümse de sonradan, bilgi almadan hastaneye gitmek istemiyormuşum zannederler diye, bundan vazgeçtim. Zaten Chris'ten epey sonra gelmiş olmam hoş karşılanmayacaktı. Hizmetçiden bana bir sandviç yapmasını istedim. Bunu yolda yedim. Bir fincan kahveye ya da bir kadeh içkiye müthiş ihtiyacım vardı. Yatağa yatsam yirmi dört saat deliksiz uyuyabilirmişim gibi geliyordu.

Kasabamızın hastanesi küçüktü. En güzel yanı, kar gibi beyaz ve kanalın kenarında, Bakır Bahçe'nin çaprazında olmasıydı. Hemşire beni annemin odasına götürdü. Babamla Chris yatağın sol tarafındaki iskemlelerde oturuyorlardı. Beni başlarıyla, biraz resmi ama içtenlikle selamladılar. Babamın alnı kırışıktı, gözlüğünü bir takıp bir çıkarıyordu. Chris de onun gibi yapıyordu; gözlüğünü takıp çıkarıyor, alnını kırıştırıyordu. Her ikisi de zaman zaman gözlerini kemikli dizlerinin arasından yere dikiyordu. Sahnede ne yapacağı kendisine anlatılmamış

bir aktör misali, anneme bir süre bakamadım. Nihayet bir yere oturup annemin yüzüne baktığımda gözlerinin bana dikili olduğunu gördüm. Gülümsemeden başını salladı. Acaba geç geldiğim için kızmış olabilir mi, diye düşündüm. Kesik kesik, sık sık soluyor, sonra sanki hayattan bir yudum almak ister gibi gözlerini kapatıp duruyor, derin bir nefes alıyor, acı çekerek yatıyordu. Ya da bedeni acı çekiyordu. Bedeni iradesi dışında adeta ona ait olmayan ama yapmaya mecbur olduğu hareketleri yapıyordu. Bunları tahmin edebilmem, düşünebilmem gerekirdi. Vakitsiz beklentilerimi boşa çıkaran, annemin dış görünüşüydü. Bütün gün çalışmaktan yorgun düşmüş bir kadın gibi yorgun ve uykuluydu. Daha önce onun kadar yorgun bir kadın gördüğümü hatırlamıyorum; belki de gerçekten görmemiştim. Uykulu, dalgın, bu dünyanın uzağında, önümüzde yeni bir anne yatıyordu; bizi dünyaya getirmiş olan anne şimdi ölümle yüzyüze, kendini ona teslim etmek üzereydi.

Annem öksürecek olsa Chris yerinden fırlıyor, gereksiz bir takım hareketler yapıyor, sonra kendi de bunların saçmalığını farkediyordu. Aslında bu hareketlerin geleceğin doktoru sıfatıyla benden beklendiğini düşünüyor, sıkılıyordum. Bir ara Chris parmak uçlarına basarak annemin yatağının çevresinden dolanıp yanıma geldi ve kulağıma annemin durumuyla ilgili tıbbi birtakım bilgiler verdi. Bacaklarında ödem oluşmuş, kalbi de sıkışıyormuş; doktorun pek ümidi yokmuş. Bununla birlikte, ellerinden gelen her şeyi yapmışlar. "Digitalis," diye mırıldandım, itibarımı kurtarma çabasıyla. Chris de sanki digitalis konusunda bilgiliymiş gibi başını salladı –son-

radan anneme hiç digitalis verilmediğini öğrendik– anneme morfin de verildiğini söyledi, bu onu rahatlatmış. Saat on buçuğa kadar orada kalabiliyorduk; saat onda doktor iğne ya da iğneler yapmak üzere geliyordu. Chris, annemin onu takip eden bakışları altında iskemlesine dönmeden önce, bu durumun daha günlerce sürebileceğini söyledi. Babam başını ellerinin arasına almış öne doğru eğilmiş oturuyordu, annem önce ona, sonra bana bakıp gülümsedi. Ben de ona cesaret verircesine gülümsedim ve sol ayağım uyuştuğu için bacak değiştirip sağ bacağımı sol bacağımın üstüne attım. Demek morfin yapılıyordu; ben onun sağlıklı ama uykulu olduğunu düşünürken, aslında bu haline morfin yol açıyordu.

Anlaşılan fazla konuşulmasını istemeyen doktordu, o nedenle kimse ağzını açmıyordu. Konuşkan bir hemşire bize kahve getirdikten sonra, babamla Chris birden günlük konulardan konuşmaya başladılar. Hatta annemi bile konuşmaya katmaya çalıştılar. Annem gülümsüyor, başını sallıyor, omuzlarını silkiyor ve arada bir cılız çocuk sesiyle birkaç kelime mırıldanıyordu. Başucundaki dolabın üzerinde hiç ellenmemiş, belki de gereksiz ya da zararlı bir ilaç şişesi duruyordu; altın renkli süslü etiketi ve yaldızlı kapağıyla ölüm döşeğindeki hasta için bir oyuncak gibiydi. Annem bir ara acıyla kıvranır gibi bir hareket yaptı, "İsterseniz daha yüksek sesle konuşabilirsiniz," dedi. Babamla Chris bu yarı emre uymaya henüz başlamışken annem artık onları dinlemiyordu bile. Soluk alıp vermesi yavaşladı, dudaklarının kenarlarında babama ve Chris'e karşı müşfik bir gülümseme belirdi. Ayağa kalktım annemi alnından öptüm. Gözle-

rini kaldırıp bana baktığı anda içimden onu kucaklayıp buradan kaçırmak geldi.

Zaman geçmeye devam ediyordu. Saat dokuz oldu, dokuzu çeyrek geçti, anneme bakmaya kimse gelmedi. Hastanede çıt çıkmıyordu. O saate kadar beklemek tahammül edilmez değildi, ancak nasıl otururşam oturayım ayaklarım uyuşuyordu. Az kalsın bir düşüncesizlik edip ayaklarımı yatağın kenarına dayayacaktım ki bir anda içimdeki sıkıntı işkence halini aldı, boğulacak gibi oldum. Ölüm ve binlerce zebani bedenimin her bir hücresini ele geçirmiş, bu dörde beş metre büyüklüğündeki kireç beyazı odayı bana zindan haline getirmeye çalışıyordu. Annem gibi ben de acı çekiyordum; ancak annem kaçamazdı, oysa ben kaçabilirdim. Umutsuzluk ve üzüntüden göğsüm sıkışıyor, suçluluk duygusuyla kıvranıyor, midem açlıktan ve susuzluktan kazınıyor, alkole müthiş bir ihtiyaç duyuyordum. Hayatın tatlı ve acı anlarına, yüce bilgeliğe, iç organların derin düşünce yeteneğine muhtaçtım. Bacaklarıma iğne batırılıyor gibiydi. Aklımdan sırasıyla bir kanatlarımın olduğu, bir de kalkıp babamın kafasına yumruklar indirmek geçiyordu; zavallı adam, annemin hiçbir zaman önünü kesmediği halde şimdi onun ölümüne neden olan hukukçu kafasıyla çaresizce oturmuş düşünüyordu. Ellerim titriyordu, ayağa kalktım babama doğru gittim ve kulağına, kendimi iyi hissetmediğimi, temiz hava almaya ihtiyacım olduğunu söyledim. Söylediklerim gerçeğin ta kendisiydi. Aynı zamanda yalanın da daniskasıydı ama bunun nasıl bir yalan olduğunu bilmiyordum. On buçuktan önce geri dönmüş olurdum. Babam önce şaşkınlıkla

baktı, hemen arkasından anlayışlı bir şekilde "olur" anlamında başını salladı. Chris yerinden kımıldamadı. Anneme bir daha bakmadım.

Dışarı çıkar çıkmaz aklıma ilk gelen şey içmek, hem de çok içmek oldu. Midem düzelmişti. Bana bir şeyler olmuştu ya da bir şeyler olacaktı. Annemin acı çekmesi ya da çekmemesi, ölecek olması ya da ölecek olmasından ziyade benim yaşamaya devam etmemdi beni altüst eden. Ahşap köprüden kanalın karşı tarafına geçerken birden annemden nefret ettiğimi hissettim. Söylememesi gerektiği halde bana vaktiyle söylediği şeyden dolayı ona küfürler yağdırabilirdim. "Şu senin Trix'ciğin" lafı herkesin ağzından kaçabilirdi ama annem bunu söylememeliydi. O sözleri duyduğumda Bahçe'deki kulübe gidiyordum. Artık biliyorum; göründüğüm gibi biri değilim. Üniversiteye başladığım üç yıldan bu yana kendimle dolandırıcılık oynuyordum. Midemi ve bağırsaklarımı dikkate almamış, içimi boşaltmış, organlarımı yer yer kurutmuştum; gelen haberlere kulağımı tıkamış onların gereği gibi hareket etmemiştim. Üstelik içki de içmemiştim! Chris gibi olmuştum, ne büyük ayıp Yarabbi! Dizlerim titreyerek Bahçe'deki lokantanın merdivenlerinden çıktım. Bu arada annem ölüyor olabilirdi.

Salondaki yoğun mavimsi puro dumanı beni biraz olsun yatıştırdı. İçerde az müşteri, bir de artık pek genç sayılmayacak bir garson. Baba Tjallingii her zamanki gibi duvar kenarındaki koltuğunda bir başına kestiriyor, birkaç genç çiftçi, pejmürde kılıklı, gezgin tüccar olduklarını sandığım adamlarla bilardo oynuyordu. Özel oda karanlık, buzlu cam kapı kapalıydı. Lokanta işletmecisi

tezgâhın arkasında hesap yapıyordu, bir süre düşündükten sonra yanıma garson göndermeden beni başıyla selamladı. Pencereye yakın bir masaya, bando sahnesine sırtımı dönerek oturdum; arka taraftan, doğu yönünden garip bir aydınlanmanın başladığını fark ettim. Aydı bu, W... istasyonuna geldiğimde sıra sıra yük vagonlarının arkasından bakır bir tepsi gibi çıkmaya başladığını görmüştüm onun.

Masaya oturalı beş dakika olmuştu ama kimsenin bana aldırdığı yoktu. Sinirlenip, "Bakar mısınız?" diye bağırdım. Garson koşarak geldi.

"Matmazel Cuperus burada mı?"

Garson içtenlikle gülümsedi, iyi niyetli birine benziyordu; ona iyi davranmaya karar verdim.

"Evet, beyefendi burada, kendisiyle konuşmak mı istiyordunuz?"

"Konuşmak mı? Bana onun hizmet etmesini istiyorum."

Garson kulağının arkasını kaşıdı. "Bunu sormak zorundayım bayım, aslında bu bölüme ben bakıyorum."

"Sana da bahşiş veririm," dedim. "İçtiğim her şeyin yüzde onu senin, bunun yüklü bir miktar tutacağının garantisini verebilirim," diye de tehditkâr bir tavırla ekledim. Yarı gülerek, yarı şaşkın bir ifadeyle bana baktı, sonra o çok iyi bildiğim koridora doğru yürüyüp gözden kayboldu.

Bana yüzyıl kadar uzun gelen bir süre geçtikten sonra arkasında garsonla birlikte Trix çıkageldi. Garson salonun ortasına kadar ona eşlik etti, sonra iki dolu masanın arasında yalnız devam etmesi için durdu ve bana doğru

ilerleyen Trix'in arkasından, olacakları merak eder bir şekilde başını yana eğerek baktı. Evet, o selvi boyu hiç değişmemişti; bunu görmek beni rahatlattı. Belki biraz zayıflamıştı ama ne de olsa son üç yıldır benden daha fazla çalışmış olmalıydı. Önümde durdu, ellerini uzun önlüğünün yan tarafına sildi. Pek bir anlam yüklemeden gözlerinin içine baktım. Sanki çok yaşlanmıştı. Yüzünde ya da gözlerinde önemli bir değişiklik yoktu, hâlâ eski Trix'ti ve birkaç dakika için bile olsa benden kaçamayacaktı. Sonra ikimiz de aynı anda birbirimize ellerimizi uzattık, ben yerimden kalkmadım ama öne doğru hafifçe eğildim, birbirimize adlarımızla hitap ettik.

Bana biraz daha yaklaşmasını işaret ederek başladım konuşmaya. "Dinle Trix, annem ölüm döşeğinde, şimdi hastaneden geliyorum, daha fazla dayanamadım. İçki içmem lazım. Telaşlanma, içki kaldırabiliyorum ama etrafımda sürekli o erkek garsonun dolanmasını istemiyorum. İçkimi sen getirsen ne kadar iyi olur; hem üç kadeh cini bir kerede getirirsen sen de fazla gidip gelmemiş olursun."

"Hastaneye, annenin yanına dönsen daha iyi olmaz mı?" diyerek omzunun üstünden tezgâha ya da onunla hiç ilgilenmeyen bilardoculara baktı.

"Annem belki de birkaç gün daha yaşayacak ama artık dayanamıyorum. Biz onunla vedalaştık."

"Özel odada oturmak ister misin?"

Bu öneri bir anda cazip gelmedi değil, ama ben buraya Trix'le başbaşa oturmaya gelmemiştim. Sadece içkimi onun getirmesini, bir de aşağı yukarı yürümesini, koridora girip çıkmasını seyretmek istiyordum.

Tepsinin içinde üç kadeh cin getirdi, her bir kadehi yavaş yavaş masaya koymaya başladı. Üçüncü kadehi koyarken ben ilk kadehi bitirmiştim bile.

Ona bir sır verir gibi, "Annem de aynı baban gibi kalbinden hasta," dedim. "Şimdi içme sırası bende."

"Neden bana yazmadın?" diye hırçın bir ses tonuyla sordu sonra yine omzunun üzerinden baktı.

Onun bu tutarsız davranışını fark etmek beni oldukça rahatlattı. Nihayet onun zayıf bir tarafını yakalamıştım. Kendimi onun karşısında tamamen rahat ve birçok açıdan üstün hissettim. Aslında komik bir durumdu; demek bir de benden yazmamı beklemişti.

"Ne demek istiyorsun Trix? Son yazdığın mektuptan sonra mı? Kabul et ki benim de bir gururum var, nasıl bir gururum... Ben aslında Trix Cuperus'un sadık bir kölesiyim. Hiç değişmemişsin. Hiçbir zaman da değişmeyeceksin, benim için esas mesele bu."

"Herkes değişir."

Sesinde alaycı bir ton vardı ama ben Trix'i iyi tanırdım, sözlerinin altında başka anlamlar olabilirdi. Boş kadehi eğilerek alıp önlüğünün cebine koyarken burnuma bir koku geldi. Herkesin biraz aşağılayarak "ucuz parfüm" dediği cinsten bir kokuydu. Beni çok rahatsız ettiğini söyleyemem ama hoşuma da gitmemişti. Kendimi bir kara tahta önünde Trix'in kişiliğini çizerek açıklar gibi düşündüm; yarısı duygusal, saf öfkeli yaradılışlı ve yarı garson olan eski Trix, diğer yarısı ise müşterilerine nasıl davranacağını bilen, alt tabakadan olmasa bile yine de ne kadar dikkat ederse etsin davranışları biraz bayağı kaçan taşralı garson kız. Hangi yarıyı daha

çok sevdiğime karar veremedim. Gerçekte iki yarı da yoktu zaten. İkinci kadehimi başıma dikerken, Trix hâlâ yanımda duruyordu. Aşkın ne olduğunu anladım; aşk, dünya üzerinde nadiren görülen tam bir mutlakıyetti. Elimi üçüncü kadehe doğru uzattım.

"Kendini burada az da olsa mutlu hissediyor musun?"

Trix omuzlarını silkti. "Ben hayatımda hiç mutlu olmadım; ya sen, sen oldun mu?"

Onu memnun etme çabası içinde heyecanla, "Evet," dedim, "baban piyanoda benim için, bilhassa opera parçası çaldığı zamanlar kendimi çok mutlu hissederdim. Son üç yıldır da kendimi hiçbir gün mutsuz hissetmedim, tıp eğitimi çok ilginç."

"Mutlu olmana çok sevindim; seni mutsuz etmemiş olduğuma da." Dikkati üzerine çekmek ister gibi bir iki adım geri attı. Tepside sadece bir kadeh vardı.

"Trix, üç kadeh daha," diye seslendim yalvarır gibi, masamdan uzaklaşmasına canım sıkılmıştı. O ise arkasını dönmüştü bile.

Omuzunun üzerinden başını çevirerek, sorar gibi, "Önce bir kadeh..." diye fısıldadı, başkalarının duyma ihtimaline karşı hayranlık uyandıran bir kural. Şu anda bu dumanlı salonda kendimi onun ölçülemeyecek tecrübesine bırakmaktan başka yapacağım bir şey yoktu. Tabii tekrar yanıma geleceğini umuyordum. Trix, tezgâhın önünde durmuş işletmeciyle konuşuyordu; başını dik tutuyor, ellerini oynatarak sanki ricada bulunuyordu. Aralarında tahminen şöyle bir konuşma geçiyordu: "Zavallı çocuğun annesi ölüm döşeğinde, içkiye ihtiyacı

var; merak etme ben ona dikkat ederim..." İşletmecinin başını onaylar bir tavırla salladığını gördüm.

Ne var ki Trix yanıma dönmedi. Bu beklenmedik ihanet karşısında çılgına döndüm, bana hizmet etmesine itiraz ettiğim garson etrafımda dönüp dururken, ne yapmam gerektiğini düşünmeye başladım. Aslında ona da çok içki içeceğimi söylemiştim, üstelik şu anda içki benim için Trix'ten daha önemliydi, vaktiyle aşk söz konusu olduğunda zamanın bir anlam ifade etmediğini ileri sürmüştüm. Bu düşüncem yanlış değildi ancak yine de dakikaları hor görmemek ve her şeyi birbirine karıştırmamak gerekirdi. Bilardo masasının durduğu taraftan öfkeyle yere vurulan ayak sesleri geldi, beyaz bir top başka bir beyaz topun ya da kırmızı topun yanından onu sıyırarak geçmişti ve anlaşılan bu hadise herkesi heyecanlandırmıştı. İçki ile aşk arasında bir tercihte bulunmak gerektiğinde, kişi ikisinin tamamen dışında bambaşka bir tercihte bulunabilir. Ayağa kalktım, geceleri müşterilere kapalı olduğunu bildiğim –sanırım polisin talimatıyla– Bahçe'ye açılan kapıya doğru yürüdüm. Beni takip edenlerin olması ihtimaline karşı kapıyı aralık bıraktım. Rüzgâr olmadığı için kapının çarpmayacak olması da lehimeydi. Bu işi kuralına göre yapmakta kararlıydım.

Hiç rüzgâr yoktu. Sadece sahnenin üstünden parlayan Ay'ın beyaz ışığı görünüyor, ışığı kocaman karaağaçların gölgesi kesiyor, üzerinde yürüdüğüm ve beni buralarda bir yerlerde olması gereken o belirli noktaya götürecek mıcıra lokantanın ışığı vuruyordu. Köprüyü hayal meyal seçebiliyordum. Ayaklarımla yeri yoklaya

yoklaya yürüdüm, ıhlamur ağaçlarının arasındaki patikaya çıkan kaba taşlardan yapılmış basamakları geçerek, sağa döndüm. İşte burasıydı; hiç rüzgâr olmamasına rağmen ağaçlardan gelen hışırtılar duyuluyordu. Meyilli çimenliğin üzerine kendimi bırakıp uzandım, hava iyice soğuyana kadar orada kalmaya karar verdim. Muzaffer bir edayla sahnenin arkasından yükselen Ay'ın parlak ışıkları karşısında binanın yatay çatısı ve ağaçlar, kara ve yalnız silüetlere dönüşmüştü.

Lokantanın ana kapısı açıldı, bir garson beni almaya geliyordu; bu cennetin de sonu gelmişti. Mıcıra basan ayak sesleri ve arkasından duyulan kadın sesi: "Nol!" Farkında olmadan öksürdüm; işte, bana doğru geliyordu. Yarı yatar pozisyonumdan ona baktığımda, uzun boyuna ve bu bedenin bende uyandırdığı şefkat dolu arzuya hayret ettim. Aslında onun gibi uzun boylu yüzlerce kadının ve genç kızın yanından geçip gitmiştim.

Lakayt bir ses tonuyla, "Neden cin getirmedin?" diye sordum.

Biraz uzağıma, çimenlerin üzerine oturdu. "Kendini iyi hissetmediğini ve onun için temiz hava almaya çıktığını söyledim; annene gitsen daha iyi olmaz mı Nol?"

"Saat kaç?"

"Onu yirmi geçiyor."

"Artık hastahaneye giremem. Girsem de fazla bir şey ifade etmez. Ben her şeyi senden öğrendim, Trix. Baban ölüm döşeğindeyken sen de onu yapayalnız bırakmıştın. Biz seninle ruhdaşız. Bir zamanlar senin manevi kardeşim olduğunu söylerdim. Annemle de ruhdaşız biz, onun için onun ölmesi ya da yaşaması bir şeyi değiştir-

miyor. Bunu kalpsizlik olarak değerlendirme, aşırı sevgi buna yol açıyor. Ömrümüzün sonuna kadar sevdiklerimizin peşinden koşamayız. Üstelik böyle davransak bile onlar bunu anlayamaz. Orada," dedim, arkamızdaki ıhlamurlu patikayı işaret ederek, "oturuyordu annem, biz seninle tam şurada dans ederken." Önümüzde yaz ayları boyunca binlerce ayak tarafından ezilmiş mıcırın üstünde bir yeri işaret ettim. Fazla gürültü gelmeyen dumanlı salonun ışığı dışarıya vuruyordu. "Bize gülmüştü. Aslında o değil, arkadaşları gülmüştü. Annem sadece güler gibi yapmıştı çünkü alınyazımla dans ettiğimi anlamıştı; o kadar zekiydi. O şimdi ölüyor. Sense çoktan öldün, yok oldun, ne fark eder? Bak, burada her şey aynı. Sadece Bahçe'yi ilk kez ay ışığında görüyorum..." Bu arada mehtabı izliyordum, gümüşi kenarı birkaç dakika içinde sahnenin çatısının arkasından yükselecek ve dizlerimizi göğsümüze çekerek oturduğumuz bu yeri başkalaştıracaktı.

"Beni affedecek misin Nol?"

Ayağa kalktım, yanına oturup elini tuttum, sonra yine bıraktım. "Affedilecek bir şey yok, Trix. İnsan anlamadığı bir şeyi nasıl affeder? Belki de hiçbir şey anlamadığım için seviyorum seni. Ne var ki sen fazla uzatıyorsun. Esrarengiz bir tarih haline getirdin."

"Sen beni hiç tanımıyorsun."

"Demek istediğim de bu," diyerek yüzüne baktım. Benden daha uzun olduğu için Ay'ın ışığı önce onun yüzüne vuruyordu. Yüzü ölü gibi beyaz ama tarifi imkânsız bir çekicilikteydi. Bir şeyler arar gibi gözlerimizin içine bakıyorduk; kulaklarım uğulduyor, midemde,

herhalde cinden dolayı, kesin cindendi, mutlak bir saadet hissediyordum.

"Trix, sen ve Vellinga hakkında söylenenler doğru mu?"

"Evet, doğru, ama..." diye başladı cümlesine, elimi avcunun arasına aldı bana doğru eğildi, "...birbirimize karşı hissettiklerimizden çok daha farklı bir şey bu."

"Birbirimize karşı hissettiklerimiz," diye buruklukla tekrarladım. Sorumu çoktan bekliyor olmalıydı, cevabını önceden hazırlamıştı. Belki de yıllardan beri hazırdı cevabı. Bu da beni hâlâ sevdiğini ve beni oyalamaya devam edeceğini gösteriyordu. "Herkes değişir." Doğru ama bana göre Trix öylesine değişmişti ki sürekli olarak değiştiği için aslında hiç değişmemiş oluyordu...

"Onu hiçbir zaman sevmedim, bu çok başka bir şeydi, hem benim bir suçum yok. Sana her şeyi açıklayabilirim."

Elimi hızla çekerek avucundan kurtardım. "Evet, eminim her şeyi açıklayabilirsin ama bana ilk önce ondaki canavarı nasıl görmüyorsun, bunu açıklamalısın. Belli ki sana öyle görünmüyor. Bana âşık olduğunu söyledin, daha sonra bunu tekrarladın. Ama o zamanlar Bay Vellinga'yla... Aman Yarabbim..."

Kendime hâkim oldum; aklıma annem geldi, ölüm döşeğinde bile kendine hâkimdi. Gerçi morfin vererek onun işini epey kolaylaştırmışlardı... Trix kollarını boynuma doladı ve yanağını yanağıma değdirdi; burnuma ucuz parfüm kokusu geldi. Gerçi yarım saattir bu kokuyu alıyordum. Olanların önüne geçilemezdi. Birbirimize sımsıkı sarılmış, adeta bahçelerin bu en güzelinin

parçası olmuştuk. Başımı kaldırıp gümüşi Ay'ın gülen yüzüne baktım ve Trix'in ıhlamur ve başka ağaçların hışırtısına karışan fısıltılarını duydum.

"Sana daha sonra her şeyi anlatacağım Nol. Ben sadece seni seviyorum ve bu acılı anında buraya geldiğin için, şimdi daha da çok seviyorum..."

Trix'in söyledikleri gerçeği tamamen yansıtmıyordu. Biraz mübalağa ediyor diye düşündüm. Onu saçlarından öptüm. Dalgalı garson kız saçlarından, saçların en güzelinden.

"Vellinga'nın benim gözümde hiçbir değeri yok, o serseri ile bir ilişkim kalmadı! Lütfen ona aldırma. Her şeyi unutalım Nol, seni avutmama izin ver, Nol, sevgili Nol!"

Demek Vellinga ona uygun değilmiş. Peki, isteksizce de olsa, zor bir makalenin Vellinga'yı hırçınlaştırdığı bir anda kalbini ona vermiş birisi beni nasıl avutabilirdi? Vellinga bir hiçmiş. İyi ama bu hiçe teslim olmuştu! Trix artık ölü, yok, hayır, benim için değil, asla... Ama kendi içinde ölü. Trix'in beni saran kolları arasında adeta müdaafasız bir halde dudaklarını dudaklarımda hissederken, arkamızdaki ağaçların altında oturan annemi, köprünün sallanan parmaklıklarına dayanmış duran babasını, şu anda dilediği gibi parlayan Ay'ın vurduğu yerlerde bir zamanlar olan bitenleri düşündüm. Kendimi yavaşça onun kollarının arasından kurtardım, aşağı kaydım ve tekrar yanına oturdum. Trix önlüğünü düzeltirken, başını diğer tarafa çevirdi, belki de birinin bizi görmediğinden emin olmak istiyordu.

"Asla unutmaman gereken bir şey var Trix," dedim,

"seni çok seviyorum ve senin için her şeyi yapmaya hazırım. Şu anda annem ölüm döşeğinde. Baban ise karşıda durmuş, şüpheyle sırıtıyor. Bir yandan da bıyıklarını düzeltiyor..."

"Babamdan hiç bahsetme!"

"Onun hakkında kötü bir şey söylemiyorum ki!"

"Hakkında istediğin kadar kötü şey söyleyebilirsin, umurumda değil," diye mırıldandı.

"Bir de bu Bahçe var. Üzerinde bulunduğumuz bu kutsal toprak. Bu bahçe benim için, benimle dans etmek üzere hayatıma girmenden çok daha öncesinde fevkalade bir yerdi. Altın kuşlar vardı burada, sanırım hâlâ da var, sonra kazlar, tavuskuşları ama en çok altın kuşlar vardı. Önceleri altından bir Bahçe'ydi, sonra bakırdan sazları gördüm, marş dinledim, güneşin bakır sazlar üzerinde ışıldamasını, çalgıcıların sazlarını üflerken yüzlerinin kıpkırmızı kesilmesini seyrettim ve o zamandan itibaren burası benim için Bakır Bahçe oldu. Zaten bakır altından hem daha güzel ve basit hem de daha neşelidir. Carmen de bakır sazların operasıdır..."

Bütün ilgim sahnenin arkasından tamamen kurtulmuş, köşesi eksilmiş gümüş bir tepsi gibi parlayan Ay'daydı, Bahçe'nin ruhları kulağıma kelimeler fısıldıyormuş gibi kendimden geçmiş bir şekilde mırıldanıyordum. Başımı çevirdiğimde Trix'in gitmiş olduğunu gördüm ama umursamadım, yanımda biri varmış gibi konuşmaya devam ettim.

"Bahçe şimdi, sonbaharda hâlâ bakır renginde ama kimse buna aldırmıyor. Bizim için ise pahalı olmayan ama kıymetli ve özel bir mücevher olan gümüşten. Ay-

rılığın metalidir gümüş; fırtınalı bir akşam, hava kararmak üzereyken suyun üstünde gümüşten bir halka belirir. Ay'a dikkat et, bizimle sürekli, yeniden vedalaşır. Güneş, kendini kıpkırmızı bir top halinde denizin derinliklerine bırakırken, "Geri geleceğim," der. Oysa Ay, "Muhtemelen geri gelmem; sürekli değişim halindeyim, bunun sonunun nereye varacağını bilmiyorum," der. Ben Ay hakkında çok şey bilirim Trix. En hüzünlüsü yeni ay öncesidir –yeni ay iyimser bir ifade oldu–, doğmakta olan sabah güneşinin üzerinde gölgemsi, soluk bir hat olarak asılıdır. Kafayı çektikten sonra eve dönerken sık sık görmüşümdür onu. Ne olursa olsun dinlenmek için aşağı inemez, devam etmelidir; amansız güneş tarafından yukarı kovalanır, acı çeker, çaresizlik içindedir, giderek daha küflenir, incelir ve bunlara üç gün üç gece katlanması gerekir. Güneş onu bir tüy gibi yukarı üfler, kimse onun bir daha geri geleceğini düşünmez ama o geri gelir. Belki de geri gelen başka, yeni bir Ay'dır; hani yeni ay denir ya..."

Bahçeyi bin bir çeşit koku dolduruyordu. Çürük ahşap kokusu, kuru yapraklardan çıkan sonsuz farklı kokular... Havuz şimdi Cuperus'un muzurluk yapmaya hazırlanan şemsiyeli, şemsiyesiz kurbağalarının çıkardığı kabarcıklarla dolu olmalıydı. Suyun üzerindeki gümüşi halkalarda on iki yaşındaki Trix'i gördüm. Babasına koşuyor, köprünün başında bir ayağını havaya kaldırarak boynuna sarılıyordu. Zamanın bu iki kişiyi öldürmüş olması; geceye sesini ve kokusunu bırakan bu çürümenin iki kişiyi yok etmesi ne kadar dehşet vericiydi.

Burada, soğuk sisin içinde titereyek –Ay sisi yukarı

çekiyor gibiydi– oturmaya devam ettikçe insanlara, içkiye, sıcak bir atmosfere, hatta çiftçilerin yavan konuşmalarına bile duyduğum özlem artıyordu. Trix'i bu akşam kaybetmiştim. Onu bir daha hiç görmeyeceğim ihtimali bile aklıma geliyordu. Buna sebep benim onu "hor görmem" değil, ona güvenilemeyecek olmasıydı; annesi ve tuhaf teyzesi gibi sanki o da Ay ışığından yaratılmıştı; bu soluk benizli, kuzeyli kadınlar gözlerinde taşıdıkları namus lekeleriyle dünyaya denizkızı gelmiş olsalar daha iyiydi; biri öyle, biri şöyle... Salona geri dönmeliydim, hatta gecenin bu saatinde Bahçe'den başka çıkış olmadığı için buna mecburdum.

Soğuktan büzülmüş bir vaziyette kapıya yöneldim, bir şeyden emindim; eve dönüp babam ve Chris'le karşılaşmadan önce ne olursa olsun en az üç kadeh daha içmeliydim. Bir süre durup camlı kapıdan içeriyi gözetledim. Daha kalabalıktı, bu şekilde Trix'in, eğer servis yapıyorsa, beni görmezden gelmesi daha kolay olurdu. Bilardo oyuncuları değişmişti; oyunculardan biri bilardo masasının üzerine, yarı beline kadar uzanmış, istekayı tahta haç taşır gibi elinde tutuyordu. Onun Vellinga olduğunu fark ettim. Melon şapkası yana kaykılmıştı. Ufak tefek üç adam yanında durmuş onaylayıcı gözlerle ona bakıyordu.

Kapıyı açtım ve önceden oturduğum, hâlâ boş duran masama yürüdüm. Trix ortalıkta görünmüyordu. Yanıma yaklaşan garsonu yıllar öncesinden tanıyordum; yaşı ilerlemiş bu bey anneme defalarca çay ve süt getirmiş olmalıydı.

Onun da beni hatırladığını fark ettiğim için, "Merha-

ba," dedim, "Nasılsın? Bir şeyler içmek istiyorum, çok içmek istiyorum. Annem ağır hasta ve bu duruma dayanamıyorum. Yanımda yaklaşık yirmi gulden var..."

"Aman Bay Rieske ne demek, biz sizi tanıyoruz..."

"Evet ama belki de o kadar iyi tanımıyorsunuzdur, yanında bir şeyler de yemek istiyorum. Ekler var mı?"

Garsonun göz çevresi kırış kırış oldu. "Artık ekler yapılmıyor bayım, sanırım en son yedi sekiz yıl önce yapılmıştı. Yaptığımız eklerleri kendimiz yiyorduk, kalanı da ördeklere veriyorduk."

"Kazlara mı demek istiyorsun?"

"Hayır, bayım, ördeklere, havuzdaki ördeklere. Peynirli bir sandviç ister miydiniz?"

Başımı sallayarak istediğimi belirttikten sonra hızla geri döndü, henüz bir adım atmamıştı ki onu sert bir sesle geri çağırdım:

"Ne içmek istediğimi sormadın bile! Bana iyi hizmet edilmesini istiyorum, anlaşıldı mı? Bana beş kadeh cin getir, hepsini tek bir şarap kadehine doldurup da getirebilirsin. İstersen parayı şimdiden masama koyayım."

Garson canı sıkılmış olarak tezgâha doğru yürüdü, iki dakika sonra masama şarap kadehi içinde cinim gelmişti. Birbirimize öfkeyle baktık, sonra ben güldüm o da buna karşılık verdi.

Bardağımın yarısı boşaldığında tüm dikkatimi Vellinga'ya verdim. Biraz kilo almıştı galiba ama yine de bilardo masasının etrafında çevik hareketlerle dönüyor ve uzun atışlar yapmasa da iyi oynuyordu. Yakınındaki masada bira dolu bardağı duruyordu. Melon şapkasını ikide bir, öne, arkaya, sağa, sola çeviriyordu; neşesi pek

yerinde değil gibiydi. Oyun arkadaşlarına karşı sessizliğini muhafaza etmesi onun için tipik bir davranıştı, popüler olmak amacıyla artık hiçbir şey yapmasına gerek yoktu. Karşısındakiler onunla oynama şerefine nail oldukları için zevkten ter içinde kalmışlardı; şu hale bakın, nasıl bir hayat sürüyordu Vellinga...

Sandviçimi bitirdikten sonra, cinin geri kalan kısmını da yuvarladım ve o anda sarhoş olmaya başladığımı hissettim. Bir ara Trix'i koridorda görür gibi oldum, sanki dikkatimi çekmek için hareketler yapıyor gibiydi; Vellinga'nın bu kalabalık lokantada, herkesin içinde neden başını çevirip Trix'e bakmadığını o zaman mükemmel bir şekilde anladım. Bu konuda yıllar önce anlaşmışlardı. Vellinga aşk konusunda benden çok daha tecrübeliydi, tedbirsizce gösteriş yapmanın anlamı yoktu. Ben de öyle yapmıyordum, ama bu benim çekingen karakterimden kaynaklanıyordu. Oysa Vellinga bunun hesabını yapmıştı. Her ikisi için de her şeyin iyi ayarlanmış olması gerekiyordu; Trix öldüğünde eminim Vellinga'nın gazetesinin dördüncü sayfasında bedava ölüm ilanı çıkardı. Garsona seslendim.

Kaşlarımı çatarak "Şimdi de, yine aynı bardağı bu sefer romla dolu istiyorum," dedim. Sesimi farkında olmadan yükseltmiş olacağım ki yan masalarda oturanlar bana baktı.

"Limonlu sıcak rom mu bayım?"

"Hayır, sek, saf, katıksız rom istiyorum. Bununla ilgili güzel bir anım var hatırlamak istediğim. Müzik sever misin?"

"Oldukça iyi bir kulağım vardır bayım."

"O zaman burada verdiğimiz opera temsilini hatırlarsın, hani şu toreador... Toreador... Vellinga'yı tanır mısın?"

"Gazeteci ve avukat Vellinga mı? Elbette tanırım bayım, kendisi şurada bilardo oynuyor."

"Benim adıma ona canın cehenneme deyiver. Bu avukat efendi temsil esnasında birisini rom içirerek sarhoş etmişti de, bu yüzden kavga çıkmıştı. Vellinga kendisi kavga etmedi tabii. Ne kaypaktır o! Elbette kabak Cuperus'un başına patlamıştı, onu tanımazsın herhalde?"

Garsonun yüzü aydınlandı. "Ayıp ediyorsunuz bayım, Cuperus'u hiç tanımaz olur muyum? Arka arkaya beş cin içerdi."

"Sekiz,"

"...hiç rom içtiğini görmedim ama onun dışında her içkiyi..."

"Güzel, o halde birbirimizi anlıyoruz," dedim. "Eskiden beri tanışıyoruz, sen anneme de defalarca servis yapmışsındır; o şimdi hastanede, ölüyor. Haydi, Vellinga'nın Stegeman'a, o da ayrı bir zavallı, verdiği gibi bir bardak dolusu rom getir!"

Garson alelacele uzaklaştı, ben de dikkatimi tekrar Vellinga'ya yönelttim. Yoğun bir şekilde bilardo oynamaya devam ediyordu. Lokanta kapanana kadar bilardoya devam edecek, sonrasında başka bir programı olacaktı. Bunu ima eden yüzü değil, pantolonu, gömleğinin manşetleri ya da kırılmaya başlamış kolalı yakasıydı. Bu arada ben içkinin sağlayacağı parlak fikirleri beklemeye koyuldum. İçimde farklı kıpırtılar hissetmeye başlamış-

tım bile. Hissettiğim duygusallık ve öfke dalgaları aralıklarla yer değiştiriyordu, ama bunlar bana yetmezdi; ben kelimeler duymak istiyordum, ifadeleri anlamak, altından kelimeleri, kara kelimeleri, kehanetleri duymak istiyordum. Boynumda, midemle kesin bağlantısı olduğunu tahmin ettiğim bir gerilme duygusu hissettim. Bir keresinde büyük sınıf öğrencilerinden biri, "Bu durumda sakın yatayım deme, o zaman hapı yutarsın; onun yerine ayağa kalk, dolaş, dans et, kavga et, alkolü vücudundan bir şekilde at," diye akıl vermişti. İyi de, düzenbazların bilardo oynadığı, orospuların garsonluk yaptığı bu aşağılık yerde nasıl dans eder, içkiyi içimden nasıl atabilirdim? Bir atasözü vardır, "Önce altın," der, "sonra diğer metaller." İşte benim gözümün önünde rom biçiminde duruyordu değerli altın. Koca bir yudum aldım. Bana göre altın, bakır ve gümüş sıralaması Yunanların altın, gümüş, bakır sıralamasından daha iyidir. Evresini tamamlamış bir çemberin, aşağı doğru inen bir çizgiden daha kusursuz olduğu gibi. Ya diğer atasözü ne diyordu? "Karşındaki Tanrı da olsa hiçbir adamın önünde diz çökme." Navaja'ları ve bilardo istekalarını yaratan Tanrı da zaten senden bunu beklemez. Çocukken zavallı Chris'in üzerinde denediğim şeyin şimdi sahicisiyle karşı karşıyaydım. Büyük hesaplaşma vakti gelmişti, intikamın keskin kılıcıyla adaletin gerçekleştirileceği hesaplaşma, intikam...

"Hey, Nol, ne yapıyorsun, tek başına mı kafa çekiyorsun?"

Romdan bir yudum aldım, ben farkına varmadan karşıma gelip oturmuş olan Vellinga'ya baktım. Altın çer-

çeveli bir gözlüğü vardı, şapkası başında değildi, tamamıyla keldi. Artık bu kadarı da fazlaydı, bunu yapmamalıydı. Bütün dişleri görünüyordu, üzerindeki takım iyi bir terzinin elinden çıkmaydı.

"Bana Bay Rieske derler!" dedim.

"Yok, daha neler!" dedi Vellinga, sesi neşeliydi. "Haydi, moruk aval aval bakma; ben de bir içki alayım, biraz eskilerden konuşalım..."

"Aval aval bakmıyorum," dedim.

Elini garsona doğru kaldırmıştı bile, "Daha iyi ya, neşelen o zaman."

"Annem öldü."

Garsona bakarken kafasını birden diğer tarafa çevirdi sonra bana dönerek azarlar bir tonda, "Bak delikanlı böyle şeylerin şakası yapılmaz," dedi. "Annenin durumu daha mı ağırlaştı?"

Bir yudum içki aldım, "Ölüm döşeğinde, bunu garsona da anlattım, o da inanamadı, salak herif. Bana neden öyle bakıyorsun?"

"Seni eve götüreyim mi Nol?"

"Bana niye öyle bakıyorsun Allahın belası?"

İçimde giderek yükselen dalgalar hissediyordum. Ensemden bir uğultu beynime doğru harekete geçmişti, midemdeki hareketlilik boynuma yükseliyordu; bu iki akımın bir araya gelmesi halinde işim bitmiş demekti, o zaman Vellinga'ya yenilmiş olurdum. Sakın kusma! Kim demişti bunu bana? Başka bir bilge herhalde. Oysa şöyle de diyebilirdi: Her zaman kus! Solon'dan kalma bir gelenektir bu. Bağır, küfürler savur. Evet, küfür etsem belki de başarırdım... Şu Vellinga niye bu kadar çok

konuşuyordu? Ben neden konuşmuyordum? Avukatlar ve doktorlar... Köpekler ve insanlar... Havlarlar ve konuşurlar. Aldatırlar, yardım ederler. Bir yudum daha aldım, koridora doğru baktım. Sonra da elimi onun kolunun üstüne koyarak tüm gücümle sıktım ve terslendim:

"Şuraya bak!"

Trix'in orada durmadığını biliyordum ama Vellinga baktı, numaramı yutmuştu. Köpek ne olacak, gelişememiş hukukçu köpeği! Gülmek istedim, hıçkırık tuttu, ellerimle midemi tutarak ayağa kalktım. Salondaki garsonlar, müşteriler birlik olmuş, utanmadan irticalen bir koro oluşturmuş gibi, 'Hah hah, hah, hoh, hoh, hoh!' sesleri çıkartıyordu. İşte tam o sırada bilinmeyen bir yerden, tehditkâr boyu, vahşi solgun yüzü ve korkudan iri iri açılmış gözleriyle Trix ortaya çıkıverdi. Ben ise hâlâ ayakta duruyordum, bu aşağılık ayak takımının üstüne kusmalıydım. Hâlâ dimdik ayakta durabiliyordum, orada bulunan terbiye görmemiş kulaklara, "İşte hasta bir ruh!" diye avaz avaz bağırmak istiyordum. Ruh diye kastettiğim Trix'ti ama iki büklüm olurken bağırdığım için, "hasta bir güruh" olarak anlamış olabilirler. Yıllar boyunca doğru dürüst kirletilmemiş talaş serpili döşemeyi iyice benzettikten sonra kıvrılarak yere yıkıldım.

XVI

Sonradan öğrendiğime göre Vellinga ile o tanıdık garson beni arabayla eve getirmişler, elbiselerimi çıkarıp üstümü başımı şöyle bir temizlemişler ve salondaki divana beni şuursuz bir halde yatırıp gitmişler. Kusmuk içindeki elbiselerimi düzgün bir şekilde iskemlenin üzerine koymuşlar. Vellinga cebimdeki anahtarla kapıyı açmış, beni merdivenlerden yukarı taşırken babamla Chris uyuyorlarmış. Gece yarısı uzaklardan, yukarlardan bir yerlerden, "Nol, Nol!" diye seslenildiğini duydum, karanlıkta yerimde doğrulup oturmaya çalıştığım anda, başım yine zonklamaya, midem yanmaya ve sıkışmaya başladı. Chris merdivenden bağırıyordu. "Neredesin be Nol?" Ayak sesleri ve patırtı gürültüler yaklaşmaya başladığında babamın sesini de tanıdım. Işıkları yaka yaka ilk kattaki bütün odalarda beni arıyorlardı. Yatar vaziyette gelmelerini bekledim. Hukukçular işte

ne olacak! Nihayet beni sorgulamak, aşağılamak, yakışık almayan davranışlarımı, kalpsizliğimi, tiksindirici bencilliğimi teşhis etmek üzere yanıma geldiler. Chris vaktiyle başına gelenler yüzünden bana vurmaya cesaret edemezdi; belki babam hayatında ilk defa kendini kaybedip kulaklarımı çekebilirdi, bu durumda ikisini de öldürmek zorunda kalabilirdim. Kafamda bir şimşek çaktı ve belki gevezelikle kendimi kurtarabilirim diye düşündüm. Tartışma esnasında avukatların, doktorlara hep yenildiğini duymuştum, bu gerçek birçok sarhoş tarafından da doğrulanmıştı.

Işığı yaktılar, ikisinin de üzerinde kalın paltoları vardı, uykulu yüzleri tasalıydı. Yatmaya devam ettim ve gözlerine, daha doğrusu gözlüklerine doğru dik dik baktım. Sessizliği Chris bozdu:

"Buraya nasıl geldin söylesene? Biz seni çoktan yattı sanıyorduk. Aman Tanrım, bu elbiselerinin hali ne böyle? Telefonun çaldığını duymadın mı?"

"Hemen kalk ve giyin" diye homurdandı babam, karanlık koridora doğru yürümeye başlamıştı, "annen çok ağırlaşmış... Her an... Araba kapıda bekliyor."

Yerimden kalkmaya çalıştım ama ancak divanın kenarına kadar gelebildim. Vellinga ayakkabılarımı hatta çoraplarımı bile çıkarmıştı, keyifsizce başımı salladım.

"Ben kafayı çektim, kalkamıyorum. Siz gidin ben bir saat sonra gelirim. Biliyorum, ben beş para etmez herifin tekiyim."

Chris ellerini uzatarak bana yaklaştı. "Ah koca oğlan, önemli değil; bu kadar üzüntüyü kaldıramadın tabii, merak etme seni anlıyoruz." Babam çökmüş görünüyor-

du, ağzında geveledikleri öfkeden çok bana acıdığını ifade eden sözcüklerdi.

Chris, omuzlarımdan tutarak, "Dur, ben sana yardım edeyim," dedi.

İtinayla giyinmeme yardım etti. Kirlenmiş olanları değil, yukardan getirdiği siyah renkte temiz kıyafetlerimi giydirdi. Artık ben de cenazeye hazırdım. Kapıdan bize bakan hizmetçi kızı aşağı postaladı. Bedenim sızı içinde zangır zangır titriyordu, ağabeyimin beni giydirmesine hiç itiraz etmedim. Babam arabanın yanında bizi bekliyordu. Bir ara acele etmemiz için zili çaldı. Chris bir bardak su içmemi tavsiye etti, içine cin koyarsa içebileceğimi söyledim. Aslında bu kadar sarhoş olacak derecede içmediğimi, içkileri karıştırmamın bu duruma yol açtığını, cine devam etmediğim için salaklık ettiğimi söyledim. Suyla birlikte, istediğim sandviçi de getirdi, onu paltomun cebine koydum.

Arabaya biner binmez bana kadife duygusu veren bir şeye başımı dayayıp uyudum. Uykumda Vellinga'nın gözlerinin içine bakıyordum; uyandığımda arabanın girdiği bahçe kapısından farların aydınlattığı hastaneyi gördüm. İçinde az önce cinayet işlenmiş beyaz bir şatoyu andırıyordu. Birkaç kez çalınan korna sonrasında yanımıza gelen gece hemşiresi bizi apar topar içeri aldı. Kendimi tatlı bir sarhoşluk içinde ama ölesiye yorgun hissediyordum. İçimden Trix'e sonsuza kadar tövbe ederken, Chris beni dirseğimden tuttu; gece hemşiresine iyi akşamlar dedim, sonra doktoru biraz aşağılayarak selamladım ve koridorda hiç gereği yokken Chris'e tutundum. Koridorda bize, annemin yarım saat önce öldüğü

haberini verdiler. Saat bir buçukta kalp krizi geçirmiş sonra da kendine gelememiş, kesinlikle acı çekmemiş. Babamla Chris kararı başları öne eğik dinliyorlardı. Derken gidip annemi görmemiz konusunda bir konuşma oldu. Annemi görmeye dayanabilirdim ama öyle uykum vardı ki numara yapmıyordum, bir iki sallanıp gece hemşiresinin koltuğuna yığılıverdim. Masasına da dirseklerimi dayadım, bana bakmak için yanıma geldiğinde hemşirenin elini tuttum ve uykuya daldım. Nasıl geri döndüğümüzü hiç hatırlamıyorum. Chris beni yatağıma taşıdı, ayakkabılarımı çıkarttı, ikide bir gözlüklerini düzeltiyordu. Nihayet sormamı beklediği soruyu sordum, o da annemi yarın görebileceğimi söyledi, sonra da odadan çıktı.

Saat dokuz buçukta uyandım. Susuzluktan boğazım kurumuştu, hastalıktan yeni kalkmış biri gibi sallana sallana koridordaki musluğa gittim, yatağa geri döndüğümde düşünmeye başladım. İyice uyanmıştım; bir çeşit mutluluk ve yaklaşan felaket duygusu ya da gerginliğin önsezisi ile doluydum. Başımın ağrımayışına hayret ediyordum. Belki de cinle romu karıştırmak baş ağrısı yapmıyordu. İncelemeye değer bir konuydu bu, ilerde bu konuda bir tez hazırlayabilirdim. Evin içinde açılıp kapanan oda kapılarını duydum, birkaç kere de telefon çaldı. Annemin öldüğünü tam idrak edemiyordum, sanki kapı açılıp içeri girecek ve elinde küçük tepsiyle bana kahvaltımı getirecek gibi geliyordu. Bu tür bir ev işini Chris bile yapmazdı, hizmetçi de benim odama girmeye çekinirdi. Birdenbire gözümün önüne, lokantada yere yığılmadan önce gördüğüm son haliyle Trix geldi. Be-

yazlar içinde, upuzun, koruyucu kanatlarını açmış bir kuş gibi duruyordu. Gözlerim yaşardı. Hiçbir şey düşünmeden bir süre tavana baktım. Sonra bir karar aldım ve yataktan fırladım. Alelacele giyindim, parmaklarımın ucuna basarak aşağı indim, tanımadığım paltoların asılı olduğu portmantonun yanından geçerek yavaşça dışarı çıktım. Hava soğumuştu. Büyük meydana geldiğimde gözlerimi karşıdaki bara diktim, meydanı çaprazlamasına geçeceğim yerde, açık alan korkum varmış gibi meydanı kenardan dolaşarak öbür taraftaki bara vardım. Her an yere yuvarlanabilme ihtimalime karşı evlerin yakınında olmak iyi olur diye düşünmüş olmalıyım. Burada insana genellikle iyi davranılırdı oysa meydanın ortasında düşüp bayılsam, devrim zamanında kurşuna dizilmiş son kişiyi hatırlatabilirdi.

Bara iyice yaklaşmıştım ki uyku bastırdı. Bu uyku haline, istemediğim bir şeyi yapmaya çalışmamın yol açtığı kanısına vardım. Bedenimin başka konularda verdiği akıllı ve faydalı tepkilerle kıyaslayamayacağını bu halini ne yapıp edip engellemem gerekiyordu. Asker adımlarıyla bardan içeri girdim; aklıma Cuperus geldi. Acaba Cuperus hiç sabahın on buçuğunda, böyle bir şeye kalkışmış mıydı? Şurası bir gerçekti ki içki içmek istediği zaman bunun için bir mazeret aramazdı ve ben de bu huyuna hayrandım onun. Hava sıcakmış, soğukmuş, romatizması tutmuş, ürkmüş, utanmış, korkmuş, keyifliymiş, üşütmüşmüş ve benzeri başka mazeretlere ihtiyacı yoktu.

İhtiyacım olan cinin iki kadeh kadar olduğunu düşünüyordum. Bu arada önce telefon etsem iyi olacaktı.

Vellinga yerinde yoksa ya da bana ayıracak vakti yoksa o zaman bir kadeh cin de yeterdi; sonra da gidip bir yerde karnımı doyururdum. Vellinga yerindeydi ve benimle görüşebilecekti, hemen şimdi gitmem gerekiyordu. telefondaki adam öğleden sonraya kalmamam için ısrar etti. Soluk soluğa kaldığına bakılırsa öğleden sonra gelmemem çok önemliydi. İki kadeh içtim ve barmenle ev kiralarının yüksekliği hakkında sohbet ettim, bu konuya nereden geldiğimizi hatırlamıyorum.

Vellinga'nın gazetesi W...'nin *Grand Canal*'ına iki yakası kemerli bir köprüyle bağlanan kanalın üzerindeki büyük binadaydı. Kendisi bitişik binanın bir katında oturuyordu. Gazete, bu idare binasının yan tarafındaki ara sokakta bulunan matbaada basılıyordu. Burasının bir ev değil, gazete idarehanesi olduğu sadece kapıdaki tabeladan değil bütün gün aralık duran kapıdan da belliydi. Ziyaretçiler, muhabirler, aboneler, ilan verenler gün boyunca, itildiğinde gıcırtılar çıkaran bu soluk yeşil renkli ağır kapıdan girip çıkıyordu. Kolayca açılmadığı için hızla gelindiği zaman kapıya toslayabilirdiniz. Zili çalmak her halükârda uygunsuzdu, içeri girdim, müracaat masasına doğru yürüdüm, üstü başı pis bir genç beni üst kata çıkardı, yeni yıkanmış olduğu belli elleriyle durmadan pis yüzünü siliyordu. İki adımda bir yüreklendirici bakışlarıyla dönüp arkasına bakıyor, ben de ona gülümseyerek karşılık veriyordum, sonra yine sanki benim hakkımda düşünüyormuş gibi başını eğiyor ve yüzünü ovuşturuyordu.

Vellinga beni elini uzatarak kapıda karşıladıktan sonra masasının önündeki koltuğa oturmamı işaret etti. Ge-

niş odasına sinmiş İngiliz sigara kokusu, kâğıt ve mürekkep kokusunu bastırmıştı. Oymalı tavan krem rengindeydi; üzerine yeşil sarmaşık desenleri yapılmıştı. Bunun dışında odada eski parlak günlerden pek bir şey kalmamıştı, yerde bir halı bile yoktu. Masasının üstü Vellinga'nın kafası gibi çıplaktı.

Benim etrafa şaşkınlıkla baktığımı fark edince: "Bu öğleden sonra şehir dışına çıkıyorum da," dedi. "Önümüzdeki dört gün boyunca gazetede en olmayacak haberler yayınlanacak, işin en güzel tarafı da benim yokluğumu kimsenin fark etmeyecek olması. Disiplinli programım tıkır tıkır işliyor ama günü gününe uygulanabilirse. Bana göre gerçek gazetecilik de böyledir zaten, bu bir gazete, ansiklopedi değil ki, okunur ve atılır. Sigara içer misin?"

"Hayır, teşekkür ederim," dedim, resmi bir tavırla. "Akşamdan kalma olduğum için midem iyi değil. Dün geceki çirkin davranışımdan ötürü sizden özür dilemek istiyorum."

Hoşgörülü bir tavırla elini, "Boş ver," anlamında salladı. "Annen nasıl?"

"Annemi bu gece kaybettik."

Söylediklerime bir delil ararmış gibi gözleri üzerimdeki koyu renkli elbiseye kaydı. Sonra ayağa kalkarak yanıma geldi ve tek kelime söylemeden ellerimi ellerinin arasına alarak uzun uzun sıktı. Tekrar yazı masasının arkasına geçip oturduğunda, bakımsız buldogvari dişlerini göstermediği müddetçe, kırmızı yüzünde düşünceli, babacan bir ifade görülüyordu. O müstehzi gözlüklerinin arkasındaki mavi gözleri kederli ve düşünceli

bakıyordu. Ne var ki bu küçük gözler Vellinga'nın sürdürdüğü hayat tarzı ve işinin niteliği dolayısıyla kendi içine dönüp bakamıyordu, daha anlamlı bakabilmesi için bu küçük gözlerdeki ifadenin tam üç misli daha güçlü olması gerekiyordu.

"Ben de bir yakınımı kaybetmiş gibi oldum," dedi içtenlikle. "Annen çok değer verdiğim bir insandı. Bu tür şeyleri anlayabilecek yaştasın artık, bu nedenle sana da eskiden beri bir zaafım vardır."

Kendimi tutamadım ve güldüm. Henüz sakinleşmemiş beynimden, bana zeytin dalı uzatıyor diye geçirdim. Söylediklerinin kelime anlamından pek zeki olmayan bir okur onun, "Aslında ben senin babanım Nol," demek istediğini anlayabilirdi. Gülmemden pek etkilenmemiş gibiydi. Yazı masasının etrafında minyatür kışlalar gibi sıra sıra duran kahverengi dolaplardan birinin üstündeki kâğıt bıçağıyla oynuyordu. Sonra kâğıt bıçağını çekmecelerden birine koydu ve çekmeceyi kilitledi. İri, kırmızı damarlı ellerini boş masasının üzerine koydu.

"Buraya gelme sebebim aslında annem değil, başkasıyla ilgili konuşmaya geldim," dedim.

Hemen savunma pozisyonuna geçti, "Öyle mi?" Sonra da bir iş görüşmesi yapar gibi, "özür dilerim," dedi ve telefonu eline aldı. "Alo... Nico, beni kimse rahatsız etmesin Kapıma da 'meşguldür' yazısını asıver. Telefon da bağlanmasın olur mu?" Bana dönerek, "En iyisi oda kapısını da kitleyeyim. Haydi, bugünlük de gazeteci olmayıvereyim; bir gazetecinin en önemli özelliği onunla konuşabilmek için büyük engellerin aşılması gerektiğidir," dedi.

Büyük adımlar atarak kapıyı kilitlemeye giderken arkasından, "Yani gazetecilerin dünyası hep kâbustur öyle mi" demekten kendimi alamadım. Vellinga daha masasına geri dönmeden, Nico'nun telaşla merdivenlerden çıktığını duyduk, en ufak bir ses çıkarmamaya çalışarak kapıya 'meşguldür' yazısını astı. Kocaman binada hiç ses çıkmıyordu bütün işler durmuş gibiydi.

"Seni dinliyorum."

Yüzünün ilgi çekici bir tarafı kalmamıştı, hiç açık vermeyen iş adamı maskesini takmıştı. Alnı daha insaniydi, kırmızı yüzü katı ve zalim görünüyordu.

"Size, Trix Cuperus'la evlenmeye niyetiniz olup olmadığını sormaya geldim."

Onu son derece dikkatle izlediğim için, sinekkaydı traşlı üst dudağındaki titreme gözümden kaçmadı. Bu bir gülümsemenin hazırlığı da olabilirdi, bir saldırının da. Ama hiçbiri olmadı. Vellinga kımıldamadan oturuyordu. Nihayet çivilenmiş gibi bana diktiği gözleri, sığınmak için değil, sadece yuvalarında dönen birer organ oldukları için başka tarafa kaydı. Bir saniye sonra gözleri yine benimkilerin içindeydi.

"Ne demek istiyorsun?"

"Bunu size açıklamak zorunda değilim. Sadece soruma cevap vermenizi rica ediyorum, cevap vermezseniz evlenmeye niyetiniz olmadığı sonucunu çıkaracağım."

"İstediğin cevabı sana hemen verebilirim," dedi, asabileşmiş gibiydi. "Ben kimseyle evlenmeyeceğim."

"Neden?"

"Çünkü..." Gözlerinden çıkan öfke kıvılcımları onun yine rol kesmeye hazırlandığını gösteriyordu, çileden

çıkmış bir boğayla karşı karşıya gelmiş bir pikador ya da ağır yaralı bir askeri oynamaya başlayacaktı. "Aslında seni zerre kadar ilgilendirmez bu. Ama yine de söyleyeyim: Ben evlenmeyeceğim, şimdiye kadar hiç evlenmedim çünkü işimle evliliği bir arada yürütemem. Sadece kendi yaptığım işi değil, şimdi bilakis gazeteyi düşündüğüm için evlenmem. Gençliğimden beri tek hedefim bu ruhsuz kasabayı canlandırmak olmuştu. Diyebilirim ki ben aslında W... ile evliyim. Bazen neşemi kaybetsem de bu kasabaya neşe katan tek kişi yine benim. Kiminle olursa olsun evlenirsem o zaman benim de neşem kaçacak. Bilmem ne dediğimi anlıyor musun? Öğrenmek istediğin başka bir şey var mı?"

"Belki... Olabilir, evet: Trix Cuperus'la evlenmenizi gerektirecek özel nedenler yok mu?"

Hırlar gibi, "Hayır, yok," dedi, ilk defa dişlerini gördüm. "Peki, sen benim işlerime neden burnunu sokuyorsun? Hem de annenin ölüm gününde..."

Kızardım. "Çünkü ben Trix'i eskiden beri seviyorum."

Duyduklarına inanamamış gibi şaşkınlıkla baktı bana, onu kahkaha atmaktan ya da "Tebrik ederim!" diye bağırmaktan yüzümdeki ifade ya da ses tonum engellemiş olmalıydı. Sol elinin parmaklarıyla sağ elinin üstüne vuruyor, bir yandan da tavana bakıyordu. "Bağlantıyı anlayamadım Nol. Eğer bu kızı gerçekten seviyorsan o zaman benden onunla evlenmemi değil, evlenmememi istemen daha doğru olmaz mı?"

"Bir başkası için olabilir ama benim için değil. Demek onunla evlenmeyeceksiniz? Suratınıza okkalı bir

tokat atsam buna ne dersiniz?" Ellerimle sandalyenin kenarını sımsıkı tutuyordum.

Şaşkınlıkla irkildi, ayağa kalktı ve "Delirdin mi sen Nol?" diye gürledi. "Annenin eski bir arkadaşıyla bu şekilde konuşmamalısın."

"Annemi karıştırma!" diye hırladım. Bu davranışımın, karşısında durumumu zayıflattığımı hissettim.

Kollarını savurarak, "Hayır karıştıracağız, arada annen olmasaydı şimdiye kadar seni..."

"Haydi, gel o zaman hemen başlayalım!"

Yerimden fırlayıp kalktım. Yazı masasının kapıya yakın tarafından dolaşacak olursam kapıyı açıp Nico'yu çağırmaya fırsatı olamazdı, telefona kadar da gidemezdi. Vellinga'nın üzerine, gözünü kan bürümüş vahşi biri gibi değil, aşağılık bir adama ders vermek üzere yürüyor gibiydim. Ne var ki Vellinga kılını bile kıpırdatmadı, sakin bir şekilde durmaya devam etti. Korkmadığını anladım; poz yapmıyordu. Gözlüklü bir adama yumruk atamayacağımın farkına vardım (gerçi zamanında Chris'e acımamıştım ama o ilk yumruğu atmazsam kaybedeceğimden emindim).

"Seninle beş dakika oturup konuşalım Nol," dedi, otoriter ses tonuna, soyluların ayaklanan halk yığınlarını bile sakinleştirebilecekleri bir duygusallık hâkimdi. "Ondan sonra hâlâ bana vurmak istiyorsan seni engellemeyeceğim; annenin hatırı için bunu yapmana izin vereceğim, zira bir öpücük bile alamayacağımı bile bile yıllardır annene âşığım. O kadar çok sevdiğim kadının oğluna vuramam. Sana bir çift sözüm var: Birincisi, ona âşık olduğunu, gerçekten âşık olduğunu bilseydim dört

sene önce ilişkiye girmezdim onunla. Yemin ederim ki girmezdim. İkincisi ve bence bu senin için birinciden daha önemli olmalı, Trix dün gece benimle arasında her şeyin bittiğini söyledi. Önce senin o kadar çok içmene göz yumdum diye kızdı zannettim ama iş başkaymış. Onunla aramızda her şey bitti, tamamen bitti. Buna üzülmediğimi söyleyemeyeceğim, çünkü ben de onu kendimce çok sevmiştim."

Ne yapacağımı bilmez bir halde yavaş yavaş koltuğuma dönerken, Vellinga gözlüğünü çıkartıp saf İngiliz kumaşından yapılmış ceketinin kolunda parlatmaya başladı. Gözlüksüz beni pek net göremiyordu, gözlerini kırpıştırıyordu. Yüzü eskisinden daha çökmüş ve yorgun görünüyordu. Bu haliyle bile bence tehlikeliydi. Daha önceden onunla baş başa hiç konuşmadığım için onun değerini tam anlayamamıştım. Suratına istediğim kadar yumruk atayım, gık demeyeceğinden emindim. Başım önde, parkeye bakarken birden karnımın acıktığını hissettim. Yeniden başlayamazdım. Ona yeniden meydan okumam sadece teorik bir ihtimaldi.

Yazı masasının arkasından konuşmaya başladı Vellinga: "Biliyor musun delikanlı, o zamanlar Trix'e âşık olman beni hiç şaşırtmadı. Ancak o zamanlar başkaydı Trix, bugünkü gibi değildi, bunu unutma. Değişmesinden beni sorumlu tutabilirsin ama benim de hafifletici nedenlerim var; onun için deli oluyordum, ona sahip olmak için yanıp tutuşuyordum..."

Yüzüne bakmadan, "Sanırım her şey Carmen temsilinden sonra başladı değil mi?" dedim. "Oysa o zamanlar kendisi ya da babası mı söylemişti hatırlamıyorum,

Trix erkeklere tahammül edemiyordu. Ah tamam şimdi hatırladım bana kendisi, 'edepli olduğunu' söylemişti."

"Gerçekten de öyleydi, gereğinden fazla edepliydi. Henüz gözü açılmamıştı, erkeklerin adi olduklarını söylerdi. Şimdi artık bir yetişkinsin, sen de bilirsin ki bu tür kadınlar en kolay tavlanan kadınlardır. Ama o öyle değildi. Güçlü bir karakteri vardı. Yalnız çok inatçıydı; belki ayyaş babası, onun erkeklerden tiksinmesine yol açmıştır. Her neyse, şu son üç yıldır sürdüğü hayat... Sana bir öğüt vereyim mi Nol? Yok, yok hemen dellenme yine; söyleyeceğim şey belki sana ağır gelecek ama en iyisi sen bu kızı unut gitsin. Sana uygun bir kız değil o, sana hayır gelmez ondan."

"Yani siz onu baştan çıkarmasaydınız o zaman bana uygun bir kız olacaktı öyle mi?"

Filozoflarda görülen yüz kırışıklıkları belirginleşti. Başını iki yana salladı ve düşüncelere daldı, kendini tamamıyla benim sorunlarıma vermiş gibiydi. "Bu konuda bir şey söylemek zor. Belki olurdu, belki de olmazdı. Ama sana bir şey söyleyeyim, benim bir yıl boyunca başım dertten kurtulmadı, eh... İşte... Senin deyiminle onu baştan çıkarttıktan sonraki yılı kastediyorum. Çelik gibi iradesi var. Ama sonuç olarak o da diğerleri gibi bir kadın ve müthiş ihtiraslı bir kadın, üç yıl boyunca o lokanta ortamında, garsonlar, falan... Yok... Yok..."

Alay eder gibi, "Garsonlarla da mı düşüp kalktı?" diye sordum.

"Yok, canım; olur mu hiç öyle şey? Daha neler! O ahşap binayı kendi ellerimle kundaklardım alimallah! Gazetede ikinci baskı yapar, Bahçe'yi anma günü düzen-

lerdik. Onunla geçinmek benim için de her zaman kolay olmuyordu. Her neyse, bitti artık, ilişkimiz tamamen bitti!"

Dediklerinin hepsi doğru olabilirdi ama nedense bana komedi bir oyun oynanıyormuş gibi geliyordu. Ne var ki konudan giderek uzaklaşıyordum. Trix'in onunla ipleri koparması şu anda en önemli konuydu. Hatta bir iki lokma yiyip karnımı doyursam keyfimin tamamen yerine geleceğini bile hissediyordum. Artık olaylara mesafeliydim, epey mesafeli.

"Peki, onu nasıl baştan çıkardınız?"

Bir iki saniye beni süzdü, ileri gittiğimi düşündüğünden değil de, sanki sesimdeki alaycı tonu hissetmiş gibiydi; oysa soruyu sorarken alay etmiyordum. Sonra omuzlarını silkti. "Aslında kötü bir hikâye," dedi. "Sana anlatacağım, hikâyenin sonunda benden daha çok nefret edeceksin ama olsun. İçinden boğazımı sıkmak gelirse Nol, şunu unutma ki işin bu şekilde gelişmiş olmasının yegâne suçlusu benim, onun hiçbir şekilde suçu yok. Bu ilişkinin nasıl başladığına gelince... Öncelikle benim ona olan duygularım var tabii. Ancak içkinin de rolü çok büyük; dahası, bütün bunlara o kadının neden olduğunu da söyleyebiliriz, hani Carmen rolündeki... "

"Alice de Rato."

"Evet, işte o... İçki derken, ben içkiliydim, Trix de çok içmişti ama babası hepimizden daha çok içmişti. İşte o akşamdı..."

"Ben sadece beş kişiyle beraber kutlama yapmak için sizin evinize gittiğinizi ve on beş dakika kadar sizinle kaldıktan sonra Jeanne ile Stegeman'ın yanınızdan ay-

rıldığını biliyorum. Ancak kendi babası yanınızdayken onu ayartmış olmanız bana pek ihtimal dahilinde görünmüyor."

Ağzından zorla aldığım bu itiraflar karşısında Vellinga yine rol kesmeye başladı. Bu kez çenesini ileri doğru çıkarttı. "Evet, olanaksız gibi göründüğünü biliyorum ama yine de gerçek. Alice midir nedir işte o kadın bize musallat olmuştu; bizi tahrik ediyor, üzerindekileri çıkarmış yarı çıplak bir halde –ondan iğreniyordum– Fransızca bir şeyler söyleyerek dolaşıyordu. Bu arada Cuperus da ona ilişmemeye çalışıyor, küp gibi içiyordu. Daha önceden bu kadına tutkun olduğunu söylediği halde kadına '*oui*'* ya da '*bonsoir*'*'dan başka karşılık vermiyordu. Alice bizi her nedense birbirimizin kolları arasına atmayı kafasına koymuştu. Bu arada ben de epey içmiştim ama inan bana, böyle bir şeyi önceden tasarlamış falan değildim. O güne kadar Trix'le birkaç kere konuşmuşluğum vardı. Hatta genel prova esnasında onun yanına fazla yaklaşmadım sadece temsil sonrasında çiçek verdim ve o da fazla bir şey sayılmaz... Onları evime davet etme planım bile yoktu."

"Çiçekleri gördüm, diğerleriyle birlikte neşe içinde oradan uzaklaştığınızı seyrettim..."

"Kimsenin içinde bir kötülük yoktu, kadın delisi değilim ben. Orada durduğunu ve senin... Bilseydim... Dur bakayım... Seni bize katılmak için davet etmedim mi?"

"Evet, davet ettiniz ama bu bir şey ifade etmez çünkü

---

* "Evet"
* "İyi akşamlar"

Trix'e âşık olduğumu bilmiyordunuz. O zamanlar size Stegeman'ın olduğu gibi tarafsız gelmiş olmalıyım."

"Sen benden daha hukukçu çıktın," diye sırıttı Vellinga ama sonra tekrar ciddileşti. Sesine samimi bir ifade vermeye çalışarak, "Aklımdan bir şey geçmiyordu," dedi. "Ama o Alice olacak sürtük yok mu, bütün her şeyi o karıştırdı. Bu fikir aklına bir defa girdi mi artık kendini tutman olanaksız hale geliyor. Alice'in söylediklerini sadece ben anlayabiliyordum ve gerçekten inanılmaz şeyler söylüyordu. Trix ondan hiç hoşlanmıyordu zaten fazla da içmemişti. Sanırım bir iki kadeh falan, ama içkiye alışık olmadığı için işte sonuç olarak... Ama sana önce Cuperus'tan bahsetmek istiyorum. Cuperus'u severdim, birçok kez Bahçe'de beraber kafa çekmişliğimiz vardır, dertleşirdik; ayrıca paraya sıkıştığında ona yardım ederdim, kendini bana borçlu hissediyordu. Her neyse Alice de Rato, Trix'le beni arka odaya götürmeye çalışıyordu. Ben sadece Trix'i dizlerime oturtmuştum o da buna itiraz etmemişti. Bana âşık olmadığını biliyordum. Ne var ki içkiden dolayı kendinde değildi, Cuperus ise kendini tamamen kaybetmiş vaziyetteydi, abuk sabuk laflar ediyordu. Yanımızda oturuyor, kâh Trix'in, kâh benim elimi tutup bırakıyor ve görünüşe göre bu durumdan rahatsız olmuyordu. Belçikalı kaltak ise ortalıkta yarı çıplak dolaşıyor, müstehcen kabare şarkılarını söyleyip dans ediyordu; o şarkılar tam ona uygundu... Cuperus'un bana neler söylediğini hâlâ hatırlıyorum, 'Wubbo sen benim hayattaki tek dostumsun. İçinde bulunduğum şu rezalete bak: Aşk, ün, şeref... Her şeyi kaybettim, şimdi de sahip ol-

duğum en değerli şeyi kurban veriyor, bir adamın batabileceği en derin batağa batıyorum...' gibi şeyler. Dediklerinden pek bir şey anlamıyordum. Sonra ağlamaya ve 'gözbebeğinden' söz etmeye başladı... Neydi bakayım? 'Haydi devam et, sana engel olmayacağım...' Almanca söylüyordu: '*Geh hin ich kann dich nicht halte*' ya da ona benzer bir şeyler."

"*Zich hin, ich kann dich nicht halten.* Siegfried'den ben bunu biliyorum," dedim.

"Siegfried mi?"

"Bir opera işte. Siz de Cuperus'un size izin verdiğini sandınız öyle mi?

Vellinga ağzını kapadı, suratı asılmıştı, yazı masasının üstünde pis bir şey varmış gibi başını çevirdi. "Bir şey sanmadım, dediklerine bir anlam veremiyordum. Zaten az sonra horlamaya başladı, küp gibi içmişti. Ertesi gün onun yanına gittim. Amacım olan biteni anlatmak ve ondan af dilemekti. Aklı başında değildi. Sanırım zavallı Trix'i suçlu buluyordu. Onu arabaya zorla bindirdiğimizde saat sabahın dördüydü... Cuperus horlamaya başlamadan önce Trix kucağımda uykuya dalmıştı ya da sızmıştı. O sürtük yine bize musallat oldu, ikide bir yanımıza geliyor, 'Haydi, artık Trix'i arka odaya götür,' diye beni teşvik ediyordu. Yoksa onu öldürmek mi istiyordum? Zaten ben de niyetimi bozmuştum. Trix'i arka odaya taşırken biri bize engel olmaya kalksa kesin cinayet işleyebilirdim. Ben de en az Cuperus kadar içmiştim ama benim sarhoşluğum farklıdır; sızıp kalmam. Yalnız bütün ahlâk kurallarını unuturum, bütün frenlerim boşalır... O geceden sonra bir daha o kadar çok içmedim. O

sürtük başımızdan hiç ayrılmadı, neler söylediğini hatırlamıyorum bile..."

Vellinga hikâyesini anlatırken yazıhanesinin üstüne doğru eğilmişti, kendini suçlu hissettiği ve benden pek anlayış beklemediği beliydi. Zaman zaman ses tonu haksızlığa uğramış gibi çıkıyordu; o sportmen, beyefendi Vellinga, kaba arkadaşlarının arasında insanlıktan çıkmaya zorlanmıştı.

Gözlerinin içine bakarak, "İnsanın aklına Trix'in içkisine uyku ilacı koymuş olabileceğiniz geliyor," dedim. Altın çerçeveli, burundan sıkma gözlüğünün arkasından ehemmiyetsiz bir boyutta da olsa mavi ve soylu kıvılcım göründü. Sözlerim üstü kapalı bir suçlama mahiyetindeydi ancak kişiyi yapmadığı bir şeyle suçlayarak, onun yapabilme ihtimali olan bir davranışını ortaya çıkarmanın da zevki başkaydı.

Bu tür iğnelemelere devam etmenin bir manası yoktu. Temiz W... kasabasının, yüksek yurttaşlık duyguları ve ahlâk anlayışının kale gibi sağlam duvarlarına bir şey işleyemezdi; bu anlattıklarını kasaba asla affetmezdi. Ben odadan çıkana kadar Vellinga'ya her istediğimi söyletebilirdim ancak dışarıda bir skandal yaratsam bunların hepsini inkâr ederdi.

"Şimdi aklını başına topla Nol," dedi, yaltaklanır gibi. "Buraya kadar bu konuyu, yaşıtlarının yapamayacağı kadar büyük bir olgunlukla karşıladın... Söylediğim gibi, Trix üzerinde bazı haklarımın bulunduğuna onu ikna etmem bir yıldan fazla zamanımı aldı. Önce bana inanmadı. Aslında bazen ben de inanamıyordum yoksa sarhoş kafayla bana mı öyle geldi, ya da bir rüya,

hayal falan mı diye düşünüyordum. Ama bu arada giderek ona daha fazla tutuluyordum... Ne kız ama! Benim kadar boyu var, soğukkanlı ve sert, aman aman... Nihayet beni kabul etti sonra da dövmek amacıyla babasının yanına gitti. Dediğini de yaptı."

"Bunun tam olarak hangi ayda olduğunu bilmek istiyorum."

"Mayıs ya da haziran olmalı, yaz aylarındaydı. Ona yazdığım mektupların birer kopyası bende duruyor oradan çıkartabiliriz."

"Nisandan sonra mıydı?"

"Kesinlikle."

Ayağa kalkarken, "Benden hiç söz etmedi mi?" diye sordum.

Kederli kederli oflayarak kapıya kadar bana eşlik etti, "Hatırlayamıyorum. Aslında onunla pek konuşmazdık. Şayet birbirinizi sevdiğinizi bilseydim, ah, ah... Ama bak şimdi dinle Nol," yanıma yaklaşıp sol kolunu omzuma attı, sağ elini de anahtara doğru uzattı ama sonra geri çekti. "Sana açık yüreklilikle her şeyi olduğu gibi anlattım, beni adi bir adam olarak görebilirsin, buna itiraz edemem. Yalnız aramızda geçen, bu sık rastlanmayan türden konuşmadan sonra kendimi sana karşı sorumlu hissetmeye başladım. Nereden baksan senden yirmi yaş kadar daha büyüğüm, sonra annen falan... Bu kız sana göre değil. Bana söz ver, ona gitmeyeceğine dair söz ver."

Çok rahatlamıştım, içimden gülmek geliyordu. Gösterdiği bu yüce davranışla gerçekten de benim zayıf tarafıma dokunmuştu; yaklaşımında samimiydi, bunları inanarak söylemişti.

"Size istediğiniz her sözü verebilirim Bay Vellinga, ama sözümden cayma hakkım saklı kalmak üzere."

Bundan hoşlanmamıştı, gırtlağını temizledi. "Bu yaptığın doğru değil. Bana hiç değilse onunla bunları konuşmayacağına söz ver, o akşamdan, detaylardan hiç bahsetme... Yoksa ondan kurtulamazsın, hissediyorum."

"Neden bu konuda onunla konuşmayayım? Kendi de her şeyi bilmiyor mu? Ayrıca siz onun üzerinde hak iddia ederken o geceki eğlence âlemini delil olarak ileri sürmüyor musunuz?"

"Pekâlâ, bildiğin gibi yap," diye mırıldandı gazeteci.

Vedalaşırken birbirimizin elini sıktığımızda gözlerinde belli belirsiz bir gerginlik, bir tür hayal kırıklığı sezdim. Ama o küçücük gözleriyle insanların üzerinde istediği etkiyi bırakabileceğini biliyordum, kendini ele verebileceğini de. Elbette Trix ile benim yakınlaşmamı istemiyor, diye düşündüm; kaybını hemen telafi edemeyecek yaşlı bir âşık kendinden genç bir âşıkla rekabete girmekten çekinir. Dahası, "o gece" ile ilgili ne kadar az konuşulursa Vellinga'nın itibarı da o kadar korunmuş olacaktı, işin bu yanı kaldırımda yürümeye başladığımda aklıma geldi. Bu gazete binasına yaptığım ziyaretten aklımda kalan tek şey; bana kapıyı açan esmer oğlanın, patronunun zamanını, hem de hiç rahatsız edilmeden alan bir kişiye, saygı göstermek zorunda kalarak uğurladığıdır.

XVII

Eve döndüğümde Chris'in iğneleyici sorularına maruz kaldım. İtaatkâr bir şekilde sorularını cevapladım, bu arada hastaneye kesinlikle gitmeme kararı verdim. Gün içinde hastane idaresini ya da başhemşireyi telefonla arayacak, benim hastaneye gidip gitmediğimi soran çıkarsa gittiğimi söylemelerini rica edecektim. Bu garip isteğime gerekçe olarak da sağlığımın yerinde olmadığını ama ailemin kendi dertleri başlarından aşkın olduğu için benim rahatsızlığımı fark etmediklerini söyleyecektim. Üç cin daha içtiğim aynı bardan akşamüzeri saat dörtte telefon ettim. Ondan önce evde iyice karnımı doyurmuş, bir saat kadar dinlenmiş, akrabaların ellerini sıkmış ve cenazeye davet edileceklerin listesini yapmaya çalışan Chris'e yardım etmiştim. Arada babamı çağırıp yardım istemiştik, o da elini alnına götürerek kara kara düşünmüş ve sadece Rieskelerin adlarını verebilmişti. Babam bana çok iyi davranıyordu; Chris'e duyduğu sev-

giyi artık bana duymaya başlamış olabilirdi, bir de ben artık aramızda olmayan anneme hem karakter hem de dış görünüş bakımından çok benziyordum. Babamı bir kenara çekip ona bu günlerde çok önemli şahsi bir meselenin kafamı meşgul ettiğini; eğer birkaç saat ortadan kaybolursam beni mazur görmesini rica ettim.

Hastaneden sonra Bahçe Lokantası'na telefon ettim, Trix'i istedim. Orada değilmiş. Artık eve dönebilir ya da oturup beş on dakika veya yarım saat bekleyebilirdim. Eve döndüm, yeni liste hazırlamaya çalışan babamla Chris'e yardım ettim. Akrabalar salonda biz olmadan otururken davetiyeleri hangi matbaada bastıracağımızı tartıştık. Bir araya gelmiş, içimiz merhamet duygusuyla dolu, ölüyü yâd ediyorduk; hangi evde, hangi odada ne yaptığımızın bilincine vardığımız anda, yüreklerimizde andığımız ölünün varlığıyla her tarafı kapladığını hissediyorduk. Ölüm ilanı, benim ısrarım üzerine Vellinga'nın gazetesinde yayınlanacaktı; bir başka yerel gazete daha vardı, babam Vellinga'ya onurlu bir meslek olan hukukçuluğu bırakıp daha değersiz bir mesleği seçtiği için kızıyor ve diğer gazeteyi tercih ediyordu. Öğleden sonra Vellinga eve gelmişti ama ben onu da, diğer arkadaşlarını görmediğim gibi, görmemiştim. Sadece genç Tjallingii ile merdivende karşılaşmış el sıkışmıştım, benim orada olmama şaşırmış gibi yüzüme bakmıştı. Önünden yukarı çıkarken arkama dönüp ona tekrar baktım, ağzı açık, şaşkınlıkla bana bakıyor, ikinci kata koşarak çıkan bu bahtiyar kişiyi sanki biraz hoşnut, biraz meraklı gözlerle inceliyor gibiydi.

Gerçekten de mutluydum. Oysa beş buçukta Trix'le

yaptığım telefon görüşmesi beni fazla tatmin etmemişti. Bana başsağlığı dilemiş, ben de onu mümkünse o akşam evinde ziyaret edip edemeyeceğimi sormuştum. Uygun zamanı bulmak kolay olmamıştı; telefon görüşmesiyse epey uzamıştı. Onunla sokakta buluşmayı önermiştim ama buna yanaşmamıştı; eve gelebileceğimi ama dışarda beklemem gerektiğini söylemişti. Bir keresinde onu dışarda beklediğimi ve sonucunun ne kadar esef verici olduğunu hatırlatmaktan kendimi alamamıştım. Kesik bir kahkaha atmış, ardından saat on buçukta orada olmamı söylemişti. Trix'in telefonda rahat konuşamadığı, onu dinleyen birilerinin olabileceği ancak akşam yemeğinde kafama dank etti; konuşmamız süresince arkadan başkalarının konuşmaları ve çatal bıçak sesleri duyuluyordu.

Saat on buçuğa doğru kendimi asabi ve gergin hissetmeye başladım. Bir gece önceki alkolü bedenimden tamamen atamamıştım, uyur kalırım korkusuyla uzanıp dinlenmek de istemiyordum. Bununla beraber saat on buçuğa doğru bir kadeh içmemekle daha büyük bir hata, belki de hayatımın en büyük hatasını yaptım. Oysa içmeye kararlıydım ama ya unuttum, ya içmememin daha doğru olduğunu düşündüm, ya da eski müzik öğretmenimin evine giderken uygun bir bara rastlamadığım için böyle oldu. Alkol, karar anında vereceği desteği benden esirgeyerek öcünü aldı. Aslında formda olmalıydım ama bundan çok uzaktaydım, formsuzluğum beklentilerime de yansımıştı; mutlu bir sonun başlangıcı olacak düzgün bir konuşma yapalım, yeni dertler bizden uzak dursun...

Saat on bire yirmi beş kala Trix'in ayak seslerini duydum. Şapkasının altında yüzünü iyice seçemiyordum. El sıkıştık. Ardından Trix kuru dudaklarıyla beni yanağımdan öptü; işte bu iyiye alamet değil, diye düşündüm. Onun arkasından mutfaktan vuran ışıkla aydınlanan koridorda yürürken kulağıma Cuperus'un odasından genç erkek sesleri geldi, bekârlar olmalı diye düşündüm. Trix kulağıma eğilip, "Paltonu ve şapkanı yanına al ve merdivenlerden sessizce çık, kiracılardan çekindiğimden değil, teyzemin duymasını istemiyorum," dedi.

Oysa teyze merdivenin başında uzun boyu ve ileri doğru uzattığı ince boynuyla dikiliyordu. Üst kattan vuran hafif ışık kuru kafayı daha belirgin hale getirmişti. Trix onun yanından geçerken ister istemez yana çekildi sonra elini bana uzatarak başsağlığı diledi. Kollarındaki hastabakıcı gücüyle beni kendine çekti, "Başka bir konuda da seni tebrik ederim," dedi. Bir şeyler geveledim. Şimdi ışık yüzüne vuruyordu, gözleri kısılmış, yanakları sarkık ve zoraki gülümseme amacıyla dudaklarının kenarları kıvrılmıştı. Yukarı çıktım, Trix'in arkasından odasına doğru yürüdüm.

"Teyzem sana ne dedi?"

Karşımda, başı hafif yana eğik duruyordu; eli hâlâ elektrik düğmesinin üstündeydi, alnı duyduğu kızgınlıktan kırışmıştı. Mütevazı bir odası vardı; yatağı kusursuzca yapılmıştı, duvarlarda zevksiz sayılmayacak birkaç ucuz resim ve birkaç fotoğraf asılıydı. Sonradan bu fotoğrafların arasında babasının fotoğrafının bulunmadığı dikkatimi çekti.

"Önemli bir şey söylemedi," dedim. "Bana başsağlığı

diledi ve belli ki başka bir şey için de tebrik etti."

Trix odaya girdi ve şapkasını çıkarttı. "Mutfağa gitmiştir şimdi, bizi dinlemesini istemiyorum."

"Dinlese ne olur?"

Sakin bir şekilde mantosunu çıkarmasına yardım ettim, mantosuyla paltomu kapının yanındaki askıya yanyana astık.

Kayıtsız bir tavırla, "Hayır, bir önemi yok aslında," dedi. Sonra üstünde kitaplar duran sandalyeyi benim oturmam için boşalttı. Yüzü kül rengiydi; aslında mağrur bakan gözleri yorgunluktan küstah bir ifade almıştı. Neredeyse budalaca bir küstahlık. Elbette o da herkes gibi bir insan diye düşündüm. Ruhunun sıkıntısı herkes gibi onun da yüzüne vuruyor, hayır bir ilahe değildi o; bu saptamayı rahatlıkla yapabiliyordum çünkü ne olursa olsun üzerindeki eski eteği, temiz sayılamayacak bluzu ve düşüncelere dalmış zavallı haliyle –bir yandan masadaki kırıntıları topluyordu– ona duyduğum aşkın hiçbir şekilde azalmayacağının bilincindeydim. Bununla birlikte mutluluğumuzun sınırlarının, adeta alınyazısının kasılmasıyla giderek daraldığını da biliyordum.

"Bir şey içmek ister misin?"

"Buraya gelmeden çay içmiştim. Dün akşam da yeterince alkol aldığımı sanıyorum. Aslında ben alkole pek düşkün değilim."

Sokakta çıt çıkmıyordu. Evin içinden, alt kattan, üst kattan arada bir erkek seslerinin geldiğini duyuyordum. Bekârlardan biri kendi kendine konuşuyor ya da Chris'in çöküş dönemindeki gibi yüksek sesle ders ça-

lışıyordu. Belki de dindar bir bekâr, dua ediyordu. Alt kattan, çaprazımızdan, su ve fincan sesleri geldi. Belki de teyze merakına kurban etmek amacıyla gece uyanık kalabilmek için kahve yapıyordu.

"Belki teyzen bize kahve getirir."

"Böyle bir şeyi akıl edeceğini sanmıyorum. Onu bu gece bir daha görmesem daha iyi."

Tam karşıma oturdu ve gözlerimin içine baktı, sonra bilinçli olarak bakışlarını benim arka tarafıma yöneltti. Acaba Vellinga buraya hiç gelmiş midir diye düşündüm. Gelmiş olamazdı; bu kanıya daha önce de varmıştım. Trix yan dönerek kolunu masanın üzerine koydu. Açık sarı bluzunun içinden göğsünün dermansız kabarıklığı yatağın üstündeki kendi gölgesine silüet olarak vuruyor, ucuz yatağının altında bir çift kırmızı yeni terlik duruyordu.

"Şimdi ona tahammül edemem, sen beni ziyarete gelmişsin ona ne oluyor?"

"Elbette bu kimseyi ilgilendirmez," dedim, hangi sebepten dolayı olduğunu anlayamadığım bir tıkırtı duyduğum cama doğru baktım.

"Anneni sonra tekrar gördün mü?"

"Hayır."

"Keşke buraya birkaç gün sonra gelseydin."

"Neden?"

"İnsanların nasıl dedikodu yaptıklarını biliyorum, şimdi herkes her şeyi duymuştur."

"Ben sadece seni düşünüyorum, başka insanları değil."

"Sahi mi?" derken Trix'in gözleri parladı, alay mı edi-

yordu yoksa bu bir öfke belirtisi miydi, anlayamadım. Biraz sıkıntılı gibiydi. Sanki ona karşı çıkmamı engellemek istiyordu. "Bazen beni düşündüğün oluyordur ama dün akşam anneni düşünerek kafayı buldun, Wubbo da öyle söyledi."

"Wubbo? O da kim?"

"Vellinga tabii ki."

Ağzımın tadı kaçtı diyenler, böyle bir durumu kastediyor olmalı. Bazı kadınların yabancılardan ya da az tanıdıklarından ya da hiç önemi olmayan kişilerden, konuşma esnasında, onlara kendi ailelerinden daha çok güveniyorlarmış gibi kısaca adlarıyla hitap etmeleri bana son derece safça gelir. Rahatsız edicidir, üstelik çoğu kez anlaşmazlıklara yol açabilir. Trix'in de Vellinga'dan bu şekilde söz etmesi budalalıktan başka bir şey olmadığı gibi, belki de kasten bana yapılmış bir hakaretti. Bar kızı ne olacak! Ama ne olursa olsun ben ona âşıktım. Sandalyemde biraz kımıldadım ve soğuk bir sesle, "Bu sabah Vellinga ile görüştüm," dedim.

Yüzü bembeyaz oldu ve dudaklarını ısırdı.

"Öyle mi?"

"Yarım saat kadar konuştuk ve bana, onunla ilişkini bitirdiğini söyledi." Trix'den bir ses çıkmayınca devam ettim: "Benim yüzümden."

"Bu doğru değil!" diye haykırdı Trix, tehdit edercesine omzunu döndürerek bana baktı, "senin adını ağzıma bile almadım, sadece romu sana o ısmarladı zannetmiştim..."

"Bunu demek istemiyorum. Yani sen onunla olan ilişkini bana olan duyguların yüzünden bitirmişsin. Bunu

Vellinga'ya açıkça söyleyecek değildin elbette, öyle değil mi?"

"Hayır, değil."

"Buna inanmıyorum. Öyleyse ilişkini neden dün akşam bitirdin? Yoksa uzun zamandır bitirmeyi düşünüyor muydun?"

"Evet, uzun zamandır düşünüyordum. Ne kadar uzun zamandır bunu istediğimi tahmin bile edemezsin."

"Tahmin ederim, çünkü her şeyi biliyorum. Onun tuzağına nasıl düştüğünü. İlk sene, hani bana âşık olduğun sene onu istemediğini, şimdiyse, dün akşam Bahçe'de olanlardan sonra... Evet, sen ilişkini benim yüzümden bitirmedin!" Ellerim titriyordu. İçimden ona vurmak geliyordu, önce vurmak sonra da ona sarılmak ve buradan götürmek istiyordum. İçimde giderek büyüyen öfke taşıyor ve bu öfke ona duyduğum aşkı içine alıyordu. Yıllar boyunca aynı öfke Trix'i de yiyip bitirmişti, bu öfke yüzünden derinden yaralanmış, kırılmıştı. Ne var ki son derece soğukkanlı bir görüntüsü vardı, ah, onu öyle iyi anlıyordum ki!

"Sana her şeyi anlattıysa," sesinde bir tedirginlik vardı, başını tamamıyla öne eğdi, "o zaman buraya neden geldiğini anlamıyorum, ben senin her şeyi bilmediğini sanıyordum..."

"O kadar da aptal değilim," dedim, "karalamaların yüzde altmışının doğru olduğunu bilirim, zaten bu konuşmaların karalama olması da bundandır. Aksi halde o kadar kötü olmayabilirdi. Vellinga ile yaşadıklarında senin bir kabahatin yok. Kabahat sende olsaydı, hatta onunla ilişkini benden dolayı kesmemiş olsaydın bile

yine de bir an tereddüt etmezdim..." Gözlerini görmek istiyordum ama ona "Gözlerimin içine bak Trix," diyemezdim. Onun ne dedesiydim ne de romanlardaki soylu karakterlerden biriydim. Karşımda eğik duran, kül sarısı saçları bar kızlarınınki gibi yapılmış, aydan ve güneşten daha çok sevdiğim için acıma duyamadığım bu kafayla konuşmak zorundaydım. Bir şeyler söylemeli, sonra da söylenenlere uygun olan pozu takınmalıydım; sol bacağımı sağ bacağımın üstüne atmalı ya da köstekli saatin zinciriyle oynamalıydım.

"Bu arada, ben buraya Bay Vellinga hakkında konuşmaya gelmedim. Sana evlenme teklif etmeye geldim."

Son derece önemli bir olayın yaşandığını, içinde bulunulan anın ciddiyetini hissedemedim. Önsezim olsaydı ona dört yıl önce evlenme teklif ederdim. Zamanın bu tür konularda bir önemi olmadığını biliyordum; o zamanlar her şey hazırdı, tamamdı. İlk öpüşmemizden sonra ona evlenme teklif etmiş olsaydım belki bana gülerdi ama Vellinga da hayatına girmemiş olurdu. Trix hâlâ başını kaldırıp bana bakmıyordu, ben de devam ettim:

"Bu teklifimi sadece beni yeterince sevmiyorsan reddedebilirsin. Üç dört sene içinde üniversiteyi bitireceğim ama seninle çok daha önce, istersen bir iki ay içinde bile evlenebiliriz. Babam hiçbir şeye itiraz etmeyecektir, bundan eminim... Beni yeterince sevmiyor ama yine de benimle evlenmek istiyorsan bu da kabulüm. Ama lütfen başka insanlar ne der, diye düşünme. Bu insanların içinde belki bir kötülük yok ama ara sıra kendilerini hatırlatmayı seviyorlar. Vellinga bu toplumun temel di-

reklerinden biri ama bu direğin bir kısmı camdan, arka tarafı görünüyor. Böyle olması da bir yandan iyi yoksa çok daha kötü işler çevirebilirdi..."

Birden hevesim kırıldı, sustum. Neden böyle felsefe yapmaya başlamıştım? Vellinga'dan bu kadar alçakgönüllülükle söz etmem yanlış değil miydi? Trix'i bu kadar gereksiz yorumla utandırmış olmuyor muydum? Peki, o neden ağzını açmıyordu? Bu konuşmayı devam ettiremezdim, sürdürdüğü hayatı göz önünde bulundurarak hâkimin oğlu ile evlenmesinin kendisine sağlayacağı yararları saymaya ya da kendisiyle evlenmekle babasına, çok şey borçlu olduğum müzik öğretmenime, ustama şükran borcumu ödemiş olacağımı söyleyemezdim. Görünen dünyanın arkasındaki öteki dünyada, bizim evin salonunda annemin karşısında, elinde tenezzül edilmeyen çiçekleri tutarak dimdik ayakta duran Henri Cuperus gözümün önüne geldi, gözlerim sulandı.

Usulca yerimden kalkıp yanına gittim. Ancak o zaman kendi kendine mırıldandığını fark ettim, "Seni sevmemek mi? Seni sevmemek mi?", diye tekrarlayıp duruyordu. Yavaşça, "Trix," diye fısıldadım, tam elimle başını okşamaya hazırlanırken yerinden hızla kalktı, beni sertçe kenara iterek, kendini yüzükoyun yatağa attı. Hıçkırıklar içinde ağlarken sarsılıyor, elleriyle yüzünü kapatıyordu.

Soğukkanlılığımı kaybetmedim. Görevimin bilincindeydim, onu avutmaya kalkmak ya da onu ne kadar sevdiğimi söylemek yerine, rahatsız etmeden kendi haline bırakmanın, içini boşaltmasının yararlı olacağını hem kendi tecrübelerime dayanarak hem de tıbbi açıdan bili-

yordum. Kendini yatağının üstüne atmış ve hıçkırıklara boğulmuş birisine ilan-ı aşk etmek ya da sakinleştirici sözler söylemek ikiyüzlülükten başka bir şey değildi. Ona acıyordum, belki de her zaman dimdik ayakta görmeye alıştığım birinin ruhsal çöküntü halinde olmasından utanç duyuyor ya da bundan ürküyordum. Her şeye rağmen az sonra onun ayağa kalkmasına ben yardımcı olacaktım. Zira ben hâkimin oğluydum ve dünyadaki hiçbir güç bu gerçeği değiştiremezdi. Ayrıca bunun küçük bir özürden başka bir şey olmadığı izlenimini vermeliydim. Ne yapmalıydım? Trix'in ruhsal çöküntü içinde olması bana neredeyse bir zafer duygusu tattırıyordu, hatta ruhumun derinliklerinde haz bile duyuyordum. İşte Matmazel Trix, gördün mü? Keşke sadece bana ait olduğunu daha önceden anlasaydın... Benim sevdam her türlü güçlüğe göğüs gerer ve her sınavı geçer. Bütün dünyaya beni sınaması için meydan okuyorum.

Kim önce konuşacak diye birbirimizi beklerken birkaç dakika geçmiş olmalı. Artık ağlamıyordu ama küçük bir kız gibi yüzünü ellerinin arasında tutuyordu. Sessizlik tehdit edici bir hal almaya başladığında gidip yatağının kenarına oturdum ve ağzımdan çıkacak ilk kelimeyi düşünmeye başladım. Binlerce şekilde gelişebilecek son derece önemli, kritik bir durumun başlangıcını belirleyecek sözleri iyi seçmeliydim.

"Trix, gitmemi ister misin? Yarın izin al; ben de erkenden buraya senin yanına geleyim. Nasıl olsa artık benim nasıl düşündüğümü biliyorsun..."

Arkamı dönmüş tam gitmeye hazırlanırken boğuk bir sesle, "Hayır, gitme!" diye seslendi, arkamda yatakta

döndüğünü sonra da oturduğunu hissettim ve gördüm. "Sana her şeyi anlatacağım. Gel, yanıma otur," dedi.

Birbirimize sokulduk, kollarını boynuma doladı. Beni öptüğünde, gözyaşlarının tadını dudaklarımda hissettim. Demek ki o hıçkırıklar kuru bir boşalış değilmiş. Keşke ona daha yakınlık gösterseydim, hiç ilişmemek doğru olmadı diye düşünüp utandım, küçük bir hata yapmıştım işte... Derken içimde bir hafiflik hissettim. Trix'in bana yaslanan bedeni, bana sınırsız bir huzur veriyordu. Onu ihtirasla öptüm; dudaklarımla dudaklarını ezerek öptüm. Derin bir iç çekti ve kendine fazla çekmeden belime sımsıkı sarıldı. İçimde huzurdan başka bir şey hissetmiyordum, hassasiyetle karışık huzuru, inancımı ve hüzünü, dünyayı ve hayatı, zamanı ve çürümeyi çelik gibi soğukkanlı bir yaklaşımla bana biçilen rolü oynayarak, olduğum bu noktada var olarak alt edeceğimi hissediyordum. Bir anda boşluğa yuvarlanıyorum, ölüyorum sandım; eskiden kalma ilhamlar ve gaipten gelen sesler eşliğinde mideme kramplar girdi ve birden her şeyi anladım. Derin bir mutsuzluk yaşayacaktım. Bu fikri kafamdan uzaklaştırdım ve ben olmayan beni, şimdiki zamanın sonsuzluğuna bıraktım. Ellerimin arasında sarı kafasını tutuyordum, ben de başımı onun kül sarısı saçlarına yasladım.

"Anlat bakalım her şeyi."

Kollarımın arasından sıyrılıp bana yüzünü döndüğünde dehşete düştüm. Yenilginin bütün izlerini taşıyordu yüzünde; kırmızı gözkapaklarının arkasındaki gözleri neredeyse kaybolmuş, yüz çizgileri ürkütücü bir şekilde derinleşmişti. Tanınmayacak haldeki yüzün-

de ne bir keder ne de bir acı vardı; sadece öldürücü bir yorgunluk görülüyordu. Bataklıktan kurtulmuş ama ne yapacağını bilemeyen çaresiz biri gibiydi. Kolu belime dolanmış vaziyette hızlı hızlı konuşmaya başladı.

"Seninle evlenebilir miyim bilemiyorum, Nol. Seni seviyorum, seni hep sevdim, belki de onun için tereddüt ediyorum. Vellinga'nın anlattıklarını dinledin ama hepsi o kadar değil, sana anlatmadığı daha kötü şeyler de var. Ama seninle kaldırımda öpüştüğümüz gece var ya, o sırada henüz hiçbir şey olmamıştı... En azından..."

"Evet, biliyorum. Bana anlatabileceği en önemli şey buydu."

"Aynı gece babam benimle bazı şeyler konuştu. Babamın yüzüne bile bakmak istemiyordum çünkü Wubbo, yani Vellinga babamın o geceki halini anlatmıştı. Sarhoş olması bir yana beni kollayacağı yerde bu tuzağa düşmeme yol açmıştı. Vellinga köpeği babama ertesi gün her şeyi anlatmış hatta benimle evlenmek niyetinde olduğunu falan da söylemişti; sanki ben o zavallıyla evlenmeye meraklıymışım gibi. Ancak o akşam babamla bunları konuşmadık, beni karşısına alarak gerçek bir baba gibi konuştu. Senin bana âşık olduğunu anlamıştı; henüz genç olduğundan, ilerde fikrinin değişeceğinden, üst sınıftan olduğundan, annenin ve babanın beni kabul etmeyeceğinden söz etti. Dahası, annenin çok gururlu bir insan olduğunu söyledi..."

"Annem bir keresinde babanın kurduğu hayalleri yıkmıştı," dedim, "ayrıca annemin o kadar gururlu olduğu söylenemez," diye eklemekten de kendimi alamadım.

Trix sabırsızca, "Benim bundan haberim yoktu," dedi,

sonra kaldığı yerden devam etti: "Babam hep kafamın dikine gittiğim için kiminle olursa olsun evliliğe uygun bir tip olmadığımı söyledi. Belki de bu konuda haklıydı, diğer konulara gelince, her ne kadar bilhassa buz pateni pistindeki karşılaşmamızdan sonra ben de senin için yanıp tutuşuyorsam da, sana çocuk gözüyle bakıyordum; annenin ve babanın önünde diz çökmeyi ise kendime hiç yediremiyordum... Bunları düşününce babama hak vermemek elde değildi, onun için sana o mektubu yazdım ve bir daha görüşmeyelim, dedim. Babamla da adamakıllı atıştım tabii, az kalsın beni körkütük sarhoş ettikleri geceyle ilgili aklıma gelen her şeyi söyleyecektim..."

"Vellinga içkine kuvvetli bir uyku ilacı koymuş olabilir mi diye aklıma geldi, içkinin tadında bir gariplik fark ettin mi?"

"Hatırlamıyorum. Bu ihtimalden birisi daha söz etmişti. O zamana kadar sulandırılmış şaraptan başka sert bir içki içmemiştim ki babam beni zorlamazdı, daha çok onu kızdırmak için yaptığımı düşünürdü... Ya da iyi örnek olmak amacıyla da diyebilirsin. Ama o akşam oyunbozanlık etmek istemedim. Fransız kadın ısrar edip duruyordu, operayı atlatmıştım, üzerimde bir küstahlık hali vardı, herkes iyi şarkı söylediğimi söylüyordu. Fransız şarkıcı bile. Orada şarkı söylemek istemiyordum, herkesin önünde bir başına şarkı söylemek bana göre değil. Vellinga'nın neşesi yerindeydi, bir ara onun kucağına oturduğumu ve aklımdan sizin gibiler bana göre değilsiniz Bay Vellinga, diye geçirdiğimi hatırlıyorum. Palavracı. Hayal meyal beni kucaklayıp taşıdıklarını da hatırlıyorum."

"Daha sonra sık sık içki içmiş olmalısın?"

"Evet," dedi kolunu belimden çekerek, "yani o zaman kendimi kaybetmiş olamam mı demek istiyorsun? Belki de içkime gerçekten uyku ilacı koymuştur... Pezevenk, ondan her şey beklenir! Şimdi bırak da bitireyim Nol..."

Yüzündeki yorgunluk kaybolmuş, yine güzelleşmişti, büyüleyecek güzellikteydi, adeta o belalı gece içtiği kadar içki içmişti. Gözlerindeki bu parıltıya aşk yol açmış olamazdı, bu konular konuşulurken aşk söz konusu olamazdı... Bu bir yakınmaydı, yıllar boyunca bastırılmış suçlamaların harekete geçmesi, acı çeken ruhun adalet arayışıydı; hukukçuların delil yetersizliğinde ellerinin tersiyle masaya yavaşça vurarak tepki verirken, kendilerince bir değerlendirme yapmaları gibiydi. Dikkatle ona baktığımı fark ettiğinde Trix, kesik bir kahkaha attı ve eliyle yüzümü kendisinden uzaklaştırdı.

"Temsilden sonra babam yine deli gibi içmeye başladığı için teyzemin yanına döndüm. Artık ona annem de engel olamıyordu, eskiden annem öksürük nöbeti tutmuş gibi yapar ya da kendini yatağa atıp ağlardı ama bunların da bir tesiri kalmamıştı. Evde kalmak istememin bir nedeni de Vellinga'nın kucağına oturmamdan dolayı duyduğum utançtı. Gidişimden iki gün sonra Vellinga'dan mektup geldi, yok bana sırılsıklam âşıkmış, yok beni unutamıyormuş, lütfen ona hemen cevap yazar mıymışım? Tabii cevap yazmadım ama bir hafta sonra arabasıyla bize geldi; ben dışardaydım, eve girdiğimde onu salonda bir prens edasıyla teyzemle karşılıklı otururken buldum. Teyzem ona dil döküp duru-

yordu, onun bana uygun biri olduğunu düşünüyordu; teyzem çöpçatanlık yapmasa hastalanıp yataklara düşer. Nitekim bir bahaneyle bizi yalnız bıraktı. Vellinga'ya kabalık etmek istemiyordum, alt tarafı sadece kucağına oturduğumu zannediyordum. Derken Vellinga bütün yüzsüzlüğüyle o gece bütün olan biteni bana anlatmaya başladı, af diledi, beni deliler gibi sevdiğini söyledi, neredeyse ayaklarıma kapandı. Ona inanmıyordum, seni çok fazla düşündüğümden değil ama bunun bir hile olduğunu düşünüyordum, beni on erkek dahi baştan çıkarmaya kalkışsa bunu istemediğimi söyledim, beni baştan çıkardığı hikâyesini kendi mahsus uydurdu diye düşünüyordum."

"Baştan çıkardığı, öyle mi?" dedim kinayeli bir biçimde.

"İşte her neyse, belki kendimi iyi ifade edemiyorum. Ben senin gibi eğitimli değilim." Sesi asabileşmişti. "Bundan sonrasını bir dinle. Elbette geri geldi, bana gerçekten âşık olduğuna inandım, belki de o kendi cinsleri arasında en kötüsü değildir, paralı heriflerin hepsi böyledir, belki de başka türlü davranamazlar, dedim... Teyzem bana durmadan onu övüyordu, benimle evlenmek istiyormuş da, onunla çıkmalıymışım da... O meşum geceyi bilmiyordu... Zengin bir adammış, hayatımı kurtarmalıymışım, bu fırsatı kaçırmamalıymışım, hayatımı bu kadar kasvetli hale getirmemeliymişim, kendisi de her şeyi pek ciddiye almadığı halde herkes tarafından namuslu diye bilinirmiş... (bu doğru değildi, kaç kere köyde onun arkasından seslendiklerini duymuştum) Bu arada Vellinga'dan mektuplar ve hediyeler gelmeye de-

vam ediyordu, araba gezmeleri yapıyorduk, ben de can sıkıntısından kabul ediyordum."

"Ya evlenme teklifi?"

"Hayır," dedi kararlı bir sesle, "hiçbir zaman böyle bir teklifte bulunmadı. Benimle evlenmeyeceğini de söylemedi ama evlenme teklifi, hayır... Doğruya doğru. Hep aynı nakaratı tekrarlıyordu, ben ona aitmişim, ikimiz de gençmişiz, bunda ne kötülük varmış, falan gibi... Bilirsin işte. Belki de bilmezsin."

Bir anda eliyle yüzümü kendine doğru çevirip gözlerine bakmak zorunda bıraktı beni, akıcı maddenin yerini alevlere bıraktığı, karşı konulamaz, merhametsiz, muhteşem gözlerine.

"Devam etmesem daha iyi olacak Nol. Belki de bunlar hakkında hiçbir bilgin yok."

"Üç yıldır tıp okuyorum, ayrıca bu sabah Vellinga'nın anlattıklarıyla bilgim daha da arttı. Her konuda bilgili olduğumu iddia edemem ama genel olarak..."

"Öyle mi?"

"Bir doktor olarak böyle olmak zorundayım. İlerde küçük bir çocuk olarak doktorluk yapacak değilim. Hukukçular da öyle değil midir? Onları takdir ettiğimden değil ama baştan çıkartmak, tecavüz etmek gibi konularda bilgi sahibi olmaları gerekir." Trix'in bana diğer kadınlarla olan tecrübelerimi sormamasına şaşırdım.

"İşte seninle buluşmamızdan, babamla aramda geçen konuşmadan ve sana yazdığım mektuptan sonra artık hiçbir şey umurumda değildi. Seni her koşulda kaybetmiştim, babamın söylediklerinde de haklılık payı olduğunu düşünüyordum; bana nasıl davranacağımı söyle-

yen bir adamla mutlu olamayacağım ortadaydı... Belki bu pek kadınsı olmayan bir yaklaşım. Benim kadınsı davranmadığımı düşünüyor musun Nol?"

"Hayır," dedim, "senin hakkında ne düşündüğümü biliyorsun. Eskiden senin çok dövüşmen beni şaşırtıyordu; ama bu kadınsı olmamak anlamına gelmez, üstelik sen keyfinden dövüşmüyordun. Bir kadın güçlüyse, onun illa..."

"Vellinga ile ahbaplık etmek eğlenceliydi, teyzem de dırdırlarını kesmişti, bunun da benim davranış tarzımda rolü oldu (çünkü ısrarlarına devam etmiş olsa o zaman asla yapmazdım, asla) ve şimdi işte böyle... Anlıyorsun."

Kadın ruhuna ilişkin sahip olduğum bilgilere –bu bilgiler, hangi kadın olursa olsun onu avucunun içine almışsan en azından bir hafta boyunca seni sever diye iddia eden, altıncı sınıfta okuyan bir bilgeden edindiğim ikinci el bilgilerdi– dayanarak ona, "Başlangıçta herhalde sen de ona âşıktın," dedim.

"Katiyen! Ben mi âşık olacağım o sahtekâra? Belki seni sevmeseydim, o şımarık dudaklarına, kırmızı yanaklarına âşık olmasaydım..." Beni hırsla kendine doğru çekti ve dudaklarımdan, saçlarımdan öptü. İtiraz etmedim, ona karşılık verecek olsam hikâyenin sonunu dinleyemeyecektim.

Trix saçlarını düzeltirken, aşağılar bir tonla, "Hayır," dedi, "ona hiçbir zaman kibar davranmadım, bana zorla verdiği paralar için bile teşekkür etmedim. Bazen onu mosmor edene kadar dalga geçerdim; mosmor halini düşünebiliyor musun? Neyse, ertesi gün eve dönüp baba-

mın suratına iki, üç ya da dört tokat patlattım, ağlamaya başlayıncaya kadar devam ettim. Ona Bahçe lokantasında garson olarak çalışmaya başlayacağımı, oraya geldiğinde kendisine hizmet edeceğimi, sorun yarattığı zaman da onu dışarı attırabileceğimi söyledim. Bana o işi Vellinga ayarlamıştı, beni dilediği zaman gelip görebilecekti. Herkesin öyle zannettiğini biliyorum ama benim odama hiç gelmedi, yaz aylarında parka gidiyorduk ya da depo binasına, hani şu senin de bildiğin alçak binaya..."

"Ihlamur ağaçlarının olduğu yol üzerindeki mi?"

"Evet, onlar haziran ayında pek güzel kokar, bir keresinde bahçe sandalyelerinden birine takılıp yuvarlandı, onu orada bırakıp karanlığa geri döndüm. Aslında geceleri Bahçe'ye çıkmak yasaktı ama Vellinga iyi bir müşteri olduğu için işletmeci laf etmiyordu, garson kızlardan birini iyice patakladığım için onlar da ağızlarını sıkı tutuyordu... Ama daha sonra..."

"Bir garson mu?"

"Evet, yaşlı bir adamdı. Beni polise gitmekle tehdit etti. Babama genç bir kızken de vurmuştum ama çok vahim değildi. Vellinga'ya da bir sefer vurdum ama o benden daha güçlü olduğu için bileklerimden tutuyordu. Onu iğnelemek daha kolayıma geliyordu... Oysa babam, sana bir şey söyleyeyim mi Nol, hani bir cennet olduğu söylenir ya herkesin gideceği, eğer ilerde babama o cennette rastlayacak olursam onu kesinlikle öldüreceğim!" Sesini yükseltmiş neredeyse bağırıyordu.

"Ben papaz değilim, doktorum, babanın nereye gittiğini bilemem. Ama belki sen, şimdi değil elbette, ama zamanla babanı daha iyi anlayabilirsin..."

"Sen de bu adamların tarafını mı tutuyorsun? Sen ne bilirsin? Herkesin yüzüne tükürebileceği düşmüş bir kadın gibi hissetmenin ne demek olduğunu bilir misin? Kendini sürtük gibi hissetmeyi, sabah kalktığında vücudunun tepeden tırnağa pisliğe batmış gibi hissetmeyi, uyandığında karşında donunu çeken bir domuzu görmenin ne demek olduğunu bilir misin? Allahın belaları, elimden gelse canlı canlı derilerini yüzerdim bu heriflerin!" Trix, lanetler savururken bir yandan da iki eliyle yatağı yumrukluyordu, yatak sallandıkça ben de hafifçe sallanıyor, hayvansı bir haz alıyordum. Keşke yatak yerine beni yumruklasa diye geçirdim aklımdan.

Trix kendini çabucak toparladı, fısıltı halinde, hızlı hızlı anlatmaya devam etti. Sesindeki boğukluk söyleyeceklerinin hayra alamet olmayacağı duygusunu veriyordu. "Hepsi bununla bitmiyor, işin en kötü tarafı nedir biliyor musun? Bir süre sonra, sabah kalktığında kendini kanala atmak isteyeceğini bildiğin halde, sen de bunu arzulamaya başlıyorsun. Tek zevkim buydu biliyor musun Nol? Oysa bu yüzden kendimi öldürebilirdim, keşke bunu yapmış olsaydım..." Elini tuttum ama o geri çekti. "Bu işin sadece eğlence tarafı güzeldi, yoksa bu pezevenklerle aynı yatakta yatmak değil; adamları kızıştırıp onlara teslim olmayınca bir daha gelmiyorlardı. Ben de bundan zevk alıyordum; belki de benim ruhumda bir hafiflik vardır, Nol. Gerçekten. Lokantada hiç sıkılmıyordum, orada yaptığım işten demek istiyorum, etrafında hep insanların olması, sonra onlara emir veren pozisyonda olmak hoşuma gidiyordu... Belki ayaklarıma kapanıp yalvaran o adamlardan ben de birkaç dakika

için hoşlanıyordum, onları şehvetten ne yapacaklarını bilemez halde görmek hoşuma gidiyordu, bazı zamanlar kendimi bağımlı gibi hissettiğim de oluyordu."

"Adamlar mı dedin?"

"Mutsuz olduğum zamanlardaki tek avuntum buydu, yanımdaki kim olursa olsun kendimi hiç değilse yalnız hissetmiyordum." Bir süre sustuktan sonra yumuşak bir sesle devam etti: "Evet, Nol, sana henüz her şeyi anlatmadım. Vellinga'dan başkaları da oldu."

Yıllar önce annemin beni Trix'le ilgili bilgilendirdiği günkü gibi yine beynim uyuşmaya başladı. Kımıldamadan oturuyor, sakin durmaya çalışıyordum. Düşündüğüm tek şey, tedirginliğimi ona belli etmemekti; aksi halde her şeyi kaybedebilirdim ve o zaman beraberce, hemen kanala atlamamız gerekirdi. Şükür, Trix konuşurken anlamsız bir şekilde ileriye bakıyordu. Sessizce onu dinliyordum ve yapmam gereken bunu sürdürmekti. Hiçbir şey düşünmemeliydim, düşünmemeliydim. Ama insanın iradesiyle bütün düşünceleri kafasından kovmasına imkân yoktu. Üniversiteden tanıdığım, eczacılık fakültesi beşinci sınıf öğrencilerinden biri kendine Dorian Gray'i örnek almaya karar vermişti. Onun gibi yaşamak istiyordu. Kadınlardan söz ederken "piliç" ya da "fıstık" gibi sözler kullanmazdı. Bir ara metresinin –metres tutacak kadar zengindi– onu bırakıp gittiği ve tüccarlarla yatıp kalktığı duyuldu, daha sonra pişman olup bizimkinin eteklerine kapandığında o da kadını affetti. Çok güzel bir kadındı, onu bir kere görmüştüm; Oscar Wilde'in bir müridi ile çıkmak kültürel gelişimine katkıda bulunmuştu. İnsan, kadın geri döndüğünde,

ister istemez öğrencinin daha şiddetli bir tepki vermesini beklerdi; öyle ya, onun kültürel katkıları sayesinde yanlarına gittiği tüccarların gözünde kadının cazibesi artmıştı. Bu hadiseyi tamamen hazmedememiş olduğu arkadaşlarıyla konuşurken söylediği şu sözlerden anlaşılıyordu: "Arkadaşlar Juultje döndü. Ama üzerine sinmiş olan pazar kokusunun çıkması biraz zaman alacak. Tıp fakültesine gidip sorayım diyorum, kadını sodada mı kaynatsam, yoksa ilgili organına kalsiyum solüsyonu mu uygulasam?" Kıpırdamadan oturuyor, aklıma gelen bu hadiseyi kafamdan uzaklaştırmaya çalışıyordum; alt tarafı Oscar Wilde tarzı, doğru yolu bulamamış bir hanımevladının bayağı bir şakasıydı.

"Nol!" Ellerimi sıkıca tutmuş gözlerimin içine bakıyordu. "Neyin var? Sana çok kötü geldi değil mi?"

"Yo, çok kötü gelmedi."

"Hayır, anlıyorum ben." Gözleri yaşla dolmuştu, "Ah Nol, beni aşağılayacak olursan..."

Ne diyebilirdim? Aksini iddia etmek kendimi suçlamak anlamına gelecek; kendimi küçük düşürmüş olacaktım. Üstelik kafamın içinden çok açık olmamakla beraber şu düşünceler geçiyordu: Onun gerçekten bir sürtük olduğunu biliyordum, bunu eskiden de söylemiştim, buna rağmen onu seviyordum. Hatta ona bir sürtüğe davranıldığı gibi davranabilir, onu kullanabilirdim ama yine de onu sevmeye devam edecektim. Nihayet ağzıma geldiği gibi konuşmaya başladım.

"Çok daha kötü şeyler yapabilirdin, yine de... Kusura bakma ama bunları sindirmem gerek; sonuçta anlattıkların hava cıva değil. Aslına bakarsan alışmaya başladım

bile. Hatta zannederim... Zannederim sadece Vellinga olmaması daha iyi, yoksa onu gerçekten sevmiş olduğunu düşünebilirdim."

Bana inanmamış gözlerle bakıyordu. "Peki, kıskanmadın mı?"

"Hayır."

"İşte buna inanmam. İnsan birisini seviyorsa onu kıskanır."

Yutkundum, çok dogmatik bir yaklaşımdı ama aslında haklıydı. "Ben kıskanmam, en azından geçmişi kıskanmam. Bu sabah az kalsın, fırsatını bulsam Vellinga'nın gözünü morartacaktım ama kıskançlıktan değil, hak ettiği ya da köpek suratıyla benim canımı sıktığı için..." Zayıf bir savunma diye düşündüm. Söylediklerim yalan değildi ama böyle konuşarak kendimi onun üzerine çıkarmıştım. "Bu arada Vellinga hakkında kötü konuşmak istemiyorum. O benim kadar talihli değil, aslında kimse benim kadar talihli değil. Annem vaktiyle bana 'çocuklukta başlayan aşk, bir süre unutulmuş da olsa, en güçlü aşktır,' demişti."

"Beni biliyor muydu?"

"Evet."

"Ne dedi?"

"Karşı çıkmadı," diyerek yalan söyledim; kim bilir, yalan değildi belki.

"Bahçe'de dans ettiğimiz gün bana âşık olup olmadığını hatırlayabiliyor musun? O anda duyduğum coşkuyu gayet iyi hatırlıyorum, senden başkasıyla dans edemezdim..."

Kısa bir süre düşündükten sonra, "Hayır," dedim,

"sana o anda âşık olduğumu sanmıyorum. Belki daha sık görüşseydik... Ama ilginç tarafı, o günden sonra benim aklımdan tamamen çıkmamış olmandır. Seni dövüşürken gördüğümde hayran kalmıştım ama o yaştaki bir çocuk ne anlar? Bu tür hadiseler sık yaşanmaz bence, insanlar zaman içinde görüşmeyince tamamen koparlar birbirlerinden. Baban sayesinde bizim başımıza bu gelmedi." Bir süre ikimiz de sustuk.

"Kalbin ne kadar temiz Nol," dedi. Yine elimi okşamaya başlamıştı. "Neden bu anlattıklarımla üzdüm seni? Hem de çok olgunsun; babamdan ve birçok yaşlı adamdan daha olgunsun."

"Eğer olgunsam, bunu büyük ölçüde babana borçluyum. Söylediklerini ya da düşündüklerini örnek almasam da, nasıl bir insan olduğuna bakarak bunu öğrendim. Mantıkdışı bir olgunluğu vardı babanın." Omuzlarını silkti, yine aramızda bir uzaklık oluştu; bu doğal bir uzaklıktı gerçi. Bana düşünmeyi ve düşündüklerimi kelimelere dökmeyi öğretmişlerdi, oysa Trix'e bunlar öğretilmemişti.

"Ötekiler kimlerdi?"

Gözlerine yine bir kuşku indi, sıkılarak başını iki yana salladı. Laf olsun diye kolunu tuttum ve bileğine doğru okşamaya başladım. Tam ona, istersen başka zaman anlat, diyecektim, tekrar başladı anlatmaya.

"Sana çok kötü geldi bunlar. Ama haklısın. Ne olduysa Vellinga'nın beni kandırdığını öğrenmemden sonra oldu. Vellinga'nın üzerinde hak iddia edecek halim yoktu ama yaptıklarını yanına bırakmadım. İlk fırsatta onu aldattım ve ertesi gün bunu ona anlattım. Bana kızama-

dı bile, benimle başa çıkamayacağını biliyordu."

"Peki diğeri kimdi?"

"Bay Caspers."

"Caspers," diye tekrarladım. "Demek Caspers... Eh, fena bir seçim sayılmaz."

"Beni arabasına almıştı. Ama sana her halükârda şunu anlatmalıyım; onunla yaptığım konuşmalar sonucunda Vellinga hadisesine farklı bakmaya başladım. Caspers'a âşık falan değildim –diğer ikisinden ise hiç hoşlanmamıştım, onlar ayak takımıydı– ama bana çok iyi davrandı; Wubbo'dan daha beyefendiydi; benimle ilgili her şeyi bilmek istiyordu. Uzun uzun babamdan bahsettik; babamın Alice de Rato'nun peşinden gitmesine o engel olmuş, temsil arasında babama Alice de Rato'nun bir pislik olduğunu söylemiş –gerçekten de öyleydi– onu arabasıyla tiyatroya getirirken bunu anladığını söylemiş, babam da neyse ki onun dediklerini ciddiye almış. Bir gün ona beni ne kadar pis bulduğunu sordum, bu şekilde konu Vellinga'ya ve beni nasıl baştan çıkardığına geldi. Kendisine Vellinga'dan duyduklarımı anlatınca yüzünü buruşturdu ve o zaman uyku ilacından falan söz etti ama bir süre düşündükten sonra Vellinga'nın anlattıklarının bir kelimesine bile inanmadığını, araştırma yaparak işin aslını öğreneceğini söyledi. Kendimden geçmiş bile olsam mutlaka bir şeyler fark etmem gerekirmiş. 'Böyle şey olmaz', dedi. Sonra, 'Bunlar Vellinga'nın martavalları olmalı. Zaten o da sarhoşmuş. Ama Alice de Rato o kadar sarhoş olmadığına göre –bunu ona ben söylemiştim– o zaman onu ziyaret etmekte fayda var. Gerçi yalancılıkta Vellinga'dan kalır

yanı yoktur ya neyse,' dedi. Gerçekten de benimle ilişkisini bitirdikten sonra onu ziyaret etmiş."

"Caspers kendisi mi senden ayrıldı?"

"Evet, onunla ikinci buluşmamızdan sonra. Benim, Vellinga'ya değil ama başka birisine âşık olduğumu fark etmiş. Ağzımdan bir isim falan kaçırmadım ama o hissetmiş ve bana 'Umarım o kişiye kavuşursun,' dedi. Bana tanıdığı bütün kadınlardan daha fazla saygı duyduğunu, eğer yurtdışına gitmek istersem bana karşılıksız yardım edebileceğini söyledi. Senin hakkında ben bir şey anlatmadım ama babam kafası iyi olduğu bir zaman ağzından kaçırdıysa bilemem. Caspers böyle konuşurken benim aklımdan, at bakalım bol keseden, bu güzel sözler nasıl olsa bedava, diye geçiyordu ama yine de onun bir beyefendi olduğunu kabul etmem lazım. Nitekim bir ay sonra ondan bir mektup geldi, Amsterdam'a gitmiş –kişisel nefretini bir kenara atarak– Alice de Rato'yu ziyaret etmiş. Tam ne yazdığını hâlâ hatırlıyorum. Rato, muhtemelen kapıda hizmetçi onları dinliyordur diye düşünerek müstehcen laflar etmemiş. (Buna inanamadım çünkü Caspers Wubbo'dan daha iyi Fransızca konuşur ve Rato ile de Fransızca konuşmuşlardır). 'Bayan de Rato...' dur bir dakika mektubu getireyim de sen kendin oku."

"Hayır, sen oku," dedim.

Bir sıçrayışta yataktan kalktı, duvar dolabına doğru giderek içindekiler hakkında bir fikre sahip olmamı engellemek için kapağı yarım açtı. Sonra bir kâğıt hışırtısı, kapanan kutunun sesi, dolabın kapısının kilitlenmesini duydum ve Trix anahtarı eteğinin cebine atarak elinde mektupla yanıma geldi. Dudaklarının kenarında alaycı

bir gülümseme vardı. Mektubu açarken yanıma oturdu, hareketlerinde belli bir saygı var gibi geldi.

"İşte, 'Bayan de Rato o akşam olan biteni gayet iyi hatırladığını beyan etti. Velinga'nın seni sadece birkaç kez öptüğünü ve başka bir şey yapmadığını yeminle söyledi. Hatta aslında Vellinga'nın seninle değil, arka odada kendisiyle İspanyolvari cilveleştiğini ima etti; ancak bu bana inanılası gelmiyor. Ama anlattıklarının doğruluğuna öyle yeminler etti ki –Vellinga'ya da çok kızgındı; kendisi o akşam hem fazla içki içmemiş hem de kokain kullanmamıştı– sonuçta anlattıkları beni etkiledi. Döndükten sonra Vellinga'nın yanına gittim ve ondan açıklamada bulunmasını istedim. O akşam çok içkili olduğunu, neler olduğunu tam bilmediğini, sadece bir kadınla oynaştığını hatırladığını söyledi. Kullandığı kaba dil için affına sığınıyorum, anlattıklarını sana aynen yazıyorum. Onu köşeye sıkıştırmak amacıyla olaya farklı bir görüntü verdim, 'Bayan de Rato o akşam senin kendisine dokunacak halinin bile olmadığını söyledi,' dedim. Bunun üzerine huzursuz oldu Vellinga, bir şeyler geveledi. Onu yalancılıkla suçladıktan sonra yanından ayrıldım. Ona fazla güvenmemenizi tavsiye ederim. Saygılarımla, Caspers.' İşte böylece Vellinga'nın bana pis bir oyun oynayarak tuzağa düşürdüğü ortaya çıkmış oldu..."

"Şimdi neden bunları seninle konuşmamı istemediği de ortaya çıktı," dedim. "Peki, sen daha sonra bunu ona sormadın mı?"

"Evet, sordum tabii, ayaklarıma kapandığında sordum. Ağzıma geleni söyledim. Ama ne olacak? Ağzını

açmadı. İnkâr da etmedi, kabul de etmedi; hiçbir şey hatırlamadığını söyledi. Belki de bu doğrudur, bilmiyorum."

"Diğer iki kişi kimlerdi?"

"Vellinga'ya altı ay kadar yüz vermedim ama o dönem hayatımın en korkunç dönemidir, hâlâ neden her şeyi o zaman bitirmediğime şaşarım. Bazı sabahlar yataktan kalkamazdım; kalkıp aynaya baktığımda yaşlı bir kadın görürdüm, oysa sadece yirmi dört yaşındaydım. Sjoerd Stienstra'yı tanır mısın?"

"Sjoerd Stienstra mı? Yok, hayır tanımam."

Bedenimin yeniden uyuştuğunu hissettim –körü körüne doğruluk, iğrenç görüntüler, ardı ardına gelen anılar, yargılar, gerçekler, yalanlar– sanki bütün dünya benim yerime düşünüyor, benim yerime karar veriyor ve mutlu olma hakkım elimden alınıyordu. Trix bu sefer benim içimde neler olup bittiğinin farkına varmadı. W...'de, paraları ve küstahlıkları sayesinde toplumun üst katına yükselen tüccarların en alçağı Sjoerd Stienstra'ydı. Saman altından su yürüten genç ve yakışıklı bir tüccardı; sportmen bir vücuda sahipti, güzel giyinirdi ve ağzı iyi laf yapardı; toplum içinde rahat hareketleriyle dikkat çekerdi. Hani her yıl bir kısmı imha edilse iyi olacak tiplerdendi. Yüreğimde bir düğüm oluşmuş, acaba üçüncüsü kim diye düşünüyordum.

"Aşağılık biriydi," diye devam etti Trix, "ama benim umurumda değildi. Ne kadar aşağılık olursa o kadar iyi diye düşünüyordum. Üstelik bana bir dolu hediye getiriyordu. Çalıştığım yerde fazla kazanamıyordum. Kolay kolay bahşiş de toplayamıyordum, müşteriler ya benim

paraya ihtiyacım olmadığını ya da gururumun incineceğini düşünerek bahşiş vermiyorlardı. Masaya bırakılan paraları garsonlar hep benden önce kapıyordu. Bir de diğer kızların başı olduğum için onlardan daha iyi giyinmem gerekiyordu. Bana bazıları, garson kızlar değil de, gelen müşteriler, 'kulübün mostrası' diyordu. İşte böyle Nol, bunların hepsini aklında tut ve seninle neden hemen evlenemeyeceğimi anlamaya çalış, el âlem bize katıla katıla güler, bu da benim işime gelmez."

"Hemen olması şart değil ya canım," dedim. Yanağıma değdirmek amacıyla elini tuttum, kanımın çekilmediğini hissetsin istiyordum. "Şimdi artık bu konuyu kapatalım mı?"

Trix, utançla karışık şükran duygusuyla baktı bana. Bu arada öne, yatağın kenarına doğru kaymıştı. Ben ise kımıldamadan oturuyor, Sjoerd Stienstra'yı hazmetmeye çalışıyordum. Terazinin bir kefesine duyduğum kıskançlığı, diğer kefesine de böylesine bayağı bir adamı kıskanmanın olanaksızlığını koymuş, tartıyordum. Bayağı insanlar hakkında ne biliyordum ki? Hedefi olan ihtiraslı bir insan ister istemez bayağı ve alçak oluyordu; başkalarının yardımına gerek duyduğu anda kaçınılmaz olarak onları kullanıyordu. Bu sabah çocukluk günlerimin kahramanı olan bir alçağı keşfetmiştim, bayağılığı o kadar belirsizdi ki bir öğrenciye karşı yaptığı alçakça davranış, kimilerine göre o kadar da ahlâksızlık sayılmamıştı... Trix kollarını oyun oynar gibi, biraz kederli ama kayıtsız bir şekilde boynuma doladığında ben de onu uzun uzun ve dikkatle, alnından öptüm.

"Hâlâ benim... Teklifime bir cevap vermedin?"

"Aslında verdim sayılır," diye mırıldandı, "bilmiyorum dedim ya."

"Üç yıl sonra bilecek misin?"

"Elbette hayır... İki üç gün sonra bilebilirim, bana düşünmem için biraz zaman vermelisin... Ama Nol, beni iyi dinle, seninle evlenmesem bile sen beni istediğin sürece ben sadece sana aitim..."

"Bu bana yetmez," dedim gülerek, "seni gece gündüz yanımda görmek istediğimden ya da seninle aynı evi paylaşmak istediğimden değil, W... halkına insanlık dersi vermek istediğim için evlenmek istiyorum seninle, ben idealist bir insan değilim ama sanırım bu kasabanın böyle bir derse ihtiyacı var. W...kasabasında yaşayanların, senin ve baban gibi insanlara daha müsamahalı davranmayı öğrenmeleri gerekiyor. Baban, çocuklarına ders verdi, korolarını yönetti. Sonra Tannhäuser uvertürü yüzünden onu Bahçe'den attırdılar, sokakta sarhoş gördüklerinde ona laf attılar. Sonra iftira attılar, koroları elinden aldılar; sonra geri verdiler, Carmen Temsili'ni berbat ettiler, ona tepeden baktılar ve istemeye istemeye yine aralarına aldılar. Ondan 'o adam' diye bahsettiler – aslında bu yanlış değil, o adamların hepsi bir araya gelse onun kadar adam etmezler. Onun işi bittiğinde bu sefer kızının ırzına geçtiler, sonra onlara bira getirsin diye Lokanta'da işe aldılar, en sonunda baban *delirium tremens* hastalığına tutulduğunda ona iyi gelecek olan, anneme verdikleri ilacı yeterince vermediler; oysa annemin kurtuluşu zaten yoktu. Baban öldüğü zaman ne bir çelenk gönderdiler ne de mezarı başında iki laf ettiler. Ben o zamanlar çok küçüktüm ve ne yazık ki akıntı-

ya kürek çekecek gücüm yoktu. Ama şimdi mutlaka bir şeylerin yapılması gerektiğine inanıyorum. Biraz insanlık, biraz namus, başka insanlara ve sanata biraz saygı. Bunu onlara öğretebileceğime inanıyorum. Elime geçen bir fırsat bu."

"Demek benimle evlenmek istemenin öncelikli sebebi ben değilim!"

"Seninle evlenmek istememin sebebi elbetteki sensin ama bir an önce evlenip herkesin yüzünü görmek istiyorum. Ayrıca uzun zaman nişanlı kalmanın sen bir faydasını görüyor musun? Sen burada Lokanta'da, etrafında kaba saba adamlar. Oysa benimle şehre..."

"Demek bana güvenmiyorsun öyle mi?"

"Bununla bir ilgisi yok." Sesindeki nefret artmıştı, bense yorulmuştum. Bir şeyler içmeliyim, diye düşündüm. Bu konuşmayı düzgün bir şekilde sonlandırabilmek için bir kadehe ihtiyacım vardı, bir âşıktan çok bir budala gibi konuşuyordum. Henüz Trix'e içimden geldiği gibi bir sevgi gösterisinde bulunmamıştım. Saatime kaçamak bir göz attım. On ikiye yirmi beş vardı. Ayağa kalktım ve paltomla şapkamın durduğu köşeye doğru yürüdüm. Paltomu giyerken Trix beni gözleriyle takip ediyordu, yüzü yine solgun, gözlerinin altı mosmordu. Buna rağmen gözleri sakin ve güvenle bakıyordu. Hatta gözlerinin kenarındaki kırışıklıklarda Trix'in eski gülümseyişini görür gibi oldum.

"Bana kızmadın ya Nol?"

Elimde askıdan aldığım şapkamla biraz durakladıktan sonra, "Ben hiç kızmam," dedim, "yarın sabah saat onda sana geleceğim. Bir mazeret uydurup izin al, bunu

yapabilirsin. Seninle tekrar rahat rahat konuşuruz. Ben de buraya gelmeden babamı bilgilendiririm, bir de tabii Chris'i. Evet, Chris'e de anlatmam gerekecek. Bir daha geçmişten söz etmeyeceğiz. Gazete editörünün uyku ilacı kullanıp kullanmadığının artık hiçbir önemi yok, hatta ben evlilik ilanını onun gazetesinde yayınlatmak istiyorum. Bize yüzsüz bir köpek gibi tebrik telgrafı ya da hediye göndereceğinden de eminim, hatta..." Bir çek bile gönderebilir, diyecektim ama bunun Trix'i incitebileceği, benim de bu köpeğin kafasını neden sabah yanındayken o tertipli yazı masasının sivri uçlarına vura vura parçalamadığıma pişman edecek kadar hırslanmama neden olabileceği aklıma gelince durdum. Trix'e doğru, ona sevgimi gösterecek şekilde veda etmek üzere yürümek üzereyken o benim yanıma geldi ve kollarını boynuma dolayarak kulağıma fısıldadı:

"Sevgili Nol seni mutlu etmek için her şeyi yapmaya hazırım. Sadece çok ani oldu, bu teklifi beklemiyordum. Düşünmeliyim, düşünmek benim için kolay bir şey değil... Sana bir sorum var," boynumun arkasında birleştirdiği ellerini bir açıp bir kapıyordu, dudaklarımı değdirdiğim alnı buz gibiydi, ayaklarını ayaklarıma sürttüğünü hissettim. "Bu gece burada kalamaz mısın? Benim yatağımda yatarsın, ben de iki koltuğu birleştirip üzerinde yatarım. Evde boş oda yok, tavanarası bile dolu."

Saçlarından öptüm onu. "İki sandalye üzerinde yatmak mı? Ne dediğini bilmiyor, beni tanımıyorsun Trix. Ama ben seninle... Bunu erteleyelim istersen, bunun bir çeşit silah olduğunu söylemek istiyorum. Ama önce bana bir söz ver. . ."

"Neden? Silah derken neyi kastediyorsun?"

Yine gözümü kıskançlık bürüdü ama o anda bunun kıskançlık olduğunu fark etmemiştim; bana hemen evet dememesinden dolayı ona kızgın olduğumu sanıyordum. Halbuki onun dediğini yapsam bunun bir oyalama değil, aslında "evet" anlamına geldiğini anlayabilirdim. Bir de onunla evlenmeden önce sevişmeyi kabul edemediğim için kendime kızgındım.

"Seninle bir gece geçirdikten sonra beni oyalamanı istemiyorum."

"Bu haksızlık," dedi sert bir şekilde ve kollarını boynumdan çekti. Ama sonra hemen gözleri öne eğik bir şekilde geldi yanıma. Kravatımla oynamaya başladı: "Seni bir annenin hasta çocuğunu yatırdığı gibi yatağa yatırıp, üstünü örterim. Yalnız kalmak istemiyorum Nol, gerçek sebep bu. Bilhassa sabahtan korkuyorum. Uyandığımda, senin burada olmadığını fark ettiğimde sana anlattıklarım aklıma gelecek... Geceden değil, sabahtan korkuyorum. Sabah saat altıda gelebilirsen o da iyi. Hiç kimseden ve hiçbir şeyden korkmuyorum sadece sabahları ödlek kesiliyorum. Aslında sabah halimi görmen de iyi olurdu, belki o zaman benimle evlenmekten vazgeçerdin..."

"Birkaç gün dinlensen, iyice uykunu alsan, eminim beş yıl önceki halini alırsın..." İşte yine bir pot kırdım. Neden budala gibi habire ona zamanı hatırlatıyorum? Ama şimdi onu anlamıştım ve imkânları gözden geçiriyordum.

"Aslında kalmayı çok isterdim... Ama babam ve ağabeyim, dün gece körkütük sarhoş olduğumu biliyorlar,

bu geceyi dışarda geçirmemi çok tuhaf karşılayabilirler. Telefon etsem, bir açıklamada bulunmam gerekir; önce eve gidip –henüz yatmamışsa tabii– babama söylesem, sonu gelmez bir tartışma çıkar. Hasta bir arkadaşımın başında bekleyeceğim desem, W...'de pek arkadaşım olmadığını bilir. Dün akşam annemin yanına bir daha gitmemişken, şimdi hasta bir arkadaş için..."

Parmaklarını kravatımdan çekmeden, "Kalmak zorunda değilsin," dedi.

"Sahi bir de şu var; bu gece burada kalırsam, evdeki kiracılar sayesinde yarın bunu kasabada duymayan kalmaz. Böyle bir başlangıç istemiyorum, burada kalıp kalmamak konusunda değil de, onlara vermek istediğim ders açısından," dedim.

Bu tür mantıklı gerekçeleri öne sürdükten sonra tam ne olduğunu hatırlayamıyorum. Öpüştük, onu cesaretlendirdim; uysal bir hali vardı ama iyi görünmüyordu. Kendi kendime, asla bu bekârların kaldığı evde olmaz, meraklı teyzesi bir yandan, evde kalanlar diğer yandan... Carmen ve Cuperus'a dair anılarım, sabah olduğunda bakkalı, sütçüsü, traş olan bekârların gürültüsü, tam ben çıkarken onlardan birinin de çıkma ihtimali... Trix yatakta oturuyordu. Araba çeken köpekler gibi önünde diz çöküp yorgun başımı onun dizine koydum.

"Bir şey kaldı," dedim ve ayakkabılarının bağını çözmeye başladım, ona yatağın altındaki yeni terlikleri giydirmek istiyordum. Hıçkırdığını duyar gibi oldum, içimden terlikleri öpmek geldi ama beni kollarımdan tutarak kaldırdı ve aceleyle açtığı kapıya doğru götürdü. Ona bakmamı istemediğini düşünerek dönüp bakmadım.

"Haydi, yavaşça aşağıya in, ses etmemeye çalış," dedi, "sokak kapısını sen gittikten sonra ben kilitlerim, sabah onda görüşürüz."

"Belki de daha erken, dokuzda... Hatta sekizde..."

"Hayır, hayır," dedi ve beni hâlâ ışığı yanmakta olan koridora doğru yavaşça itti. Merdivenlerin yarısında dönüp Trix'e baktım ama kapısını kapatmıştı bile.

Parmağımın ucuna basarak indiğim merdivenlerin sonunda holde bir gölge kımıldadı ve hemen ardından teyze hanımın renksiz yüzü göründü. O anda benim yanımda bitiverdiğine göre, mutfakta hazır bekliyor olmalıydı.

"Ben gidiyorum artık," dedim heyecanla, "epey geç oldu."

Kapıyı açmama ramak kala ısrarlı bir ses tonuyla "Nol, bir dakika," diyerek beni geri çevirdi. Yarı karanlık holde karşılıklı duruyorduk. Hortlak gibi gözlerini, yüzüme dikmişti.

Cuperus'un odasında bir pansiyonerin uyuduğuna aldırmayarak, yüksek bir sesle "Trix bana artık hiçbir şey anlatmıyor," dedi, "halbuki ben hep ona yardımcı olmaya çalıştım, onun iyiliği için öğütler verdim. Bugüne kadar evlenmiş olmalıydı; lokantadaki işi ona uygun bir iş değil. Herkesin önünde hazır durmak, kaba köylülere hizmet etmek... Ayrıca sabahları hiç uykusunu alamıyor, onu uyandırmak için sık sık yüzüne ıslak sünger koyuyorum, belki de benden böyle yaptığım için nefret ediyor."

"Yok, canım. Daha neler, nefret eder mi? Benim artık gitmem gerek."

"Sahi anneniz ölmüş, ne korkunç bir şey... Ama Trix'le sanırım iyi anlaşıyorsunuz, değil mi?"

"Evet, çok iyi, haydi iyi geceler," diyerek yine kapıya yöneldim.

"Onun altın gibi bir kalbi vardır, ev işlerini de ben öğrettim ona," dedi, sabırla peşim sıra geliyordu, "aklınıza bir şey gelmesin, benim dememle olmaz zaten, böyle şeyleri büyük güçlere bırakmalıyız, kaderimizi tayin eden Yüce Ruhun bileceği bir iş..."

Nihayet kaldırımdayım. Kolumu tuttuğu eli son olarak kayarak uzaklaştı. Kapıyı arkamdan sessizce kapattı. Anahtar, kilidin içinde iki defa döndü.

XVIII

Eve geldiğimde babam henüz yatmamıştı. Bir kadeh şarap eşliğinde onunla niyetimi paylaşmaktan kendimi alamadım. Kızın adını vermedim ama sosyal sınıf farkına temas ettim. Son yirmi dört saat içindeki garip davranışlarımın nedenini artık ona da açıklayabilirdim. Bazı sorunlarımızın, daha doğrusu kızın başında bazı dertler olduğunu, bundan dolayı tasalandığımı ve annemin ölümünden duyduğum üzüntünün bu hadiseyle gölgelendiğini itiraf ettim. Bu itirafım bana ertesi gün uzun bir süre ortadan kaybolma olanağı sunacaktı. Sonraki gün annemin cenazesi vardı. Babam beni sabırla dinledi; daha sonra düşündüğümde, anlattıklarımı tam idrak edip etmediğinden şüphelendim. Bana hiçbir söz vermemiş, hiçbir vaatte bulunmamıştı. Ben de ona yakın bir tarihte evlenme ihtimalimi ima dahi etmemiştim. Zamanı geldiğinde, ona başkaları anlatmadan Vellinga'yı, hatta diğerlerini anlatmam gerekecekti; Trix

Cuperus "hadisesi" hakkında kulağına bazı dedikodular gelmiş olabilirdi. Uyku ilacı kullanımı gibi bir konu onun hukukçu olarak ilgisini çekebilirdi ama söz konusu Caspers ve diğer ikisi olduğunda uyku ilacı mazeret olarak kullanılamazdı. Chris'in huzurla horlama sesinin geldiği odanın yanındaki yatak odama girerken, aklımdan acaba babam gerdek gecesi kullanabileceğim bir uyku ilacı önerebilir mi bana diye muzip bir fikir geçti.

Beş dakika içinde üzerimdeki bu maskara hukukçu özentiliğini attım, yatağımda bir saatten uzun, keyifli bir şekilde Trix'i düşündüm. Zaman gelmişti. Belirleyici konuşmayı yaptığımız iyi olmuştu; yarın ikimiz de mutlu, olunabilecek kadar mutlu olacaktık; birçok insan bu mutluluğa erişemiyordu. Teklifimi reddedeceğine inanmıyordum; olsa olsa beni sınamak amacıyla edebilirdi. Mutlaka benim de hatalarım vardı ama onun gibi anlayışlı ve feleğin çemberinden geçmiş bir kadın için bunların bir önemi yoktu. Anlaşılan benim de kanıma işlemiş bu züppe burjuva yaklaşımları olmasa, onun benden önce hayatına girmiş olan erkekleri –her kadının eline böyle fırsat geçmezdi– Trix'e bu hayata dair tecrübe kazandırdıkları için şükranla anabilirdim. Trix çok acı çekmişti, benim yanımda kendini yeniden doğmuş gibi hissedeceğinden emindim. Onun hayatındaki "benden öncekiler"den söz etmek aslında doğru değildi, Trix bana duyduğu aşkı başka kimseye duymamıştı. Bir de bazı ülkelerde, sanırım Çin'de, eski fahişeler diğerlerine göre daha iyi eş oluyor – bol para biriktirdikleri ya da görgü sahibi oldukları için değil, bilakis görgü bölümü Trix için geçerli değildi. Gerçi Caspers bir yere

kadar benim etnolojik fantezime uygun düşüyordu ama bunun Trix'e bir fayda sağladığını söyleyemem – yıllarca bir sürü erkekle sevgisiz beraberlikler yaşadıkları için karşılarına sevebilecekleri bir erkek çıktığında ona sıkı sıkı bağlanıyorlarınış. Üstelik Trix fahişe değildi. Ya da tam anlamıyla fahişe sayılmazdı.

Bu düşünceleri bir gülümsemeyle geçiştirecek kadar mutluydum. Gençtim, yorgunluğumu ve uykumu atmıştım, dünya gözüme tozpembe görünüyordu. Dünyaya birkaç hafta ya da ay sonra iyi bir ders verecek olmamın da kuşkusuz kendimi bu kadar iyi hissetmemde rolü vardı. Bu kızı nihayet kazanmıştım, bunun bana ne kadar büyük bir gurur verdiğini kimse anlayamazdı. Chris aklı başında bir ağabey olarak benimle saatlerce tartışacak, akıllar verecekti. Ben de aklından hiç çıkmayan genelevlere gitmesini tavsiye edecektim. İtibar sahibi sözde dindar vatandaşlar hâkim Rieske'ye gelip bu hayırsız yola para harcamaması önerisinde bulunacaklardı. Babam bu asilzadelere kulak asacak olursa benim de geçimimizi sağlamak için fizyoloji ve anatomi dersleri vermeye başlamam ya da beni seven teyzelerime, halalarıma giderek yüzümü kızartmam gerekecekti. Trix ile neler konuşmuştuk? Karışık bir konuşma değildi ama buna rağmen aklımda sadece belirli bazı bölümler kalmıştı. Gözümün önüne bir güzelleşen, bir çirkinleşen yüzü geldi; bana kâh ihirasla, kâh umutsuzlukla sarılışını sanki bedenimde yeniden hissettim. Belki bir süre sonra yine şan dersleri almaya başlardı...

Yaklaşık on beş dakika kadar daldıktan sonra sanki Trix'i kucağımda tutuyormuşum duygusuyla uyandım.

Önce bunu ebedi saadetin başlangıcı sandım ama biraz sonra fiziksel bir arzunun pençesinde kıvranmaya başladım. Bu arzuyu, onun yanında kalmadığıma beni pişman edeceği için yenmeye uğraştım ama yenemedim. İçimden gelen başarısızlığa uğrayacağım korkusu, yerini boşa çabaladığım hissine bıraktı. His olarak ortaya çıkanların yerini düşünceler aldı. Varsayalım Sjoerd Stienstra'nın nikâh dairesine geleceği tuttu; bizi rahatsız etmek için değil de, orada olup bizi tebrik etmek istediği için. Bu durumda onun elini sıkmak zorunda kalacaktım; beyazlar içindeki Trix elindeki çiçeğin üzerinden ona bakmak zorunda kalacaktı. Ya da tanımadığımız, aklını kaçırmış yobazın biri koşarak içeri girip, "Bu kadın beyaz gelinlik giyemez! Bunu hak etmiyor çünkü o bir... Neydi... Şey... Fahişedir! Evet, teşekkür ederim, hatırlayamamıştım," diyebilirdi. Aniden, birkaç saat önce başımı Trix'in başına dayadığım sırada aklıma gelen düşünceleri hatırladım. *Çok mutsuz olacağım.* Mutsuz mu? Peki, neden, nasıl, kim mutsuz edecekti? Trix, karakterinin evliliğe uygun olmadığını açıkça itiraf etmişti. Belki de bu gerçekten doğruydu. O zaman "imkânsız evlilik" olurdu bizimki. Peki, birbirimizi sevdiğimiz müddetçe "imkânsız evlilik" ne anlama gelirdi? Birbirimizle kavga eder ama yine de sevmeye devam ederdik. Trix'in beni aldatacağını sanmıyordum ama hayatı boyunca hükmeden, bayağı, aynı zamanda tapınılacak bir garson kadın olarak kalacaktı. Kavgalara girecek ve beni de içine çekmeye çalışacaktı. Ona her yıl bir çocuk verecektim. Küçük bir kabile. Bu gürültülü çocuk ordusunu sille tokat yönetirdi; yavaş yavaş ihtiyarlardık ama birbirimizi sev-

meye devam ederdik. Trix muayenehaneden müşterileri kovaladığı için başımdaki dertleri artırır, kendini gülünç duruma düşürürdü. Ben kendimi içkiye verirdim; o yaşlandıkça kin taşıyan gözleri kıpkırmızı, kamburu çıkmış uzun boylu bir cadı görüntüsünü alır, ben onun eski fotoğraflarıyla avunur yine onu başımın üstünde taşırdım. Altın dönemimizi, Bakır Bahçe'yi düşünürdüm. Daha sonra ölümümüze yakın gümüş dönemi başlardı; arkamızda kalan çocuklarımızdan bir-ikisi Cuperus'un tanrısal deha kıvılcımlarını taşırdı. Onun benden önce ölmesi gerekiyordu. Elbette önce o ölecekti ki ben de mezarı başında, muayenehanesini çoktan kârlı bir şekilde devretmiş yaşlı bir eski doktor olarak, hem Trix hem de onun yanında adı anılamayan babası hakkında güzel bir konuşma yapabileyim; gözleriyle, muhteşem endamıyla, sesiyle, karakteriyle ve kalpsizliğiyle dünyada eşi benzeri bulunmayan bu kadının babasını anma fırsatı bulabileyim. Şöyle bir konuşma yapabilirdim: "Dışardan bakıldığında soğuk ve sulu görünen gözleri aslında büyüleyiciydi, emin olun bu benim kuruntum değil, bunamış bir adamın hatıraları da değil; benden başka ona tam dört kişi daha gönlünü kaptırmıştı, şu anda hepsi mezarları içinde Trix'i arzulamaya devam ediyorlar."

Yarım saat uyuduktan sonra ağlayarak uyandım, mutsuz ve tamamen bitkin bir haldeydim. Saatim üçü on geçeyi gösteriyordu. Yedi saat sonra onun yanında olacaktım. Midem yaşlı bir bekçi köpeği gibi uykudaydı ama kalbim yatağı sallayacak kadar hızlı çarpıyordu. Belki de bir kâbus görmüştüm. Korkulu bir rüya... Korkuyordum, beni korkutan şeyin ne olduğunu bulma-

lıydım ki ona karşı mücadele edebileyim. Onu bulmak zor olmadı. Bir tek düşmanım olabilirdi ama bu çok başlı bir canavar gibiydi; işin kötü tarafı, bu canavarı oluşturan başların hiçbiri düşmanım olduğunu açıkça belli etmiyordu. Onları tanıyor ama onlara karşı mücadele edemiyordum. W... kasabasına ders verme fikri ne kadar büyük bir saflıktı! Kendini ziyarete gelenleri kibarca karşılayan, içine alan bir sualtı ormanına karşı savaşmaktı bu; son anda birden kollarını açarak içinde saklanan kocaman bir örümceği sırtıma, belime doğru salıveriyordu. Kasabada Trix'i koluma takıp gözümde şimşekler çakarak hiçbir şey yokmuş ya da Cuperus gibi sarhoş dolaşamazdım. Bizi tamamen yok sayabileceklerine veya arkamızdan konuşacaklarına ya da mesela bir yıl sonra, birinin ne yaptığını bilmeden, tesadüfi bir öfke sonucunda ya da toplumsal sorumluluğu olan bir beyefendi gibi davrandığını sanarak, bizi ekmeğimizden edebilecek, ölümcül bir tahrik içine girebilecek bir karalama kampanyasını başlatabileceğine hazırlıklı olmalıydım. Üstelik olanların konuyla veya Trix ve şahsımla bir ilgisi olmayabilirdi. Bu tür düşmanlara karşı kadınlar daha duyarlıydılar, bunları her yerde arkalarından gelen, belki de bir suçları olmayan ama hep korktukları örümceklere ya da farelere benzetirlerdi. Bu yaratıklar insanın şerefini elinden alır, onu çırılçıplak, şerefsiz bir şekilde ortada bırakıverirdi! Bunlara göğüs gerebilecek biri için bulunmaz bir eğlenceydi bu! İşte o zaman Trix haklı olarak neden onu on sekiz yaşımda değil de yirmi iki yaşımda kurtardığımı sorabilirdi. Ben de sırtımda örümceklerin beni sokmak için fırsat kolladıklarını hep

hissedecektim. Hemcinslerimi iyi tanırdım, akıllarından nelerin geçtiğini bilirdim, onları kalbimde, midemde her yerimde hissederdim, mideleri safra çıkardığında ben de çıkarırdım. İlginci şimdiye kadar bu insanlarla toplu ya da tek tek iyi geçinmiş olmamdı. Herkese göre ben iyi yetişmiş, terbiyeli ve sevimli bir gençtim. Tek tek karşıma geçerek, sonrasında beni toplu olarak kolayca mahvedebilmek için silahlarımı elimden alacaklardı. Bunlar örümcek değil, karınca sürüsüydü. Bir tanesi elinize geldiğinde aman ne sevimli hayvan derdiniz ama sakın ola ki karınca yuvasının üzerine oturma gafletinde bulunmayın. İşte bir tiyatro dolusu karınca, ona özel olarak bir kin beslemedikleri halde, dekoratör ve duvar kâğıtçı hariç, hırsından ağlamaklı Cuperus'un karşısına geçip onunla böyle alay etmişti. Trix'i tek başına kıstırıp onu dövmeye çalışan çocuklar. Balkonda oturan küçük çocuğa "Pis Nol," diye bağıran üç beş velet, bunlar da onlardandı. Peki, ben farklı mıydım? Ben de kavgacı ruhumu küçükken güçsüzlere karşı kullanmamış mıydım? Ama hiçbir zaman kişisel bir düşmanlık beslemeyeceksiniz efendiler, işte bu yasak! Medeni davranın. Kişisel olarak herkes birbirini pohpohlar, gözlerdeki yaşı silmek için altın çerçeveli gözlüklerini çıkartır, birbirlerinin gözüne dürüstçe mavi gözlerini dikip bakar, birbirlerine karşı bir yakınlık hissettikleri zaman iki kadeh içmeye giderler ve orada bir kurbana karşı komplo planları yaparlardı. Üniversite hayatımda da bana kişisel düşmanlık besleyen kimse yoktu.

Üniversite hayatı! Hah, işte bu tarafı hiç mi hiç düşünmemiştim. Yirmi iki yaşımda evlenecek olsam, her-

kes kafa kafaya verip bir süper beyin haline gelir, zihinlerdeki Nol Rieske görüntüsü bambaşka bir nitelik kazanırdı. Hangi normal, sağlıklı, başarılı, kendi halinde, ilgi çekici genç adam durup dururken bir garson kızla evlenir? Diyelim ki evlendi, o zaman arkadaşlarının kafalarındaki yerleşik imajını değiştirmiş olur, bunun da bedelini ödemek zorunda kalırdı. Ondan, eskisinden daha orijinal davranışlar beklenirdi; sarsılmaz, erkeksi, yapılan şakalara karşı zırhlı, cömert, neşeli, maymun iştahlı, tikli olması, garson kızı teşhir etmesi, nedenler öne sürmesi, nedenleri yalanlaması gerekirdi. Bir süre dillere düşecektim, kişiliğime farklı bir açıdan bakılacak ve şüphesiz profesörlerin de ilgisini çekecektim. Resmiyete, bilhassa dördüncü sınıftan sonra, hukukçular kadar kulak asmayan tıp profesörleri de bu *evli* öğrenciden işin aslını öğrenmeye çalışacaklardı. Bu üniversite kasabası birçok açıdan köyden farklı değildi. Evli öğrencilerin yapabileceği iki şey vardı: Evli bir öğrenci ya eşini ya da hemen yaptılarsa çocuklarını bir an önce geçindirmek amacıyla üniversiteyi hemen bitirmeye çalışacağından, sınavlara evli olmayan öğrencilerden daha fazla çalışacak ya da dikkatini karısına, sorunlu yeni akrabalarına vereceğinden, öğrencilerin ve profesörlerin şakalarını kaldıramayıp –ki bütün profesörler iğnelemeyi severler– derslerinde başarısız olacaktı. Şiir yazan ve bu şiirleri yayınlandıktan sonra büyük ün kazanan bir tıp öğrencisiyle, profesörlerin doktorluk diploması alana kadar dalga geçtiklerini bilirim. Ben elbette ki eskisinden daha çok çalışacaktım ama sınav komisyonunun meraklı tavırlarına, hoşgörüsüz, anlayışsız bir kuralcılıkla

bana yaklaşmalarına engel olamayacaktım. "Bay Rieske, biraz daha çalışın ve üç ay sonra tekrar deneyin," (Tam da babamdan, üniversiteyi bir an evvel bitireceğim sözünü vererek onayını ve desteğini almışken). "Sizin için o kadar da zor olmamalı, işin özünü kavramış durumdasınız ancak teori kısmında biraz eksiklikler var... Hem sizi dershanede pek sık görmüyorum."(Yalan) "Kafanızı meşgul eden başka konular mı var?" "Ne demek istediğinizi anlayamadım profesör?" "Canım, (elleriyle kapattığı bıyığının altından gülümseyerek) şey... İşte, yani sizin yaşam biçiminiz, yok doğru ifade bu değil... Medeni haliniz..." "Evli olduğumu mu kastediyorsunuz?" "Evet, evet bunu kastediyorum... Size bir şey sorabilir miyim Bay Rieske?" (Babacan bir tavırla, mahrem bir şey soracak gibi, hem de tükürüklerini kravatıma saçarak) "Evlenmek zorunda mı kaldınız?" "Hem evet hem hayır ama sizin ne demek istediğinizi tam anlamadım." "Hımmm...(profesörün keyfi yerindedir, mahrem bir konu yakalamıştır) Eşinizin eskiden garson olarak çalıştığı doğru mu Bay Rieske?" "Evet, doğru, profesör." "Hımmm, aslında buna bir itirazım yok, ancak eski garsonun alışık olduğu gürültülü ortam, bu sadece bir tahmin, tabak çanak sesleri falan, çalışmanıza engel olabilir diye düşünüyorum..."

Yataktan fırlayıp kalktım. Ne yapıp edip buna bir son vermeliydim! Basbayağı kâbus görüyordum; sanki profesörlerin hepsi sadist ve eğitim kurumu bir tımarhaneydi. Profesörlerin böyle konuştukları görülmüş, duyulmuş şey değildi. Buna rağmen yarı çıplak, bavulumun içindeki ders kitabımı ararken, aklımdan acaba evliliği

doktorluk sınavından ya da hiç değilse lisans tezinden sonraya bırakabilir miyim, diye geçirdim. Ne olurdu ertelersem? Büyük bir felaket olurdu. Bütün huzurumun kaçacağını biliyordum. Trix aklımdan hiç çıkmayacak, her fırsatta onun yanına gitmeyi düşünecek, kendimi derslerime, az önce kâbusunda düşündüğümden de az verebilecektim. Trix nerede yaşarsa yaşasın, ne yaparsa yapsın, değil bir saat, bir dakika bile gözümün önünden kaybolmasına dayanamayacaktım. Ona güvenim sonsuzdu ancak kıskançlığın çaresi yoktu. Ben kıskanç bir tiptim. Henüz yürümeye başlamadan Chris'i kıskandığımı biliyorum. Son derece mutsuz olacaktım. Belki de alkolik olurdum, alkolikler yapıları gereği kıskançtır.

Ders kitabından yarım saat boyunca, muhtemelen hiçbir zaman tedavi etmek zorunda kalmayacağım kolera hastalığı hakkında bir bölümü okuduktan sonra yoruldum, ışığı kapatıp uyudum. Uyandığımda saat dokuzu çeyrek geçiyordu. Öylesine sersemlemiş bir şekilde uyandım ki saat onda nerede olmam gerektiğini unutmuştum. Kafamı su dolu kaba daldırdıktan sonra kendime geldim ve hiç değilse dört beş saat uyumama sevindim. Zararlı düşüncelerle mücadele etmeme gerek yoktu; kafamı toparlayamıyordum, sadece kollarımla bacaklarım zamanın ritmini izliyordu (Ne denirse densin, günümüzde zamanın da kendi ritmi olduğu artık kabul ediliyor.) En fazla Trix'in bu sabah nasıl görüneceğini merak ediyordum. Tek başıma oturduğum kahvaltı sofrasında bir dilim kızarmış ekmeği boğazımdan geçirmeye çalışırken Trix'e sevgimin giderek arttığını, bununla birlikte onu kaybedeceğim korkusunu hisset-

tim. Beni evine boşu boşuna getirtmek tam ona uygun bir davranış olurdu, lokantaya saklanır bana da bir mektup gönderirdi. Ağzımdaki son lokmayı yutamadım, tabağa çıkarttım ve kendimi aceleyle dışarı attım. Chris ortalıkta yoktu, babam ise acil bir iş için erkenden mahkemeye gitmişti.

O sabah gökyüzünde hassas bir mavilik vardı, yeri hafifçe nemlendiren ince sis tabakasının arasından ihtiyatla çıkmaya çalışan güneş, yüzyılın en güzel ekim sabahını müjdeliyordu. Serin ve coşkun hava insanın içinde bir kadeh cin atma ihtiyacı bırakmıyordu. Zaten buna vaktim de yoktu. Sessiz sokaklarda, geniş adımlarla ama ağır ağır yürürken bir daha içki içmeme kararı aldım. Bu kararı almaya hakkım vardı çünkü son iki yıl hiç zorlanmadan içkiden tamamen uzak durabilmiştim. Cuperus'un sokağına yaklaşırken (o sokak benim için hâlâ Cuperus'un sokağıydı) gece boyunca üniversitede karşılaşabileceğim tavırları düşünüp korkmamın ne kadar mantıksız olduğunun farkına vardım. Ölçülü davranışların genellikle hoş karşılanmadığı üniversitede davranışlarım yüzünden şu ana kadar hiçbir hakarete maruz kalmamıştım; alaya alsalar bile bunlara karşılık vermediğim için beni olduğum gibi kabul etmek zorunda kalıyorlardı. Artık ortaçağda yaşamıyorduk. Öte yandan kaç evli öğrencinin skolastik tahsili gördüğünü kim bilebilir? Evlilik de yemek içmek gibi ezelden beri her millette görülmüyor muydu? Hatta zekâ geriliği olanlar bile ellerine fırsat geçse evlenirlerdi...

Hayatımın bu en değerli, en önemli gününe başlamak üzere kapıyı çaldığımda aklımdan acaba Trix'in teyzesi

de evlenmeyi düşünüyor mudur, diye geçiriyordum; görünüşe bakılırsa buna hazır gibiydi. Kaderin cilvesine bakın ki bundan böyle benim de teyzem olacaktı. Evin önüne gelene kadar Carmen'in üçüncü perdesinden, Carmen, Frasquita ve Mercedes'in beraberce söylediği "Mische! Mische!" adlı terzettoyu mırıldanmıştım. İçinde bulunduğum ruh haline pek uygun değildi; son defa aynı yerde dinlemiş olduğum ikinci intermezzo durumuma daha uygun olurdu. Aklıma rasgele gelmiş hava, neşeli ve oynaktı ama beraberinde taşıdığı anılar yüzeysel ve hüzün vericiydi. Bu melodi bütün gün aklımdan çıkmadığı için not düşeyim dedim.

Kapıyı teyze hanım açtı. Dış görünüşü her zamankinden daha fazla Trix'i andırıyordu. Ama pasaklı bir Trix'i; beyaz önlüğü pisti, eski oldukları belli lekelerle doluydu. Trix'i sorarken, gözlerine bakmamaya çalıştım. "Buyur Nol, gir içeri," derken ses tonu öyle farklı geldi ki şaşkınlıkla yüzüne baktım. Gözlerini sımsıkı kapattı, artık genç olmayan yanaklarında yol açacağı görüntüye aldırmadan. Bu hareketle yanaklarının titrediğini ilk defa fark ediyordum. Gözlerimi ondan ayırdım, vakit kaybetmek istemiyordum.

"Uyandı, değil mi?" İçeri girdim ve paltomu çıkarmaya başladım.

O anda Cuperus'un eski odasının kapısı açıldı, üzerinde havı dökülmüş pardösü olan bir genç çıktı, arkasından odanın kapısını kapattı. Teyze hanıma gözlerini kırpıştırarak, beni işaret etti ve soran gözlerle baktı. Teyze işaret parmağını dudağına götürdü. Genç adam evden çıkarken bana, gözlerini açа açа zoraki bir "Günaydın"

dedi. Teyze hanım beni kolumdan tutarak portmantodan uzaklaştırıp koridora doğru çekti. Merdivenin başına geldiğimizde, "Trix yok mu? Çabuk söyle bana," dedim.

"Sana mutfakta her şeyi anlatacağım. Haydi, mutfağa gel," dedi. Gözleri üst kata dikiliydi, sesi net ve söyleyeceklerine hazırlıklı çıkıyordu. Üst kattaki odadan gürültüler duyuldu, bekârlardan biridir diye düşündüm ve merak içinde kadının peşi sıra sağa mutfağa doğru yürüdüm. Trix herhalde Vellinga ile kaçtı diye düşünüyordum, onunla kalmalıydım, pranga mahkûmları gibi ayaklarımızı birbirine bağlamalıydık...

Mutfak soğuk ve sessizdi, dışarı açılan kapının camı neredeyse tamamen kırmızı yeşil desenli kâğıtla kaplandığı için mutfağa az ışık geliyordu. Masanın üzerinde koyu mavi bir örtü vardı. Tezgâh dağınıktı, hazırlanmış çay ya da kahve yoktu; ne ocak yanıyor ne de bir şey kaynıyordu. Ne yaptığımın farkına varmadan masanın yanındaki sandalyelerden birine oturdum. Teyze hanım yanıma geldi, bir elini omzuma atarak beni alnımdan öperken, gergin memesinin omzuma değdiğini hissettim. Sert bir hareketle kendimi elinden kurtardım.

"Trix'e ne oldu?"'

Bir eliyle önlüğünün eteğini tutarak masanın karşı tarafına geçti, gözlerini kocaman açarak pencereden dış kapıya bakıyordu, gözlerinde yaşlar vardı. Etli butlu olduğu halde boynunda çukurlar oluşmuştu.

"Trix'e ne oldu söylesenize?" diye tekrarladım, sinirle ayağa kalktım. "Gitti değil mi?"

Bir süre masada karşılıklı oturduk. Teyze hanım yaşlı gözlerini yukarı dikmiş, dua ediyor gibiydi.

"Trix çok ağır hasta, Nol."

Başımı salladım; demek Trix'in kaçtığını bu şekilde açıklamak istiyordu. Sağ elim titremeye başladı, aldırmadım. Şu anda ne önemi vardı zaten? Teyze yine dışarıya bakmaya başladı. "Bu gece saat bir buçukta dışarı çıktı; onu duydum, yani sokak kapısının kapandığını duydum, yatıyordum. Arkasından gitsem beni tersleyeceğinden emindim. Nol ile konuştukları konular onu altüst etmiş olabilir, herhalde hava almaya çıkıyordur diye düşündüm... Uykuya daldım ama onun eve döndüğünü duydum, saatin kaç olduğunu bilmiyorum ama doktor..."

"Doktor mu? Onun ne işi var?" Gece, daha doğrusu sabahtan korktuğu için Trix'in geceyi bir adamın yanında geçirmiş olabileceği fikri aklıma geldi.

"Doktorun dediğine göre, ben Trix'i uyandırmak için saat yedi buçukta yanına gittiğimde onun en az iki saattir evde olması gerekiyormuş. Onu her sabahkinden daha geç bir saatte uyandırmaya gitim. Odaya girdiğimde yatağında öylece yatıyordu. Çok, çok ağırdı, Nol."

Sağ elimdeki titreme artmıştı, boğazım yanıyor göğsüm sıkışıyordu, bu da yeni bir numaraydı! Her gün bir sınav heyecanı çekiyordum. Yüreğimin atışını duymuyordum. Teyzenin yüzüne baktığımda bana son derece uysal, nerdeyse yalvarır gibi gözlerini açarak baktığını gördüm. Beni mahvetmek için seçtiği uzun bir yolun daha ortasında gibiydi. Burun delikleri açılıp kapanıyordu.

"Trix öldü," dedim ama buna kendim de inanmıyordum.

Yavaş yavaş, umutsuzca başını salladı. "Her şeyi hatırlayamıyorum ama sana yemin ederim ki derhal doktoru aradım. O da neyse ki hemen geldi; saat sekiz olmadan buradaydı. Eğer onu yarım saat önce çağırmış olsaymışım belki..."

"Siz... Onun, yani gerçekten... Gerçekten öldüğünü mü söylüyorsunuz? Bu olamaz... Hayır, Yarabbim, bu olamaz, olamaz!" Sesim inleyen bir kadın sesi gibi çıkıyordu, sağ elimin titremesi dahil artık hiçbir şey kontrolüm altında değildi. Bu yaygarayı kesmem gerektiğini, aksi halde onun benim dışıma çıkarak güçleneceğini, beni ölümü reddedemeyecek kadar halsiz, güçsüz bir hale getireceğini biliyordum. Dışa açılan kapıya baktım, yükseklerde kırmızı bir damın üzerinde güneş yanlamasına duruyordu, bir başka damın üzerinden de çizgi halinde mavi gökyüzü görünüyordu.

Teyze alçak bir sesle, "Zehirlenmiş," dedi.

Kafamın içinden çeşitli düşünceler hızlı hızlı geçiyordu. Dışarda güneş parladığı müddetçe burada, duvarların içinde ümit var demekti, hayat güçlüydü, sınırsız bir karşı koyma gücüne sahipti, ben böyle öğrenmiştim. Zehirlenmiş, onu teyzesi mi zehirlemişti? Başka bir doktora götürebilirdim ama niyetimi belli etmemeliydim...

"Ne zehiri?"

"Doktor arsenik dedi, yarım saat önce olsaymış belki kurtulurmuş, çok iyi panzehirler var artık, bunu hastaneden de hatırlıyorum... Çok acı çekmiş olmalı ama onu kimse duymamış, bekârlar da böyle hadiselere dikkat etmiyor. Hepsi genç, uykuları ağır."

Trix *kendi kendini* zehirlemişti, bunu anlamıştım.

Yüzde yüz bir gerçek olarak değil ama makul bir davranış, gerekçelerinin bulunabileceği ve ihtimal dahilindeki yegâne davranış olarak, anlamıştım. Ama öyle de olsa bu mutlaka Trix'in ölmüş olduğu anlamına gelmezdi ki! Daha fazla düşünemediğimi fark ettiğimde içimde, çok derinlerde yine o iğrenç haykırışı duydum, gürültülü bir şekilde boğazıma doğru yükseldiğini hissettim. Sonra içimden bir ses, "O öldü, boşuna suçlu arama, o öldü," dedi. Buna inanamıyordum ama içimdeki ses, dış dünyanın soğuklığunu içime taşıyor ve birçok kimsenin şimdiden inandığı, bir kısmının da az sonra inanacağı bu ses, kendinden çok emin konuşuyordu.

"Doktor geldiğinde, bedeni soğumuştu," diye devam etti teyze. Sesi daha canlı çıkıyordu. "Doktor Trix'i öyle görünce bacakları bir titremeye başladı ki dayanamayacak sandım. "Genç hayatlar, genç hayatlar," deyip durdu. Ona kahve falan ikram edemedim. "Yarın gömülmesi lazım," dedi. Aman Tanrım, sence neden yaptı bunu Nol? Siz birbirinizi seviyordunuz, yıllardır seviyordunuz, bunu biliyorum. Trix senin dışında başka bir erkeğe bakmamıştır."

Bir işaret bekliyormuşum gibi başımı kaldırdım ve gözlerimi dikip ona bakmaya başladım. Gözlerini yumdu, yanaklarından aşağı yaşlar boşaldı. Gözlerini açtığında yine benim ona dikili gözlerimle karşılaştı.

"Neyin var?"

"Bir şey yok," dedim ve dik dik bakmaya devam ettim.

"Yoksa aranızda bir şey olmadı mı demek istiyorsun Nol? Gerçekten mi oğlum?"

"Hayır, hiçbir şey olmadı," diye tekrarladım, başımı öne eğerek onu sıkıntıdan kurtardım.

"Ruhu edepliydi, ben de öyleyimdir, ailemizden gelen bir şey bu..."

"Olabilir."

"Ama senin gibi kibar, yumuşak iyi bir delikanlıya bu acıyı neden çektirdiğini anlamıyorum! Ah, Tanrım, anlayamıyorum... Hayır, Trix'çiğim, hatalısın," dedi öğretmen edasıyla. "Hem de ben bu kadar çok dua etmişken... Doğru kelime dua etmek değil, senin mutluluğun için Tanrı'ya ulaşmaya çalıştığım halde. Trix'le pek anlaşamazdık ama birbirimizi severdik."

"Bunu neden yapmış olabilir?" diye sordum. Belki teyze hanım suçludur ve onu gafil avlayabilirim, diye düşünmüştüm.

"Bilmiyorum... Sadece," dedi, koynundan katlanmış bir mektup çıkardı, "buraya son sözünü yazmış, masasında buldum... Bana göstermek zorunda değilsin..."

Teyze, dışarıya açılan kapıya doğru yürüdü ve sırtı bana dönük durdu. Bu kapı ufak bir avluya açılıyordu. Cuperus'un bana bir zamanlar anlattığı kadarıyla buraya komşunun güvercinleri gelirmiş ve ortalığı bayağı kirletirlermiş ama Cuperus yine de onlar için "Lohengrin ve Parsifal'i dinlemeye layıktırlar," demişti. Bacaklarım buz kesmiş, uyuşmuştu. Sandalyede dik oturamıyordum, oturduğum yere felçli gibi yığılıp kalmıştım, kamburum çıkmıştı, kalbimin atışlarını duyuyordum, annemin kalbi, Cuperus'un kalbi, diye düşündüm. Mektubu okumaya başladım.

"Sevgili Nol,

Sen bu mektubu okurken ben artık burada olmayacağım. Hayat benim için çekilmez bir hal aldı; gerçi her zaman değil ama ara sıra da olsa, cehennem gibi geliyordu. Nedenini biliyorsun. Belki sana bu akşam her şeyi anlatmamalıydım. Benim şimdi üzüldüğüm gibi senin de çok üzüleceğini biliyorum. Aşkımızı düşündüğümde kendimi zavallı ve küçük hissediyorum. Seni hiçbir zaman mutlu edemeyecektim Nol. Senin için yapamayacağım şey yok, kendimi tamamen sana verebilirdim ama senin duyduğun kıskançlık (bu kelimenin altı iki kere çizilmişti) *hiç bitmeyecekti, bunu da anlayabiliyorum. Biliyor musun, belki kıskanç olmasan seni bu kadar sevmezdim. Bu akşam beni dinlerken, iyi kalpli ve hep başkalarını düşünen birisi olduğun için belli etmemeye çalıştın ama ben senin kıskandığını hep hissettim. Bu kıskançlık sana hayatı zindan edecekti ve benim de tepki olarak onları düşündüğümü hissedecektin. Bu kabul edilebilir bir şey değil. Ancak hayatımı sensiz sürdürmem de olanaksız. Lütfen beni affet sevgili Nol, beni unutmaya çalış. Belki birden olmaz ama yavaş yavaş. Olmazsa beni olduğum gibi, yani hem iyi hem de kötü taraflarım olduğunu düşünerek unutmaya çalış. Seni incitmek istemiyorum Nol ama son bir şey daha var: Üçüncünün kim olduğunu sana söylemek istiyorum. Belki bu sayede beni daha kolay unutursun. Beni hor görme, gerçi bu sefer kabahat bendeydi, aslında ötekilerde de bendeydi ama bir hata diğerine yol açıyordu ve bir süre sonra hiçbir şey umurumda değildi. O sıralarda senin beni tamamen unuttuğunu sanıyordum. Üçüncü-*

sü Dijkhuizen'di; hatırlıyor musun buz pateni yaparken rastlamıştık. Bu konuda başka bir şey yazmayacağım. Ben çok gururluyum, belki de en büyük kusurum bu. Hayatıma son verme kararını almadan önce saatlerce yürüdüm. Zehiri uzun zaman önce arkadaşlık ettiğim bir eczacılık öğrencisi vermişti; onunla aramda bir şey geçmedi. Eğer cehennem diye bir yer varsa benim yerim orası olacaktır, seninki değil. Her ne olursa olsun seni düşünmeye devam edeceğim, orada buna engel olabileceklerini sanmıyorum. Cenazeme gelme sevgili Nol, bunu istemiyorum. Acı çekmekten korkmuyorum, beni merak etme. En son düşüncem sen olacaksın. Bitiriyorum.

Trix."

Üst kattan gelen çekiç sesleri dinmek bilmiyordu. Elimde mektubu tutarak öfke ve sabırsızlık içinde başımı kaldırıp alçak tavana baktım. Bir yerlerden güvercin sesi mi geliyordu kulağıma? Güvercin. Bu tek kelime bile beni çileden çıkartmaya yetiyordu. Güneş giderek yükseliyordu, bu kadar mutlu parlayacak günü bulmuştu, ahmak. Gözleri ağlamaktan kızarmış teyze hanım yanımda oturuyordu, mektubu paltomun cebine koydum. Kaşlarımı kaldırarak önce tavana sonra da "ne oluyor?" der gibi teyzenin yüzüne baktım.

"Kiracı gençlerden biri, ufak tefek tamirler yapmaya bayılıyor. Bu sabah izinli, ona durmasını söyleyeyim, hepsi benden çekinir. Bir kadeh bir şey içer misin Nol, bembeyaz kesildin."

"Evet, bir şeyler ver. Varsa cin makbule geçer, yoksa

bu sefil güneşte dışarı çıkamayacağım. Ne yapacağımı bilmiyorum. Ben de kendimi öldüremem ya..."

Beni kaygılı gözlerle süzdükten sonra, kahve kutularının arkasından bir şişe çıkardı ve teyze hanımla karşılıklı birer çay bardağı cin içtik. Biraz daha istediğimde başını iki yana salladı. Bir süre sonra, "Trix'i görmek ister misin?" diye sordu.

"Hayır. Ama bir fotoğrafı varsa onu isterim," dedim. Arsenik zehirlenmesi ile ilgili biraz bilgim vardı. Düşüncelerimi bir odakta tutamıyordum; üzüntümün en şiddetli anını atlatmış gibiydim, *şimdilik*. Şimdi derdim mideme inmişti, orada cinle boğuşuyordu. "Trix'in midesi yıkandı mı? Aklına bile gelmemiştir o doktorun, babasını da kurtarmak için hiç çaba harcamamıştı."

Teyze sitemkâr bir tavırla, "Doktor geldiğinde Trix ölmüştü," dedi. "Yapılacak bir şey yoktu. Doktor daha bakar bakmaz arsenik olduğunu anladı, bir tür fare zehiri ama bir atı bile öldürecek kadar çok almış olmalı, dedi. Bana göre hayvanların ölümü insanlarınkinden farklı değil, onların da ruhu var, sence de öyle değil mi? Evet sanırım, yoksa Trix daha çok acı çekerdi, bazen günlerce sürdüğü olurmuş."

"İntihar daima hatadır," dedim. Biraz gevşemiştim, dirseğimi masaya dayayarak devam ettim: "Ben tıp okuyorum, bizim böyle şeyleri hiç düşünmememiz lazım. Ancak Trix çaresizlik içindeydi..."

"Öyle mi?" Kim bilir mektupta neler yazdığını ne kadar merak ediyordu! Şimdi elime düşmüştü, onunla oynayabilir suçunu itiraf ettirebilirdim. Gözlerimi gözlerine dikip konuşmaya devam ettim:

"Protoplazmanın mümkün olduğunca canlı tutulması gerekir. Son derece değerlidir; biyolojik, jeolojik ya da iklimsel bir gelişmenin sonucudur ve bizler gece gündüz bunun üzerinde çalışıyoruz. Ama Trix umutsuzluk içindeydi. Ben de umutsuzdum ama onun kadar değil; bir de ben umutsuzluğumu fark etmiyordum. Benim umutsuzluğum Trix'le birlikte babasının –yani ustamın– yönettiği müzikle dans etmemize imkân kalmadığı zaman başlamıştı. Kısacası beterin beteri vardır ama sen nereden bileceksin? Sen aşkın ne demek olduğunu bile bilmiyorsun!"

"Yok canım?" dedi teyze, yüzü giderek kızarıyordu, "çok konuşan, konuştuklarının sorumluluğunu almalıdır."

Elimi aldırma anlamında salladım, "Öyle demek istemedim," dedim.

"Ben de sevdim ve sevildim, günahlarımın çoğu affedilecektir," dedi. Eliyle önlüğünün üst kısmını düzeltiyor, bir yandan da duvarda asılı duran bıyıklı, şakakları çöküк, yüksek takma yakalı, ileri yaşlarda bir adamın küçük fotoğrafını gösteriyordu. "Büyük bir müteahhitlik firması vardı, varını yoğunu bana bıraktı. Aşk var mıydı dersen, hayır daha çok mecburiyet ve merhamet."

"Şu cini içtiğim için Tanrı'ya şükrediyorum," dedim. "Herhalde bugün devamını getiririm... Canına *tam olarak* neden kıydığını biliyor musun?"

"Hayır, neden?" diye merakla sordu, kendini ele verdiği için yüzü giderek kızarıyordu.

"O herifler yüzünden!" diye öfkeyle bağırdım, "onları sen de benim kadar iyi tanıyorsun! Gerçi sen dördüne

birden değil, sadece Vellinga'ya çöpçatanlık yapmıştın; her şeyi bu kadar yakından yaşamak herhalde çok hoşuna gidiyordu, ne de olsa zengin bir adamdı. Ama bende de kabahat var, kıskandım ve kıskandığımı belli ettim... İkimiz de suçluyuz, sen onları bağladın, ben o bağları koparttım, Trix o zaman hayatına son verdi... Sahi senin adın neydi?"

"Lutske," dedi, söylediklerimi başını sallayarak dinliyordu, "ama bana Lottie diyebilirsiniz, beyefendi de bana öyle derdi."

"Peki, Lottie, bak sana bir şey söyleyeceğim. O üç herif var ya, neydi adları, onların üçünü de bugün boğazlayacağım."

"Aman bir delilik yapma!" dedi sertçe. "Nol!"

Ona yüzümü buruşturarak baktım. Gözleri o kadar iriydi ki... Hele kafasını bilmiş bilmiş sallaması yok mu, başını sallamadan tutabilse yas tuttuğu anlamına gelebilirdi. Yine de iyi niyetli bir insandı Lottie, o da Trix gibi uzun boyluydu. Onun gibi hırslıydı ya da Trix onun gibi hırslıydı ama teyzesi, Trix kadar gururlu değildi; son mektubunda, aşkının son nefesinde sözünü ettiği –sanki bedelini canını vererek ödüyormuş gibi– gururdan teyzesinde pek yoktu.

"Nol'un iki defa düşünmesi gerekecek," dedim. "Nol suçlu. Onun yanında kalmalıydım. Kahretsin! Sabahtan korktuğu için yanında kalmamı istemişti. Bunu kendi istemişti. Tabii şimdi senin aklına hemen pis şeyler gelir –bunlar elbette pis şeyler değil ama sen böyle düşünürsün– oysa tek istediği onun yanında uyanmamdı. Peki ya ben ne yaptım? Hukukçuların, ikiyüzlülerin, zabıt kâ-

tiplerinin yanına döndüm. Oysa onu en azından on beş gün boyunca gözümün önünden bir an bile ayırmamam gerekirdi. Hayatımın en büyük hatasını yaptım, sadece senin pansiyonunun adı çıkmasın diye... Memnun musun?" Suçlarcasına eğilerek devam ettim: "Bu yüzden hayatımın sonuna kadar kendimi affetmeyeceğim... Senin hatırın için yaptım! Ama sonra kendi kendime, 'alt tarafı Lottie bu, elinde değildi' diye düşüneceğim; gördüğün gibi kadınlara uzun süre kızgın kalamıyorum..."

Yüzü pancar gibi olmuştu teyze hanımın, "Bunu duyduğuma sevindim," dedi. "Ben takdir edilmemeye alışığım, söylediklerine katlanabilirim..."

"Fotoğraflar nerede?"

Sandalyenin arkasına tutunarak zorlukla ayağa kalktı. "Trix'in odasındaki dolapta, erzak dolabının anahtarı ona uyuyor, ben korkmam, cesetlerden hiçbir zaman korkmadım. Gidip alırım."

"Hayır, olmaz!" diye bağırdım, gerçekten kaygı duyarak. "Üç kişiyi kaybettim, önce Cuperus, sonra annem, şimdi de Trix; o odaya girip sinirlerini bozmanı istemiyorum Lottie, hayır istemiyorum!"

Gözlerini döndürüp, burnunu çekerek mücadeleci bir tavırla kapıya yöneldi. Sallanıyor ve başını zor tutuyordu, "Hayır, korkmuyorum..." dedi.

"Hayır, gitmiyorsun!"

Birden arsenik zehiri tüm kimyasal ve fiziksel haşmetiyle sanki aramıza dikildi. İkimizin gücü bu zehiri geri yollamaya yetmeyecekti ve sanki mutfağı arsenik dumanlarından çıkan yeşilli, sarılı cinler kaplayacaktı. Yerimden fırlayıp yanına gitim.

"Gitmeyeceksin! Gitmeyeceksin dedim mi, gitmeyeceksin!" Bütün gücümle kolunu kavradım, hissettiğim dolgun eti beni bir şekilde sakinleştirdi. Karşı koyarak, yaramaz bir çocuk gibi çırpınarak kapıya doğru gitmeye çalışıyordu. Gözlerine kızarak baktım, bir iki sallandı ve sandalyeye yığıldı. İçini çekerek, "Tamam," dedi. "Belki bir dahaki gelişinde."

Ben de onun gibi sendeleyerek sandalyeme oturdum ve bir süre sonra, "Ne var biliyor musun?" dedim. "Belki de o fotoğraflarda yalnız değildir. Merak etme sakinim Lottie, sokakta bana eşlik etmene gerek yok ama tabii her şeyin bir sınırı var."

"Ben sana daha sonra onun yalnız çektirdiği bir fotoğrafını ya da yalnız olduğu bütün fotoğrafları veririm."

"Daha sonra ben de öteki fotoğraflara bakacak gücü bulurum kendimde. Ben de korkmuyorum."

"Ama o fotoğrafları kendin gelip almalısın. Biz iyi anlaşacağız galiba Nol, benim sevgiden anlamadığımı söylemiştin ama benim sana bir anne gibi duyduğum sevgi, Trix'in sevgisi kadar derindir ve o büyük bir aşktı. Hiçbir zaman ümitsizliğe kapılma sevgili Nol, hiçbir zaman. Ben senden daha bilgiliyim. Trix şimdi olduğu yerde huzurlu ve seni düşünüyor, bir gün mutlaka birbirinize kavuşacaksınız."

"Evet," diye mırıldandım, gözlerime yaşlar hücum etti.

"Bunları biliyorum, çünkü yüce kuvvet, O'nu dinlemeye hazır herkese bunları açıklıyor. Bu konuda birçok kitap okudum, bir dahaki gelişinde istersen onları sana veririm. Gerçek ve biricik hakikat öbür dünyadır, bura-

daki hayatımız bir serap, bir yalan ve aldanıştan ibarettir, Trix aslında ölmedi."

"Elbette ölmedi," dedim, ayağa kalkmış ona doğru yürüyordum, "en azından benim düşüncelerimde yaşıyor, mutlaka geri geleceğim. Bana çok iyi davrandın Lottie ya da Lutske, bunu söylemeliyim. Sonra bu ev, bu evin içindeki her şey, eskiden olan şimdi olmayan her şey... "

"Sözünü ettiğim kitaplar Hıristiyanlığa ait değil, yeni bir akide..."

Vedalaşmak için yanına gelip durduğumu anladığında yerinden kalkarak kollarını boynuma doladı ve beni bağrına bastı. İkimiz de hıçkırıyorduk, birbirimizin adlarını tekrarlayarak öpüşüyorduk. Dakikalarca böyle durduk; kendimi kaybetmiş gibiydim; ruhumun yatıştığını, uyarıldığını, sersemlediğini, okşandığını ve huzura davet edildiğini hissediyordum. Ağladıkça kendimi daha mutlu hissediyordum. Onun saçlarını okşadım, gözlerine, burnuna dokundum, yaşadığını ve nasıl yaşadığını hissettim. Koridora açılan kapıya nasıl geldiğimizi hatırlamıyorum.

Üst kattan gelen çekiç sesleri kesilmişti. Şimdi merdivenden ağır ayakkabılarıyla birisi iniyordu. Pansiyonerlerden biri. Odun gibi bir bekâr... Kaldığı odanın yanında bir azizenin yattığından haberi yoktu! Teyzeyle kapının arkasında durmuş ayak seslerini dinliyorduk; öfkeden kanım kaynıyor, teyze hâlâ nefes nefese, eliyle saçlarını ve önlüğünü düzeltiyordu. Kapıyı açtıktan sonra ona fesat ama muzaffer bir edayla baktım, o da beni geçirmek için hole çıkamayacağını parmağını dudaklarına götürerek ifade etti.

XIX

Hızlı adımlarla dış kapıya doğru yürüdüm, az önce kapanmış ağır kapıyı açarak kendimi dışarı attım. Kafamın içindeki uğultunun, mutfaktayken de aklımdan hiç çıkmamış olan Carmen'in üçüncü perdesindeki havalı melodiye bir zararı dokunmuyordu. Sokağa adımımı attığımda bekârın, geniş köprülü kanal yönüne doğru yürüdüğünü gördüm. Muhtemelen ıslık çalarak yürüyordu; vatkalı ceketi, dar paçalı pantolonuyla pazar gezmesine çıkmış bir tezgâhtarı andırıyordu. Hantal bir görüntüsü vardı; paytak paytak sallanarak yürüyor, eliyle bacak arasını kaşıyor ya da kısmen benim hayal mahsulüm olan başka hareketler yapıyordu. Kafasında küçük koyu gri bir şapka vardı, pardösü giymemişti. Bir süre sonra şapkasını çıkardı, bu ekim öğleden sonrası iyiden iyiye nefes kesici bir hal alıyordu; güneş öylesine hüzünlü bir güzellikte, öylesine pırıl pırıl parlıyordu ki... Bekâr, saçlarını ıslak bir tarakla kafasına iyice ya-

pıştırarak taramıştı; frenoloji açısından fazla ehemmiyeti olmayan basit bir kafatasına sahipti.

Birdenbire yolun karşı tarafında Chris'i gördüğümü zannettim. Bisikletli biriydi. Adamın kesinlikle Chris'e benzer bir tarafı yoktu, bana öyle gelmişti. Onu Chris'e benzetmem öyle komiğime gitti ki kahkahayı basmamak için kendimi tutarken suratım balon gibi oldu. Aklımda Carmen, Mercedes ve Frasquita'nın söylediği şarkı vardı: *'Mische! Mische! Weissagen wir! Da, ein Jüngling schmuck von Gestalt... Wie gut das ist, die Karten zu fragen... Wie schön das ist, die Karten zu fragen...'* Boynumda üç gün önce hissettiğim uğultunun aynısını hissetmeye başladım ama bu defa sanki daha yumuşak, daha hoş ve daha hareketlendiriciydi; boyun damarlarında dolaşan şampanya gibiydi! Buna rağmen bekârı gözden kaçırmıyordum, kanala geldiğimizde sola döndü ben de iki misli hızlanarak peşi sıra gittim. *'Mische, Mische!'*

Kanal kenarına geldiğimizde neredeyse onu geçiyordum; izin gününün birkaç dakikasını tütüncü dükkânının önünde durarak geçiriyordu; orada dönüp bana baktı, arkasından yürüdüğümü hissetmiş miydi yoksa ayak seslerim mi beni ele vermişti? Ya da hırsızlık yapmıştı da arkasından gelen herkese şüpheyle mi bakıyordu? Bilmiyorum. Başını çevirip bana baktı ve bu sefer sanki bana güldü gibi geldi. Güldüğü için değil, doğal muziplikte gözleri vardı; pembemsi yüzü çilliydi, bu ayrıntıları daha sonra, köprüye yaklaşınca yolunu kestiğim zaman gördüm. Sokakta birkaç kişi vardı, kanaldaki teknelerin güvertesinde duran gemicilerin, yolun

kenarındaki taş korkuluklar yüzünden ancak kafaları görünüyordu; bugün su seviyesi alçaktı. Karşı taraftaki binalar, üzerlerine vuran güneş yüzünden, beyaz ve sıcak sarı renkte görünüyordu. Onların aksine biz mavimsi gölgelerin altında duruyorduk.

"Neden bana güldünüz?"

Adam irkilerek geri çekildi.

"Ben size gülmedim."

"Hayır, gördüm, az önce dönüp baktınız ve güldünüz."

"Yanlışınız var." Muzip gözlerinin altından dışa çıkık çenesi kendini gösteriyordu. "Yerinizde olsam biraz sakin olurdum." Her ihtimale karşı kafasına şapkasını geçirdi, gözlerini saklamak için alnına kadar indirdi. Gözlerini yeniden gördüğümde artık muzip gelmiyorlardı. İlk yumruğum ıskaladı, herhangi bir nedenden dolayı. Arka taraftaki dükkânın girişinden bize doğru mavi üniformalı biri belirmeseydi ikinci yumruk kesinlikle isabet edecekti.

"Hop, hop ne oluyor burada?"

Polis memuru etrafta toplanan meraklı kalabalığı el hareketiyle dağıttı. Bekâr, yine şapkasını çıkarttı.

Polise dönerek, "Bu adam bana güldü. Kimsenin bana gülmeye hakkı yok," dedim.

"Bu doğru değil, ben onu görmedim bile! Ayrıca sokakta gülmek için de izin alacak değilim ya! Bu adam delirmiş ya da bir nedenle kafası bozulmuş, baksanıza gözleri kan çanağına dönmüş."

Üniversite kentinde polis memurlarını dizginlemek için sesimizi yükselttiğimiz gibi şakayla karışık sesi-

mi yükselterek, "Ben bu kasabanın hâkimi avukat Bay Rieske'nin oğluyum ve kimseyi kendime güldürmem," dedim.

Polis önüme geçerek kibarca elini omzuma koydu. "İçkili misiniz?" Diğer eliyle kavga ettiğim adamı oradan uzaklaştırdı. İçki içmediğimi belirtmek amacıyla başımı salladığımda memur sert bir tonla, "İçki içmişsiniz, kokusunu alıyorum," dedi. "Lütfen yolunuza devam edin, sizi evinize bırakmamı ister misiniz?"

"Kimseyi kendime güldürmem, hâkimi bile," dedim ve bekârın arkasından gitmek üzere döndüm. Adım atmadan önce tesadüfen memurun gözlerini gördüm. Sarhoşlar genellikle içgüdüsel olarak başkalarının gözlerine bakmaktan kaçınırlar. Gözleri aynı Trix'in gözleri gibiydi. Bir erkeğin gözleri bir kadının gözlerine ne kadar benzeyebilirse o kadar benziyordu Trix'in gözlerine; onun kardeşi ya da kuzeni falan olabilirdi. Yaşı kırk civarlarında olmalıydı ama kırışıksız yüzü onu daha genç gösteriyordu. Elimi uzatarak kekeledim:

"A-a-adınız nedir?"

"Haydi, bayım, yolunuza devam edin. Bu kadar şamata yeter," dedi polis. Etrafta toplanmış kişilere eliyle dağılmalarını işaret ediyordu.

"Evet, gerçekten içtim," dedim. "Yalan söyleyecek değilim, ben yalancı değilim; ancak başıma korkunç bir şey geldi, anlamakta zorlandığım ve..."

Kendi kendime konuşuyordum. Polis memuru kararlı adımlarla yanımdan uzaklaştı, gerçi sonra geri dönüp bakmış olmalıydı. Ben de kemerli köprüye doğru ilerdim. *'Mische! Mische! ... Wie schön das ist, die Karten*

zu fragen...' Fragen kelimesinde de o hoş çift atlama vardı ya da buna ne deniyorsa... Bir zamanlar annemin çaldığı, Boccherini'nin *menuet* açılışındaki gibi... 'Anlamakta zorlandığım...' Zaten herkes bunu anlamakta zorlanmaz mı? Kastettiğim ölümün genel anlamda kimse için anlaşılır olmaması değil, kesinlikle. Mesele, *benim* için ve sadece *bu* ölümün anlaşılmazlığıydı. Bu ölümle benim aramda bir boşluk oluşmuş, gecikmiş yazın adaletsiz güneşi de bunu doldurmuştu. Gecenin daha da çekilmez olacağından tereddütüm yoktu, neyse ki bunu dert edinmek için henüz erkendi. Bu güneş ışığı, makul bir zamanda güneş ışığından beklenenden ne kadar daha vahim olabilirdi? Gökyüzündeki bu ateş topu *hiçbir şey olmamış* gibi davranıyor, bana hiç ipucu vermiyordu; kafamın içindeki nağme gibi şen şakrak parlıyordu, neyse ki o en azından bir yerinde Carmen'in ölüm sızıltısıyla kesiliyordu.

Köprünün ortasında, dünya üstünde yapayalnız, bir heykel gibi durdum ve kendimle nasıl başa çıkacağımı düşünmeye başladım. Çaresizliğimi, umutuzluğumu kabul edebiliyordum ama onun gereğini yerine getiremiyor, sokak taşlarının arasında erimeyi ya da buhar olup uçmayı beceremiyordum. Yemek. İçkinin etkisi azalmaya başlasa da Trix'i veya bekârlardan birini aklıma getirmem hemen kavgaya başlamam için yeterliydi. Pardösümün iç cebinde bayatlamış bir sandviç buldum, köprünün üstünde sağa sola yürüyerek onu yemeye başladım. Birkaç kişi selam verdi, bıyıklı bir polis memuru bana dikkatle baktıktan sonra yürüdü. Küçük çocuklar bana bakmak için duruyor, sonra yine yollarına devam

ediyorlardı. *'Ja ich hab sie getötet! Ach Carmen! Du mein angebetet Leben!'* İşte böyle çocuklar, bana iyi bakın, suçlu benim, katil benim; onun yanında kalmalı ve ona çocukmuş gibi şefkat göstermeliydim.

Yapay bir meydana açılan sokaklardan birinin köşesinde eğri duran taş korkulukların yanında üç adam duruyordu. Ciddi ama keyifli bir şekilde konuşuyorlardı; mantık kurallarına aldırmadan ve güneşin sıcaklığını kucaklayarak. İçlerinden biri çok hareketliydi. Kahkaha atarak, ellerini kollarını sallayarak grubun dışına çıkıyor, sonra gülerek yine aralarına katılıyordu. Üçünün arasında en komiği bu adamdı; arkadaşları yanlarından uzaklaşsa da yine geri geleceğini biliyorlardı, o da her seferinde yanlarına dönüyordu ama bir seferinde aklına tatsız bir şey gelmiş gibi başı yana eğik bir şekilde yanlarından ayrıldı ve ara sokaklardan birine girdi. Sonra cılız, üstü başı pis küçük bir kız çocuğu durup beni seyretmeye başladı, "Ekmeğim bitti," dedim. Bunun üzerine kaşları çatıldı, gözlerinden yaşlar akmaya başladı, koşarak yanımdan uzaklaştı. Bir zamanlar elime geçmiş olan kahverengi bir topu, vicdanıma ve şerefime kulak asmadan geri vermiştim; şimdi, dört beş parçaya bölünmüş vaziyette kanalizasyonda yatıyor olmalı. İçine bakılabilir, lastikten memesi, göbeğindeki tıkacı bile görülebilir.

Teyzenin yanına şimdi dönecek olursam –her iki cenazeden sonra zaten döneceğim– yeni bekârlardan biri karşıma çıkabilir, sonra da muhtemelen kodesi boylayabilirdim. Teyzeyi, yavaş yavaş beni hayata bağlayacak tek varlık olarak görmeye başlıyordum. İlk önce ondan

Trix hakkında her şeyi en küçük ayrıntılarına kadar bana anlatmasını isteyecektim. Sadece kadınların bilebileceği ayrıntıları. Fotoğrafları, hediyeleri, mektupları, her şeyi elden geçirmek istiyordum; karşılığında Yüce Ruh'a inanacak, beni kollarının arasına almasına ve başka ne yapmak istiyorsa yapmasına göz yumacaktım. Trix'den bana kalan tek canlı oydu. Onunla birlik olunca bekârların haklarından daha kolay gelebilirdik. Gidip teyzeyi görecektim. Trix hâlâ hayattaymış gibi, ona her şeyi bir saat öncesinde olduğu gibi, yeniden anlattıracaktım; törensel bir şekilde, aynı kelimelerle, ıstırabımıza karşı ellerimizde cin dolu fincanlarla aynı şeyleri konuşacaktık. Bu benim yaşama amacımı oluşturacaktı; gerçi bu soylu bir amaç ya da insanın tüm benliğini vereceği bir amaç olmayacaktı ama olsun, yine de gerçeğe uygun ve anlamlıydı, belki bu şekilde bir zaman sonra anlayabilirdim; "nedenini" kastetmiyorum –bunu biliyor, neredeyse haklı buluyordum– Trix'in ölmüş olmasını anlamam gerekiyordu... Bir anda teyzeyi düşünürken kafamda kendiliğinden bambaşka bir planın oluştuğunu fark ettim; meydandan çıkarak hararetle konuşmaya devam eden iki adamın yanından geçtim, cesareti kırılmış komik adamın girdiği ara sokağa saptım.

Bu dar sokak, hayatımın ilk gününde annemle beraber faytonla geçtiğimiz, benim gururla sürücünün yanına oturduğum ve onun sinekleri hep ıskaladığı, sonunda gotik bir yapının bulunduğu meydana kadar uzanan, kasabamızın en mutena semtlerinden birine çıkıyordu. Asker adımlarıyla yürüyordum, eskiden Cuperus'un yürüdüğü gibi. Evlerin, yüksek, cansız pencere camlarında

yüzüm renksiz, ölü yüzü gibi görünüyordu; anlamsız bir evrağa imza atmak türünden, her yıl yerine getirmekle yükümlü olduğu bir işi halletmeye giden birine benziyordum. Ara ara sağ elim yine titriyordu. Altın renkli yapraklarla donanmış ağacın bulunduğu ara sokaktaki kapı zillerine bakarak yürüyordum. "Caspers" yazılı kapının önünde durdum. Hiçbir unvan ya da isimlerin baş harfi yoktu; sadece "Caspers" yazıyordu. Oldukça sadelik ifade ediyordu, bundan hoşlanmadığımı söyleyemem.

Kapıyı açan yaşlı, kara kuru uşağa efendisinin evde olup olmadığını sorduğumda yüzüme endişeyle baktı, sonra kartvizitimi elinde tartar gibi tutarak içeri gitti. İki dakika sonra geri geldi, Caspers'in beni üst kattaki kapısı ardına kadar açık odada beklediğini söyledi. Bunun resmi bir ziyaret olmadığını vurgulamak ister gibi kırışıklarla dolu yüzüne yumuşak bir ifade vermişti.

Üzerinde yakasız bir Norfolk ceket, ayağında terlikleri ile derin bir koltukta oturan Caspers, bana ziyaretimin müsait bir zamanda olmadığını kesinlikle hissettirmedi. Beni eşikte görür görmez elimi sıkmak için ayağa kalktı, başsağlığı diledi, sonra oturmam için oturduğu koltuğun karşısındaki daha yüksek koltuğu gösterdi. Koltuğunun yanında birçok okunmuş gazete gözüme çarptı, bunlar onun iş gününün bir bölümünü kapsıyor olmalıydı. Oda son derece basit bir şekilde döşenmişti; artık pek de genç olmayan bu bankacı, çok sık iş seyahatine çıktığı için evinin dekorasyonu ile ilgilenememiş olmalıydı. Bir zamanlar Caspers için çok kurnaz biri demiştim, bir bankanın müdüründen bahsederken bu tabir

normaldi ancak dış görünüşüne bakılınca kurnazlığı sadece sakin ve zeki bakan kahverengi gözlerinde görülüyordu. Ağız kenarlarındaki keskin çizgiler onun soylu, güvenilir, taşra kasabalarının belediye başkanlarında sık görüldüğü gibi, kolaycı bir tarafı olduğunu belli ediyordu. Hareket ve davranışları onu olduğundan daha genç gösteriyordu. Gençlik yıllarımda anneme âşık olan beş altı beyefendiden aşkı en kısa sürmüş olanı Caspers'ti sanıyorum. Ancak onunla dostluğu hiç bozulmamıştı.

Bacaklarını gererek ileri uzatırken bana soran gözlerle baktı: "Sana nasıl bir yardımım dokunabilir Nol?"

"Hayır, Bay Caspers, yardım istemeye gelmedim, ben sadece..."

Gözlerinde dostane bir pırıltıyla: "Sana Nol dememden rahatsız olmuyorsun değil mi?" diye sordu.

"Katiyen. Ben size sadece, bu sabah Trix Cuperus'un intihar ederek öldüğünü söylemeye geldim."

Yüzüme bir iki saniye dikkatle baktı. Verdiğim havadisten pek etkilenmemişe benziyordu ama az sonra bu görüntüsü tamamıyla değişti. Gözlerini ağır ağır kapadı ve kendini misafirperver, derin koltuğuna bıraktı. Yüzünde bir gevşeme olmuş, rahatlamış gibi geldi. Ağız kenarlarındaki çizgiler şimdi daha da derinleşmişti; ruhsal yalnızlığının bu hüzünlü kaderi yansıttığı söylenebilirdi. Bu sakin hal benim üzerimde de iyileştirici bir etki yarattı, ben de kafamı geriye yasladım ve ona bakmaya devam ettim. Düşüncelerim üç konu arasında bölünüyordu: Caspers, başımın içindeki uğultu ve teyzeden mutfakta haberi ilk aldığımda verdiğim tepkiye oranla Caspers'in çok daha vakur davranmış olduğu. Bilhassa

bu oda içinde olduğunu hissettiğim sükûnetten etkilenmiştim. Böyle oturmaya devam ederse az sonra parmak uçlarıma basarak odadan çıkıp gidebilirdim. Nihayet başını kaldırdı ve açtığı gözlerini hiç tereddüt etmeden gözlerime dikti:

"Demek sendin o," dedi. "Ve ben hiçbir şey yapamadım."

Delfi kâhini gibi konuşuyordu. Sesi *Pythia* rahibelerinin üçayaklılarına çıkışmalarından daha törenseldi, öfkelendim.

"Trix Cuperus'un âşık olduğu kişinin ben olduğumu ve benim de ona âşık olduğumu söylemek istiyorsanız, evet bu doğru. Ama siz ne yapabilirdiniz?"

"Her şeyi," dedi Caspers bir anda oturduğu yerden doğruldu, üst üste duran gazeteleri düzeltmek için yana eğildi. Bir süredir yaptığı tek hareketti bu, konuşurken de hiç kımıldamıyordu. "Ben aslında bir şey yaptım... Ayrıntılardan haberdar mısın?"

"Evet, mesela siz... Yani sizin... Onun başkasına âşık olduğunu fark ettiğinizi biliyorum."

"Önseziydi benimki."

"Ayrıca Vellinga'nın maskesini düşürdüğünüz halde bu bir şey ifade etmedi, bir de isterse yurtdışında ona bir iş ayarlayabileceğinizi söylediniz. Oysa Trix yabancı dil bilmezdi; bu da bir işe yaramadı. Bunların dışında ne yaptığınızı bilmiyorum."

"Gerçeği Vellinga'nın suratına söyledim. Trix de bunu biliyordu ve belki bu sayede ondan kopabildi ama fazla işe yaramadı. Sonra lokantada kalmasını engelledim, onu korumak amacıyla..."

"Sjoerd Stienstra ve benzerlerinden korumak için değil mi? Ama biraz geç kaldınız."

"Sadece geç kalmadım, hem de pek hoş olmayan bir yöntem kullanmak zorunda kaldım. Bu yaptığımla övünüyorum zannetme. Yaptığım tek şey lokanta sahibini, polise haber vermekle tehdit etmek oldu. Ben Trix'in odasında erkeklerle buluştuğunu sanmıyordum ama herkes böyle söylüyordu ve aksini ispat etmek pek kolay değildi. Vellinga'yı, diyelim ki arkadaşı olarak odasına alması hoş karşılanabilirdi ama onu başkaları da takip ediyorsa o zaman işin rengi değişirdi. Trix'in yaptıklarımdan haberi olmadı. Benim tavsiyem üzerine lokantacı Trix'e, yeni iş yasası gereği sadece kasabada kalacak yeri olmayanların lokantada kalabilmesine izin verildiğini söyledi. Böylece gururuyla oynanmamış oldu. Tesadüf eseri o aralar lokantada çalışan diğer iki üç kız kasabanın dışından geliyordu..."

"Trix için yaptıklarınızdan dolayı sizi alkışlayamayacağım Bay Caspers. Yerinizde olsam kendimi daha çok suçlu sayardım, siz de bu durumdan yararlanmadınız mı?" Ne olursa olsun bunu bir şekilde yüzüne söylemek istiyordum.

"Suçlu mu?" Başını yavaş yavaş iki yana salladı. "Ona âşıktım, aramızda başka bir erkeğin varlığı dışında başka bir nedene bağlayamayacağım soğukluğu hissetmemiş olsam onu şimdiye kadar hiçbir kadını sevmediğim kadar sevebilirdim. Vellinga'ya karşı sadece nefret duyuyordu. Sevdiği kişinin sen olabileceği hiç aklıma gelmedi. Emin ol, bunu bilsem ne yapar eder sizi bir araya getirmeye çalışırdım. Denemeye değerdi, o buna layıktı.

Karakter sahibiydi; son derece gururlu, aynı zamanda da alçakgönüllüydü. Ne kadındı Tanrı'm... İngiltere'de tek kelime İngilizce bilmemesine rağmen el üstünde tutulurdu; onun gibi kadınların değerini bilirler orada. Bazen kabalaşabiliyor ve beceriksiz davranıyordu ama eline fırsat geçse böyle davranmamayı öğrenebilirdi. Onun yerinde başka bir kız olsa çok daha kötü durumda olabilirdi. Ruhu özgürdü, ama Vellinga ne yapıp etti ve onu öldürdü."

"Vellinga da onu sevdiğini söyledi."

Caspers eliyle ağzını kapatarak öksürdü. "Aramızdaki fark, benim onun gibi aşağılık yöntemlere başvurmamış olmam, eğer söylemek istediğin buysa. Birbirimizi kırmayalım Nol. Vellinga yeniden Trix'le görüşmeye başladığında birkaç arkadaşımla buna nasıl engel olabiliriz diye konuşmuştuk. Vellinga ile kırıştırmasında bir mahzur olmayabilir ama lokantada dedikodu çıkıyordu. Trix'e sevgim bir yana, babasına duyduğum saygı da kendimi ona karşı sorumlu hissetmeme yol açıyordu. Ben, Vellinga gibi Cuperus'un yakın arkadaşı olmadım ama benim için o da Trix gibi özel bir kişiydi. Konuştuğum arkadaşlarım da böyle düşünüyordu ama bir şey yapmaya gelince herkes duruyordu. Stienstra hadisesine gelince; işte bu iyi bir izlenim bırakmadı. Kimseye anlatmayacakları sözünü aldıktan sonra onlara her şeyi açık yüreklilikle anlatmıştım, arkadaşlarım buranın en köklü ailelerindendir ve öldürsen ağızlarından bir laf alamazsın. Zaten konuşmayı de pek sevmezler. Ama bu hadiseden sonra harekete geçme hevesleri kayboldu. Zaten elimizden ne gelirdi? Vellinga'ya saldırmak, ya-

pılacak tek şey buydu. Bazı iyi tarafları olsa da unutma ki birçok açıdan alçağın tekidir... Bütün hikâye içinde onun nasıl bir rol oynadığını biliyor musun? Ya ilahi diva Alice de Rato'yu ziyaret ettiğimi?"

"Evet, eğer yanlış anlamadıysam üç ihtimal vardı. Vellinga'nın anlattığı hikâye ki bu doğruysa sonradan olanlarda o suçlu sayılamaz. Alice de Rato'nun ifadesi... Bunların yalan olduğu ve son olarak da uyku ilacı teorisi. Size göre gerçek hikâye hangisi?"

"Mahkeme salonunda olsam bilmediğimi söylerdim. Ama sana uyku ilacı olduğunu sandığımı söyleyebilirim. Ancak böyle bir kurnazlığı akıl edebilecek biridir Vellinga. Alice de Rato'nun teorisi fazla kurnazca."

"Ya bunu ondan nefret ettiğiniz için söylüyorsanız?"

Caspers elinde olmadan güldü. "İşte bu doğru. Ama Vellinga gerçekten bu kadar zeki değildir. Uyku ilacı kullanmış olması çok muhtemeldir; ucuz romanlarda ya da kendi gazetesinde çıkan adli haberlerde okumuş olabilir... Bir keresinde Trix'le karşılıklı epeyce içmiştik, bir nebze olsun uykusu gelmemişti. Ona başka bir kasabada da iş bulabilirdik ama bunun faydası olur muydu? Trix'i muhafız nezareti ya da polis kontrolü altında tutmamız da olanaksızdı, bunun fikri bile yanlıştı. Bir ara ona az da olsa para vermeyi düşündüm, geçinmesi için değil, erkeklere karşı daha bağımsız olabilmesini sağlamak amacıyla. Birkaç yıl boyunca yıllık olarak ona bin gulden verebilecek durumdaydım. Ama sonra vazgeçtim. Trix buna kesinlikle itiraz ederdi ya da kabul etse bile bu sefer kendini kötü hissedebilirdi. Bu onun daha çok bunalıma girmesine yol açabilirdi... Vellinga'ya gelince,

onun Trix'e alçakça davrandığı kesin değildi, arkadaşlarım arasında hukukçular da vardı, ben iktisatçıyım."

"Ah, hukukçular," dedim güneşli odasında ilk defa gülümseyerek.

"Sonunda, bekleyip Trix'in nasıl davranacağını izlemeye karar verdik... Sahi anlatsana Nol, nasıl oldu bu iş, nasıl intihar etti? Engel olunamaz mıydı? Son zamanlarda, gerçi annenin kederli ölümü araya girdi ama yine de Trix'le görüşmüşsündür."

"Dün akşam saat on bir buçuğa kadar yanındaydım. Eğer yanından ayrılmasaydım Trix şimdi yaşıyor olacaktı. Vellinga, Stienstra ya da sizin gibi davranmadığım için büyük aptallık ettim. Bunu kötü niyetle söylemiyorum..."

Caspers yine gözlerini kapadı, başını iki yana salladı. "Evet, belki de ruhu ölmüştü. Devam edeyim mi yoksa duydukların seni üzüyor mu?"

"Her şeyi bilmek istiyorum... Sadece size şunu söylemek isterim: Zincirin önemli bir halkasını oluşturduğunuz halde kendinizi o kadar da suçlu hissetmenize gerek yok..."

Gözlerini açtı ve sözlerime devam edip etmeyeceğimi anlamak ister gibi birkaç saniye bana baktı. Sonra devam etti.

"Dolayısıyla başka haberler gelene kadar beklemeye başladık. Trix her şeyi son derece açık ve umursamaz bir biçimde yaşıyordu. Çektiği acıları bilmesek kraliyet ferdi gibi yaşadığını düşünebilirdik. Herkesin her hadiseden hemen haberi oluyordu. Son hadise maalesef kraliyete pek yakışmadı, palavracı Stienstra da öyle

değildi diyeceksin ama o hiç değilse gençti. Dostumuz Dijkhuizen'i hatırlıyorsun değil mi?"

"Evet, haberim var," dedim, içim burkuldu, ıstırap içinde Trix'in bıraktığı mektubu mutfakta okurken kafama dank etmeyen o bölüm aklıma geldi. "Ama ayrıntıları bilmiyorum."

"Sana bir şey ikram edebilir miyim? Kahve ya da başka bir şey?"

"Hayır, bir şey istemem, teşekkür ederim."

Gözlerini üzerimde şöyle bir gezdirdikten sonra, "Aslına bakarsan Dijkhuizen ile ilgili anlatacak fazla bir şey yok," dedi. "Her ne kadar son zamanlarda durulduğu söylense de eski çapkınlardandır. Arada bir durulur, sonra yine başlar. Korkarım altmış yaşına kadar böyle devam edecek sonra yığılıp kalacak. O aralar lokantaya sık sık gelir, arkadaşlarıyla içkili akşamlar düzenlerdi; bazen Trix'i de yanlarına çağırırlardı. Bildiğim kadarıyla onların ileri gitmelerine Trix hiç izin vermemiş ama Dijkhuzien bir punduna getirip bir iki gece... Tanrı'm, Nol, kötü görünüyorsun, devam etmeyeyim..."

"Hayır," dedim, "lütfen devam edin." Buradan sonra Dijkhuizen'a gideceğimi de ekleyecektim ama vazgeçtim, beni bundan vazgeçirmeye çalışabilirdi.

"Sarhoş bir anında kendisi bunu açıkça ilan etti. Trix'i kediye benzettiğini, kendisini çemberden atlattığını falan söyledi; tam olarak ne demek istediğini anlamadım. Belki de Kalvinizmle ilgilidir."

"Siz Hıristiyan değil misiniz?"

"Sadece çevreye karşı. Ama lütfen bunu kimseye söyleme, muhasebecim duyarsa bunalıma girer... Bu tür

adamlarla çalışmak ve kendimi onlarla bir tutmak hiç kolay olmuyor. Buralarda gerçek centilmen az bulunuyor, biraz da bu nedenle sık sık buradan uzaklaşıyorum. İngiltere'de centilmenden geçilmiyor; Kıta Avrupa'sında riyakârlıktan söz edilir, hiçbir şeyden anlamazlar ya da fazlasıyla anlarlar... Trix'in hayatına bu kadar çok yaşlı erkeğin girmiş olması çok tuhaf değil mi? Dijkhuizen onun babası yaşındaydı, Wubbo da ve ben hemen hemen..."

"Evet, gerçekten tuhaf."

Ayağa kalktığım anda o da yerinden fırladı ve benimle kapıya doğru yürüdü, uzun koluyla kapının yanındaki zile bastı. Kapının eşiğinde elimi sıktı, ağzının kenarlarındaki çizgiler, zeki ve düşünceli gözlerinden daha belirgin bir hale gelmişti.

"Vellinga hakkında söylediklerim aramızda kalacak değil mi? Yani benden duyduğunu kimseye söylemeyeceksin. Onun yüzüne karşı söylemediğim bir şey kalmadı, başka bir çağda ya da başka bir ülkede onu düelloya davet edebilirdim ama arkasından konuşmak..."

Anlattıklarının aramızda kalacağına söz verdim, istediğim zaman onu ziyarete gelebileceğimi söylediğinde başımı öne eğerek onu selamladım. Uşak bana dış kapıya kadar eşlik etti.

Sokağa çıktığımda iki anlamda ayılmıştım. Sadece başımın içinden boynuma vuran *Mische! Mische!* temposu belirsizleşmemiş, aynı zamanda bekârlarla ahlâk üzerine birebir konuşma fırsatı olduğunda nasıl kendilerini savunmaya geçtiklerini daha iyi anlamıştım. Caspers her ne kadar incelik ve zekâ bakımından Vellinga'dan kat

kat üstün olsa da işin özünde o da aynı hamurdandı; bir dereceye kadar dürüst hareket etmiş olabilirdi, üstelik yaptıklarına mazeret bulmakta çok becerikliydi, bu şekilde davranışları göze o kadar aşağılık görünmüyordu. Meydana geri dönerken aklıma Vellinga ve Caspers'in bana karşı bu kadar açık sözlü ve hoşgörülü olmalarının arkasında anneme duydukları özel saygı, babamla Chris'in hukukçu olmaları, benim de tıp öğrencisi olmam yatıyor olmalı diye düşündüm. Oysa bir tezgâhtar parçası olsaydım, kendilerinde suç aramayacaklar, soylu psikolijik açıklamalar yapmayacaklardı; dahası, efendisinin sabah huzurunu kaçırmamı engellemek isteyecek uşağı bertaraf etmek için çok uğraşacaktım.

Meydana yaklaştığımda birden her şey üstüme geldi. İçimde, kafamda ya da midemde değil, sanki dışımdaydı. Her şeyi normal bir biçimde algılıyordum, bir anda güneşin harlı ışıkları ayaklarıma vurdu. Ateşten beyaz bir sütuna dönüşmüştü, gözlerimi kamaştırdı ve beni içine çekmeye başladı; düşmana doğru değil, bir sonraki boşluklara doğru gidiyordum. Böyle bir boşluğa adımımı attığım anda küçük çapta bir patlama meydana geliyor, sonra sokak meydana çıkıyordu. Bir sonraki boşluktan bana doğru gelen bir bisikletli gördüm, gülümseyerek bana el salladı. Eski bir okul arkadaşımdı, yanımdan hızla geçip gitti. Mutlaka ölmüş olan annemi hatırlamıştı. O anda Trix'i düşünmüyordum bile. Ölümüne inanacak gücüm kalmamıştı (Caspers ile konuşurken bir an bile inanmamıştım) ama reddetmemin, gerçeği kabul etme mücadelemde hiç işime yaramayacağını biliyordum. Bu doğal afetin, güneşi hiçe sayarak ortaya çıkan bu boş-

lukların da benim gerçeği kabul etmeyişimle ilgisi olduğunu sanıyordum. Kararlı bir biçimde yürümeye devam etmeyen bu boşluklara düşebilir, sonra bu boşluklar umutsuzluğa dönüşür ve insanın hem bedenini hem de ruhunu ele geçirirdi. Bana doğru gelen bu korkunç şeyler, bir zamanlar hiç düşünmeden güvendiğim ölümsüz aşkın boşa bıraktığı zamanın kendisiydi. Şimdi kendine göre intikam almaya hazırlanıyordu. Soyut bir durum olarak hayatımın mahvolduğunu biliyordum. Hayatımı sadece tuhaf, tehlikeli ya da gülünç yöntemlerle (mesela sarkmış etleri, üzerinde arsenik lekeli önlüğü ve hayalet kafasıyla her şeye rağmen gururlu bir müttefik olan, gece evde kalırsam kendimi asacağım ya da kanala atacağım için cin şişesini kolumun altına alıp kendisine koşacağım Trix'in teyzesi gibi) sürdürebileceğimin farkındaydım. Şu anda önemli olan, patlamaya devam eden boşlukların arasından geçerek, bir parke taşından öteki parke taşına atlayarak hayata devam etmekti; kalbimin atışı ve *Mische! Mische!* temposuyla... İşte bu zor işti, çok hüner gerektiriyordu. Dişlerim birbirine kenetlenmiş bir vaziyette, akşamları gençlerin kırıştırdıkları ve zemininde alınan son nefesten sonra kızların ayakları altında söndürülen sigaraların bulunduğu meydanın köşesinde bu zorlu yürüyüşe son verdim. Kanalın karşı tarafına gölgeler düşmüş her şey durulmuştu; arkama baktım ve ehemmiyetsiz bir şehir tablosu gördüm. Saat on ikiye yirmi vardı.

XX

Danışma masasının önünde duran birkaç kişiyle, kulağının arkasına yeşil bir kurşun kalem iliştirmiş yaşlı bir adam ilgileniyordu. Muhabirler, müstahdemler, memurlar koridorda koşuşup duruyordu; arka taraftaki odada da çalışanlar olduğunu gördüm. Üstü başı kirli bir müstahdem, kolunun altında bir dosyayla, ıslık çalarak merdivenlerden indi, memurları saygıyla selamlayarak kapıya doğru yürüdü. Sonra bir anda durup, bir şey unutmuş gibi, başını yana eğerek geri döndü. Bir süre, hiç durmadan merdivenlerden inip çıkan bu müstahdemin yorgun ayak seslerini dinledim, sonra sıra bana geldi.

"Bay Vellinga'nın şehir dışında olduğunu duydum," dedim masanın arkasında oturan yaşlı adama, "ona iletilecek acil bir haberim vardı, bulunduğu yerin adresini rica edebilir miyim? Ya da telgraf metnini size verebilirim, benim postaneye gidecek vaktim yok, telgraf ücreti-

ni ve onu postaneye götürecek çocuğa bahşiş de veririm. Adım Rieske, hâkimin oğluyum."

Yaşlı adam sanırım aklından bana başsağlığı dilemeyi geçirdi ama sonra vazgeçti, kulağının arkasındaki yeşil kurşun kalemi aldı ve işine baktı.

"Artık telefonla da telgraf gönderebiliyorsunuz. Ama bunu tercih etmiyorsanız biz sizin için telgrafı göndeririz Bay Rieske. Belki daha sonra kendisine telefon etmek istersiniz. Bay Vellinga'nın adresi: Victoria Hotel, Amsterdam. Orada iki gün daha kalacak; oradan ayrılsa bile telgrafı gittiği yere gönderirler. Bana metni verebilirsiniz."

Yeşil kalemi beyaz bir sayfa üzerinde tutuyordu.

"*Bay Wubbo Vellinga*–adresi siz biliyorsunuz–*Trix*–T.R.I.X.–*Cuperus*–Cuperus C ile yazılıyor–*öldü*–Nokta–*İntihar etti*–Nokta–*Nol*–*Rieske*– R.I.E.S.K.E.–Adres..."

Koridordaki hareket azalmıştı, çevredekilerin başlarının bana doğru çevrildiğini hissediyordum. Odadan ayaklarını sürüyerek yürüyen birisi çıktı. Gözlüklü, şişman bir hanımdı; etraftan öksürükler, mırıldanmalar yükseldi.

Yaşlı adamın alnında kırışıklar belirdi, gözünü telgraf metnini yazdığı kâğıttan ayırmıyordu.

"Güzel," dedim, "ancak bu bir iş telgrafından çok özel bir telgraf oldu, yoksa telefonla göndermem daha mı doğru olur?" Hem koridorda hem de arkadaki odada çıt çıkmıyordu.

"Nasıl isterseniz," dedi adam, gözlerini benden kaçırarak, "daha çok kişisel bir telgraf tabii. Ama..."

"Bay Vellinga ile başınızın derde girmesini istemem,"

dedim yüksek sesle, "bu işi herkese pek duyurmadan halletmek daha iyi olacak, öyle değil mi? Zahmete soktum sizi kusura bakmayın. İyi günler beyler."

Telgrafı göndermek için tütüncü dükkânından telefon ettim, dar sokaktan sonraki dördüncü dükkân. Telefondaki tiz sesli bir kadındı, ciddi bir şekilde konuşuyordu, sanırım W... kasabasındaki ilk telefonla gönderilen telgraftı bu. Konuşma bittiğinde, her şeyin tamam olup olmadığını sordum. "Elbette neden olmasın?" dedi. Ona, bunun özel bir telgraf olduğunu, telgrafla haberleşmenin usulünü bilmediğimi, o yüzden merak ettiğimi söyledim. Merak etmeme gerek yokmuş. "Herhalde bütün telgraflar kabul edilmiyordur," dediğimde aceleyle, "hayır, bayım. Ahlâka aykırı ya da suç niteliğindeki telgraflar kabul edilmiyor," dedi. "Suç niteliğinde mi? Nasıl yani?" deyince gülmeye başladı, "Mesela ölüm tehdidi yazılan telgraf gönderilmez," dedi. "Tamam, şimdi anladım," dedim. "Değerlendirmeyi size bırakıyorum ama isterseniz müdürünüze bir danışın," diye ekledim. Öyle yapacağını söyledi. Tütüncünün meraklı bakışları arasında telefon rehberini karıştırırken, gazetecilere, müstahdemlere, postanedeki santral görevlilerine, postane müdürüne, yakın akrabalarına ve tütüncüye başlangıç için yeterince bilgi verdiğimi, şimdilik bu kadarının yeterli olacağını düşündüm.

Daha sonra babama telefon ederek akşama doğru eve döneceğimi bildirdim, ardından Sjoerd Stienstra'yı arayarak onu bir an önce görmem gerektiğini söyledim. Hemen gelmemi, borsaya gitmek zorunda olduğunu, onu bekletmememi söyledi. En sonunda da Dijkhuizen'i

aradım, uşağı evde olmadığını ama gelmek üzere olduğunu, beni kabul etmesine bir mani olmadığını söyledi. Soyadım bütün kapıları açmaya yetiyordu.

Tütüncüye ödeme yapmaya hazırlanırken bir anda korkuya kapıldım, dükkândan ayrılıp sokağa çıkmaya korkuyordum. Tam işleri yoluna koymaya başlamışken... Her şey çok hızlı gelişmişti. Belki de Vellinga'ya telefonla telgraf gönderme işine hiç girişmemeliydim. Dükkânın içi sıcacıktı, ekim güneşi yetersiz gelmiş olmalı ki sobayı yakmışlardı. Tütüncünün yüzüne baktım, sakin görünüşlü, iri kulak memeleri olan, kel bir adamdı.

"İyi misiniz beyefendi?"

"Pek değilim, bir ölüm vakası."

"Zor bir durumdur."

Bir paket sigara istedim. Uzatılan paketi alırken gözüme çikolatalar ilişti, iki tane de çikolata aldım. Bir sigara yaktım, bir yandan da çikolatalardan birini açtım ve yemeye başladım. Korkumu hâlâ yenememiştim, ter içindeydim; tütüncü sanki ekim soğuğunu kırmak değil, ekim güneşi ile yarış etmek için sobayı yakıyordu. Sigaramdan derin bir nefes aldım, tütüncü bana anlayışla bakıyordu. Trix'e bir şey olmuştu; Tanrı'm zor durumdaydı, bir anda anlamıştım, tehlikedeydi; belki de hâlâ kurtarabilirdim onu. Dizlerimin bağı çözülüyor, kalbim adeta boğazımda atıyordu. Bir şeyler yapmalıydım, Yarabbi bir şeyler yapmam, şimdi yapmakta olduğum işleri bırakıp bir başka istikamete yönelmem ve Trix'i kurtarmam gerekiyordu. Peki, nasıl? Kalbim yerinden çıkacak gibi çarpıyordu, tezgâha dayanarak güç aldım ve dua ettim: "Tanrı'm bana yardım et, bana bir yol göster.

Eğer Trix öldüyse, onu dirilt..." Midem tezgâha yapışık bir vaziyette, kan ter içinde duruyor, bir yandan da bu duayı tekrarlıyordum. Tütüncü her an fırlayıp yanıma gelmek için tetikte bekliyor olmalıydı. İnsan sarrafı bir adamdı, karşı tarafı rencide etmemek için istenmeden bir bardak su bile vermezdi. Muhtemelen bir yandan da sigaralarının harikalar yaratmasını bekliyordu. Gücümün tamamını kullanarak dua etmeye devam ederken gözüm telefona ilişti. Aklıma müthiş bir fikir geldi.

"Benim için," diye fısıldadım tütüncüye, "bir yere telefon edebilir misiniz?"

"Elbette beyefendi."

"Doktor Lammers. Bir zehirlenme vakası var, bir kız... Evet, kötü muamele görmüş bir kız söz konusu. Doktora onun gerçekten ölüp ölmediğini sorabilir misiniz? Adı Trix Cuperus."

Tezgâhtar rehberde numarayı bulup aradı:

"Alo, doktor mu? Kendisi yok mu? Bir dakika..." Eliyle telefonu kapatarak, "Doktor evde yokmuş beyefendi," dedi.

"Öyleyse, karısına sorun o bilir." Sigarayı küllükte söndürürken midemin bulandığını hissettim.

"Eşiyle konuşabilir miyim?" Bana dönerek, "Trix Cuperus'tu değil mi?" diye doğruladı.

"Evet, Trix Cuperus. İntihar etti, kendini zehirledi."

"Ne korkunç bir hadise beyefendi..."

"Başkaları yüzünden."

"Öyle mi? Alo, evet, eşi misiniz? Evet, hanımefendi, dükkânımda bir delikanlı var. Burası tütüncü Adema... Gencin durumu hiç iyi değil... Hayır, hayır, doktorun

gelmesi gerekmiyor. Benim sormak istediğim, Trix Cuperus isimli, intihar etmiş genç kızın gerçekten ölüp ölmediği... Siz bu konuda bilgi veremez misiniz? Ama hanımefendi, insanlık namına bir seferlik bir istisna yapamaz mısınız? Hepimiz insanız."

"Hay lanet olası..." diye küfretmeye başladım, bu arada tütüncü telefonu bana uzatmıştı.

"Alo, hanımefendi, Rieske ile görüşüyorsunuz, hâkimin oğlu. Bayan Trix Cuperus'un ölüp ölmediğini bilmek istiyordum."

Korkarak ve genizden gelen bir sesle, "Bunu size söylemeye yetkim yok beyefendi," dedi.

"Hanımefendi ben onun nişanlısıyım. Bu sabah teyzesi bana Trix'in öldüğünü söyledi ama ben emin olmak istiyorum. Bildiğim kadarıyla bu durumda meslek sırrı söz konusu olamaz. Ben de tıp öğrencisiyim, kocanız beni tanır."

"Neden Bayan Cuperus'un evine gidip kendiniz bakmıyorsunuz?"

"Şüphelendiğim bazı şeyler var, hem onun odasına da giremiyorum. Haydi, ne olur söyleyin bana, Tanrı aşkına."

Bir süre sessizlik oldu. Ardından kadın tedirgin bir sesle, "Size başsağlığı dileyebilir miyim Bay Rieske," dedi.

"Annem için mi?"

"Evet, hem de onun için..." Sesi giderek kayboldu, herhalde telefonu kapatıp, oturma odasına, eğer varsa çocuklarının yanına koşmuştur. Ölümün ne anlama geldiğini eminim o anda hissedememiştir.

"Sefil kadın," diye söylendim, tütüncüye parasını verirken. Doktorun karısı şimdi benim sözlerimden Trix'in teyzesinden şüphelendiğim sonucunu çıkartacak diye öfkelendim. Gerçi böyle anlamasına ben neden olmuştum ama yine de doktorun mıymıntı karısı benimle aynı şeyi düşünmek zorunda değildi ya.

Tütüncü bana acıyarak, "Doktora uygun bir eş değil demek istiyorsunuz, değil mi?" dedi. Yüzüme bakarak cevabımı bekledi.

İç çekerek, "Evet, öldü," dedim, omuzlarımı silktim. "Elimizden bir şey gelmedi. Umutsuzluğa kapıldığı için hayatına son verdi. . . Gazeteden Bay Vellinga'yı tanır mısınız?"

"Hayır, efendim. Tanımam," dedi gözlerini açarak.

Bir sigara yaktım, "Her şey onun suçu..."

"Öyle mi?"

"Bunu söylemek zorunda olduğum için üzgünüm. Bahçe'deki lokantaya hiç gider misiniz? Giderseniz oranın işletmecisine sorun. Nişanlısı olarak ne halde olduğumu tahmin edebilirsiniz."

"Elbette, elbette... Biraz daha iyi misiniz?"

Tabii ya, bir an önce beni dükkândan dışarı yollayıp karısının yanına koşacak.

"Gayet iyiyim!" Başımı salladım, tekrar teşekkür ettim ve dükkandan çıktım.

İlk defa yaza özenmiş bu güneşli ekim gününe şükrettim. Güneşine ya da etrafa saçtığı sorumsuz neşesinden ziyade gölge yerlerdeki serinliğine. Tütüncü dükkânının cehennemi andıran sıcaklığı arkamda kalmıştı. Cehennem değil de belki bir Araf'tı o dükkân, çünkü şimdi hiç

değilse Trix'in gerçekten ölmüş olduğunu biliyordum. Bunun tersi milyonda bir olarak bilimsel açıdan mümkün olabilirdi. Artık bu gerçeğe teslim olabilirdim, aceleyle yine kanal kenarında, "*Koko for the hair*" yazan, çocukken vitrininde oturmuş bir genç kızı seyrettiğim berber dükkânının on ev kadar ilerisinde oturan Sjoerd Stienstra'ya doğru giderkenki haleti ruhiyem bu gerçeğe tamamen teslim olmuştu. Aslında Sjoerd Stienstra'dan daha çok Caspers vardı aklımda. Bir anda canım onu görmek istedi; ondan hoşlanmış olduğumdan değil ama başkalarında rastlamadığım, rastlayamayacağım dostça sohbet için tekrar onunla buluşmak isterdim. Diğerleriyle konuşurken yalnızlığım azalmayacaktı, onlarla tütüncü ile konuştuğum gibi konuşacaktım. Konuşmamızın şöyle sürebileceğini hayal ettim: Caspers, "Nol, bu tür hadiselere normal insanın aklı ermez. İnsanların Tanrı'ya inanması anlaşılır bir durum," diyecek, ben de ona, "Ben Tanrı'ya inanıyorum ama o beni yarı yolda bırakıyor. Trix öldü, Tanrı isterse onu canlandırabilir, O bu güce sahip," diye cevap verecektim. Caspers ise buna şöyle tepki verecekti: "Bu kısmen doğru ama her şeyi yazıldığı haliyle almamalısın. O, Trix'e senin hayal dünyan içinde can verebilir." Ben de şöyle diyecektim o zaman: "Bu bir aldatmaca olurdu, adi bir aldatmaca. Üstelik Trix'in hayalimde yaşaması onun gerçekte ölmüş olduğunu doğrular. Her şeye farklı yönden bakılabilir." Caspers, "İşte bunu yapmamalısın. Ben Tanrı'ya inanacak olsam ona körlemesine güvenirdim, hiç şüphe duymadan. Bir ihtimal daha var Nol, o da senin, Trix'in yerini alacak birisiyle karşılaşman," diyecekti.

Bense, "Trix'e çok benzeyen, hatta aynısı olan... Evet, bu iyi olabilir belki ama bu kişiyle ben çocukluğumda Bahçe'de dans etmiş olmayacağım, oysa her şey orada başlamıştı," diyecektim. Caspers, "Bahçe'de onlarca başka kızla dans etmiş olabilirdin, bu sana kalmış bir şey," diyecek, ben, "Felsefe yapıyorsunuz. Trix olmasaydı dans etmeyecektik. Ayrıca başka kızlarla hiçbir deneyimim yok," diyecektim. Caspers o zaman, "Senin tıp okuduğunu unutmuştum, deneye dayalı bir eğitim alıyorsun... Ben de bu tarz düşünceye uzak sayılmam. Ne yapıp edip başka ihtimaller üzerinde düşünmelisin, bilakis doktor olduğun için böyle yapmalısın. Umarım beni ukala bulmuyorsundur. Banker olarak ben de farklı davranmıyorum; bütün o baş döndürücü rakamlar... Rakamlar adeta ilahî bir güce sahipler," diyecekti. Bunun üzerine ben de, "Eğer Tanrı benim iyiliğimi istiyorsa bir an önce benim canımı almalı. Trix'e kavuşabilmek için değil, çektiğim bu kimsenin benzerini çekmediği ıstırabımı dindirmek için... Çarmıha gerilmiş İsa bile böylesine bir acı çekmemiştir. Çünkü gideceği yerde onu Tanrı bekliyordu ve ayakları dibinde inanç sahipleri yas tutuyordu. Oysa bana yas tutmak bile çok görülüyor Bay Caspers, gözyaşı bile dökemiyorum," diyecektim. Caspers biraz düşündükten sonra, "Derin acıyı hafifletecek bazı çareler vardır. Altı ay sonra, aldığın bu yara ile birlikte yaşamaya devam ettiğini göreceksin. Yara kısmen kapanmış ya da hiç kapanmamış olabilir ama altı ay boyunca yaşamış olacaksın. Henüz o kadar gençsin ki Nol. Bana bir şeyin sözünü vermeni istiyorum," diyecek, ben de, "Evet, nedir o?" diye atlayacaktım. Caspers, "Onu

hiçbir zaman aşağılama," diyecekti. Ben şaşkın bir şekilde, "Neden aşağılayayım?" diye soracak, Caspers aceleyle, "Çarelerden biri bu olabilir de onun için..." diye geveleyecekti.

Sjoerd Stienstra'nın evinin önünden ustamdan öğrendiğim asker adımlarıyla yürüyüp geçmiştim. Karşı taraftaki sakin dar sokaklardan birinde Dijkhuizen oturuyordu. Geri dönmem gerekiyordu ama neden? Hücuma geçmiş bir asker gibi yarım saat daha yürümeye devam edersem yine karşıma gözü kör eden ışıktan sütunlar ve boşluklar gelecekti. Hayali yayalar karşıya geçişimi engelliyordu. Bu çukur gözüme, yıllar önce yapay bir kaya parçasına tutunup, soluğum kesilmiş vaziyette önünde durup baktığım küçük krater gibi görünüyordu. Birkaç saat dolaşsam zaman kazanırdım, güneşin en kızgın zamanı da geçmiş olurdu. Akşama doğru da canım isterse geri kalan bekârlara uğrar, kaldığım yerden oyuna devam ederdim; eğer teyzeye gitmekten vazgeçmişsem bekârların yanına gece geç vakit de gidebilirdim.

Başkalarını kazıklamak için borsaya gidemediği için telaşlı bir halde, sabırsızlıkla beni beklemekte olan Stienstra'nın yanına şimdi gitsem aramızda çok daha sert şeyler yaşanabilirdi. Bir dairede tek başına oturuyordu; söylendiğine göre şehir dışında oturan ve basit köylüler olarak gördüğü anne ve babasıyla görüşmüyordu. Onların desteği olmadan, kendi kendine bugünkü konumuna gelmeyi başarmıştı, otuz yaşındaydı ve W... kasabasının gelecek vaat eden gençlerindendi. Her ne kadar zevk âlemlerine Vellinga kadar hevesli görünmese de onun "kasabanın önemli şahsiyeti" ünvanını devra-

lacağına kesin gözüyle bakılıyordu. Onun için her dakika para demekti; şu anda yerinde duramıyor olmalıydı. Beni muhtemelen aşağıda, merdivenin başında, yüzünde kibarca bir telaşla, kaba pezevenk suratıyla, karşılayacaktı. Ben, "Size Bayan Cuperus'un intihar ettiğini söylemeye geldim," diyecek, o da, "Kim? Ne? İntihar mı? Hangi Bayan Cuperus?" diye kekeleyecek, ben de, "Trix Cuperus, hani vefat etmiş orkestra şefi Henri Cuperus'un kızı," diyecektim. "Ha, o mu? Şu lokantadaki kız. İntihar mı etmiş? Neden peki?" Acelesi olmasına rağmen yüzüme dikkatle bakacaktı. Ben de, "Siz ne diyorsunuz bu işe Bay Stienstra?" diye soracaktım. Bu sözlerimden de bir şey anlamayacak, öfkelenecek, kendisinin bu işle bir ilgisi olmadığını söyleyecek, başkasının işine burnumu sokmamam gerektiğini, acelesi olduğunu, borsaya gideceğini söyleyecekti. Ben ise onun işlerine burnumu soktuğumu çünkü bunların hiçbir zaman onun işleri olmaması gereken işler olduğunu, ölmüş birisinin arkasından "o kız" diye söz etmenin ne kadar kaba kaçtığını ve suratından pezevenklik aktığını, aslında kafasının çekiçle ezilerek öldürülmeyi hak ettiğini söyleyecektim. Bu konuşmama onu iyice kızdırıp bana vurmaya başlayana kadar devam edecektim. Önemli karar ânı gelecekti. Merdivenin başında dövüşmeye başlayacak, ıstırabımdan onu döverek kurtulma şansını elde edecektim. Ona, "Gel dışarda devam edelim," diyecek, kapıyı açık bırakıp dışarı çıkacaktım. Ya da bir şey söylemeden kapıyı kapatacak ama her iki durumda da çıkana kadar dışarda onu bekleyecektim. Ve o gelmeyecekti. Ben kapısının önünde bir aşağı, bir yukarı yürürken o birinci

kattaki odasının vitraylı camı arkasından beni gözetleyecekti. Bu arada Stienstra borsada çılgın bir hızla yapılan irili ufaklı alışverişleri, cazip fiyatlarla yüzlerce, binlerce alım-satımı kaçıracaktı. En sonunda ben beklemekten sıkılıp köşe başına doğru yürümeye başladığımda bile dışarıya çıkmayacak, zaten işlerini mümkün olduğunca telefonla halletmiş olacaktı. Ancak onu dolandıracaklar ya da yanlış not alacaklardı. Telefonla polisi aramayı aklından geçirebilirdi, benden şikâyetçi olabilirdi; ancak Stienstra'nın adı da Trix'le beraber anılmış, o zaman da hâlâ bir anlam taşıyan Vellinga skandalı muvaffakiyetsiz olurdu. Hoş, tütüncü, dükkânındaki davranışlarımı mübalağalı bir şekilde etrafa anlatmışsa zaten muvaffak olmamış olacaktı...

Dijkhuizen meselesi daha karmaşıktı. Onu düşünürken, kanalın henüz başında, tarihsel bir adı olan dörtgen kuleyi ve alçak tavanlı evleri geçmiş, yürüyordum. Kanalın suyuna parlak mavi gökyüzü yansımıştı, güneş yoktu; sol arka tarafımdan kahverengi tonlu ağaçların arkasından parlayan güneş bu parlak ve pürüzsüz suya tenezzül etmemişti. Kendimi Dijkhuizen'e karşı daha müsamahakâr hissediyordum. Ona karşı bir öfke hissetmemem sadece cansız bedeni az sonra önünden geçeceğim küçük hastanede yatan anneme bir zamanlar âşık olduğu için değil, Vellinga'yı saymazsak hayatına giren son kişi olduğu ve ölümünden hemen önce Trix'in adeta onun elinden bana gelmiş olması nedeniyleydi. Elbette, Tanrı benim dileğimi yerine getirse ve Dijkhuizen'i, diğerlerini, Caspers türlerini, benzerlerini zararlı yaratıklar olarak ortadan kaldırsa, dünyanın çok daha yaşa-

nabilir bir hale geleceğini biliyordum. Ama Tanrı bunu yapmıyordu çünkü nerede duracağını bilemeyebilirdi. Ya ben, benim sıramın gelmeyeceğini kim garanti edebilirdi? Dijkhuizen'in yanına gitmenin pek faydası yoktu. En dindar tavrını takınır, dua eder hatta benden özür bile dileyebilirdi; sonra birlikte dua etmemizi teklif eder, ben de kabul edersem, tek başıma kalmadan önce onunla beş dakika geçirmiş olurdum. Bu işlerden en fazla kendinden önceki kadar anlayabilirdi. İnsanlar sokak kadını için dua edebilirler ama onun için tasalanmazlardı. Bir günlük nişanlısı bile tasalanamazdı. Bütün nefretimi, en ince iğnelerimi ona kusar sonra da gülmeye başladığı zaman kendini bir türlü tutamayan annem gibi kahkahalara boğulabilirdim. Dijkhuizen ise korkusunu ve acıma hissini atlattıktan sonra etrafa, annemin cenazesinden bir gün önce kahkahalarla güldüğüm, sokak kadınlarını övdüğüm ve büyüklerime saygılı davranmayı unuttuğum için yarı deli olduğumu ve inançlı bir insan gibi davranmadığımı yayardı.

Olduğum yerde durdum. Daha ileriye gitmek istemiyordum. Bu kasabada kim ne derse desin gidilebilecek, Dijkhuizen'in sokağından ve Stienstra'nın kanalından daha güzel yerler vardı. Başka gezinti yollarından yürüyerek saat dörde kadar geri dönebilirdim, güneş de nihayet bana acıyıp yorgun düşer, sararır ve batmaya başlardı. Ondan sonra yepyeni ıstıraplar ve kederimin şeytani saldırılarıyla karşılaşacağım akşam saatleri gelecek; duyduğum acı artacaktı. Ya haykırıp tepinecek, ya Stienstra'nın gırtlağını sıkacak ya da beni sakinleştireceğine ve kutsal güce inandıracağına, kucaklayıp öpeceği-

ne inandığım teyzeyi görmeye gidecektim. Uyanık kaldığım sürece –uyusam kimbilir ne kâbuslar görürdüm– her on beş dakikada bir umutsuzluktan mahvolmamak için oyalanacak bir şeyler bulmalıydım. Babamla yapacağım konuşma en fazla yarım saatimi kurtarırdı; tabii babam birden ilginç bir konu açmazsa ki bu da ihtimal dahilindeydi. Ancak burada –hastane arkamda kalmıştı; kanalın karşı tarafında Bahçe'nin meyilli yükseltilerindeki sonbahar bitkilerinin örtüsü görünüyordu– birkaç dakika sessizce durabilir, kimsenin anlayamadığını anlayabilmek için son bir çaba gösterebilirdim.

Anlamadığım kendi ölümüm değil, başkalarının, Trix'in ve annemin ölümüydü. Birinin cansız bedeninin yattığı, diğerinin bir zamanlar dans ettiği yer arasında sakin sakin sular akıyordu. Belki de akmıyor, sadece kımıldıyordu. Uzun boylu kişiler suyun içinde yürüyerek karşıya geçebilirdi; suda ördekler vardı, yapraklar yüzüyordu, epey ilerdeki ahşap köprünün üstünden birileri geçiyordu. Her şey anlaşılmaz geliyordu, ne bir başlangıç noktası ne de bir varış noktası vardı; neredeyse süreklilik ifade eden bir nokta bile yoktu; her şey birbiriyle iç içe geçmiş durumdaydı, dimdik ayakta kalan, ölümün –Trix'in ve annemin– şeylerin belli ölçüde seciyesiz faniliğine muhteşem bir örnek oluşturmasıydı. Gelgelelim bu düşüncenin bana, düşerken yakaladığım, baktıktan sonra yine yavaşça yere bıraktığım bakır rengi sonbahar yaprağından daha fazla yardımı olmadı. Trix'in ölümü bambaşkaydı; az önce avucumun içinde tuttuğum sevimli, yemyeşil canlı yaprak, solmuş, kurumuştu. Bir anda sanki bunun nedenini anlıyormuşum gibi geldi.

Ödenmesi gereken bir bedel, bir kefalet vardı; yüreğimin bağlandığı, hâlâ bağlı olan şeyin kanıtlanması gerekiyordu; bu kanıtları sevgiye ne maddi ne de manevi açıdan inanan, sevginin gerçekten var olup olmadığını anlamaya çalışırken onu engelleyen, parçalayan katı ve gaddar güçler istiyordu. Hayır, neden bu da değildi; başka bir şeydi, daha derin, daha yumuşak, daha zalim ve bu da ölümü hâlâ anlayamadığım anlamına geliyordu. Ya da tamamen anlamadığım, yani hiçbir şey anlamadığım ve hiçbir zaman da anlayamayacağım anlamına geliyordu.

Çaprazımda, barok tarzı yükseltileriyle, zevk düşkünlerinin tecavüzüne uğramış olmasına rağmen benim için yıllardır kutsallığını korumaya devam eden eski Bahçe yapayalnız duruyordu. Önündeki kanal hafif bir dirsek yaptığı için lokanta tam görünmüyordu. Demir parmaklıkları ve uzun dar yolun bittiği yerdeki sütunları görebiliyordum. Bir zamanlar faytonda arabacının yanında muavin gibi oturmuştum; annem ve diğer üç hanım arkadaşı bir yandan renkli şemsiyelerini sallarken bir yandan da konuşup gülüşüyorlardı. Sonra gişe gelmişti, daha sonra kuş kafeslerinin önünden geçilerek, çalılar arasından dik bir tırmanışla varılan ve çocuklar için ulaşılmaz gibi görünen tepeciklere çıkan patikalar... Yukarıda, yapay kayalarla fazla keskin olmayan tümsek aşılarak gelinen bir düzlük oluşturulmuştu. Vaktiyle bu düzlükte iki çocuğun başından bir hadise geçmiş, bunu kız çocuk dışında kimse fark etmemiş, sadece o kız bunun neyin işareti olduğunu anlamıştı. Ancak beni ikaz etmesine imkân yoktu, istese bile bunu yapamazdı; bu

hadise, şimdi benim çektiğim, tedavisi mümkün olmayan, hatta bir meleğin ateşten bir kılıçla bile yüreğimden kesip alamayacağı, dört elle sarıldığım ıstırabın başlangıcıydı. Bu iki çocuğu yüksek ağaçlar seyretmişti; sahnedeki nefesliler ve bütün soytarılar seyretmişti; kulakları sağır eden müzik eşliğinde tepsiler dolusu ekler dolaştırılıyordu. Şimdiye kadar dikkat etmediğim kaç ağaç vardı orada? Şimdi ekim ayında, bakır rengi yaprakların altında kararmış, ıslak ve küflü duran bu ağaçların ölümcül hastalıklı kokularını durduğum yerden duyabiliyordum. Güneş battıktan sonra ağaçların yaprakları hışırdamaya başlayacak, yapraklar, üzerlerindeki su damlacıklarını atacaklardı. Kuşlar, sülünler, tavuskuşları ve kazlar hepsi uykuya dalacaktı. Ertesi sabah kayaların üstünde çiy tanecikleri parıldayacaktı.

Doorn, Ağustos-Eylül 1949

versus kitap

Altın Kollu Adam

Nelson Algren

"Mülkiyetle erdemin bir tutulduğu ülkede hiçe, tümüyle hiçe sahip olmanın verdiği büyük, gizli ve özel Amerikan suçluluğu. Her reklâm panosunun ardında yatıp her insana buyruklarını ileten suçluluk; hiçbir şey edinememenin boyun bükükliğü. Ne bir Ford ne de bir ev yazılı gelecekler. Radyo reklâmlarının, tramvaylara asılı panoların ve saygıdeğer her türlü derginin sayfalarındaki reklâmların karşısında bükük boyunlar. Harbi Amerikalıların başarı merdiveninin taş basamaklarını hızla ve yardım görmeden çıkışını kendi gözleriyle görürlerdi ya, sonunda hep geride kalan kendileriydi. Ne Batı Madison Sokağı'ndaki Şehrimizi-Temiz-Tutalım kulelerinden birinden atlayacak kadar onurları ne de gözlerini tekrar reklâm panolarına dikecek hırsları vardı anlaşılan."

'Altın Kollu Adam', Amerikan edebiyatının en büyük isimlerinden, Brecht'in deyişiyle "şehir dediğimiz büyük vahşi ormanlar"ı didik didik araştırmaya soyunmuş Nelson Algren'in, sadece 1950 yılında verilmeye başlanan Amerikan Ulusal Kitap Ödülü'nün ilkini değil, aynı zamanda edebiyat dünyasında hak ettiği ün ile tıpkı zamanında öngördüğü gibi, medya güdümüne girerek acıyı, vahşeti, şiddeti, eşitsizliği, ırkçılığı işleye işleye 'şeyleştirerek' 'Kurbanı' altından çıkamayacağı aldırışsızlık katmanlarının altına gömen ve günümüzde Tarantino gibilerinin yücelmesine yol açan acımasız kapitalist düzene kent özelinde ve ülke genelinde, daha işin başlarında attığı utanç verici tokat yüzünden 'Chicago'nun saygın vatandaşlarının' nefretini kazanan, "Yazar kurbandan yana çıkmalıdır" şiarını tüm iç burkuculuğuyla okurun vicdanına saplayan başyapıtıdır.

"Yazım tarzı ve şiirsel sesinin kalıcı tınısında T. S. Eliot ve James Joyce'un etkileri belirgin bir biçimde görülmekte..."

Ölmeden Önce Okumanız Gereken 1001 Kitap

versus kitap

Yabanda Gezinti

Nelson Algren

Elinizde, Amerikan edebiyatının hatırı sayılır büyüklerinden, "Garibanların, işsizlerin, evsizlerin, kadın satıcılarının, fahişelerin, dolandırıcıların, madde bağımlılarının, ayyaşların, zırcahillerin, suçluların, kaybedenlerin, hem de suç işlerken bile kaybedenlerin dünyasını" anlatan usta yazar Nelson Algren'in, Birleşik Devletleri kökünden sarsan 1930'lardaki Büyük Buhran'da, 'Beyazlar arasında beyaz olamayan' bir delikanlının evini terk ettikten sonra 'Yaban'da, yani vahşi hayvanlara dönmüş insanların yaşadığı, cehalet, sefalet, ırkçılık, fakirlik, sömürü ve ahlâksızlıkla kaynayan Amerika'da kısacık gezintisini anlattığı, yayınlandığında büyük çıngar çıkaran, düzen yanlısı bütün yayın organlarınca aşağılanan, rock şarkıcısı Lou Reed'in romanla aynı ismi taşıyan "A Walk On the Wild Side" isimli şarkısına esin kaynağı olmuş ve büyük ustayı en büyükler seviyesine taşımış, acıklı ve gülünçlü, kendi deyişiyle 'en iyi' romanını tutuyorsunuz.

"Duygularının şiddeti ve düşüncesinin doğruluğu bana, 'Acaba zamanımızdaki başka hangi yazar bizlere demokrasinin temelini bu denli kusursuz, bu denli tam gösterebildi?' dedirtiyor. Gerçi Algren kendi olumlu değerlerini, yokluklarında yaşananları bize göstererek tanımlıyor genelde; onun cehennemi, cennet arzusuyla yanıyor." -New York Times

"Yabanda Gezinti, tüm Madde-22 ve Guguk Kuşu hayranları tarafından, sırf bu iki romana kapıyı neyin açtığını anlamaları adına bile okunmayı hak ediyor. Mesele sadece Heller ve Kesey'den önce Algren vardı meselesi değil; mesele, onların Algren'den çıkması." -Rolling Stone

"Yazım tarzı ve şiirsel sesinin kalıcı tınısında T. S. Eliot ve James Joyce'un etkileri belirgin bir biçimde görülmekte..."

Ölmeden Önce Okumanız Gereken 1001 Kitap

"Bay Algren; evlât, bayağı iyisin." -Ernest Hemingway

versus kitap

Türk Lokumu

Jan Wolkers

Hollanda edebiyatının önde gelen isimlerinden Jan Wolkers, yayınlanmasından önce yayıncıları tarafından cinsel içeriğindeki açıklık ve şiddet nedeniyle 'yumuşatılması' talep edilen ancak bu konuda kesinlikle taviz vermediği, on iki dile çevrilen, 1973 yılında Paul Verhoeven tarafından sinemaya uyarlanmış ve yüzyılın en iyi Hollanda filmi olarak değerlendirilmiş en ünlü eseri Türk Lokumu'nda, inişli çıkışlı ve hüzünlü bir aşk öyküsünü alabildiğine insani çıplaklığıyla ve gerçekliğiyle anlatıyor. Wolkers'ın yapıtlarındaki en önemli temaları olan yaşam, ölüm, cehennem, çürüme, dini törenler, suç ve cinsellik yazarın dünyada çok satan listelerine girmiş olan bu romanında da karşımıza çıkıyor. Wolkers'ın yapıtlarını müstehcen ve dilini argo bulduklari için bazı kütüphaneler, onun yapıtlarını kütüphanelerinde bulundurmayı kesin bir şekilde reddetmişlerdir. Echt kasabasından bir papaz, Türk Lokumu'nu, bekar okuyucular için sakıncalı bulduğunu açıklamış ve bu kitabın kilise kütüphanesinden uzaklaştırılmasını sağlamıştır. Wolkers'ın romanı ülkede hâlâ en çok okunanlar listesinin baş sıralarında yer alıyor.

Çalgılı Bahçe

Simon Vestdijk

Hollanda kökenli dev yazarlardan biri olan Vestdijk, eğer ülkesi dışında daha iyi tanınmış olsaydı, adı Joyce, Kafka ve Proust'la birlikte anılabilirdi.

Ölmeden Önce Okumanız Gereken 1001 Kitap

'Çalgılı Bahçe', Simon Vestdijk'in, ülkesinde ve Avrupa genelinde toplumsal sınıflar arasındaki ilişkileri yüksek entelektüalizmle yoğurulmuş, sertliği ve dosdoğruluğu ölçüsünde sevecen üslubuyla anlattığı ve 1930'lu yılların burjuva sınıflarında gerçek tokat etkisi uyandırmış romanlarının en ünlüsü.

Tıp doktorluğunu bırakarak kendini yazmaya veren müzik sevdalısı Vestdijk, hayatında önemli yer tutan bu iki öğeyi 'Çalgılı Bahçe'de, kahramanı Nol'un ağzından naklettiği trajik aşk öyküsünün merkezi yapmış. Ancak, iki ayrı sınıf mensubu arasında aşk, onları bir araya getiren müzik ve trajediyi doğuran kaçınılmaz ölümcül hastalık öğelerinin altında, romanı Yirminci Yüzyıl'ın önemli eserleri arasına sokan ve esas trajediyi yaratan olgu var: Burjuvazi, burjuvazinin alt sınıflara bakışı ve aymazlığı.

'Çalgılı Bahçe' Nol'un çocukluk anılarıyla başlıyor. Bir çocuğun, büyüklerin yaşamına, yarı yatya anlayan, anladıklarını da kendi zihinsel gelişimi oranında çoklukla yanlış yorumlayan bakışı, kahramanın büyümesiyle birlikte geliserek hayata aymak yerine sınıf farklılığının vurgulanması adına inatla korunan ve baskın kılınan burjuva bakışına dönüşüyor. Bunu, Vestdijk'in ustalıkla çizdiği 'Orta halli Hollanda kasabası' çerçevesinde küçücük heveslere, hayallere ve özenmelere biçilen olağandışı değerler, insanca kabul edilmesi gereken yargıların tümüyle sınıf ve güç farklarına toslayarak parçalanması izliyor. Ve görünenin altındaki gerçek trajedi, burjuvanın tepeden baktığı gerçek hayat karşısındaki aymazlığı, anlamazlığı, bu bağlamdaki aşırı romantik yaklaşımları ve bir anlamda 'çocukça saflığı' ortaya çıkıyor.

versus